Revista are o apariție bilingvă bianuală, scopul fiind acela de a crea un cadru instituțional adecvat pentru dezbaterea academică în domeniul studiilor de intelligence și securitate, facilitând astfel, la nivel național, o înțelegere comună asupra acestui domeniu.

Publicul țintă al revistei este format de practicieni, cercetători, cadre didactice și doctoranzi din domeniu, dar și de publicul larg interesat de studiile de intelligence și securitate.

ISSN - 2067 3353

ACADEMIA NAȚIONALĂ DE INFORMAȚII
„MIHAI VITEAZUL”

Institutul Național de Studii de Intelligence

București - ROMÂNIA
Șos Odăi, nr. 20
Tel: 00 4021 410 60 65
Fax: 00 4021 402 23 39
e-mail: rrsi@sri.ro

www.animv.ro

Nr. 15/ 2015

REVISTA ROMÂNĂ DE STUDII DE INTELLIGENCE

Institutul Național de Studii de Intelligence

RRSI Nr. 15/2016

REVISTA ROMÂNĂ de STUDII de INTELLIGENCE

Editura ANIMV

ACADEMIA NAȚIONALĂ DE INFORMAȚII
„MIHAI VITEAZUL”

REVISTA ROMÂNĂ DE STUDII DE INTELLIGENCE

Nr. 15
Iunie
2016

Revistă cu prestigiu ştiinţific recunoscut
de *Consiliul Naţional de Atestare a Titlurilor, Diplomelor şi Certificatelor Universitare*
(CNADTCU), indexată în bazele de date internaţionale CEEOL şi EBSCO

Bucureşti
2016

Colegiul Editorial

Eduard HELLVIG
- director al Serviciului Român de Informaţii

George Cristian MAIOR
- prof. univ. dr. Academia Naţională de Informaţii *„Mihai Viteazul"* şi Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative

Christopher DONNELLY
- senior fellow Defence Academy din Regatul Unit, director al Institute for Statecraft and Governance, Oxford, Marea Britanie

Mark PHYTHIAN
- professor, University of Leicester, Marea Britanie

Ioan Mircea PAŞCU
- prof. univ. dr. Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative

Vasile DÂNCU
- prof. univ. dr. Universitatea din Bucureşti, Universitatea Babeş-Bolyai şi Academia Naţională de Informaţii *„Mihai Viteazul"*

Michael ANDREGG
- professor, St. Thomas University, SUA

Elaine PRESSMAN
- senior fellow Patterson School of International Affairs, Carleton University, Canada

Jan GOLDMAN
- professor, Tiffin University, SUA

Sergiu MEDAR
- prof. univ. dr. Universitatea „Lucian Blaga" din Sibiu

Niculae IANCU
- conf. univ. dr. Academia Naţională de Informaţii *„Mihai Viteazul"*

Cristian BARNA
- prof. univ. dr. Academia Naţională de Informaţii *„Mihai Viteazul"*

Ella-Magdalena CIUPERCĂ
- conf. univ. dr. Academia Naţională de Informaţii *„Mihai Viteazul"*

Cristiana MATEI
- lecturer Center for Civil-Military Relations din Monterey, SUA

Iulian CHIFU
- conf. univ. dr. Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative

Iulian FOTA
- conf. univ. dr. Academia Naţională de Informaţii *„Mihai Viteazul"*

Marian SEBE
- prof. univ. dr. Academia Naţională de Informaţii *„Mihai Viteazul"*

Gabriel SEBE
- lector univ. dr. Academia Naţională de Informaţii *„Mihai Viteazul"*

Irena CHIRU
- prof. univ. dr. Academia Naţională de Informaţii *„Mihai Viteazul"*

Valentin FILIP
- lect. univ. dr. Academia Naţională de Informaţii *„Mihai Viteazul"*

Colectivul de redacţie

Redactor-şef: *dr. Codruţ LUCINESCU*
Redactor-şef adjunct: *dr. Sorin APARASCHIVEI*
Redactori: *dr. Irena CHIRU*
dr. Karin MEGHEŞAN
dr. Cristina IVAN
dr. Mihaela TEODOR
dr. Cristian NIŢĂ
dr. Valentin Ionuţ NICULA
dr. Valentin STOIAN
drd. Daniela BACHEŞ
drd. Teodora DOBRE

Coperta: *Valentin Ionuţ NICULA*

CUPRINS

MEDIUL INTERNAŢIONAL DE SECURITATE 5

Florin DIACONU
Interpretând Date OSINT: ce ne învaţă istoria despre evoluţiile în curs din Marea Chinei de Sud..... 7
Karin MEGHEŞAN
Analiză de politică externă. Studiu de caz..... 19
Valentin STOIAN
Evoluţii ale situaţiei politice în Balcani: Cazul Serbiei..... 31

CULTURĂ DE SECURITATE ŞI DIPLOMAŢIE PUBLICĂ 47

Oana-Luiza BARBU
Contribuţia programelor universitare de studii de securitate la crearea culturii de securitate în România postdecembristă 49

INTELLIGENCE ÎN SECOLUL XXI 65

Adam D.M. SVENDSEN
Relaţia de cooperare în intelligence: o trecere în revistă..... 67
Cristina POSAŞTIUC
Prin intelligence spre cunoaştere, prin cunoaştere spre decizie strategică..... 81
Alexandra POPESCU
Drumul lung de la securitate la Intelligence. Cultură, noi concepte şi perspective..... 91

ANALIZA DE INTELLIGENCE 101

Bogdan-Ion CÎRSTEA
Oportunităţi şi provocări pentru analiza de intelligence reprezentate de emergenţa fenomenului social media..... 103
Cristian CIUPERCĂ, Ella Magdalena CIUPERCĂ
Modele mentale şi analiza de informaţii – anchetă sociologică..... 121
Loredana IVAN
Particularităţi ale analizei informaţiilor în/pentru mediul de afaceri..... 137

ISTORIE ŞI MEMORIE ÎN INTELLIGENCE 149

Helmut Müller-ENBERGS
Viaţa în lumea lui Ceaușescu în 1977 – cu Securitatea întotdeauna prezentă 151
Constantin CORNEANU
În zori, ei... nu dormeau. „Atacul preventiv sovietic" şi replica germană din 22 iunie 1941 (I)..... 167
Iulia Cristina SĂCĂLAŞ
Studiul informaţiilor secrete (intelligence), contribuţie esenţială la înţelegerea istorică a celui de-al Doilea Război Mondial..... 183

Sorin APARASCHIVEI
Începutul Războiului Rece – Oficiul de Informații al Statelor Unite la București (USAIS)..... 193

RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ 215

John Rizzo - Company Man: Thirty Years of Controversy and Crisis in the CIA
Recenzie de Daniela Bacheș 217
Proiectul *Uniunii de Securitate* al Uniunii Europene
Daniela BACHEȘ 219

FOCUS ACADEMIC 223

Masa Rotundă „Repere identitare ale intelligence-ului românesc. De la memorie la actualitate", București, 20 aprilie 2016 225
EUROSFAT, București, 6 mai 2016..... 227
Ediția a III-a a Programului „Security in the Black Sea Region. Shared Challenges, Sustainable Future" (SBSR), București-Sibiu, 30 mai-4 iunie 2016 229
Ediția a XXII-a a Conferinței Internaționale Intelligence in the Knowledge Society, București, 13-14 octombrie 2016 231
Invitație la contribuții – Revista Română de Studii de Intelligence..... 233

MEDIUL INTERNAŢIONAL DE SECURITATE

INTERPRETÂND DATE OSINT: CE NE ÎNVAŢĂ ISTORIA DESPRE EVOLUŢIILE ÎN CURS DIN MAREA CHINEI DE SUD

Florin DIACONU*

Abstract

The text focuses the attention on some major aspects of the ongoing strategically significant events and trends in the East China Sea and South China Sea (trends and events extensively covered by a lot of OSINT data), and evaluates the increasing tensions in these regions of the Pacific Ocean in a way which is deliberately taking into account what history is massively and freely teaching us. As far as the author is concerned, the more and more obvious and ambitious Chinese plans and actions in both seas are a direct and almost unavoidable consequence of a quick and massive evolution (or change) of the power status of China. At this very moment, Beijing is deliberately attempting to reach a more globally influential power status – that of world power, and in such a situation the attention paid by China to the Word Ocean and to the strategically significant routes leading to the open seas is larger than ever before in Modern Times. In a way or another, Chinese actions are nothing else but a renewed version of some well-known episodes in world history – those which have previously led other actors of the international arena to a more globally influential power status, by means of developing naval power and of gaining more free access to the World Ocean. In such a context, the United States is also deliberately trying to protect, according to a strategically legitimate, strong and long national tradition, the complete freedom of navigation, and the stability of the regional balance of power in both seas. Quite clearly, the strategic interests of both China and the U.S. are, in both seas we are speaking about, vastly different ones, and on a well defined collision course.

Keywords: power status, world power, sea power, World Ocean, strategic confrontation, China, the United States, the Pacific Ocean, regional balance of power, strategically significant routes, freedom of navigation, OSINT.

Chiar în acest moment, China și Statele Unite ale Americii (împreună cu aliații regionali ai SUA din Orientul Îndepărtat și Asia de Sud-Est) sunt,

* Conferenţiar universitar doctor, Facultatea de Ştiinţe Politice, Universitatea din Bucureşti (FSPUB) şi Senior Researcher (CR II) la Institutul Diplomatic Român (IDR) – florin.diaconu@fspub.unibuc.ro

destul de clar, pe ceea ce am putea numi în mod legitim „traiectorie de coliziune", atât în Marea Chinei de Est cât şi în Marea Chinei de Sud. În ultima vreme, o mulţime de *surse deschise* relatează, din plin, despre evenimente şi tendinţe din regiune care sunt semnificative pentru discuţia noastră: China extinde în mod deliberat unele insule şi recife mici, în scopul de a „construi" insule mai mari, pe care să poată fi construite aerodromuri militare mari şi alte obiective militare avansate din punct de vedere tehnologic, inclusiv radare foarte puternice (Watkins, 2016, 29 februarie); Beijingul desfăşoară, de asemenea, în regiunea despre care vorbim contingente militare semnificative, inclusiv unităţi navale şi aeronave Cohen, 2016, 15); şi China încearcă, de asemenea, să folosească organismele internaţionale de tot felul pentru a forţa recunoaşterea în mod oficial a drepturilor sale „legitime" de suveranitate asupra întregii regiuni (Blanchard şi Petty, 2016, 14 iulie); de asemenea, China încearcă să interzică navelor de război americane şi avioanelor militare ale SUA posibilitatea de a patrula liber în apele *internaţionale* şi în spaţiul aerian de deasupra lor (Martina, Torode şi Blanchard, 2016, 11 mai). Ştim de asemenea că Marea Chinei de Sud are o valoare strategică intrinsecă mare: cam 33% din comerţul internaţional al Asiei şi aproximativ 50 % din ţiţeiul consumat de Asia tranzitează în mod regulat *această* mare, care – spun unii autori – mai devreme sau mai târziu *va trebui* să fie dominată de China, *dacă* vreodată „Marea Chină" va lua într-adevăr fiinţă; şi mai ştim că Beijingul încearcă să domine complet mările din jurul Chinei, pentru a reînvia astfel sistemul de graniţe (şi de regiuni aflate sub control direct) din epoca maximei dezvoltări a Chinei Imperiale (Kaplan, 2012, pp. 298-299). Mai mult decât atât, ştim şi că tendinţele în curs din Marea Chinei de Sud nu sunt nici accidentale şi nici lipsite de rădăcini istorice mai mult sau mai puţin recente: cu aproape 10 ani în urmă, în 2007, de exemplu, Beijingul „a înfiinţat noua municipalitate Sansha în provincial Hainan, unitate administrativă în a cărei jurisdicţie intră şi insuliţele din arhipelagul Paracel şi din arhipelagul Spratly pe care le revendică Vietnamul" (Jacques, 2012, p. 377).

Ce ne învaţă istoria despre puterile tot mai ambiţioase de pe scena internaţională

De-a lungul mai multor secole, orice încercare serioasă cu scopul de a obţine un statut de putere din ce în ce mai influent pe arena internaţională a dus – aproape automat – la un efort sporit al statului despre care vorbim de a-şi extinde influenţa în regiuni tot mai largi ale Oceanului Mondial. În acest context, trebuie să precizăm că orice stat „care… are acces uşor la însăşi marea deschisă" are în mod evident „o valoare strategică a poziţiei sale" care este „foarte mare" (Mahan, 1890, 1918, pp. 31-32). Ştim de asemenea că „puterea

navală a fost unul din factorii ce au permis unor state individuale să avanseze în rândurile marilor puteri" şi că, „mai mult decât atât, istoria a arătat că statele ce nu au la dispoziţie forţe navale nu au reuşit să menţină pentru prea multă vreme statutul de mare putere" (Gorshkov, 1974, pp. 3-5).

De fapt, la o evaluare atentă, vorbim despre o regulă de bază pe care oricine o poate înţelege cu uşurinţă: un statut de putere semnificativ la nivel global înseamnă în mod direct capabilităţi sporite de atingere a intereselor (unele dintre ele cele vitale), dar nu numai imediat dincolo de graniţe sau în regiunea continentală în care se află statul despre despre care vorbim, dar şi pe alte continente. Practic, statutul de putere *mondială* (un statut excepţional, de care foarte puţine puteri s-au bucurat vreodată – Wight, 1998, p. 62) înseamnă în mod necesar capacitatea de a planifica şi de a atinge obiective strategice semnificative *oriunde* – sau aproape oriunde – în lume. Dar mările deschise şi oceanele reprezintă aproximativ 70% din suprafaţa totală a lumii, în timp ce continentele şi insulele mai mari sau mai mici, chiar însumate, reprezintă *doar* restul, ceea ce înseamnă numai 30% din suprafaţa totală a planetei noastre (Gorshkov, 1974, p. 5). Într-o astfel de situaţie, atunci când un stat este mai mult sau mai puţin în mod deliberat pe punctul de a „sări" de la un statut de putere semnificativ în plan *regional* la un statut de putere semnificativ în plan *global*, el *trebuie*: a. *să îşi dezvolte puternic şi rapid capacităţile sale navale; b. să îşi sporească puternic prezenţa în regiuni tot mai întinse ale Oceanului Mondial; şi c. să identifice şi să implementeze soluţii menite să ducă la controlul – sau, în caz de necesitate, la deschiderea – unor rute strategice semnificative care duc în mod direct înspre mările deschise şi oceane*.

Pentru a realiza astfel de obiective geostrategice semnificative, mai multe metode au fost utilizate, cu succes, de-a lungul unor etape mai mult sau mai puţin recente ale istoriei mondiale. Una dintre acestea este *consolidarea, în mod deliberat, a capabilităţilor navale de tot felul*. Din această perspectivă, *orice* actor cu adevărat interesat în obţinerea statutului de putere mondială trebuie să aibă la dispoziţie o Marină Militară mai puternică decât înainte (şi, în termini mai generali, o putere navală[1] mai mare decât înainte). *Iar o Marină Militară puternică înseamnă cel puţin două evoluţii complementare: mai multe nave de luptă, pe de parte şi, de asemenea, din ce în ce mai multe nave avansate tehnologic (tot mai capabile de luptă)*. Acest tip de logică este prezent în mai multe rânduri în istorie. Să luăm, de exemplu, în calcul cazul notoriu şi foarte important constituit de Marea Britanie. De-a lungul unui interval ceva mai scurt de un secol şi jumătate (de la sfârşitul anilor 1680 şi până la 1815, momentul prăbuşirii Primului Imperiu francez), numărul total

[1] În acest context, *putere navală* înseamnă cel puţin două componente distincte: *Marina Militară* şi *marina comercială* (utilă în chip vital pentru a întreprinde comerţ internaţional de amploare).

de nave de linie ale Londrei a crescut masiv, de la 100 la mai mult de 200 (a se vedea *Tabelul 1*), în timp ce în cazul tuturor competitorilor cu care Londra s-a confruntat mai mult sau mai puţin în mod direct, numărul total al navelor de linie s-a micşorat vizibil. Pentru a putea înţelege mai bine semnificaţia acestui set de cifre, să luăm în considerare faptul că numărul total de nave de luptă mari utilizate pentru a controla Oceanul Mondial rămâne aproape constant de-a lungul unui interval de aproape 150 de ani (355 de nave în 1689, şi 359 în 1815), dar ponderea navelor de linie ale Marinei Regale britanice în acest total a crescut rapid, de la aproximativ 28% până la aproape 60%). Toate aceste cifre, puse la un loc, ne permit să înţelegem că, în ciuda unor pierderi notabile de-a lungul războaielor intense, *Royal Navy a devenit de două ori mai puternică, de-a lungul unui interval ceva mai scurt de un secol şi jumătate* (dacă ne referim la navele sale mari de luptă), ceea ce este un ritm într-adevăr impresionant de dezvoltare a capacităţilor de luptă vitale.

***Tabelul 1*: Numărul total de nave de luptă mari (nave de linie) ale puterilor navale importante pe arena mondială, 1689-1815**
(Kennedy, 2011, p. 110)

	1689	**1739**	**1756**	**1779**	**1790**	**1815**
Anglia (Marea Britanie)	100	124	105	90	195	214
Danemarca	29	-	-	-	38	-
Franţa	120	50	70	63	81	80
Rusia	-	30	-	40	67	40
Spania	-	34	-	48	72	25
Suedia	40	-	-	-	27	-
Ţările de Jos (Olanda)	66	49	-	20	44	-

Până la un anumit punct, *Germania* a fost şi ea, într-un trecut destul de recent, un exemplu foarte puternic de *acelaşi* tip. Până la sfârşitul secolului al XIX-lea, flota sa militară a fost destul de mică, vizând în principal apărarea în mod corespunzător a lungimii limitate a zonelor sale de coastă în Marea Baltică, împotriva unor ameninţări regionale. Mai târziu, atunci când Germania a început în mod deliberat planificarea şi punerea în aplicare a politicilor care vizau un statut tot mai vizibil de putere *globală*, situaţia s-a schimbat în mod dramatic. *De-a lungul unui interval de doar câţiva ani (cam o generaţie, de fapt), al Doilea Reich a proiectat şi construit o flotă de luptă mare şi foarte modernă*. Pentru a putea înţelege mai bine această situaţie, să luăm în considerare cifrele de bază oferite de o istorie foarte serioasă şi, în linii mari, foarte cuprinzătoare a războiului naval (a se vedea *Tabelul 2*). Deci, de-a lungul unui interval de timp relativ scurt (doar puţin mai mult de două decenii şi jumătate, între 1882 şi 1908), numărul total al navelor de luptă principale

(*capital ships*) ale Marinei germane a crescut de două ori, numărul total de crucişătoare a crescut de peste două ori, iar totalul numărul de nave de luptă mai mici (torpiloare şi distrugătoare, cel puţin unele dintre ele nave oceanice) a crescut de peste 11 de ori.

***Tabelul 2*: Marina Militară germană – numărul de nave de luptă şi auxiliare, 1882-1908** (Pemsel, 1975, p. 316)

Anul	**Nave mari, de rangul I: nave cuirasate, ulterior nave de linie**	**Monitoare cuirasate, pentru paza coastelor**	**Crucişătoare de toate tipurile (inclusiv crucişătoare blindate)**	**Torpiloare şi distrugătoare**	**Nave auxiliare**
1882	12	1	18	11	14
1908	24	8	38 (8 dintre ele blindate)	128	20

Mai recent, *Uniunea Sovietică* a oferit, de asemenea, un al treilea exemplu foarte puternic de acelaşi tip, în care un statut de putere puternic amplificat al ţării este însoţit (şi, până la un anumit punct, făcut posibil de) o creştere semnificativă şi continuă a Marinei Militare (forţelor navale). În cazul URSS, vorbim despre numărul total de nave, dar, de asemenea, şi despre planuri operaţionale şi strategice mai active/agresive, precum şi despre tehnologii navale din ce în ce mai evoluate, mutaţii însoţite de alocarea unei cantităţi mari de resurse în transformarea unei „marine costiere" – *brown-water navy* într-o foarte puternică „marină oceanică" – *blue-water navy* (a se vedea *Tabelul 3*). În acest caz vorbim, de asemenea, despre tendinţe în mod clar complementare: dezvoltarea semnificativă a statutului de putere al Uniunii Sovietice (de la statutul de *mare putere regională*/continentală la statutul de *superputere/putere mondială*, în contextul Războiului Rece şi al eforturilor Moscovei care vizau contestarea foarte activă a statutului excepţional de putere al Statelor Unite) a fost însoţită în mod clar de (şi, până la un anumit punct, a devenit posibilă prin) dezvoltarea masivă a forţelor navale sovietice. De-a lungul unui interval puţin mai lung de 20 de ani, din 1952 până în 1974, numărul crucişătoarelor sovietice (toate nave mari, oceanice) a crescut de peste două ori, de la 15 la 33 de unităţi. Numărul de distrugătoare (aproape toate de asemenea bastimente suficient de mari, cu capacitatea de a naviga pe ocean), de asemenea a crescut în mod semnificativ, de la 90 la 150 de unităţi. Numărul total de submarine nu a crescut în cifre absolute, dar în 1974 aproape o treime dintre submarinele flotei sovietice

erau deja cu propulsie nucleară, cu o rază de acţiune practic nelimitată, în mod clar în măsură să atingă *orice* regiune a Oceanului Mondial. Şi, până la un anumit punct, chiar evoluţia marinei sovietice – de la un rol în principal defensiv la acela de instrument politic şi strategic cu relevanţă la nivel global – este puternic ilustrat de creşterea rapidă a numărului total de nave auxiliare, capabile să susţină acţiunile navelor de luptă sovietice în zone din Oceanul Mondial aflate *departe* de ţărmurile URSS. De-a lungul acestor două decenii, deplasamentul total al navelor de luptă ale marinei sovietice a crescut rapid, de la 1,0 milioane de tone la 2,1 milioane de tone, în timp ce deplasamentul total al navelor auxiliare din marina sovietică, a crescut, şi acesta, de aproape cinci ori, de la 0,3 milioane tone la 1,48 milioane de tone (Pemsel, 1975, pp. 318-319).

***Tabelul 3*: Marina sovietică – numărul de nave de luptă de diferite tipuri şi de nave auxiliare, 1952-1974** (Pemsel, 1975, pp. 316, 318-319)

Anul	Nave de linie	Crucişătoare	Distrugătoare	Submarine (cu propulsie convenţională şi atomică)	Nave mari de transport şi debarcare	Nave auxiliare
1952	3	15	90	400	120	60
1974	-	33	150	390 (120 dintre ele cu propulsie nucleară)	160	330

Şi, în cele din urmă, însăşi evoluţia *Marinei Militare a SUA* (*U.S. Navy*) – care continuă să fie şi la momentul actual cea mai puternică din întreaga lume – este un alt exemplu foarte clar şi convingător, ce ilustrează în ce măsură o forţă navală realmente puternică este *o necesitate*, ori de câte ori vorbim despre *puterile mondiale reale*, acei actori ai arenei internaţionale cu interese aproape peste tot în lume, precum şi cu capabilităţi militare care să le permită să protejeze aceste interese, chiar şi în zone *foarte* îndepărtate ale Oceanului Mondial (vezi *Tabelul 4*). În acest caz, de-a lungul unui interval ceva mai scurt de 15 ani (din 1938, anul imediat anterior izbucnirii celui de-al Doilea Război Mondial şi până în 1952, la doar câţiva ani după momentul în care a apărut NATO), numărul de portavioane din cadrul Marinei SUA a crescut de peste 20 de ori; numărul total de crucişătoare ale Marinei SUA, ca şi de submarine a crescut de aproximativ două ori, în timp ce numărul total al distrugătoarelor americane (şi ele nave oceanice cu rază notabilă de acţiune) a crescut de aproape două ori. Dar rolul *global*, în rapidă şi consistentă creştere al Marinei americane, vital în menţinerea şi creşterea rolului politic, strategic şi

economic *global* al SUA pe arena internaţională este puternic ilustrat *şi* prin creşterea foarte serioasă a numărului total de nave auxiliare de tot felul - de la 100 de bastimente la 850. Iar mai multe nave auxiliare înseamnă, între altele, şi un sistem mai puternic de sprijin logistic, care să permită ca diferite escadre, grupări de luptă şi nave individuale ale Marinei SUA să fie pe deplin capabile de operaţiuni, fără nici o întrerupere sau problemă majoră, chiar şi *foarte* departe de ţărmurile proprii. Foarte consistenta creştere a Marinei SUA, privită aici ca sprijin (sau amplificator) al statutului de *putere globală* (şi mai târziu de *superputere*) al SUA este ilustrată şi de evoluţia deplasamentului total al navelor la care ne referim: în 1938, toate navele de luptă ale Marinei SUA aveau, împreună, un deplasament total de 1,4 milioane de tone; 14 ani mai târziu, deplasamentul total al navelor de luptă americane era de aproape 3,5 ori mai mare, ajungând deja la 4,69 milioane de tone (Pemsel, 1975, p. 318).

Tabel 4: U.S. Navy - Evoluţia numărului de nave de luptă şi nave auxiliare, 1938-1952 (Pemsel, 1975, pp. 316, 318)

Anul	Portavioane	Nave Mari (de linie)	Crucişătoare de toate tipurile	Distrugătoare	Submarine	Nave auxiliare de toate tipurile
1938	5	15	34	221	90	100
1952	102	15	72	385	207	850

Scurtă prezentare a stadiului actual al evoluţiei puterii navale a Chinei

Într-un fel sau altul, evoluţiile recente şi în curs de desfăşurare ale capacităţilor navale ale Chinei sunt foarte asemănătoare cu logica de bază a episoadelor prezentate pe scurt de-a lungul paginilor anterioare: în mod clar vorbim despre o creştere serioasă a numărului total de nave de luptă şi auxiliare pe care China este în capabilă să le defăşoare, şi, de asemenea, vorbim despre o cantitate semnificativă de modernizare tehnologică a navelor maritime militare. În acest fel, *apare o flotă militară chineză mai mare şi mai modernă*, ea fiind, în chip destul de clar, un instrument îmbunătăţit, capabil să sprijine ambiţiile globale, mai multe şi mai vizibile, ale liderilor politici de la Beijing.

În urmă cu câteva decenii, la sfârşitul anilor 1980, un autor foarte serios afirma, deschis: China continentală a început deja să îşi extindă rapid şi în mod semnificativ forţele sale navale. O astfel de politică a fost *unul* dintre instrumentele strategice menite să elimine ceea ce unii au numit „încercuirea strategică" (Kennedy, 2011, p. 397) a ţării. Pentru a deveni mai puternică din punct de vedere strict naval, China a trecut deja la proiectarea şi construirea de

noi tipuri de nave de război oceanice, inclusiv distrugătoare moderne, nave de escortă, precum şi de nave rapide de atac. Flota sa de submarine cu propulsie convenţională a crescut, de asemenea, tot mai mult (107 unităţi în 1985, a treia astfel de forţă din lume). Primele misiuni într-adevăr de mare amploare, departe de ţărmurile proprii a avut loc în 1980, când nu mai puţin de 18 nave de luptă au navigat de-a lungul unui traseu cu o lungime totală de 8.000 de mile marine, în Pacificul de Sud. Acelaşi autor precizează, de asemenea, că, începând din 1982, China a început să testeze o nouă generaţie de submarine înarmate cu rachete nucleare (Kennedy, 2011, p. 399) şi de asemenea că, în ciuda eforturilor cu adevărat semnificative făcute, Marina chineză nu devenise – cel puţin la *acel* moment – o adevărată „blue-water navy", respectiv o forţă capabilă să opereze cu succes, în caz de necesitate, departe de porturile de bază, *oriunde* pe Oceanul Mondial (Kennedy, 2011, p. 400).

Cu aproape trei decenii mai târziu, în 2015, puterea navală chineză era deja mai semnificativ mai mare – în termeni strict cantitativi – decât cea a *oricăruia* dintre vecinii săi de pe malurile Mării Chinei de Est şi ale Mării Chinei de Sud. Într-un mod ceva mai detaliat, amintim aici că anul trecut China avea 303 nave de luptă maritime de toate tipurile – 79 de nave mari de luptă de suprafaţă[2], plus 107 de nave de luptă mai mici, plus 53 „amphibs" (nave de transport şi de debarcare mari), plus 64 de submarine de tot felul (inclusiv aproape două duzini cu propulsie şi arme nucleare), în timp ce cea de-a doua mare putere navală din regiune, Japonia, avea în total doar 67 de nave de luptă – „46 de nave de luptă mari", plus „zero nave de luptă mici", plus „3 nave mari de transport şi debarcare", ca şi „18 submarine" (US DoD, 27 iulie 2015, p. 12). În acelaşi text se precizează în mod deschis: „China modernizează fiecare aspect al capacităţilor sale maritime, militare şi de aplicare a legii, inclusiv flota navală de suprafaţă, submarinele, avioanele, rachetele, capabilităţi radar, precum şi pază de coastă. De asemenea dezvoltă tehnologii *high-end* destinate să descurajeze intervenţia externă într-un conflict şi care sunt concepute pentru a contracara tehnologia militară SUA. Cu toate că pregătirea pentru un conflict potenţial legat de Taiwan rămâne principalul motor al investiţiilor [militare – n.n.] chineze, China pune de asemenea accent pe pregătirea pentru situaţii neprevăzute în Marea Chinei de Est şi în Marea Chinei de Sud. China consideră că este nevoie ca Marina Armatei de Eliberare Populare (PLAN) să fie în măsură să susţină „noi misiuni istorice" ale Chinei, ca şi sarcinile operaţionale în afara primului lanţ de insule prin folosirea platforme navale multi-rol, cu rază lungă de acţiune, durabile, echipate cu capabilităţi robuste de auto-apărare"; textul mai afirmă şi că, „deşi aspectele privind cantitatea sunt doar o componentă a capacităţii generale, între 2013 şi 2014, China a lansat mai multe nave militare decât orice altă ţară [din regiune – n.n.]. Marina

[2] Respectiv fregate şi distrugătoare.

militară chineză dispune acum de cel mai mare număr de nave din Asia, cu mai mult de 300 de nave de suprafaţă, submarine, nave mari de desant şi debarcare şi ambarcaţiuni de patrulare" (US DoD, 27 iulie 2015, p. 10).

Şi mai recent, în iunie 2016, precizează un raport redactat de Serviciul de Cercetare al Congresului (CRS) şi pregătit pentru membrii şi comitetele Congresului SUA, „China construieşte o flotă regională modernă şi puternică, având o capacitate limitată, dar în creştere, pentru desfăşurarea unor operaţiunilor dincolo de regiunea mărilor din apropierea Chinei", adăugând, de asemenea, că „aceia care studiază atent forţele militare din China şi forţele militare americane văd îmbunătăţirea capacităţilor navale ale Chinei ca putând constitui o ameninţare, în Pacificul de Vest, a capacităţii Marinei SUA de a realiza şi menţine controlul asupra unor zone ale oceanului, în timp de război – prima astfel de provocare cu care Marina SUA s-a confruntat de la sfârşitul Războiului Rece" (O'Rourke, 2016, p. I). Acelaşi text enumeră şi analizează, cu detalii într-adevăr semnificative, unele rezultate deja operaţionale ale eforturilor chineze care vizează dezvoltarea Marinei şi care, luate la un loc, conturează marele proiect al unei Marine oceanice (blue-water navy) din ce în ce mai capabilă să acţioneze la nivel global, sprijinind în mod activ încercarea Chinei de a obţine, menţine şi consolida statutul de putere *mondială*. Raportul afirmă în mod deschis că „modernizarea militară a Chinei (inclusiv cea navală) a fost în curs de desfăşurare de aproximativ 25 de ani", precum şi „observatorii plasează începutul efortului în diverse momente, în anii 1990", în timp ce „lucrări de proiectare pentru primele clase noi de nave din China par să fi început în ultima parte a anilor 1980" (O'Rourke, 2016, p. 5). Raportul mai afirmă şi că „în general, efortul Chinei de modernizare navală, până în present, a apărut ca fiind axat mai puţin pe creşterea numărului total de platforme (adică de nave şi aeronave) decât pe creşterea modernităţii şi capacităţii platformelor în cauză. Modificările în ceea ce priveşte capacitatea platformelor, ca şi procentajul reprezentat de platformele moderne au fost, în general, mai importante decât modificările numărului total de platforme", adăugând apoi şi că „în anumite cazuri (cum ar fi submarinele şi ambarcaţiuni de patrulare costieră), numărul total de platforme de fapt a scăzut în ultimii aproximativ 20 de ani, dar capacitatea totală a crescut, cu toate acestea, deoarece un număr ceva mai mare de platforme mai vechi a fost înlocuit cu un număr mai mic de platforme mult mai moderne şi mult mai eficiente" (O'Rourke, 2016). Apoi raportul la care facem trimitere enunţă, foarte clar, câteva misiuni pentru care Marina chineză se pregăteşte continuu. Cel puţin trei dintre aceste misiuni sunt cu adevărat importante pentru dezbaterea noastră de aici: „apărarea liniilor comerciale maritime de comunicaţii (SLOCs) ale Chinei, cum ar fi cele care leagă China de Golful Persic"; ca şi „înlăturarea influenţei SUA în Pacificul de Vest"; precum şi „afirmarea statutului de putere regională cu rol conducător şi al celui de putere

mondială majoră al Chinei" (O'Rourke, 2016, p. 7). Textul despre care vorbim listează, de asemenea, nave noi (sau tipuri noi de nave) pe care Marina chineză le construieşte şi le utilizează, în scopul de a consolida tot mai multele şi mai extinsele sale capacităţi şi responsabilităţi strategice: a. *submarine noi, non-nucleare*, inclusiv „cel puţin patru noi clase de submarine de construcţie proprie" (O'Rourke , 2016, p. 12).; b. *submarine noi cu propulsie nucleară, înarmate cu rachete balistice* - cele care aparţin clasei JIN, plus planuri de „de a dezvolta şi livra urmatoarea generaţie de SSBN, cea numită Tip 096, în următorul deceniu" (O'Rourke, 2016, p .18); c. *portavioane*: „pe 25 septembrie 2012, China a introdus în serviciul activ primul său portavion – Liaoning, un portavion ex-ucrainean modernizat, numit anterior Varyag, pe care China l-a cumpărat din Ucraina ca neterminat, în 1998"; de asemenea, raportul adăugă că „Liaoning are propulsie convenţională, un deplasament total estimat de aproape 60.000 de tone, şi ar putea avea la bord un regiment de aviaţie cu 30 sau mai multe aeronave" (O'Rourke, 2016, p. 19); textul vorbeşte şi despre „primul portavion chinezesc proiectat şi construit cu resurse interne", precum şi despre intenţia de a construi „mai multe portavioane în următorii 15 ani "(O'Rourke, 2016, p. 21); *d. noi distrugătoare şi fregate oceanice*, inclusiv „10 noi clase de distrugătoare şi fregate indigene", între care şi nave înarmate cu „rachete ghidate" (O'Rourke, 2016, p 26); e. *crucişătoare*: planuri de „a construi un nou crucişător (sau distrugător), numit Tip 055, cu un deplasament aproximativ 10.000 de tone. China este singura ţară despre care ştim că ar intenţiona să construiască o navă descrisă (de cel puţin unele surse) ca fiind un crucişător. (Planul actual de construcţii navale pentru următorii 30 de ani al Marinei SUA include distrugătoare, dar nu şi crucişătoare)" (O'Rourke, 2016, p. 27); şi f. *o nouă clasă de nave mari de transport, desant şi debarcare*: „China a pus în funcţiune o nouă clasă de nave mari de desant şi debarcare numită Yuzhao sau clasa Tip 071. Navele din această clasă au un deplasament estimat de peste 18.500 de tone, comparativ cu circa 15.900 de tone sau 16.700 de tone pentru navele Whidbey Island / Harper's Ferry ale U.S. Navy"; astfel de nave, precizează raportul, citând în mod deschis un text realizat de ONI, Biroul pentru Intelligence Naval al SUA, va oferi „capacitate considerabil mai mare şi mai flexibilă pentru operaţiunile din „mările îndepărtate" decât navele de transport şi debarcare mai vechi" (O'Rourke, 2016, p. 38).

Dar toate aceste evoluţii semnificative au un sens într-adevăr limitat, în cazul în care Marina chineză în continuă creştere nu se bucură şi de un grad mult mai mare de acces liber la Oceanul Mondial. Atunci când vorbim despre această problemă, este foarte uşor – pur si simplu privind cu atenţie harta – să înţelegem că *toate* cele trei mări la graniţa de est a Chinei sunt, într-un fel sau altul, entităţi geografice oarecum izolate într-o anume măsură „rupte" de mările deschise: Peninsula Coreeană, Japonia, Filipinele şi Malaezia sunt, până

la un anumit punct, bariere naturale mari care blochează orice șansă reală a Chinei de a ajunge *cu ușurință* în Pacific, în multe circumstanţe pe care ni le putem lesne imagina. Cel mai probabil, Beijingul este chiar mai îngrijorat de însuşi faptul că *toate* cele patru ţări enumerate mai sus (Coreea de Sud, Japonia, Filipinele şi Malaezia) au legături strategice *extinse* cu SUA, cel puţin trei dintre ele fiind principalii parteneri regionali ai SUA în Orientul Îndepărtat. *În scopul de a obţine garanția unui acces într-adevăr liber la Oceanul Mondial, China este, cel mai probabil, implicată constant în încercarea de a transforma cel puţin o parte din mările înconjurătoare în „lacuri chinezeşti'; sau, mai bine zis, în mări dominate în totalitate de forţele chineze*. Din punct de vedere strict geostrategic, un astfel de comportament este puternic asemănător cu ceea ce a făcut Germania în Primul Război Mondial, atunci când Berlinul a încercat din răsputeri să deschidă cu forţa rutele care duc spre Atlantic, sau să ajungă la limitele Mării Nordului, de asemenea, parţial izolată de Oceanul Mondial de către Scoţia, Norvegia şi Islanda. Pentru Germania, lipsa accesului complet liber la Oceanul Mondial a generat o mulţime de consecinţe negative (Renouvin, 2001), iar cea mai mare bătălie navală a Primului Război Mondial, cea a Jutlandei / de la Skagerrak a fost în mod clar o încercare deliberată de a elimina controlul britanic al rutelor care duc spre mările cu adevărat deschise, de a zdrobi Royal Navy şi „poate de a controla Marea Nordului" (Potter, 1981, p. 207), pentru a obţine astfel, *dacă* e posibil, acces complet liber la Oceanul Mondial.

Câteva foarte scurte concluzii

În opinia noastră, evoluţiile semnificative din perspectivă strategică în curs de derulare în Marea Chinei de Sud şi, până la un anumit punct, în Marea Chinei de Est pot fi evaluate mai uşor şi mai profund prin folosirea mai multor „straturi" de concepte – *instrumente intelectuale foarte solide* care să ne permită să înţelegem mai bine o mulţime de fapte prezente în diverse tipuri de OSINT. În opinia noastră, una dintre cele mai utile (şi în mod clar una dintre cele mai puternice) interpretări ale evenimentelor în curs de desfăşurare în ambele mări enumerate mai sus este una plasând conceptul de *interes strategic* în chiar centrul dezbaterii noastre. În conformitate cu o astfel de viziune, evenimentele în curs de desfăşurare în Marea Chinei de Sud au de-a face, în chip major, cu un *interes strategic evident al decidenţilor din China: acela de a obţine, prin orice mijloace, acces pe scară largă şi complet liber la Oceanul Mondial, prin controlul complet al zonei despre care vorbim*. În cazul în care accesul liber la Oceanul Mondial lipseşte sau este limitat, în diferite circumstanţe posibile (şi mai mult sau mai puţin probabile), sensul real al dezvoltării vizibile şi masive a Marinei chineze ca instrument cu adevărat relevant la nivel *mondial* ar putea fi serios

limitat sau chiar pus complet în pericol, iar *Beijingul pur și simplu nu vrea, în niciun chip, să accepte un astfel de rezultat.*

Bibliografie:

1. Blanchard, Ben, and Petty, Martin (2016, July 14), *China vows to protect South China Sea sovereignty, Manila upbeat. Reuters*, la adresa de internet http://www.reuters.com/article/us-southchinasea-ruling-stakes-idUSKCN0ZS02U.
2. Cohen, Zachary (2016, May 15), *Photos reveal growth of Chinese military bases in South China Sea*, *CNN*, la http://edition.cnn.com/2016/05/13/politics/china-military-south-china-sea-report/.
3. Gorshkov, Sergei G., Admiral of the Fleet of the Soviet Union (1974), *Red Star rising at sea*, Annapolis: U.S. Naval Institute Press.
4. Jacques, Martin (2012), *When China rules the world: the end of the Western World and the birth of a new global order*, London, New York: Penguin Books.
5. Kaplan Robert D. (2012). *Răzbunarea geografiei: ce ne spune harta despre conflictele viitoare și lupta împotriva destinului*, București: Ed. Litera.
6. Kennedy, Paul (2011). *Ascensiunea și decăderea marilor puteri: transformări economice și conflicte militare din 1500 până în 2000*, Iași: Polirom.
7. Mahan, A. T. (1890, 1918). *The influence of sea power upon history 1660-1783*, Boston: Little, Brown and Company.
8. Martina, Michael, Torode, Greg and Blanchard, Ben (2016, May 11), *China scrambles fighters as U.S. sails warship near Chinese-claimed reef*, *Reuters*, la adresa de internet http://www.reuters.com/article/us-southchinasea-usa-china-idUSKCN0Y10DM.
9. Pemsel, Helmut (1975). *Von Salamis bis Okinawa: Eine Chronik zur Seekriegsgeschichte*, Munchen: J.F. Lehmanns Verlag.
10. Potter, E.B. (editor) (1981), *Sea Power: A Naval History*, second edition, Annapolis: U.S. Naval Institute Press.
11. O'Rourke, Ronald, Specialist in Naval Affairs (2016). *China Naval Modernization: Implications for U.S. Navy Capabilities – Background and Issues for Congress*, U.S. Congressional Research Service report, June 17, 2016, la adresa de internet https://www.fas.org/sgp/crs/row/RL33153.pdf.
12. Renouvin, Pierre (2001). *Primul Război Mondial*, București: Editura Corint.
13. U.S. DoD (Department of Defense), July 27, 2015. *The Asia Pacific Maritime Security Strategy: Achieving U.S. National Security Objectives in a Changing Environment*, la http://www.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/NDAA%20A-P_Maritime_SecuritY_Strategy-08142015-1300-FINALFORMAT.PDF.
14. Watkins, Derek (2016, February 29). *What China Has Been Building in the South China Sea. New York Times*, la adresa de internet http://www.nytimes.com/interactive/2015/07/30/world/asia/what-china-has-been-building-in-the-south-china-sea-2016.html?_r=0.
15. Wight, Martin (1998). *Politica de putere*, Chișinău: Editura Arc.

SERBIA: ANALIZA DE POLITICĂ EXTERNĂ*

Karin MEGHEȘAN*

Abstract

The article aims to investigate the main direction of Serbian foreign policy in the post-Milosevic period. The article argues that Serbia was confronted with a negative external image, which emerged after the crimes against humanity that occurred in former Yugoslavia in the early 1990s, during the conflicts that marked the dissolution of this multi-national federation. The article shows how Serbia overcame this negative perception through a pragmatic pro-European policy and intelligently used the 2015 migration crisis to show a new face to European leaders. Moreover, the article shows that Serbia is trying to keep a balance between Russia and the EU, but that this balance is increasingly precarious.

Keywords: Serbia, Russia, EU, foreign policy.

Serbia – politica externă

Contextul internațional și intern în care analizăm politica externă a Serbiei a suferit modificări semnificative în ultimii 20 de ani. Actorii, unități sistemice cu influență sau potențială influență asupra construcției de politică externă sârbă au parcurs la rândul lor o etapă lungă de transformări atât la nivelul obiectivelor și intereselor strategice cât și la cel al politicilor și direcțiilor de acțiune. Reperele fundamentale ce conturează analiza politicii externe sârbe din ultimele două decenii sunt:

1. Variabile externe

- Redesenarea hărții Europei
- Disoluția conflictuală a unor actori și apariția unor noi actori
- Eșecul guvernelor occidentale în gestionarea situațiilor conflictuale
- Lipsa unor politici europene comune și a unor obiective strategice coerente referitoare la zona Balcanilor

* Analiza a fost realizată în anul 2016, ca parte a unui proiect mai amplu de cercetare.

* Institutul Național de Studii de Intelligence, Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul”, kmeghesan@dcti.ro

- Dependenţa puternic manifestată a statelor din zona Balcanilor, Europei Centrale şi de Est de contextul decizional şi capabilităţile externe (UE, SUA, Federaţia Rusă etc.)

2. Variabile interne

- Degringoladă politică atât la nivelul ideologiilor cât şi la nivel individual (personalităţi politice strâns legate de moştenirea lui Miloşevici)
- Dificultăţi interne în consolidarea bunei guvernări şi în construcţia unui statut cu prestigiu internaţional de partener viabil şi autonom
- Reforme instituţionale reduse şi în general stopate la stadiul documentelor, fără a fi operaţionalizate
- Implicarea serviciilor secrete iugoslave în conflictele din anii '90 şi imersia foştilor ofiţeri în structuri publice/private cu rol important în reformarea statului
- Manifestarea corupţiei la nivel sistemic, dezvoltarea fără precedent a reţelelor de crimă organizată (pe fondul propice al anilor de război)
- O societate marcată încă de anxietate referitoare la integritatea teritorială a Serbiei şi sentimente de frustrare legate de „etichetele" poporului sârb – xenofob, ultranaţionalist, agresiv, ancorat în trecut.
- Personalizarea politicii externe şi lipsa unei viziuni strategice asumate la nivel naţional

Pre-percepţiile analizei

Una din cele mai frecvent întâlnite scheme cognitive de analiză a Serbiei, pleacă de la o construcţie preperceptivă sedimentată de-a lungul ultimului secol „mitul urei ancestrale" din spaţiul balcanic. În anul 1993 Robert Kaplan a publicat *Balkan Ghosts* (2005) lucrare care, fără o fundamentare ştiinţifică a considerat popoarele din Balcani „neobişnuit de sălbatice şi înclinate către violenţă". Chiar dacă teza violenţei balcanice poate fi întâlnită şi în alte lucrări anterioare celei a lui Kaplan şi chiar în rapoartele declasificate ale CIA din anii '50, apariţia lucrării lui Kaplan în anul 1993 a inflamat retorica oficială de la John Major şi Bill Clinton până la mediatorul UE, David Lord Owen, fără a mai menţiona imboldul dat opiniei publice de a fixa pe zona Balcanilor etichetele de violenţă, ură, conflict.

Dacă ultimii ani ai secolului 20 au resuscitat tema „sârbilor violenţi şi ultranaţionalişti", cea de a doua decadă a secolului XXI introduce o nouă angoasă analitică în încercarea de descifrare a comportamentului de politică externă: apropierea sârbilor de revitalizatul urs rusesc. De fapt, îngrijorarea europenilor şi americanilor faţă de Serbia, dincolo de incapacitatea comunitară şi euroatlantică de a găsi o rezolvare echilibrată a situaţiei din Kosovo se focusează pe deschiderea economică şi politică a Serbiei faţă de Federaţia Rusă.

În încercarea de a descifra politica externă sârbă nu trebuie să uităm faptul că Iugoslavia Socialistă a adoptat încă din 1948 un curs sinuos al politicii externe între cele două mari blocuri politico militare. În plan internațional Iugoslavia, împreună cu alte state non-europene a format Mișcarea de Nealiniere[1]. Serbia, **întotdeauna va aplica un stil de politică de nealiniere și întotdeauna calculul politic va ține seama de analize cost beneficii prin raportare directă la obiectivele de interes național**. Pentru Serbia, **cine va susține financiar dezvoltarea economică și socială acela va deveni prieten**.

Principalele direcții de analiză

Așa cum s-a menționat în prima parte a acestui studiu, principalele întrebări la care vom răspunde, încercând totodată să analizăm și o parte a variabilelor deja prezentate, sunt:

CINE ESTE SERBIA?

Demersul nu-și propune să abordeze din punct de vedere istoric spațiul de interes ci doar să contureze principalele caracteristici ale SERBIEI, ca unitate – actor statal al sistemului internațional.

Dezintegrarea Republicii Federale Iugoslavia a determinat nu numai o schimbare drastică a pozițiilor geostrategice din regiune ci și o nevoie de redefinire a obiectivelor de politică externă. În cazul statelor nou înființate putem afirma că politica externă a suferit modificări substanțiale în sensul în care raportul dintre continuitate – schimbare a fost în favoarea schimbării. Recunoașterea, în acord cu tratatele internaționale, a unui stat suveran, reprezintă un aspect esențial în înțelegerea domeniului politicii externe și relațiilor internaționale.

Războiul și anii reconstrucției au avut pentru SERBIA ca actor al sistemului internațional, consecințe diverse, atât în planul imaginii țării în exterior și în mentalul colectiv sârb cât și în modalitatea de funcționare a mecanismelor statale sârbe:

- independența;
- trasarea unor frontiere;
- apariția unor noi vecini la frontiere;
- inițierea și dezvoltarea de către vecini a unor forme de cooperare și alianțe imposibil de realizat de către Serbia în contextul imaginii internaționale formate în timpul războiului;

[1] Fondată în mod oficial la Belgrad în 1961 și inițiată de statele care refuzau apartenența la cele două mari blocuri de putere din timpul Războiului Rece.

- efortul de a lupta permanent cu „umbra" unei Serbii agresive, războinice, criminale, așa cum a fost construită, în plan internațional, imaginea țării în anii '90;
- pierderea unor teritorii;
- prezența trupelor străine pe teritoriul țării;
- declararea unilaterală a noului stat Kosovo și creșterea sentimentelor de frustrare (Dollard, 1939; Berkowitz, 1969) la nivel național, anxietatea elitelor politice și populației față de viitorul existenței Serbiei ca stat;
- reformarea instituțiilor statului;
- reformarea sectorului de apărare și securitate;
- reformarea legislativă și strategică;
- renunțarea dificilă la practicile de personalizare a politicii externe, la discursul și comportamentul naționalist;
- schimbarea generațiilor, schimbarea mentalităților pentru a înregistra succes în schimbarea organizațiilor, instituțiilor, pentru a menționa doar o parte a cadrului posibil de analiză, în contextul cercetării noastre.

Astfel, pentru a răspunde la întrebarea ***„cine este SERBIA și unde se află (atât din punct de vedere geografic cât și din punct de vedere ierarhic) în sistemul internațional?"*** trebuie să ținem cont de următoarele coordonate de analiză:

1. din punct de vedere geografic – Serbia se află într-o zonă caracterizată încă de instabilitate politică, augmentată în ultima perioadă de problemele migrației masive. Din punct de vedere geopolitic, Serbia, ca și alte state din zonă, se află pe linia confruntărilor de interese dintre est și vest,
2. Serbia încearcă să-și recâștige o poziție onorantă în sistemul european, folosind deseori ca principal mijloc de negociere, problema kosovară. Din punct de vedere ierarhic, Serbia a „pierdut startul" în cursa democratizării, dar ultimii doi ani au demonstrat capacitatea națiunii sârbe de a coagula voința populară, elitele și capabilitățile politice și de a-și depăși propriile angoase naționaliste.

UNDE SE AFLĂ SERBIA?

Din perspectiva securității militare, regiunea Balcanilor este în acest moment consolidată. Vacuum-ul de securitate creat prin disoluția sistemului statal iugoslav nu mai există dar regiunea este astăzi mai degrabă divizată decât conectată:

- diviziune politică – Termenul Balcanii de Vest a fost creat de comunitatea internațională pentru a delimita de regiune: Slovenia, considerată acum parte a Europei Centrale; Bulgaria și România, membre UE și NATO;

- problema Kosovo ocupă încă un loc prioritar pe agenda de politică externă a UE, Serbiei, și altor puteri cu interese în securizarea zonei, cu toate acestea dosarul kosovar este departe de a fi soluționat;
- moștenirea războaielor și conflictelor din zonă precum și demonizarea/ victimizarea internațională a părților implicate, precum și consolidarea percepțiilor formate în timpul conflictelor referitoare la importanța și succesul cooperării regionale afectează încă relațiile din regiune (mai ales relațiile instituționale) de nivel înalt;
- diferențele evidente dintre state privitoare la stadiile de intergrare euro-atlantică.

Menționăm totuși faptul că în contextul ultimelor evenimente internaționale (criza migranților, intervenția militară rusă în favoarea regimului Bashar al Assad din Siria, atentatele teroriste din Paris, atentatul terorist (Stirile Protv, 2015) asupra unei aeronave ce transporta turiști ruși pe ruta Sharm-el-Sheik Sankt Petersburg) nu este exclusă o degradare a situației politice, pe domeniul securitar, din Balcanii de vest.

În acest context regional, trebuie menționat faptul că Serbia și-a exprimat intenția de a se alătura NATO și UE, marcând reintegrarea în comunitatea internațională în anul 2000, cu ocazia Summit-ului de la Zagreb din noiembrie, ce marca la nivelul discursului politic, începutul unei ere de reconciliere și cooperare regională (European Commission, 2000). Din punct de vedere formal negocierile pentru accederea Serbiei în UE au început în 21 ianuarie 2014, odată cu prima Conferință Interguvernamentală asupra integrării Serbiei.

În ceea ce privește calitatea de membru NATO a Serbiei, această problemă nu se află pe lista de priorități a Serbiei, o simplă analiză cost-beneficii (Petrovic, 2007) racordată la starea actuală a mediului de securitate internațional demonstrând faptul că nici la nivelul populației și nici al elitelor civice sau politice nu există voința de a parcurge drumul necesar intrării în Organizația Atlanticului de Nord.

Construcția de politică externă

Principalele acțiuni de politică externă

În prima jumătate a acestui an (2015) Serbia era considerată un actor regional, cu o politică externă incoerentă, glisând, în funcție de context și propriile interese între est și vest.

Cu toate acestea, evoluțiile evenimentelor politice din ultimele luni au dovedit, din punctul nostru de vedere capacitatea Serbiei de a aborda într-o manieră realistă, pragmatică, situația sa regională și internațională. Astfel, efortul de recâștigare a credibilității internaționale a fost maximizat prin

comportamentul Serbiei în criza migranților și prin renunțarea evidentă la discursul naționalist, xenofob. Prin raportare la comportamentul unor alte state din zonă, Serbia s-a dovedit a avea cel mai tolerant și mai „European" parcurs acțional în problema migranților. Serbia continuă în plan extern un parcurs de echilibrare diplomatică între necesitățile, trăirile interne, influențate încă de patternurile memoriei colective și curentele opiniei publice precum și de necesitatea abordării unui comportament rațional în arena globală (B92, 2015a).

Criza politică europeană cauzată de incapacitatea de gestionare unitară a valurilor migratorii a oferit într-o primă fază, un avantaj Serbiei, poziția pe care aceasta a adoptat-o în criza migranților, deschizându-i „ușile"cancelariei germane. Abordarea pragmatică dar profund umanitară a problemei migranților a transformat Serbia într-un partener de discuții apreciat „respectat și capabil de a rezolva eficient problemele cu care se confruntă" (B92, 2015a).

Continuând linia „constructivă" (Mediafax, 2015) a politicii sale Serbia și-a asumat inclusiv obligația de a găzdui refugiați/migranți chiar dacă nu este parte a Uniunii Europene.

Un prim efect al „neașteptatei" coerențe în politica externă sârbă, s-a înregistrat odată cu publicarea în data de 10.11.2015 a Raportului Comisiei Europene – SERBIA 2015. În introducerea documentului se scrie: „Serbia rămâne fidelă asumării obiectivului său strategic de integrare în UE…implementează o agendă politică și economic ambițioasă și a finalizat cu succes solicitările stabilite prin planul de acțiune. Serbia a jucat un rol constructiv în regiune. Își îndeplinește obligațiile asumate pentru normalizarea relațiilor cu Kosovo….și a jucat un rol constructiv în gestionarea crizei migranților… contribuie în mod activ în formatele de cooperare regională și internațională.„ (European Commission, 2015)

În același timp, proeuropeanul Vucic, a întreprins în ultima săptămână din luna octombrie 2015 o vizită de lucru în Federația Rusă, având pe agendă întâlniri cu Dimitri Medvedev, Vladimir Putin și alți reprezentanți ai guvernului rus și deschiderea oficială a forumului de afaceri Rusia - Serbia.

„(…) Suntem recunoscători Rusiei pentru ajutorul acordat în Consiliul de Securitate al ONU, în UNESCO[2] și alte organizații internaționale, pentru felul în care ne-au ajutat în efortul de apărare și prezervare a integrității și indivizibilității teritoriale", declara Vucic, la debutul vizitei (B92, 2015b). Recunoașterea internațională a schimbării viziunii sârbe asupra politicii

[2] În luna octombrie 2015 s-a desfășurat un amplu proces diplomatic sârb de stopare a eforturilor Pristinei de accedere în UNESCO. În 22 octombrie la Paris la întâlnirea comitetului executiv UNESCO a fost egalitate de voturi pentru și împotrivă (14/14).

interne și externe a venit și sub forma includerii Serbiei în biroul executiv UNESCO, în condițiile în care organizația Națiunilor Unite era „frământată" de problema cererii Pristinei de a intra cu drepturi depline în UNESCO.

Premierul Vucic, a declarat într-un interviu acordat publicației ruse Sputnik (Sputnik news, 2015) că UE „ar fi acordat Serbiei nota maximă la politica externă, dacă nu ar fi fost relațiile deosebite dintre Federația Rusă și noi… și refuzul Serbiei de a impune sancțiuni Federației Ruse".

Pe de altă parte, într-un discurs adresat Adunării Naționale (Tanjug, 2015) Vucic declara: „voi lupta până la ultima fărâmă de energie pentru ca Serbia să parcurgă drumul înainte, fără a mai fi în pericol de a se întoarce în trecut", solicitând clasei politice sârbe dezbateri rezonabile și raționale fără „vorbăria goală și patriotardă" ce a caracterizat mijlocul anilor '90.

Dacă analizăm doar o frântură din tot ceea ce înseamnă comportament de politică externă sârbă putem observa obstinația glisării între Vest și Est, îndeplinirea obiectivului de recâștigare a credibilității internaționale, decizii politice și acțiuni ce demonstrează determinarea Serbiei de a se alătura Uniunii Europene.

Strategii, doctrine și acțiune – în planul securității și apărării

Din punct de vedere strategic și doctrinar toate statele din Balcanii de Vest și-au elaborat strategii și doctrine de apărare și securitate. Chiar dacă aceste documente sunt inspirate în mare parte din documentele echivalente occidentale, adoptarea lor la nivelul regiunii a demonstrat tendința de normalizare a zonei. Pe de altă parte, Serbia, ca și alte state vecine trebuie să depășească momentul percepțiilor „tehnice" asupra securității și mediului de securitate încercând să-și „interiorizeze" valorile necesare pentru a plasa aceste documente într-o ecuație de percepție normativ.

Nu ne propunem să inițiem un demers de analiză detaliată a modalităților de elaborare și operaționalizare a strategiilor de securitate și apărare sârbe. Considerăm totuși că politica externă reprezintă atât în plan ideatic, teoretic cât și în cel acțional proiectarea legăturilor profunde dintre interesele naționale, securitate și valorile universale/naționale. În context, recomandăm pentru detalierea subiectului securitate-strategie-politică externă următoarele lucrări:

Pentru o analiză a modalității sârbe de raportare la conceptul de securitate vezi:

- Ejdus Filip, Savkovic Marko, *Emergent Concept of National Security Policy in Republic of Serbia*, în Center for European andd North Atlantic Affairs;
- Seroka J., *Serbian National Security and Defense Strategy: Forever Wandering in the Wilderness?*, în The Journal of Slavic Military Studies, vol. 23, pp. 438-460, editura Routledge;

- Jelena Radoman, *Serbia and NATO, from enemies to (almost) partners*, Belgrade Centre for Security Policy, 2012;
- *Serbia, Foreign Policy and National Security Yearbook*, Strategic Information and Developments, International Business Publications, USA;
- Filip Ejdus *The Brussels Agreement and Serbia's National Interest: A positive Balance Sheet?* Konrad-Adenauer-Stiftung, Belgrade office, Analysis www.kas.de.

Decizia de politică externă

Președintele Republicii Serbia nu are prerogative de politică externă ci doar de reprezentare. Construcția și decizia de politică externă precum și alegerea instrumentelor din portofoliul statului pentru îndeplinirea obiectivelor de politică externă intră în responsabilitatea guvernului.

Cu toate acestea, analiștii internaționali au fost foarte preocupați de prezența trupelor sârbe la parada organizată la Moscova în 9 mai 2015, considerând gestul ca unul sfidător la adresa Occidentului. O analiză pragmatică a evenimentului scoate în evidență pragmatismul liniei oficiale de politică externă (în calitatea de comandant suprem al forțelor armate președintele sârb a fost cel care a avut inițiativa trimiterii trupelor) mai ales în condițiile în care în aceeași perioadă, Serbia desfășura exerciții militare comune în cadrul Parteneriatului pentru Pace – NATO. În anul 2007, Serbia și-a proclamat neutralitatea militară apelând la „memoria colectivă" și beneficiile obținute în trecut din statutul de țară nealiniată. Analiza referitoare la dimensiunea militară a politicii sârbești trebuie să țină cont de faptul că până în acest moment Serbia (Balkan Insight, 2015) este din punct de vedere al tehnicii de luptă dependentă de Rusia, participând la exercițiile NATO cu tehnică rusească.

În 7 octombrie 2015, președintele serbiei transmitea un mesaj lui Vladimir Putin, cu ocazia zilei de naștere a celui din urmă. Chiar dacă vorbim de un mesaj oficial, în care cuvintele par să nu conteze decât în măsura în care se înscriu în regulile „împietrite" ale diplomației tradiționale, acest mesaj transmite mult mai mult decât pare la prima vedere. *„Dl. Putin, conducerea internă și modalitatea în care vă urmăriți obiectivele de politică externă reflectă stabilitate și înțelepciune. Sunteți un turn de forță și sprijin pentru noi, sârbii, un popor cu mult mai puțin numeros decât rușii, și cu un teritoriu mult mai mic decât cel al Rusiei. Din cauza unor combinații de circumstanțe suntem nevoiți, acum să aplicăm politicile unui dublu standard. Din adâncul inimii mele, vă urez fericire și succes în activitatea dvs."* (Predsednik, 2015)

Dacă ar fi să apelăm la psihologia politică și teoriile de rol din analiza de politică externă am putea spune că principalele personalități politice ale Serbiei joacă o partitură comună în care fiecare rol este menit sa echilibreze parcursul

extern al Serbiei între Rusia și Occident. Tandemul Vučić și Nikolic[3] a preluat partitura proeuropeană dar aceasta a căpătat diferite nuanțe în funcție de contextul internațional și cu o ancorare pragmatică în patternul afectiv, axiologic și cognitiv al poporului sârb.

De altfel, orientarea pro est trebuie extinsă și în direcția Chinei, țară față de care Serbia acordă o atenție deosebită. În contextul vizitei pe care Vucic o va derula în China, ambasadorul chinez din capitala Belgrad Li Manchang, declara (Beta, 2015) în data de 18 noiembrie 2015 „guvernul sârb are o politică externă înțeleaptă (...) fiecare tip de politică are părți bune și mai puțin bune, niciuna nu este perfectă, dar am un respect profund pentru felul în care guvernul sârb ia decizii de politică externă." Din cuvintele ambasadorului referitoare la momentul în care China va avea cel mai apropiat prieten în UE atunci când Serbia va fi membră UE, putem deduce că relația bilaterală va fi aprofundată în beneficiul ambelor state iar Serbia va fi sprijinită de China în procesul de integrare europeană.

Concluzii

In the Balkans, no wars are local!
The New York Times, 7 aprilie 1999

Așa cum am menționat, variabila ce poate afecta întregul tipar de analiză a politicii externe sârbe este cea domestică. Chiar dacă în acest moment, comportamentul pe scena internațională este predictibil, orice schimbare internă (guvern, elite, mișcări sociale etc.) poate introduce în ecuațiile de analiză un grad sporit de incertitudine. În acest moment viitorul european al Serbiei depinde, dincolo de evenimentele și repoziționările internaționale, de capacitatea statului de a renunța atât la politica de tip „clan" bazată pe relații de putere clientelară și corupție, cât și la colectivismul etnic. Serbia se află astăzi, într-o situație paradoxală: principala cerință a UE față de Serbia este aceea de a construi în interior o democrație solidă, o economie solidă, un stat cu instituții, justiție și valori democratice. Pe de altă parte, admiterea în UE și disciplina europeană ar asigura o dezvoltare mult mai rapidă și consistentă a statului democratic (Timmins și Smith, 2010).

Existența unor obiective comune ale țărilor din fosta Iugoslavie va reprezenta fundamentul îmbunătățirii relațiilor pe viitor. Anul 2015 a înregistrat progrese notabile ale Serbiei în relațiile cu vecinii săi. Construcția unor politici externe și dezvoltarea unor relații bi- și multilaterale plecând de la

[3] La rândul său, fostul președinte sârb, Boris Tadic chiar dacă a fost întotdeauna considerat proocidental și unul din marii susținători ai parcursului european al Serbiei, a militat și el pentru existența unui echilibru în comportamentul de politică externă pe coordonatele UE-SUA-RUSIA.

eforturi comune și obiective comune de protejare a statelor împotriva unor amenințări și riscuri (terorism, trafic de orice tip, crimă organizată, fluxuri migratoare masive, radicalizare) vor contribui, pe termen lung, la stabilizarea zonei Balcanilor.

Există însă câteva puncte strategice ce necesită a fi monitorizate, în viitorul apropiat pe o mai bună înțelegere a direcției de politică externă a Serbiei.

- Influența media asupra narațiunilor publice și construcțiile narative false asupra amenințărilor și alimentarea neîncrederii populare asupra intereselor marilor puteri occidentale în zonă (o mai mare atenție necesită a fi acordată mediei din sfera de influență rusă, formatorilor de opinie ce pot fi dirijați din exteriorul Serbiei);
- Continuarea comportamentului asumat în cadrul OSCE și dezvoltarea aceluiași rol constructive în alte organism regionale;
- Dezvoltarea unor inițiative de îmbunătățire a relațiilor cu Ungaria, România, Bulgaria, Albania dar și continuarea dialogului constructive cu Croația și Bosnia-Herțegovina. În context, trebuie monitorizate persoanele oficiale cu tendințe către retorică inflamatoare, ce face apel la „moștenirile culturale și religioase" ale Serbiei;
- În planul relațiilor cu UE, Serbia va continua întărirea relațiilor cu Germania, deoarece conform oficialilor de la Belgrad, Germania deține cheia accederii Serbiei în Uniune; Serbia va încerca, pe cât posibil (fără a-și periclita relația cu Federația Rusă) o aliniere a politicilor sale externe cu cele ale UE.

În linii mari orice analize referitoare la politica externă sârbă și comportamentul Serbiei în plan internațional vor trebui să țină cont de faptul că acestea sunt legate intrinsec de programul național mai mult sau mai puțin oficial de a influența situația din Kosovo în avantajul și conform intereselor naționale ale Serbiei. Pe de altă parte, statele Uniunii Europene ar trebui să-și reconfigureze abordarea și interesul față de Serbia, creditând voința politică manifestată în direcția democrației. O încredere sporită a vecinilor și a statelor europene ar contribui la creșterea încrederii populației în elitele politice.

Toate prioritățile Serbiei de politică externă trebuie analizate într-un cadru mai larg ce are în vedere analize cost beneficiu prin raportare directă la interesele naționale, economice și de securitate descifrate și prin intermediul identității naționale, culturale și moștenirilor istorice, fără însă a abuza de retorică naționalistă.

Referințe bibliografice:

1. Kaplan, Robert (2005). *Balkan Ghosts. A journey through history*, Picador: St. Martin Press, a treia editie, 2005.
2. Dollard, John, Doob, Leonard W, Miler, Neal E, Mowrer, Orval Hobart, Sears, Robert, R. (1939). *Frustration and aggression,* New Haven, CT: Yale University Press.
3. Berkowitz, Leonard (1969). *Roots of aggression: A re-examination of the frustration-aggression hypothesis*, New York: Atherton Press.
4. B92 (2015a). Vucic on migrant crisis: Egoism reigns among EU countries, www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2016&mm=03&dd=30&nav_id=97526, Accesat 20.05.2016.
5. B92(2015b), Vucic starts several-day visit to Russia, www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2015&mm=10&dd=26&nav_id=95829, Accesat 20.05.2016
6. European Comision (2000). Zagreb Summit, 24 nov.2000, Final Declaration (2), la www.eiweb.org.
7. European Commission, Commission Staff Woking Document, Serbia 2015 Report, ec.europa.eu/enlargment/pdf/key_documents/2015/20151110_report_serbia.pdf, accesat în data de 17.11.2015.
8. Jovanovic (2015). Serbian Military Drill with Russia Annoys EU, www.balkaninsight.com/en/article/eu-opposes-to-serbia-s-military-drills-with-russia-08-18-2015-1, Accesat 20.05.2016.
9. Mediafax (2015) Mini-summit la Bruxelles pentru soluții privind criza migrației. Merkel: E nevoie de Turcia pentru a soluționa criza, www.mediafax.ro.
10. Petrovic, Jelena. (2007). „Foreign Policy Aspects of The Republic of Serbia's accesion to NATO", în *Western Balkans Security Observer*, nr. 5.
11. Stirile Protv (2015). Lavrov: Uciderea cetatenilor rusi echivaleaza cu un atac asupra Rusiei, stirileprotv.ro/stiri/international/lavrov/uciderea-cetatenilor-rusi-la-bordul-a321-echivaleaza-cu-un-atac-asupra-rusiei-ordinul-dat-de-putin, Accesat 20.05.2016.
12. Sputnik News (2015). Serbia Would Get better EU candidate Progress Report if it Snubbed Russia – PM, sputniknews.com/politics/20151113/serbia-eu-membership-friendship-russia-html, Accesat 20.05.2016.
13. Timmins G., Smith M. (2010). *Uncertain Europe*, London: Routledge.

Bibliografie recomandată:

1. Bideleux, R. *What Does It Mean to Be European? The Problems of Constructing a Pan-European Identity*, in G. Timmins and M. Smith (ed) *Uncertain Europe,* London:Routledge.
2. Dragovic-Soso, J. (2002). *Saviours of the Nation: Serbia's Intellectual Opposition and the Revival of Nationalism*, Ithaca, N.Y.: McGill-Queens University Press.
3. Drezov, K., Gokay, B. and Kostovicova, D. (eds) (1999). *Kosovo: Myths, Conflict and War*, Keele: Keele European Research Centre.

4. Ejdus, Filip. (2008). *Security, Culture and Identity in Serbia*, Western Balkans Security Observer, octombrie.
5. Ejdus Filip, Savkovic Marko. *Emergent Concept of National Security Policy in Republic of Serbia*, în Center for European andd North Atlantic Affairs.
6. Seroka J. *Serbian National Security and Defense Strategy: Forever Wandering in the Wilderness?*, în The Journal of Slavic Military Studies, vol.23, London: Routledge.
7. Jelena Radoman. (2012). *Serbia and NATO, from enemies to (almost) partners*, Belgrade Centre for Security Policy.
8. Filip Ejdus, *The Brussels Agreement and Serbia's National Interest: A positive Balance Sheet?,* Konrad-Adenauer-Stiftung, Belgrade office, Analysis www.kas.de.
9. G. Timmins, M. Smith (2010). *Uncertain Europe*, London: Routledge.
10. Rafael Biermann, Coercive *Europeanization: The EU's struggle to contain secessionism in the Balkans*, European Security 2014, vol. 23, nr. 4.
11. Yaacov Y.I. Vertzberger. (1986). *Foreign Policy Decisionmakers As Practical-Intuitive Historians: Applied History and Its Shortcomings*, International Studies Quarterly, vol. 30, nr. 2.
12. Dragan Djukanovic, *Serbia and EU – what's next?* În European Security at a Crossroads and the position of Serbia, Center for Foreign Policy, www.cfp.org.rs, 2015.
13. Dragan Djukanovic, J.Kronja, *Regional Cooperation in The Western Balkans – what's next?,* 2014, www.emins.org.
14. Interview Jelena Milic, *Serbia has no coherent Foreign Policy*, www. ceas-serbia.org.
15. Nemanja Rujevic, *On the Chessboard of the powerful, is Serbia a pawn?*, Deutche Welle, 10.06.2015, dw.com.
16. Franz Stefan Gady, *Serbia's Foreign Policy: Stuck Between a Rock and a Hard Place?*, The National Interest, 14 octombrie 2014, nationalinterest.org.
17. Udovički, Jasminka. (2000). *Neither War Nor Peace*, Kosovo, Jasminka Udovički în Burn this House, The making and Unmaking of Yugoslavia, Jasminka Udovicicki James Ridgeway, DUKE University Press London.

* *
*

18. Serbia, *Foreign Policy and National Security yearbook*, Strategic Information and Developments, International Business Publications, USA.
19. *Military Secret*, vol. 1, Helsinki Committee for Human Rights in Serbia, Belgrad, 2004.

EVOLUȚII ALE SITUAȚIEI POLITICE ÎN BALCANI: CAZUL SERBIEI*

Valentin STOIAN*

Abstract

The article discusses the developments of the domestic political stage of Serbia during 2000-2016, analyzing the way in which these impacted the Serbian foreign policy. The article argues that the pro-european versus nationalists cleavage, which was specific to the 1990s and 2000s decreased in relevance after the reforms undertaken during the presidential terms of Boris Tadic and the adoption of a pragmatic and deliberately ambiguous by all Serbian political forces. The article identifies three crucial periods in Serbian domestic politics: 2000-2004: - the period of instability after the fall of Slobodan Milosevic, 2004-2012: the presidential terms of Boris Tadic, 2012-2016: ex-nationalists come back to power - The presidential term of Tomislav Nikolic. The article concludes that the political positioning of the main Serbian parties tend to converge, while Serbia is pursuing two major foreign policy objectives which seem to be mutually exclusive: keeping Kosovo as part of Serbia and joining the European Union.

Keywords: Serbia, domestic politics, Kosovo, European Union.

Introducere

Articolul de față analizează relația dintre politica internă a Serbiei în perioada 2000-2016 și politica externă a acestui stat. Principalul argument al articolului este că Serbia a depășit perioada naționalismului etnicist, orientându-se către o politică internă și externă pragmatică, atât în relația cu Uniunea Europeană cât și cu Federația Rusă. Această evoluție este prezentată prin descrierea etapelor politice traversate de Serbia în perioada celor 16 ani, arătând cum pierderea puterii de către naționaliști și lunga conducere

---

* Analiza a fost realizată în anul 2016, ca parte a unui proiect mai amplu de cercetare.
* Institutul Național de Studii de Intelligence, Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul", vstoian@dcti.ro

a pro-europenilor (2004-2012) au schimbat radical orientarea politică a principalelor forţe de pe scena sârbă. Astfel, clivajul între naţionalişti şi pro-europeni, predominant în Serbia în anii 1990 şi 2000 a devenit din ce în ce mai puţin relevant, foştii naţionalişti observând avantajele de a deveni pro-europeni, în timp ce pro-europenii au constatat, în perioada în care au fost la putere, că, în condiţiile existenţei problemei Kosovo, o relaţie realistă cu Rusia este un avantaj. Toate aceste evoluţii au avut loc pe fundalul unei politici profund personalizate şi unor instituţii democratice în plină consolidare.

Politica internă a Serbiei în perioada 2000 (pierderea puterii de către Slobodan Milosevic) – 2015, precum şi influenţa acesteia asupra politicii externe a acestei ţări poate fi înţeleasă doar prin raportarea la anumite caracteristici ale Serbiei şi situaţii particulare cu care se confruntă. În primul rând, trebuie menţionat faptul că Serbia a fost parte, în perioada de referinţă, din **două construcţii federale compuse** din aceeaşi membri, dar cu organizare diferită. În perioada 1992-2003, Serbia, împreună cu Muntenegru au alcătuit Republica Federală Iugoslavia (RFI – Iugoslavia mică, formată în 1992 după secesiunea republicilor Slovenia, Croaţia, Bosnia-Herţegovina). Aceasta a fost o uniune federală în care Belgradul reprezenta componenta principală, fiind construită pentru a servi nevoilor personalităţii dominante în acea perioadă: Slobodan Milosevic. În 2003-2006, Republica Federală Iugoslavă a fost transformată într-o confederaţie în care legăturile dintre părţile componente erau mult mai slabe numită **Serbia şi Muntenegru** (Nations Online, n.d.). Această confederaţie a fost la rândul său dizolvată în 2006, cele două state devenind independente (BBC News, 2006) (tot atunci a fost promulgată prima Constituţie a Serbiei independente). Existenţa unui nivel federal cu instituţii proprii este relevantă pentru politica internă a Serbiei, deoarece anumite evenimente politice au avut în centru instituţii ale statului Serbia, pe când altele s-au desfăşurat în jurul unor instituţii ale nivelului federal.

Al doilea aspect ce trebuie luat în considerare este forma de organizare a Serbiei. Aceasta este o republică semi-prezidenţială, cu un preşedinte cu puteri similare celui din România. Conform Constituţiei Serbiei din 2006, Preşedintele are atribuţii de reprezentare, de promulgare a legilor, de numire a ambasadorilor, de a efectua propuneri pentru anumite funcţii, acorda graţieri şi decoraţii. Similar cu situaţia din România, preşedintele Serbiei are dreptul de a nominaliza un candidat pentru funcţia de prim-ministru, după consultarea partidelor parlamentare (candidat ce trebuie votat de majoritatea parlamentară) şi de a returna, o singură dată, o lege Parlamentului pentru reexaminare. Este, de asemenea, important de menţionat faptul că mandatul

preşedintelui este de cinci ani, pe când cel al Adunării Naţionale (Parlamentului Sârb) este de patru (Constituţia Serbiei, 2006).

Al treilea aspect ce trebuie menţionat este **gradul ridicat de personalizare** al politicii sârbe. Spre deosebire de democraţiile consolidate, unde regulile stabile şi procedurile clare limitează marja de acţiune a personalităţilor, situaţia politicii sârbe este exact opusă. Regulile sunt create în funcţie de nevoile personalităţilor, iar politica se învârte în jurul acestora. Această trăsătură este reflectată în volatilitatea partidelor politice: acestea apar şi dispar în funcţie de popularitatea liderului, politicienii pleacă de la un partid şi formează altul, un ciclu electoral se încheie cu dispariţia partidului care era dominant la începutul acestuia, etc. De asemenea, cu greu se poate identifica un pattern de acţiune (de exemplu, alegeri la un interval de timp regulat, partide politice stabile, ce se confruntă mereu în alegeri, instituţii cu o oarecare tradiţie-făcând deseori imposibilă urmărirea unor evenimente previzibile). O altă manifestare a acestei caracteristici este utilizarea frecventă a alegerilor anticipate, atât pentru funcţia prezidenţială, cât şi pentru Parlament.

A patra dimensiune a politicii sârbe **este problema naţională** generată de statutul ambiguu al provinciei Kosovo şi de situarea politicienilor sârbi faţă de această problemă. După conflictul din 1999, provincia Kosovo (locuită preponderent de albanezi) a devenit un protectorat al Naţiunilor Unite, iar în 2008 această provincie şi-a declarat independenţa faţă de Serbia (BBC News, 2008), lucru nerecunoscut decât de o parte din ţările membre UE şi respins categoric de Serbia, Rusia şi China. Aspectele asupra cărora această situaţie se repercutează sunt: poziţionarea diferită a politicienilor sârbi faţă de situaţia din Kosovo (de la acceptarea independenţei până la dorinţa de a interveni militar pentru a recupera provincia) (Ramet, 2011), politica Serbiei în raport cu minoritatea sârbă din Kosovo (nordul Kosovo este populat de etnici sârbi), poziţionarea Serbiei în raport cu UE şi cu Rusia.

Ambiţia Serbiei de a se alătura UE se loveşte, printre altele, de lipsa unei politici coerente a Uniunii faţă de Kosovo (doar o parte din ţările membre recunoscând statutul independent al provinciei), principalele state UE impunând însă, la nivel informal, cerinţa ca Serbia să recunoască pe viitor independenţa Kosovo. Pe de altă parte, Serbia, confruntată cu ambiguitatea UE, găseşte în Rusia un partener pe aspecte punctuale, această ţară oferind Serbiei ajutorul economic necesar, în schimbul cooperării în domeniul economic şi politic. Analizând perioada 2000-2015, **nu se poate vorbi de o alunecare a Serbiei către Rusia, ci de o politică sârbă deliberat ambiguă (evitând propuneri concrete şi oferind doar deziderate generale)** (Clark, 2012)**, adoptată de toate partidele politice, alternând între acceptarea condiţiilor UE şi politica pro-rusă (Petrovic, n.d.)**. Această politică propune

trei deziderate imposibil de atins în acelaşi timp: menţinerea Kosovo în cadrul Serbiei, aderarea la UE, relaţii bune cu Rusia. Alegerea unor deziderate fezabile depinde însă de clarificarea internă a Serbiei.

Din punctul de vedere al evoluţiei interne, istoria politică a Serbiei post-Milosevic poate fi împărţită în trei mari perioade:

- 2000-2004 – perioada de instabilitate de după căderea lui Slobodan Milosevic;
- 2004-2012 – Mandatele prezidenţiale ale lui Boris Tadic;
- 2012-2016 – Revenirea la putere a foştilor naţionalişti. Mandatul de preşedinte al lui Tomislav Nikolic.

Pierderea puterii de către Slobodan Milosevic şi perioada instabilităţii

Prăbuşirea lui Slobodan Milosevic a avut loc ca urmare a „revoluţiei buldozerului", din 5 Octombrie 2000. Evenimentele au avut loc în contextul candidaturii lui Milosevic la preşedinţia Iugoslaviei (Milosevic a fost preşedintele Serbiei între 1991 şi 1997, apoi preşedintele RFI între 1997 şi 2000). Intenţionând ca Milosevic să păstreze puterea, în iulie 2000, Adunarea Federală a RFI (dominată de aliaţii acestuia), a iniţiat amendamente constituţionale care schimbau modul în care era ales preşedintele federal (anterior preşedintele federal era ales prin votul Parlamentului federal, acum urmând să fie ales prin vot popular). Modificările au avut loc prin încălcarea tuturor normelor de procedură parlamentară (OSCE, 2000).

Deşi mandatul de preşedinte federal al lui Milosevic nu expira, acesta a convocat alegeri prezidenţiale şi parlamentare sub noua Constituţie la 24 septembrie 2000. Alegerile, descrise de OSCE ca „fundamental viciate" (OSCE, 2000) (în favoarea lui Milosevic) au avut ca rezultat o victorie din primul tur al lui Vojislav Koštunica, candidatul Alianţei numită Opoziţia Serbia Democrată. Atunci când Curtea Constituţională a Iugoslaviei a refuzat acest rezultat, cerând desfăşurarea unui al doilea tur de scrutin, au avut loc demonstraţii masive de stradă (în cadrul cărora un protestatar, şofer al unui camion, şi-a folosit vehiculul pentru a forţa intrarea în Televiziunea Sârbă de Stat-acest vehicul a fost asimilat unui buldozer şi de aici a apărut numele „revoluţia buldozerului") (Balkan Insight, 2010). Protestele la care au participat zeci de mii de oameni au dus la obligarea Curţii Constituţionale să recunoască rezultatul alegerilor şi la demisia lui Slobodan Milosevic.

Perioada 2000-2004 în politica internă a Serbiei este marcată de o instabilitate accentuată, ducând la absenţa unei politici coerente pe toate fronturile. Astfel, larga coaliţie de partide şi asociaţii ale societăţii civile grupată sub numele de Opoziţia Serbia Democrată (a cărei principale două

partide au fost Partidul Democrat-condus de Zoran Đinđić şi Partidul Democrat din Serbia condus de Vojislav Koštunica) câştigă atât alegerile prezidenţiale din septembrie 2000 cât şi cele parlamentare din decembrie 2000 (cu o majoritate de 64%) (OSCE, 2001), ducând la numirea lui Đinđić ca prim-ministru al Serbiei, dar se dovedeşte incapabilă să guverneze împreună, având ca rezultat deplina dezintegrare în mai puţin de trei ani.

Este de menţionat că la sfârşitul anului 2000, configuraţia politică a Iugoslaviei arăta astfel: preşedintele Iugoslav este Vojislav Koštunica (Alianţa Serbia Democrată), iar la nivelul Republicii Serbia majoritatea parlamentară este deţinută de aceeaşi Alianţă. Însă, preşedintele Republicii Serbia rămâne Milan Milutinovic, un aliat apropiat al lui Milosevic, care fusese instalat în această poziţie în 1997, atunci când Milosevic devenise preşedintele RFI. Milutinovic îşi continuă mandatul până în 2002, fiind marginalizat politic, iar la expirarea mandatului se predă Tribunalului Penal Internaţional pentru fosta Iugoslavie (TPII), fiind judecat pentru crime de război, dar achitat în 2009 (BBC News, 2009).

Principalele două evenimente politice din perioada 2000-2004 sunt dezintegrarea Alianţei Opoziţia Serbia Democrată datorită diferendelor între Koštunica şi Đinđić asupra extrădării lui Slobodan Milosevic la Haga pentru a fi judecat de Tribunalului Penal Internaţional pentru fosta Iugoslavie (TPII). Primul, un naţionalist moderat s-a opus acestui pas, iar atunci când premierul Đinđić a luat această decizie în secret (decizia a fost anunţată publicului doar după ce a fost dusă la îndeplinire sub o puternică presiune a ţărilor occidentale şi în condiţii neclare asupra legalităţii sale în dreptul Iugoslav), şi-a retras partidul din coaliţia de guvernare (BBC News, 2001). Ieşirea Partidului Democrat din Serbia din coaliţia de guvernare a dus la un conflict parlamentar între cele două partide, Đinđić argumentând că parlamentarii Partidului Democrat din Serbia au fost aleşi pe baza unui mandat imperativ, fiind obligaţi să rămână sub umbrela Alianţei Opoziţia Serbia Democrată, iar părăsirea acestei alianţe ar conduce şi la pierderea mandatului de parlamentar (Cvijic, 2008).

De asemenea, în perioada 2002-2004 au loc nu mai puţin de trei alegeri prezidenţiale pentru postul de preşedinte al Serbiei (2002 – septembrie, decembrie, 2003 – decembrie), toate eşuate datorită unor cerinţe incluse în legea electorală. Acesta era ocupat temporar după expirarea mandatului lui Milan Milutinovic şi predarea acestuia către TPII. Astfel, legile electorale moştenite de la regimul Milosevic cereau o prezenţă la urne de cel puţin 50% în ambele tururi de scrutin. După eşecul alegerilor din septembrie 2002, această cerinţă este înlăturată pentru al doilea tur de scrutin, dar

păstrată pentru primul, ducând la invalidarea următoarelor două alegeri. De abia pentru alegerile prezidenţiale din iunie 2004, pragul de prezenţă este înlăturat complet (Cvijic, 2008).

Un al doilea eveniment crucial, care marchează sfârşitul perioadei este asasinarea lui Zoran Đinđić pe 12 martie 2003 în centrul Belgradului. Acesta a fost asasinat de către o grupare care reunea foşti membri ai poliţiei secrete a lui Milosevic şi elemente ale crimei organizate din Serbia. Crima a fost comandată de Milorad Ulemek, fostul şef al unei unităţi speciale de poliţie sub Milosevic şi executată de adjunctul acestuia Zvezdan Jovanovic. Aceştia au beneficiat de sprijinul a alte 10 persoane (The Telegraph, 2007). Uciderea acestuia a fost planificată de naţionalişti care se temeau de extrădarea la Haga şi de membri ai crimei organizate, care erau afectaţi de ofensiva anti-criminalitate a lui Đinđić.

La sfârşitul anului 2003, în Serbia au loc alegeri parlamentare. Partidul Radical al Serbiei condus de Tomislav Nikolic (de orientare naţionalistă) obţine pluralitatea mandatelor (OSCE, 2003), dar guvernul este format de Vojislav Koštunica şi de partidul acestuia, Partidul Democrat din Serbia (în martie 2003, RFI fusese transformată în Serbia-Muntenegru, iar Koštunica, preşedintele RFI din 2000 fusese înlocuit de Svetozar Marovic) . Acest guvern este compus din mai multe partide (pe lângă PDS, fiind cooptate trei partide mai mici: Mişcarea G-17 plus, Mişcarea pentru Înnoirea Serbiei, Mişcarea Serbia Nouă), dar, chiar şi aşa rămâne un cabinet minoritar, necesitând sprijinul parlamentar al Partidului Socialist Sârb, fostul partid al lui Slobodan Milosevic.

Mandatele prezidenţiale ale lui Boris Tadic (2004-2012)

Perioada 2004-2012 în istoria recentă a Serbiei este marcată de o serie de evenimente cum ar fi disoluţia Federaţiei cu Muntenegru în 2006, promulgarea noii Constituţii în acelaşi an (prima Constituţie a Serbiei ca stat de sine stătător), declaraţia de independenţă a Kosovo din 2008, continuarea procesului de pace din Bosnia-Herţegovina, războiul din Georgia, etc.

Boris Tadic a fost ales preşedinte al Serbiei în iunie 2004 (Balkan Insight, 2012) (învingându-l pe Tomislav Nikolic, candidatul Partidului Radical din Serbia), la primele alegeri prezidenţiale reuşite de după pierderea puterii de către Slobodan Milosevic. Tadic a fost succesorul lui Zoran Đinđić la conducerea Partidului Democrat, iar alegerea sa s-a făcut pe promisiunea continuării politicii de democratizare, modernizare şi europenizare a Serbiei, începută de Đinđić. Tadic a fost considerat un politician favorabil puterilor occidentale, fiind şi susţinut direct de către Uniunea Europeană în campania sa

de realegere din 2008 (Uniunea Europeană a amânat semnarea de către Serbia a unui acord politic ce prevedea liberalizarea vizelor, liberalizarea comerţului şi participarea Serbiei în programe educaţionale europene până după al doilea tur de scrutin al alegerilor prezidenţiale din 2008, în care s-au confruntat, din nou, Tadic şi Nikolic). Amânarea a vizat indicarea unui sprijin european puternic pentru Tadic (Cvijic, 2008). Tadic a fost reales ca preşedinte al Serbiei în 2008 (primele alegeri pentru Preşedinţia Serbiei ca stat de sine stătător desfăşurare sub noua Constituţie), învingându-l din nou pe Tomislav Nikolic (Balkan Insight, 2012).

În ceea ce priveşte guvernul Serbiei, acesta este condus în perioada 2003-2008 de Vojislav Koštunica (primul guvern Koštunica durează până la alegerile parlamentare din ianuarie 2007, care, deşi câştigate din nou de Partidul Radical Sârb condus de Tomislav Nikolic, conduc la crearea unei noi coaliţii între Partidul Democrat al lui Tadic şi Partidul Democrat din Serbia a lui Koštunica, cu cel din urmă prim-ministru). Guvernul condus de Koštunica se prăbuşeşte în 2008, în urma declarării independenţei provinciei Kosovo, care a generat o puternică ruptură în coaliţia aflată la conducere în Serbia. Realegerea lui Tadic, precum şi dorinţa partidului acestuia de a semna acordul de asociere cu Uniunea Europeană, în interiorul căreia mai multe state importante au recunoscut independenţa provinciei Kosovo, a condus la demisia lui Koštunica (de orientare naţionalistă moderată, care a considerat că, în situaţia dată, orice acord cu UE reprezintă o trădare a intereselor Serbiei) şi la convocarea de alegeri parlamentare anticipate. În acest context, Partidul Democrat din Serbia a preferat colaborarea cu Partidul Radical, al lui Nikolic, profund opus oricărui acord cu UE şi cu Rusia, pe când Tadic, deşi a refuzat să accepte independenţa Kosovo, a susţinut că cea mai bună politică a Serbiei este de a-şi apăra revendicările asupra Kosovo în interiorul UE, după o eventuală aderare (BBC News, 2008).

Alegerile parlamentare din 2008 au fost câştigate de alianţa „Pentru o Serbie Europeană" dominată de Partidul Democrat al lui Boris Tadic. Numirea unui independent, Mirko Cvetković la conducerea unui guvern dominat de Partidul Democrat, aliat cu Partidul Socialist din Serbia (condus de Ivica Dačić) a generat o perioadă de relativ calm politic (2008-2012), în care orientarea pro-europeană a preşedintelui Tadic a predominat (Ramet, 2011). În această perioadă s-a intensificat cooperarea Serbiei cu TPII de la Haga, guvernul sârb predându-i pe liderii sârbilor bosniaci din timpul războiului din Bosnia, Radovan Karadzic şi Ratko Mladic (BBC News, 2012).

Principala problemă cu care s-a confruntat Serbia în perioada 2008-2012 este găsirea unui echilibru între ambiţia de a deveni stat membru

UE şi cea de a-şi menţine integritatea teritorială. Deşi pro-european, Boris Tadic a refuzat să recunoască independenţa Kosovo, menţinând un echilibru ambiguu între UE şi Rusia şi încercând să găsească sprijin de la politicieni din UE, dar care nu recunosc independenţa Kosovo, inclusiv fostul preşedinte român, Traian Băsescu. Deşi Serbia lui Tadic a beneficiat de sprijinul Rusiei în problema Kosovo, Vladimir Putin declarând că sprijinul independenţei Kosovo este imoral şi ilegal (People's Daily Online, 2008), aceasta a acceptat doar o colaborare economică cu Rusia (participând la proiectul eşuat al gazoductului South Stream), refuzând, în 2008, să recunoască independenţa Abhaziei şi Osetiei de Sud (Petrovic, n.d).

Cel mai important eveniment al perioadei post-2008 a fost izbucnirea crizei economice, care a afectat puternic Serbia şi a determinat guvernul să ia măsuri de restabilire a echilibrului macroeconomic. La începutul crizei economice, Serbia se găsea într-o poziţie de slăbiciune economică structurală datorită modelului de creştere urmat în perioada 2000-2008. Astfel, Serbia a suferit o prăbuşire economică majoră în perioada războaielor generate de descompunerea Iugoslaviei, urmată de o perioadă de creştere vizibilă, dar nesustenabilă în perioada post-Milosevic. Principalele două slăbiciuni ale economiei Serbiei, amplificate în perioada 2000-2008, au fost creşterea bazată primordial pe consum şi expunerea sistemului bancar la investiţii străine, generând dependenţă de fluxurile de capital din băncile occidentale (Bartlett şi Prica, 2012; World Bank, 2012). Conform unui studiu, acest pattern a fost repetat în mai multe ţări, reformele propuse de instituţii precum Uniunea Europeană, FMI, Banca Centrală Europeană ducând la integrarea diferitelor economii din Europa Centrală şi de Est şi Balcanii de Vest într-o mai mare sau mică măsură, cu fluxurile economice occidentale. Gradul de integrare a economiei unui stat a influenţat intensitatea şocului resimţit de acesta: statele mai apropiate de UE (de exemplu, statele deja membre precum România şi Bulgaria) au fost mai afectate de criza economică decât cele mai puţin integrate (statele ce deabia începeau reformele de convergenţă precum Serbia) (Bartlett şi Prica, 2012). Cele mai importante moduri de transmitere a şocului economic din Vest către Serbia au fost retragerea capitalului băncilor-mamă din sucursalele acestora, ducând la o contractare semnificativă a creditului şi restrângerea cererii de bunuri şi servicii din ţările occidentale, având ca efect diminuarea exporturilor. Pe de altă parte, şocul a fost atenuat de faptul că băncile sârbe erau expuse relativ puţin cu credite neperformante, creditarea la momentul crizei fiind scumpă, spre deosebire de SUA sau de ţările vestului Europei.

Evoluţia principalilor indicatori economici ai Serbiei în perioada 2008-2014[1]:

Anul	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Creşterea PIB (%)	5.4	-3.1	0.6	1.4	-1	2.6	-1.8
Evoluţia investiţiilor străine directe (% din anul anterior)	-12.69	-35.4	-30.7	101.4	-56.08	66.5	
Rata şomajului (% din populaţie)	18.1	13.6	16.6	19.2	23	23.9	
Rata exporturilor (% din PIB)	29.1	26.8	32.9	34	36.9	41.2	44.3
Producţia industrială (% faţă de anul anterior)	4.4	-5.3	0.1	3.8	2.4	4.2	-7.1

După cum se poate observa din analiza principalilor indicatori economici, economia Serbiei a suferit o contractare în 2009, ducând la creşterea ratei şomajului. Astfel, s-a remarcat o scădere a Produsului Intern Brut, a investiţiilor străine şi a producţiei industriale, având ca efect o reducere a standardului de viaţă. În perioada 2009-2014 se remarcă o revenire a indicatorilor (creşteri modeste ale PIB şi ale producţiei industriale), fără însă a se reveni la valori precum cele prezente în perioada 2000-2008 (creşteri economice de circa 5%) (World Bank, 2012). Rata şomajului rămâne în continuare o problemă, dublată de numărul mare de angajaţi în economia informală.

Măsurile adoptate de către Guvernul sârb şi Banca Centrală a Serbiei în 2009 au avut ca scop menţinerea încrederii investitorilor străini în economia Serbiei, păstrarea în băncile din ţară a cât mai multe lichidităţi, stimularea întreprinderilor mici şi mijlocii care aveau ca principal obiect de activitate producţia de bunuri pentru export, realizarea de economii la bugetul statului şi o mai bună colectare a veniturilor din taxe şi impozite (Serbia Against the Economic Crisis, 2009; Calhoun, 2010). Printre măsurile adoptate se pot menţiona încheierea unui acord Stand-By cu Fondul Monetar Internaţional în valoare de 402.5 milioane Euro (oferind statului sârb o marjă de manevră care

[1] Date obţinute de pe site-ul Banci Mondiale data.worldbank.org, Bartlett, Prica „The Variable Impact of the Global Economic Crisis in South East Europe".

să permită păstrarea încrederii investitorilor şi a stabilităţii macroeconomice (FMI, 2009), creşterea limitei depozitelor în băncile sârbe garantate de stat de la 3.000 la 50.000 Euro, eliminarea taxelor pe veniturilor din depozite, eliminarea penalităţilor la taxe plătite cu întârziere şi reeşalonarea celor restante dacă cele curente sunt plătite, oferirea de capital pentru activităţile de export, sprijin financiar pentru certificarea produselor pe pieţe externe, sprijinirea producătorilor pentru a găsi noi pieţe de export, în ţările în care impactul crizei era mai limitat, limitarea creşterii salariilor şi a cheltuielilor cu personalul în sectorul de stat, instituirea de proceduri de recuperarea a sumelor datorate către stat de contribuabilii în faliment, limitarea compensărilor pentru managementul companiilor administrate de stat şi a cheltuielilor acestor companii, oprirea angajărilor în sectorul de stat (Guvernul Republicii Sârbe, 2008).

Măsurile adoptate de guvernul sârb imediat după criză au condus la o evoluţie fluctuantă în perioada imediat următoare, dar ultimele rapoarte evidenţiază o situaţie pozitivă a economiei sârbe. Pe de altă parte, o analiză a măsurilor de protecţie socială în perioada post-criză a arătat demantelarea radicală a ultimelor elemente de sprijin social pe care guvernul sârb le avea. Creşterea economică în anii 2010-2014 a fost preponderent pozitivă, iar investiţiile străine au început să îşi revină. Exporturile au înregistrat o creştere importantă, demonstrând că orientarea economiei sârbe a fost modificată considerabil. De asemenea, cu excepţia anului 2014, producţia industrială a înregistrat creşteri. La ultima vizită a delegaţiei Fondului Monetar Internaţional, desfăşurată în scopul evaluării stadiului implementării acordului stand-by, delegaţia FMI a apreciat scăderea deficitului bugetar, scăderea ratei şomajului la 17.9% în al doilea trimestru al anului 2015 şi stabilizarea macroeconomică generală. Delegaţia FMI a cerut continuarea procesului de restructurare a sectoarelor de energie electrică, gaze şi infrastructură (B92, 2015). O direcţie de acţiune a fost şi reducerea beneficiilor sociale. Ajutorul de şomaj a fost redus, atât numărul beneficiarilor cât şi suma medie scăzând, preferându-se măsuri de stimulare a angajării precum adoptarea programului „Prima şansă" (un program de angajare a tinerilor în firme, salariul acestora fiind plătit de stat pe o perioadă de 6-12 luni) (European Commission, 2011) şi finanţarea unor lucrări publice. Ajutoarele sociale pentru cei săraci au rămas la un nivel scăzut iar alocaţiile pentru copii, reformate în 2002 (pentru a fi oferite doar copiilor săraci) nu au fost modificate. Pentru a reduce deficitul bugetar, statul sârb a redus contribuţiile sociale, în situaţia în care un număr tot mai mare de persoane au fost expuse riscului de sărăcie.

Serbia post-Tadic: venirea la putere a foştilor naţionalişti ai lui Tomislav Nikolič

Convins de popularitatea sa şi cu scopul de a îşi ajuta partidul (Partidul Democrat), Boris Tadic şi-a dat demisia din funcţia de preşedinte al Serbiei în Aprilie 2012 (BBC News, 2012) pentru ca alegerile prezidenţiale anticipate să se suprapună cu cele parlamentare ce urmau a fi programate la termen. Pentru a treia oară, în alegerile din 2012, Boris Tadic s-a confruntat cu Tomislav Nikolič.

Tomislav Nikolič s-a afirmat ca politician în Partidul Radical Sârb, partid reprezentând o viziune ultranaţionalistă. Acest partid a fost condus de Vojislav Šešelj, colaborând strâns cu Partidul Socialist Sârb al lui Slobodan Milosevic în timpul guvernării acestuia. După ce Šešelj a fost extrădat la Haga pentru a fi judecat pentru crime de război, conducerea Partidului Radical Sârb a fost preluată de Tomislav Nikolič, care a reprezentat partidul la alegerile prezidenţiale din 2004 şi 2008. În contextul dezintegrării opoziţiei anti-Milosevic, şi al luptelor între Partidul Democrat al lui Đinđić/Tadic şi Partidul Democrat din Serbia al lui Koštunica, precum şi al corupţiei acestor partide, cuplată cu scăderea nivelului de trai, Partidul Radical Sârb a câştigat, aproape constant, pluralitatea mandatelor în Adunarea Naţională (2003, 2007), accesul la guvernare fiindu-i însă blocat de coaliţia altor partide (Cvijic, 2008).

În urma unui conflict între Šešelj (aflat în detenţie la Haga) şi Nikolič, cel din urmă şi-a dat demisia din Partidul Radical Sârb, fondând, în 2008 (după pierderea alegerilor prezidenţiale), Partidul Progresiv Sârb. Partidul Progresiv Sârb şi-a asumat o orientare moderat pro-europeană (preferând colaborarea cu Partide conservator-naţionaliste din UE, cum ar fi Partidul Libertăţii din Austria) dar a semnat şi un pact de colaborare cu Partidul Rusia Unită a lui Vladimir Putin. În calitate de lider al partidului Progresiv Sârb, Nikolič s-a prezentat la alegerile prezidenţiale şi parlamentare din 2012.

Ceea ce urma să fie o nouă victorie a lui Tadic s-a transformat într-o înfrângere surpriză, la alegerile prezidenţiale din 2012 majoritatea fiind câştigată de Tomislav Nikolič (BBC News, 2012). De asemenea, Partidul Progresiv Sârb, împreună cu aliaţii săi, grupaţi sub denumirea de „Să facem Serbia să funcţioneze" au câştigat alegerile parlamentare, formând un guvern de coaliţie cu Partidul Socialist Sârb. La preluarea preşedinţiei Nikolič şi-a dat demisia din fruntea Partidului, locul său fiind luat de Aleksandar Vukčić (fost ministru al Comunicaţiilor în perioada Milosevic, funcţie din care a interzis emisia posturilor TV occidentale). În perioada 2012-2014 guvernul Serbiei a fost condus de preşedintele Partidului Socialist Sârb, Ivica Dačić (avându-l pe preşedintele Partidului Progresiv Sârb, Aleksandar Vučić drept prim-vice-

prim-ministru şi Ministru al Luptei împotriva Criminalităţii Organizate şi Corupţiei) (Freedom House, 2013).

Nemulţumiţi de obţinerea unui rol mai puţin important în guvern şi beneficiind de un val de popularitate, membrii Partidului Progresiv Sârb au provocat alegeri parlamentare anticipate în aprilie 2014. Aceste alegeri au reprezentat prima ocazie în care un partid a obţinut singur majoritatea absolută a mandatelor în Parlamentul Serbiei. Victoria Partidului Progresiv Sârb a condus la un nou guvern de coaliţie (deşi nu era necesară formarea unei coaliţii) între acesta şi Partidul Socialist Sârb, Vučić şi Dačić schimbându-şi locurile în guvern (primul fiind acum prim-ministru, iar cel de-al doilea prim-vice-prim-ministru şi Ministrul Afacerilor Externe) (National Democratic Institute, 2014).

Deşi se considera că Partidul Progresiv Sârb al lui Nikolič este susţinut de Rusia (în opoziţie cu pro-europenii lui Tadic), existând temeri că drumul european al Serbiei va fi periclitat, acest lucru nu s-a întâmplat. Mai degrabă a fost continuată aceeaşi politică de ambiguitate deliberată în privinţa UE, Kosovo şi Rusiei. Guvernul Dačić a semnat cu autorităţile Kosovare un acord cerut de UE (Acordul de la Bruxelles, 2013) prin care accepta să retragă finanţarea municipalităţilor din zona de nord a Kosovo (populate predominant de etnici sârbi), în schimbul conferirii de puteri sporite acestor municipalităţi de către autorităţile de la Pristina (Freedom House, 2014). Partea sârbă a negat ferm că acest acord ar reprezenta în vreun mod o recunoaştere, chiar şi indirectă, a independenţei Kosovo. Acest acord a permis demararea negocierilor de aderare a Serbiei la Uniunea Europeană. De asemenea, în pregătirea acestui acord, au existat primele contacte directe între Kosovo şi Serbia după declaraţia de independenţă din 2008 a Kosovo, atât la nivel de prim-ministru (Ivica Dačić şi Hashim Thaci) şi la nivel de preşedinte (Nikolič a acceptat să poarte discuţii directe cu preşedintele Kosovar Atifete Jahjaga) (Balkan Insight, 2013).

Din punct de vedere al relaţiilor cu Rusia, Tomislav Nikolič a refuzat să recunoască anexarea peninsulei Crimeea de către Rusia, acesta afirmând că recunoaşte graniţele Ucrainei trasate de Naţiunile Unite. Cu aceeaşi ocazie, Nikolič a recunoscut că ţelurile ţării sale sunt de a nu antagoniza Rusia, ţară care protejează Serbia la ONU, dar şi de a continua procesul de aderare la UE (Mitrovic, 2014). Pe de altă parte, Tomislav Nikolič a aprofundat colaborarea financiară şi energetică cu Rusia, deja o mare parte din reţelele de distribuţie de gaz şi benzină din Serbia fiind vândute Rusiei în perioada Tadic (Kremlin News, 2013). Înainte de criza Crimeei, Nikolič a declarat că „Dorim ca Serbia să fie un susţinător al Rusiei în UE"(Abrahamayan , 2015). O mare parte a infrastructurii de transport a Serbiei este modernizată şi deţinută de Rusia, iar

în Serbia funcţionează, la Nis, Centrul Umanitar Ruso-Sârb, suspectat de a fi o bază militară rusească. O altă indicaţie a politicii ambigue a Serbiei este faptul că această ţară a semnat un acord cu NATO (Plan de Acţiune Individual pentru Parteneriat) în ianuarie 2015 (Ministerul de Externe al Serbiei, n.d), intenţionând să dezvolte relaţii politice, de substanţă pe termen lung cu Alianţa, fără însă a deveni membru, în acelaşi timp organizând exerciţii militare comune cu Rusia în Noiembrie 2014. Întrebat despre aceste exerciţii, Ministrul Apărării Sârb a afirmat că nu reprezintă un eveniment deosebit, Serbia având „mii de exerciţii, tot timpul" (Radio Europa Liberă, 2014).

În aprilie 2016, guvernul lui Aleksandar Vučić a convocat, din nou, alegere anticipate, care au adus o victorie răsunătoare pentru Partidul Progresist (48,25% din voturi, 138 de locuri din cele 250 ale Adunării Naţionale). Partidele mai mici au obţinut mult mai puţine voturi (Partidul Socialist Sârb, 31 de locuri, Partidul Radical Sârb 23, Partidul Democrat, 17) (B92, 2016a). Aceste rezultate l-au determinat pe Vučić să afirme că doreşte un guvern monopartinic, afirmând că nu va forma o coaliţie cu Partidul Socialist Sârb, care „îl va înjunghia pe la spate" (B92, 2016b). În ciuda acestei declaraţii, guvernul format în august 2016 include şi Partidul Socialist Sârb, avându-l din nou pe Ivica Dacic ca prim-vice-prim-ministru. Cu ocazia învestirii acestuia, Vucic a declarat din nou că Serbia va urma o cale europeană (B92, 2016c).

Concluzii

În concluzie, putem spune că politica externă a Serbiei **nu a suferit mari variaţiuni** în urma transferului de putere între „pro-europeanul" Tadic şi „naţionalistul" Nikolič, **ci a continuat ambiguitatea deliberată** (este de menţionat că, în declaraţia sa, la primirea lui Tomislav Nikolič la Kremlin în 2012, Putin s-a referit la cooperarea economică Rusia-Serbia şi l-a rugat pe Nikolič să îi transmită salutări lui Boris Tadic, considerat de Putin un „partener" (Kremlin News, 2012; The Telegraph, 2012). Orice eşec în relaţiile cu UE determină Serbia să se „refugieze în braţele Rusiei", dar orice succes în relaţia cu UE este condiţionat de renunţări dureroase pe problema Kosovo. Serbia menţine relaţiile cu Rusia pentru a presa UE, încercând să determine Uniunea să adopte poziţii mai maleabile pe tema problemei Kosovare. Pe de altă parte, criza ucraineană poate obliga Serbia să iasă din ambiguitate, acţiunile Rusiei determinând o „limpezire a apelor" în Europa.

Referințe bibliografice

Cărți și articole științifice

1. Bartlett, Will Ivana Prica. (2012). „The Variable Impact of the Global Economic Crisis in South East Europe", LSEE – Research on South Eastern Europe, www.doiserbia.nb.rs/img/doi, Accesat 10.09.2015.
2. Cvijic, Srjdan. (2008). „Blocked political system" Serbia 2000-2008", în Balkanologie: Revue d'etudes pluridisciplinaires, XI(1-2), disponibil pe balkanologie.revues.org/1293.
3. Perisic, Natalija, Jelena Vidojevic. (2015). „Responses of the Serbian Welfare State to the Global Economic Crisis", Revija za Socijalnu Politiku, 22(2) www.rsp.he/ojs2/index.php/rsp/article/viewFile/1209/1297, Accesat 10.09.2015
4. Ramet, Sabrina P. (2011). „Serbia's Corrupt Path to the Rule of Law: An Introduction" în Ola Listhaug, Sabrina P. Ramet, Dragana Dulic (eds.), Civic and Uncivic Values: Serbia in the post-Milosevic Era, Budapesta și New York: CEU Press.

Rapoarte și studii

1. „Serbia against the economic crisis" (2009), discurs al guvernatorului Băncii Centrale a Serbiei, www.bis.org/review/r090116c.pdf, Accesat 12.09.2015.
2. Scott Calhoun (2010). Serbian Response to the Financial Crisis, USAID Srajevo Workshop, www.rciproject.com, Accesat 12.09.2015.
3. Freedom House (2013). Nations in Tranzit, Serbia: https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2013/Serbia, Accesat 17.05.2015.
4. Freedom House (2014). Nations in Tranzit, Serbia: https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2014/Serbia, Accesat 17.05.2015.
5. Government of the Republic of Serbia (2008). „The Economic Crisis and Its impact on the Serbian Economy: Framework of Measures", www.media.srbija.gov.rs/medeng/documents/economic_crisis280109.pdf, Accesat 12.09.2015.
6. Ministry of Foreign Affairs of Serbia (n.d.), Individual Partnership Action Plan, The Republic of Serbia and the North Atlantic Treaty Organization, *www.mfa.gov.rs/en/images/ipap/ipapenf.pdf,* Accesat 19.05.2015.
7. National Democratic Institute (2014). Serbia's March 2014 Elections: A Post-Election Letter from Belgrade, https://www.ndi.org/files/Serbia-2014-Elections-Letter-Belgrade.pdf, Accesat 19.05.2015.
8. *OSCE (2000) , Elections in the federal republic of Yugoslavia, 24 september 2000, www.osce.org/odihr/elections/2015/15185?download=true,* Accesat 18.05.2015.

9. OSCE (2001). Republic of Serbia, Federal Republic of Yugoslavia, Parliamentary election 23 December 2000, www.osce.org/odihr/elections/serbia/15269? download=true, Accesat 18.05.2015.
10. OSCE (2004). Republic of Serbia, Serbia and Montenegro, Parliamentary election 28 December 2003, Final Report, www.osce.org/odihr/elections/serbia/24521?download=true, Accesat 18.05.2015.
11. European Commission (2011). *Peer country comments paper-Serbia Mutual Learning Program,*Youth labour market measures in Spain and Serbia: What is common, what is not?, www.ec.europa.eu/social/BlobServlet?docld, Accesat 10.09.2015.
12. World Bank Group (2014). „Rebalancing Serbia's Economy: Improving Competitiveness, Strengthening the Private Sector and Creating Jobs", Iunie 2014, www.documents.worldbank.org, Accesat 10.09.2015.

Ştiri şi surse online

1. www.nationsonline.org/oneworld/serbia_montenegro.htm, Accesat 18.05.2015.
2. BBC News (2006). *Montenegro chooses independence,* news.bbc.co.uk/2/hi/Europe/5003220.stm, 22.05.2006, Accesat 18.05.2015.
3. Constituţia Serbiei din 2006, Ministerul de externe al Serbiei, www.srbija.gov.rs/cinjenice_o_srbiji/ustav.php?change_lang=en, Accesat 18.05.2015.
4. BBC news (2008), Full text: Kosovo declaration, 17.02.2008, news.bbc.co.uk/2/hi/Europe/7249677.stm, Accesat 19.05.2015
5. Clark, Janine. (2012). 2.07.2012, *Will the Real Tomislav Nikolic Please Stand up?: Serbia's New Chameleonic Presiden*t, www.e-ir.info/2012/07/02/will-the-real-tomislav-nikolic-please-stand-up-the-election-of-serbias-new-chameleonic-president, Accesat 18.05.2015.
6. Petrovic, Zarko (n.d), *Russian-Serbian Strategic Partnership: Scope and Content*, www.isac-fund.org/download/Russian-Serbian Strategic Partnernship - Scope and Content.pdf, Accesat 18.05.2015.
7. Balkan Insight (2010). The Bulldozer Revolution, www.balkaninsight.com/en/article/timeline-the-bulldozer-revolution, Accesat 19.05.2015.
8. BBC News (2009). Kosovo Trial clears Serbia leader, 27.02.2009, news.bbc.co.uk/2/hi/Europe/7911761.htm, Accesat 18.05.2015.
9. BBC News (2001). *Milosevic extradited*, news.bbc.co.uk/2/hi/europe/1412828.stm, Accesat 16.05.2015.
10. B92 (2016a) Projections based on new results give SNS 7 more seats, www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2016&mm=04&dd=29&nav_id=97855, 29.04.2016, Accesat 30.05.2016.
11. B92 (2016b), Vucic says he won't form government with „backstabbers" , www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2016&mm=04&dd=29&nav_id=97858, 29.04.2016, Accesat 30.05.2016.

12. B92 (2016c) Vucic's address to assembly lasts almost six hours, www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2016&mm=08&dd=09&nav_id98850.
13. The Telegraph (2007). *Police bosses convicted of Serbian PM's murder,* www.telegraph.co.uk/news/worldnews/1552424/Police-bosses-convicted-of-Serbian-PMs-murder.html, Accesat 16.05.2015.
14. Balkan Insight (2012). *Serbian Presidential Elections since 1990*, www.balkaninsight.com/en/article/serbian-presidential-elections-since-1990, 01.04.2012, Accesat 17.05.2015.
15. BBC news (2008). *Serbian Ruling Coalition Collapses, 8.03.2008,* news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7285322.stm, Accesat 17.05.2015.
16. BBC news (2008)*, Tomislav Nikolic beats Boris Tadic in Serbia run-off,* 21.05. 2012, www.bbc.co.uk/news/world-europe-18134855, Accesat 17.05.2015.
17. People's Daily Online (2015). *Putin: supports for Kosovo unilateral independence, „immoral, illegal"*, 15.02.2008, en.people.cn/90001/90777/90853/6354657.html, Accesat 17.05.2015.
18. Fondul Monetar Internațional (2009). *IMF approves 402.5 million Euro Stand-by Agreement for Serbia, www.imf.org/external/np/sec/pr/2009/pr0912.htm,* Accesat 12.09.2015.
19. B92 (2015), „Unemployment rate drops to 17.9 percent",1.09.2015, „Good Fiscal Results, Salaries to be discussed", *www.b92.net,* Accesat 10.09.2015.
20. Balkan Insight (2013), *Kosovo, Serbia Presidents Hail Outcome of Talks,* www.balkaninsight.com/en/article/kosovo-and-serbia-presidents/pledge-to-normalise-relations/serbia-kosovo-negotiations-latest-headlines/2, Accesat 19.05.2015.
21. Milos Mitrovic (2014), 13.08.2014, *Serbia cannot recognize Crimea annexation, Nikolic says,* www.balkaneu.com/serbia-recognize-crimea-annexation-nikolic, Accesat 19.05.2015.
22. Kremlin news (2013). Meeting with President of Serbia Tomislav Nikolic, en.kremlin.ru/events/president/news/19519, Accesat 19.05.2015.
23. Eduard Abrahamayan (2015). *„Pax Russica" in the Balkans: Serbia between myth and reality,* www.e-ir.info/2015/04/30/pax-russica-in-the-balkans-serbia-between-myth-and-reality, Accesat 19.05.2015.
24. Radio Free Europe (2014). Belgrade Plays Down Joint Military Exercises with Russia, www.rferl.org/content/serbia-plays-down-russia-military-exercise/26692231.html, Accesat 19.05.2015.
25. The Telegraph (2014). *Vladimir Putin welcomed with cheers in Belgrade*, 16.10.2014, www.telegraph.co.uk/news/worldnews/vladimir-putin/11168133/Vladimir-putin-welcomed-with-cheers-in-Belgrade.html, Accesat 19.05.2015.

CULTURĂ DE SECURITATE ȘI DIPLOMAŢIE PUBLICĂ

CONTRIBUȚIA PROGRAMELOR UNIVERSITARE DE STUDII DE SECURITATE LA CREAREA CULTURII DE SECURITATE ÎN ROMÂNIA POSTDECEMBRISTĂ

Oana-Luiza BARBU*

Abstract:

The end of the Cold War prompted the recalibration of the concept of security, the theoretical debate ending by the assertion of the multidimensional perspective on security at the international level. Embracing this new viewpoint on security was imperative for the Romanian process of democratization. This change entailed also the need to create a new security culture, a difficult task undertaken too late by the Romanian authorities, situation caused by the delaying of the transition process itself, until 1996. Therefore, this paper aims, firstly, to clarify the concept of security, focusing on how it is defined by academics at the national level and, secondly, to identify the contribution that the academic programs of security studies had in spreading the knowledge and information related to security, essential elements of the formal dimension of security culture. The lack of research material has imposed an explanatory and exploratory approach, rather than a critical one, the analysis being carried out in a multidisciplinary perspective, using both sociological and educational sciences framework. The analysis results showed a certain consensus on the level of definition, the security culture being understood both as a product and as a process. However, during the first post-communist decade, the security culture was perceived primarily as a process (of creating a legal and institutional framework), without taking into consideration the importance of the security culture as a product embedding democratic values (information, knowledge, behavior), vital for the functioning of the institutions involved. It's only starting from 2010 when we can assert that the theory of interdependence can be confirmed, because the security culture as a product and as a process begins to generate itself mutually from its two aspects, leading to a more open attitude of the society towards security,

* Drd. Facultatea de Litere, Universitatea din București, domeniul Filologie, specializarea Studii Culturale și Europene, oanaluizabarbu@yahoo.com

a more visible desire for information and a strengthening of the legal and institutional framework. The introduction of security studies in the university's curriculum has contributed and will contribute more significantly in creating the security culture at national level primarily through the dissemination of information and knowledge regarding this field. Also, the security studies programs will lead to the familiarization of the civil society with the subject and will help in removing the negative connotations that security has acquired during the communist regime. Lastly, they will support new emerging professions in the labor market, by offering the necessary expertise.

Keywords: *security culture, security studies, Romania, higher education, security*

Introducere

Sfârşitul Războiului Rece a generat multe schimbări la nivelul configurației sistemului internațional de securitate. Totuşi, schimbările s-au resimţit şi la nivel teoretic, căderea Cortinei de Fier generând şi recalibrarea conceptului de securitate care, până atunci, era perceput doar din punct de vedere militar. Desigur, încercări de a extinde acest concept s-au făcut şi în cadrul Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa care, în Actul Final de la Helsinki din 1975, îşi structura interesele în aşa numitele coşuri ce cuprindeau probleme referitoare la securitatea politică, economică, militară, de mediu, societală. Având însă în vedere configurația CSCE, precum și lipsa unei teoretizări a multidimensionalității conceptului de securitate, obiectivele acesteia nu s-au putut realiza decât după 1989, atunci când s-a deblocat activitatea în interiorul structurii și, grație Școlii de la Copenhaga (Buzan, Waever, Wild, 1998, p. 2), securitatea a fost recalibrată din punct de vedere teoretic. Deşi o viziune constructivistă a conceptului, ea s-a impus printre teoreticieni, fiind versiunea cu care se operează și astăzi atât la nivel academic, cât și la nivel pragmatic. Pentru fostele țări comuniste, mai mult decât pentru celelalte țări europene, încorporarea noii concepții asupra securității la nivelul societății (percepție, norme, instituții) a fost mai dificilă din cauza modului eminamente diferit al acestora de a percepe acest aspect, precum și a unei culturi de securitate solide, bazată însă pe valori contrare democrațiilor liberare.

În această situație s-a aflat şi România, pentru care crearea unei noi culturi de securitate a reprezentat o sarcina dificilă, asumată tardiv, situație cauzată de amânarea începerii propriu-zise a procesului de tranziție până în 1996. Printre actorii care au participat activ la procesul de creare a culturii de securitate la nivelul societății româneşti post-decembriste se află și instituțiile de învățământ superior, prin programele universitare de profil. Drept urmare, acest demers ştiinţific îşi propune, în primul rând, clarificarea din punct de

vedere teoretic a conceptului *cultura de securitate*, cu accent pe modul în care ea este asumată de academicieni la nivel naţional şi, în al doilea rând, de a identifica contribuţia programelor universitare de studii de securitate la răspândirea cunoştintelor şi informaţiilor în domeniul securităţii, elemente esenţiale ale dimensiunii formale a culturii de securitate.

Abordarea acestui subiect este relevantă și legitimă din punct de vedere științific, având în vedere că literatura de specialitate a abordat acest concept destul de superficial, așa cum a demonstrat-o cercetarea prealabilă pe care am întreprins-o. Mai mult, aplicarea acestui concept la nivelul societății românești este și mai deficitară din punct de vedere științific, luând în considerare faptul că singurele referințe identificate au fost cele de la nivelul organizațiilor guvernamentale și/sau non-guvernamentale de profil. În plus, considerăm că este important de analizat și contribuția pe care programele universitare de studii de securitate o au în procesul de formare a unei culturi de securitate solide la nivelul societății românești de astăzi.

Din aceste considerente, vom aborda conceptul *cultură de securitate* prin prisma conceptului *cultură*, încercând să îi aplicăm caracteristicile acestuia din urmă și, după clarificarea conceptuală, să identificăm modul în care acesta se concretizează la nivelul României. Abordarea acestui subiect este pluridisciplinară, îmbinând două axe teoretice, una aparținând sociologiei și cealaltă științelor educației.

Astfel, observăm la nivelul teoriilor despre cultură mai multe viziuni, într-o oarecare măsură divergente. Karl Marx în sociologia clasică și Pierre Bourdieu în sociologia recentă, consideră cultura ca fiind un produs al societății, adică, în raport cu societatea, cultura ar fi o variabilă dependentă. Emile Durkheim susține însă o viziune contrară, pentru el cultura fiind o variabilă independentă în raport cu societatea, deoarece aceasta generează schimbări în structura socială, influențând performanțele acesteia. Actualmente, în teoria neoliberală se consideră că modelul sociologic al separării culturii și societății și al determinării uneia de către cealaltă este înlocuit de un model în care relația dintre cele două este de interdependență, determinându-se una pe cealaltă (Williams, 1992, p. 12). Sociologia actuală operează cu acestă viziune, argumentând că organizațiile și instituțiile generează cadre de convergență culturale și de formare a acelor credințe și modele mentale care receptează, reproduc și transmit configurări culturale, însă ale căror semnificații sunt contingente, căci instituțiile pot fixa și reproduce doar anumite semnificații, excluzându-le pe altele. De aceea, la nivel internațional, se vorbește despre culturi (asociate cu o circulație dinamică a unor obiecte, idei și practici diverse pe scară globală), și nu despre o cultură unică (Appadurai, 2011, p. 282).

Drept urmare, în ciuda procesului de integrare și a uniformizării percepției asupra securității la nivel internațional, sub impactul accelerării procesului de globalizare, nu putem vorbi despre o cultură unică, ci doar

despre valori comune și interese armonizate, care capătă însă un anumit specific, de la o cultură la alta. Această observație poate fi aplicată și la nivelul culturii de securitate, considerând că nu există o cultură de securitate globală sau euro-atlantică, ci mai degrabă o cultură de securitate națională, care, deși influențată de procesul de integrare și uniformizare a percepției asupra securității, prezintă însă caracteristici proprii.

În aceeași paradigmă se încadrează și viziunea lui Peter Katzenstein, care afirmă că mediul de securitate în care statele sunt angrenate este, în mare măsură, cultural și instituțional. Tot el este de părere că acest sistem internațional poate fi perceput ca o societate în care statele, pentru a putea participa, trebuie să adere la normele și reglementările impuse într-o multitudine de domenii. Însă, la final, politica statelor reproduce și reconstruiește structura culturală și instituțională, interesele de securitate fiind definite de actori care răspund factorilor culturali (Katzenstein, 1996, p. 8).

Din punct de vedere metodologic, ne vom axa pe metoda calitativă, mai exat pe analiza surselor primare (legi, norme, rapoarte, strategii, reglementări la nivel național și/sau internațional) și pe analiza de conținut, în încercarea de a valorifica puținele surse secundare pe care le-am avut la dispoziție. Trebuie menționat faptul că, în realizarea acestui proiect de cercetare, principala dificultate și limitare a fost reprezentată de lipsa unor surse secundare pertinente (literatură de specialitate în domeniu) care ar fi impus o abordare critică. Pe cale de consecință, abordarea va fi una exploratorie și explicativă.

Astfel, în prima parte a acestui proiect vom încerca să clarificăm conceptul *cultura de securitate*, ajutându-ne de conceptele *cultură* și *securitate*. Cea de-a doua parte va avea în vedere studiile de securitate, evoluția lor ca program universitar de studii, precum și contribuția lor în procesul de creare a culturii de securitate la nivelul societății noastre.

Cultura de securitate: delimitări conceptuale

Așa cum am afirmat anterior, în demersul de clarificare conceptuală a *culturii de securitate* ne vom ajuta de termenii *securitate* și *cultură*, care necesită, la rândul lor, atenție, deoarece de buna lor înțelegere depinde validitatea rezultatului.

Securitatea

Asemenea altor concepte ce aparțin studiilor de securitate, conceptul *securitate* se înscrie în rândul noțiunilor asupra cărora planează ambiguitatea, deoarece nu s-a ajuns la o definiție unanim acceptată. Mai mult, la nivel teoretic, securitatea este percepută diferit de către teoreticieni, în funcție de paradigma de la care se revendică. Opțiunea pentru o teorie sau alta va avea impact și la nivel pragmatic, ea reflectându-se în modul în care statele aleg să își urmărească obiectivele de securitate în raport cu tendința generală și cu dinamica mediului de securitate.

Din punct de vedere etimologic, noțiunea de securitate își găsește originile în Imperiul Roman, în perioada domniei împăratului Hostilian, pentru al cărui imperiu zeița Securitas asigura protecția și bunăstarea. *Securitas* însemna libertate în fața amenințării. Una dintre cele mai vechi definiții ale securității și cu un caracter cât mai aproape de general îi aparține lui Arnold Wolfers, care consideră că „securitatea, în sens obiectiv, măsoară absenţa ameninţărilor la adresa valorilor dobândite, iar într-un sens subiectiv, absenţa temerii că asemenea valori vor fi atacate" (Wolfers, 1952, p. 485). Astfel, observăm că, în mod tradițional, noțiunii de securitate i s-a dat numai o dimensiune militară, de apărare, făcând referire cu precădere la raportul de forțe în ceea ce privește puterea militară (Smith, 2002).

Această viziune a fost dominantă până la sfârșitul Războiului Rece, când teoria realismului în relațiile internaționale părea că a devenit obsoletă, făcând loc paradigmei liberalismului instituțional care o concurase începând cu anii'70. Identificarea dimensiunilor multiple ale securității s-a făcut chiar înainte de teoretizarea propriu-zisă a conceptului ca atare, cu ocazia redactării Actului Final de la Helsinki și a inițierii Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa care, pentru prima dată, au scos în evidență și și-au organizat activitatea ținând cont și de aspectele sociale, economice, politice și de mediu ale securității.

Teoretizarea a fost realizată ulterior, în 1983, de către Barry Buzan, însă și-a dobândit popularitatea abia după destrămarea URSS-ului. Adepții Școlii de la Copenhaga (Barry Buzan, OleWaever și Jaap de Wilde) propuneau o abordare contructivistă, securitatea fiind definită prin conștientizarea amenințării la adresa existenței unui obiect de referință puternic valorizat (Buzan, 1983, p. 78).

Emma Rothschild explică modul în care conceptul de securitate s-a extins. Aceasta identifică patru direcții de dezvoltare:

- în jos, de la securitatea națiunilor la cea de grup și individuală;
- în sus, de la securitatea națiunilor la securitatea sistemului internațional;
- pe orizontală, deoarece diferitele entități concep starea de securitate și/sau de insecuritate în mod diferit. De aici a rezultat dezvoltarea conceptului de la înțelesul său strict militar, la cel politic, economic, societal și de mediu;
- în cea de-a patra direcție se are în vedere responsabilitatea politică pentru asigurarea securității. Se observă astfel o difuzie a acesteia în toate direcțiile, de la statul națiune la instituțiile internaționale (în sus), sau la guvernele locale și regionale (în jos), dar și pe laterală, la organizații nonguvernamentale, opinie publică, mass media și forțele abstracte care acționează asupra pieței (Rothschild, 1995, p. 55).

Explicația Emmei Rotschild este concludentă în înțelegerea complexității conceptului de securitate în accepțiunea actuală generală, precum și în formularea strategiilor de securitate.

Ca atare, în definirea securității naționale în Strategia de Securitate Națională a României, vom constata utilizarea acestei viziuni universale a securității, racordată la abordarea euro-atlantică. Astfel, documentul prezintă securitatea națională ca pe „o condiție fundamentală a existenței națiunii și statului român care are ca domeniu de referință valorile, interesele și necesitățile naționale. Securitatea națională este un drept imprescriptibil care derivă din suveranitatea deplină a poporului, se fundamentează pe ordinea constituțională și se înfăptuiește în contextul securității regionale, euro-atlantice și globale".

În uzul curent s-a generalizat însă o altă definiție a securității naționale, anume aceea că „securitatea națională reprezintă ansamblul măsurilor politico-diplomatice, economice, militare, ecologice și de altă natură, menite să asigure statului independența și suveranitatea națională, integritatea sa teritorială, ordinea internă constituțională și vitalitatea productivă a propriului sistem de valori" (Bidu, Troncotă, 2005, p. 15).

Observăm în aceste două definiții principalele două caracteristici ale actualei percepții asupra conceptului de securitate – universalitatea și multidimensionalitatea. Crearea unui cadru de securitate la nivel național, în condițiile apartenenței statului român la structurile euro-atlantice, se va face luând în considerare aspectul mai sus menționat. Considerăm însă că materializarea acestuia la nivel instituțional, legislativ/normativ, dar și afectiv va depinde într-o oarecare măsură și de factorul cultural, afectând deopotrivă și crearea culturii de securitate.

Cultura

Subiectul acestei lucrări este cultura de securitate. Însă, pentru a putea înțelege conceptul și pentru a putea opera cu el, pentru a putea identifica modul în care elementele constitutive au fost materializate, am considerat că este necesar de clarificat în primul rând conceptul de securitate, așa cum este el înțeles astăzi, și, în al doilea rând, conceptul de cultură, urmând ca, la sfârșit, să abordăm conceptul de cultură de securitate având o înțelegere mai amplă a determinanților. În cele ce urmează vom aborda conceptul de cultură, acesta fiind practic cel de-al doilea determinant.

Etimologic vorbind, cuvântul cultură provine din latinescul *cultura*, care, la români, însemna cultivarea pământului. Pasiunea lui Cicero pentru filosofie l-a determinat să catalogheze această știință ca pe o cultură a sufletului, astfel încât sensul generat de el a fost preluat ulterior și extins din punct de vedere semantic, ajungând la concepția generală că o cultură reprezintă cultivarea valorilor umane, dezvoltatea și emanciparea spiritului. Un nou sens culturii îi este atașat odată cu răspândirea expresiei atribuite lui Voltaire, anume *cultivons notre jardin*, ideea promovată fiind aceea a cultivării minții, rațiunii și a valorilor umane. Această nouă conotație a culturii a fost cea care s-a impus în secolul al XIX-lea.

Astfel, cultura poate fi definită ca fiind totalitatea comportamentelor, a credinţelor, valorilor, atitudinilor şi idealurilor învăţate şi împărtăşite de toţi membrii unui grup sau ai unei societăţi, care îi orientează în viaţa socială sau personală. Trebuie însă specificat faptul că atunci când vorbim despre cultură, vorbim atât despre produsele materiale (produsele fizice), cât şi nemateriale ale omului (valori, simboluri, norme, obiceiuri, instituţii). Însă, includerea acestui produs în cultură este precedat de parcurgerea unui proces de obiectivizare, de concretizare a sa într-un obiect care poate fi pus în circulaţie.

Am afirmat mai sus că nu putem vorbi despre o singură cultură, ci despre culturi, şi asta datorită faptului că fiecărei societăţi umane îi este propriu un tip distinct de cultură. Obiectele materiale şi nemateriale culturale au semnificaţii diferite de la o societate la alta, reuşind să influenţeze atât comportamentul, cât şi modul de a gândi. Ba mai mult, acestea trec printr-un alt filtru, cel individual, subiectivitatea personală jucând un rol important în selectarea informaţiei şi interpretarea ei după scheme diverse. Pierre Bourdieu identifică un alt factor care influenţează modul în care individul se raportează la spaţiul cultural, şi anume apartenenţa la o anumită clasă socială, determinând atitudini diferite, precum cea de conformare, inovare sau adaptare (Bourdieu, 1997).

Pe de altă parte, raportându-ne la teoria neoliberală, precum şi la procesul continuu de integrare generat de accelerarea globalizării, observăm că societatea contemporană este una a organizaţiilor, una în care principala tendinţa este aceea de coordonare a eforturilor individuale în vederea realizării unui scop comun. Şi dacă ne amintim şi de ceea ce afirma Peter Katzenstein, anume că mediul în care statele interacţionează este unul cu precădere cultural şi instituţional, nu putem să nu recunoaştem faptul că în timpul acestei interacţiuni, care se face pe toate direcţiile, au loc şi schimburi culturale, care sunt însă, în primă instanţă, adaptate la societatea care le preia, şi apoi interiorizate.

Cultura de securitate

Având aceste concepte bine calibrate, voi trece acum la tratarea conceptului *cultura de securitate*, foarte uzitat în ultima perioadă, fiind întâlnit atât în strategiile de securitate (la nivel statal sau organizaţional), cât şi în mass-media. Trebuie însă menţionat faptul că, în literatura de specialitate, conceptul a fost foarte puţin analizat, operaţionalizarea acestuia fiind superficială.

Practic, conceptul a fost lansat, după unii autori, în perioada Războiului Rece, ca urmare a dezvoltării industriei nucleare, referindu-se la reducerea riscurilor şi la standardizarea regulilor şi practicilor cu scopul de a elimina pericolele. Alţi autori atribuie acest concept lui George Robertson, fost Secretar General NATO (1999-2004) care l-ar fi ridicat la rang de valoare a Alianţei Nord-Atlantice (Neculai, 2006, p. 528).

În România, conceptul a început să capete notorietate după anii 2000, odată cu lansarea Centrului de Informare pentru Cultura de Securitate, în septembrie 2003, centru înființat sub egida Serviciului Român de Informații (SRI) și a Institutului European pentru Managementul Riscului Securității și Comunicării (EURISC) și cu includerea acestui concept în documente cu valoare normativă precum Doctrina Națională a Informațiilor pentru Securitate, în Viziunea Strategică a SRI 2007-2010, precum și în Strategia Națională de Apărare a Țării (2008).

Concret însă, definirea lui este vagă. La nivel internațional, tangențial, putem aminti și ne putem ghida după lucrarea lui Peter Katzenstein, *The Culture of National Security*, cu mențiunea că, în lucrarea sa, acesta caută să analizeze implicațiile pe care cultura și identitatea le au asupra securității naționale, în contextul proceselor globalizante. Subiectul lucrării de față este centrat asupra culturii de securitate și a modului în care aceasta este articulată la nivelul societății românești postdecembriste, asemănarea cu lucrarea mai sus citată constând în abordarea subiectului tot în contextul proceselor globalizante.

În ceea ce privește definirea conceptului, la nivel național au fost identificate câteva definiții, acestea provenind în cea mai mare parte din sfera organizațională/statală, și mai puțin din cea academică. Astfel, o primă definiție o regăsim pe platforma on-line a Centrului de Promovare a Culturii de Securitate care, în Mic Dicționar de Cultură de Securitate, definește conceptul ca reprezentând o „abordare instituțională modernă care promovează problematica securității; cunoașterea registrului de urgențe publice de ordin politic, militar, economic, societal și ecologic; totalitatea noțiunilor, ideilor și informațiilor de care dispun, la un moment dat, cetățenii statului, referitoare la valorile, interesele și necesitățile naționale de securitate; modalitatea de dezvoltare a unor atitudini, motivații și comportamente necesare apărării și protecției persoanale, de grup și statale față de vulnerabilități, factori de risc, amenințări, stări de pericol sau agresiuni potențiale, precum și promovării lor în mediul intern și internațional de securitate".

O altă definiție a *culturii de securitate* o regăsim în *Viziunea Strategică a SRI 2007-2010*. Conform acestei definiții, cultura de securitate reprezintă „promovarea și consolidarea valorilor democratice prin dezvoltarea unei înțelegeri comune a provocărilor și oportunităților în domeniul securității naționale la nivelul statului și societății românești".

Cea de-a treia definiție a *culturii de securitate* o regăsim în *Strategia Națională de Apărare a Țării din 2010*, potrivit căreia, aceasta ar reprezenta o sumă de „norme, valori, atitudini sau acțiuni care determină înțelegerea și asimilarea conceptului de securitate și a celorlalte concepte derivate securitate națională, securitate internațională, securitate colectivă, insecuritate, securitate cooperativă, politica de securitate etc.".

În aceste trei definiții, deși nu în mod explicit, se face trimitere la impactul pe care schimbările la nivelul mediului de securitate îl pot avea asupra securității naționale, fie ele de ordin teoretic („urgențe publice de ordin politic, militar, economic, societal și ecologic" – cu trimitere la multidimensionalitatea conceptului de securitate, „înțelegerea și asimilarea conceptului de securitate" – așa cum a fost formulat de Școala de la Copenhaga și cum s-a impus la nivel internațional) sau pragmatic („vulnerabilități, factori de risc, amenințări, stări de pericol sau agresiuni potențiale"), ca urmare a procesului de integrare în contextul accelerării globalizării.

O definiție iese însă din acest tablou, ea venind cumva din sfera academică. Este vorba despre o definiție în care implicațiile globalizării sunt exprimate explicit, dar adăugarea atributului românească face însă trimitere la existența unui tip propriu de cultură de securitate: „cultura de securitate românească reprezintă, așadar, totalitatea cunoștințelor indivizilor, structurilor societale și statale și factorului politic despre integrare, stabilitate și dezvoltare concretizate în valori materiale și spirituale realizate în procesul practicii naționale și internaționale și aplicate în condițiile dinamice concrete în care există și se dezvoltă relațiile intrastatale și suprastatale".

Inventarierea definițiilor date *culturii de securitate*, la nivel național, a scos în evidență un anumit consens asupra perceperii acesteia atât ca produs, cât și ca proces. Aceste definiții, sub diferitele formulări, au revelat trei elemente comune definitorii pentru cultura de securitate: *cunoștințele* (aici cu sensul de informații) despre securitate care redau imaginea clară, obiectivă a realității; *politicile și strategiile de securitate* ca urmare a creării unei imagini subiective asupra realității; *obiectele materiale și spirituale* ca urmare a valorificării cunoștințelor și a procesului de creație de la nivel individual la nivel statal.

Constatăm, din cele prezentate mai sus, conștientizarea, încă de la nivel teoretic, a impactului pe care mediul de securitate internațional îl are asupra actorilor angrenați în diferite tipuri de relații în cadrul său. Mai constatăm însă centrarea pe interesul național și pe securitatea națională, urmărirea realizării lor făcându-se, însă, cu precădere, la nivel internațional. Ca atare, ne va interesa cu precădere gradul și modul în care România post-decembristă a asimilat principiile și practicile democratice, precum și modul în care acestea s-au reflectat în crearea unei culturi de securitate românești.

Cultura de securitate, asemenea culturii politice și culturii civice, este o cultură de masă, proprie societății în integralitatea sa. Ea nu este numai apanajul acelor persoane cu atribuții în domeniu, în ciuda faptului că aceștia trebuie să fie primii care să o posede, deoarece ei sunt responsabili de perpetuarea ei la nivelul întregii societăți, jucând rolul de catalizatori. Mai mult, instituțiile pot fi adaptate nevoilor din sfera securității numai din interior, prin capacitatea indivizilor de a regândi atât forma problemelor, cât și fondul acestora, de aici rezultând nevoia unei educații solide în domeniu. Dar cum la

nivelul elitei politice se manifestă nu numai fenomenul de reproducere, ci și de circulație a acesteia, deducem de aici necesitatea ca întreaga societate să beneficieze de o astfel de educație, dat fiind faptul că oricare dintre membrii ei poate deveni participant sau chiar factor decizional în cadrul acestor instituții.

Informații și cunoștințe în domeniul securității naționale. Rolul studiilor de securitate

Un element important al culturii de securitate este constituit de informațiile și cunoștințele din domeniu asimilate de societatea civilă. În perioada regimului comunist, sistemul de învățământ avea un caracter dirijat, centralizat, controlul politic putând fi resimțit atât la nivelul accesului la învățământul superior, cât și în elaborarea planurilor de studii, în recrutarea corpului profesoral, în mijloacele de finanțare, a managemntului instituțional, urmând cu fidelitate modelul impus de Uniunea Sovietică (Udrescu, 2011, p. 37). În acea perioadă, educația reprezenta un instrument al statului pentru crearea Omului Nou, prin promovarea culturii proletare și a ideologiei comuniste, sarcină care a fost îndeplinită cu succes, având în vedere faptul că nici astăzi sistemul de educație românesc nu s-a putut detașa în totalitate de moștenirea comunistă.

În ianuarie 1990, autoritățile au început depolitizarea sistemului de învățământ, dar vidul legislativ care a caracterizat primii ani ai democrației românești a făcut în așa fel încât, la început, acest sistem să fie reglementat doar prin hotărâri de guvern și prin ordine de ministru. La cinci ani de la căderea regimului comunist este adoptată prima lege a educației, lege care a făcut obiectul a numeroase modificări, pentru ca, în 2011, să fie adoptată o nouă lege a educației. Primele decizii luate de autorități vizau crearea de noi universități, finanțarea învățământului superior, reglementarea procedurii de selectare a studenților și a corpului profesoral (Udrescu, 2011, p. 37).

Schimbările survenite ulterior vizau accesul la educație, creșterea numărului de universități, crearea universităților private, divesificarea domeniilor de studii, utilizarea noilor mijloace de comunicare, implementarea programelor de mobilități internaționale (Udrescu, 2011, p. 37).

Cu toate acestea, domeniului securității nu i s-a acordat, vreme îndelungată, atenția cuvenită. Asemeni culturii civice și a culturii politice, cultura de securitate trebuie să fie asimilată de societate în integralitatea sa, nefiind numai apanajul unui grup de interese, a unor instituții birocratice, de tip închis, așa cum se întâmpla în perioada etatismului comunist.

Astfel, educația trebuie să reprezinte principalul pilon, deoarece ea permite apărării și securității naționale să răspundă în mod corespunzător noilor provocări ale mediului de securitate. De aceea, este nevoie ca, prin intermediul educației și al cercetării științifice, învățământul românesc să se racordeze la programele de învățământ ale statelor membre NATO și UE.

În curriculum-ul universitar românesc, studiile de securitate ca program de studiu independent au fost introduse foarte târziu, ceea ce considerăm că a dus la îngreunarea procesului de crearea a culturii de securitate la nivelul societății românești, dimensiunea formală privitoare la răspândirea informațiilor și cunoștințelor din domeniul securității fiind neglijată.

În cele ce urmează vom trata evoluția studiile de securitate ca domeniu de studiu, precum și echivocurile care le înconjoară și, de asemenea, apariția și inventarierea programelor universitare de studii de securitate la nivel național.

Studiile de securitate, un domeniu controversat

Studiile de securitate reprezintă un domeniu de cercetare relativ nou, apărut după cel de-al Dolea Război Mondial la nivelul teoreticienilor americani. De atunci și până astăzi, autonomia și obiectul de cercetare al studiilor de securitate au fost amplu dezbătute, nici astăzi existând un consens în ceea ce privește aceste aspecte.

Perspectivele asupra studiilor de securitate au variat în funcție de modul eminamente diferit în care securitatea era percepută. Acest lucru a atras după sine și dezbateri privind autonomia studiilor de securitate în domeniul cercetării științifice. Astfel, realiștii îi atribuiau ca obiect de studiu aspectele militare, marxiștii le considerau superflue deoarece pentru ei aspectele economice, și nu cele militare, erau cele care determinau configurația sistemului internațional, iar constructiviștii sociali le abordau mai degrabă din punct de vedere sociologic. Schimbarea apare după căderea Cortinei de Fier, când viziunea Școlii de la Copenhaga asupra multidimensionalității securității se impune (Buzan, 1991, p. 19). Cu toate acestea, interdependența cu celelalte arii de cercetare a făcut ca dezbaterea să fie încă deschisă.

Drept urmare, chiar și astăzi, la nivelul comunității academice internaționale, studiile de securitate sunt considerate fie prin excelență un subdomeniu al relațiilor internaționale (Collins, 2010, p. 2), fie un domeniu autonom (Williams, 2008, p. 5), fie un domeniu care a debutat autonom, dar care, treptat, a fost absorbit ca subdomeniu al relațiilor internaționale (Buzan, Hansen, 2009, p. 3). Consecințele acestei lipse de consens în ceea ce privește autonomia studiilor de securitate se resimt la nivelul programelor de studii universitare și post-universitare, precum și în modul în care acestea configurează programa de studiu, observație valabilă cel puțin la nivelul societății românești, așa cum vom demonstra în cele ce urmează. Desigur, la aceasta se adaugă și lipsa de experiență academică cauzată de introducerea tardivă a acestora ca obiect de studiu la nivelul învățământului superior.

Studiile de securitate în România

În România există 56 de universități de stat și 36 de universități private acreditate. Cu toate acestea, în țara noastră există numai patru

programe universitare de licență în studii de securitate și unsprezece programe universitare de master, toate în cadrul universităților de stat.

În ceea ce privește programele de studii de licență în studii de securitate, prima Universitate care a oferit o astfel de pregătire a fost Universitatea Lucian Blaga din Sibiu, începând cu 2009, în cadrul Facultății de Științe Socio-Umane, ca specializare a domeniului științe politice. Din 2012, Universitatea din București, în cadrul Facultății de Științe Politice, pune la dispoziția studenților un program de licență în studii de securitate, acestea apărând tot ca specializare în cadrul domeniului științe politice.

Cel de-al treilea program de studii de securitate la nivel de licență este oferit, începând din 2013, de Universitatea Babeș Bolyai (Cluj-Napoca), în cadrul Facultății de Istorie și Filosofie, ca specializare în cadrul Facultății de Istorie, cu predare atât în limba română, cât și în limba engleză.

Cel de-al patrulea program de licență în domeniul securității este oferit de singura Facultate de Securitate și Apărare din România, din cadrul Universității Naționale de Apărare Carol I. Deși instituție de învățământ preponderent militară, aceasta a deschis porțile civililor interesați de acest subiect, oferind un program de licență în securitate și apărare, inclus în domeniul fundamental al științelor militare și de informații.

În urma inventarierii acestor programe, constatăm, în primul rând, insuficiența lor, precum și apariția lor tardivă în curriculum-ul universitar, ceea ce limitează accesul celor interesați la pregătirea în domeniu, afectând astfel crearea culturii de securitate la nivelul întregii societăți, prin insuficiența unui personal cu expertiză în domeniu.

Mai mult, analiza a mai scos în evidență și ambiguitatea în ceea ce privește perceperea studiilor de securiate ca domeniu de studiu. În niciuna dintre Universități, studiile de securitate nu sunt considerate ca domeniu autonom, ci sunt percepute ca subdomenii sau specializări. Ceea ce este și mai interesant este modul în care acestea sunt subordonate unor domenii diferite, fie științelor politice, fie istoriei, ceea ce atrage după sine crearea unei programe de studiu eterogene, cu abordări specifice domeniilor cărora li se subordonează.

Diferențele sunt și mai pregnante la nivelul programei de studiu în cadrul Facultății de Securitate și Apărare, acolo unde perspectiva este preponderent militară, disciplinele aparținând cu precădere științelor militare.

Programele de master, deși mai numeroase, se confruntă cu aceeași problemă, însă faptul că programele de master sunt post-universitare, de specializare, justifică pluridisciplinaritatea programei, și chiar o încurajează. Astfel, în domeniul studiilor de securitate avem programe de master precum *Managementul Securității în Societatea Contemporană, Security and Diplomacy, Studii Europene de Integrare și Securitate, Diplomația Apărării, Relații Internaționale, Sisteme de Securitate, Securitate și Relații Internaționale, Studii*

de Securitate, Securitate și Apărare, Managementul Informațiilor de Securitate Națională și Managementul Informațiilor în Combaterea Terorismului.

Cercetarea în domeniu este și ea încurajată, însă, momentan, de asemenea insuficientă. Pe lângă instituțiile de învățământ, au fost create și numeroase centre specializate pe probleme ce țin de securitate. Menționăm aici Centrul de Promovare a Culturii de Securitate, înființat în 2003, Centrul de Studii Strategice de Apărare și de Securitate, înființat în 2000, Centrul de Cercetare și Studii de Securitate Publică, Centrul de Strategii Aplicate, Centrul de Strategii Avansate, acestea din urmă fiind înființate după 2010. Sub egida acestor centre se realizează workshop-uri, conferințe, cursuri, inițiind astfel societatea civilă în problematica de securitate.

De asemenea, pe lângă aceste centre, amintim existența publicațiilor academice precum *Revista Română de Studii de Intelligence*, *Impact Strategic*, *Revista Militară de Management și Educație*, *Studia Securitatis*, sau non-academice de tipul jurnalelor și a revistelor periodice precum *Intelligence* sau *Observatorul Militar*.

Necesitatea introducerii studiilor de securitate în curriculum-ul universitar

Necesitatea introducerii studiilor de securitate în programa universitară derivă, în primă instanță, din reconceptualizarea securității și înțelegerea ei din perspectivă multidimensională. Astfel, nemaifiind apanajul specialiștilor în științe militare și înglobând acum elemente economice, culturale, sociale, politice și de mediu, securitatea necesită o înțelegere profundă indiferent de domeniul în care individul își desfășoară activitatea.

La nivelul societății românești, introducerea studiilor de securitate ca program de studiu este vitală, dat fiind trecutul recent, nedemocratic, precum și lipsa unei expertize în domeniul securității pe baza valorilor democratice. De acest lucru depinde în bună măsură și crearea culturii de securitate la nivelul societății românești post-decembriste, noile generații având nevoie să fie încă de la început educate în spiritul unei culturi de securitate adecvate noilor realități.

Mai mult, includerea acestor programe de studii este justificată și de apariția noilor profesii, venind astfel să răspundă cererii pieței de specialiști în domeniul securității, prin conferirea de expertiză necesară acestora. Vorbim de profesii precum cea de manager și negociator de securitate, precum și de alte ocupatii propuse pentru a fi incluse in COR, precum cele de analist politic, referent de securitate, ataşat afaceri interne, funcţionar de ordine publică şi siguranţă, consilier de securitate în organizații. Se încearcă, astfel, profesionalizarea studiilor de securitate, ca urmare a nevoilor exprimate de piața muncii.

La nivelul cercetării, studiile de securitate sunt necesare datorită apariției noilor direcții de cercetare, precum guvernanța europeană, guvernanța securității, factorii neconvenționali de risc, politica de securitate a României, securitatea ecologică, economică, geopolitica și geostrategia, securitate și insecuritate în societățile antice, medievale, moderne și

contemporane, managementul organizațiilor internaționale sau integrarea politică europeană.

Concluzii

Pentru lucrarea de față am considerat ca fiind necesară în primul rând clarificarea conceptuală a culturii de securitate și a modului în care ea este înțeleasă la nivel național, ajutându-mă de termenii securitate și cultură. Astfel, în ceea ce privește securitatea, cel puțin la nivel conceptual, teoretic, societatea românească și-a însușit proprietatea termenului, așa cum acesta s-a impus după sfârșitul Războiului Rece la nivel internațional, fiindu-i recunoscute atât universalitatea, cât și multidimensionalitatea.

În ceea ce privește cultura de securitate, am constatat existența unui anumit consens la nivelul definiției, cultura de securitate fiind percepută atât ca produs, cât și ca proces. Definițiile au relevat trei elemente comune – cunoștințele, politicile/strategiile și obiectele materiale și spirituale ca urmare a valorificării primelor două. De asemenea, am putut constata, încă de la nivel teoretic, impactul pe care mediul de securitate internațional îl are asupra actorilor angrenați în diferite tipuri de relații în cadrul său. Mai constatăm centrarea pe interesul național și pe securitatea națională, urmărirea realizării lor făcându-se, însă, cu precădere, la nivel internațional.

Dacă reforma la nivel legislativ și instituțional a început cu întârziere vizibilă, furnizarea informațiilor și cunoștințelor în domeniul securității către societatea civilă a fost și mai tardivă. De altfel, și astăzi este încă deficitară, deși observăm emergența numeroaselor inițiative în acest sens, cu scopul final de a crea o cultură de securitate veridică, bazată pe principiile și valorile occidentale. Este nevoie de eforturi susținute, atât din partea instituțiilor, cât și din partea societății civile, pentru a ajunge la acest deziderat. Instituțiile trebuie, pe de o parte, să își deschidă ușile, iar societatea civilă trebuie să renunțe la prejudecățile și la scepticismul care încă mai există la nivelul mentalului colectiv, pentru că numai așa se va putea ajunge la o cultură de securitate în adevăratul sens al cuvântului.

În timpul primei decade post-comuniste, cultura de securitate a fost percepută în primul rând ca proces (de crearea a cadrului legislativ și instituțional), fără să țină seama de importanța culturii de securitate ca produs în spiritul valorilor democratice (informații, cunoștințe, comportament), vitală pentru buna funcționare a instituțiilor în cauză.

Abia din anii 2010 putem considera că teoria interdependenței începe să se confirme, deoarece cultura de securitate ca produs și proces începe să se genereze reciproc, observând o mai mare deschidere a societății față de domeniul securității, o dorință mai mare de informare, precum și o consolidare a cadrului legislativ și instituțional. Introducerea studiilor de securitate în curriculumul universitar a contribuit și va contribui din ce în ce

mai semnificativ la crearea culturii de securitate la nivel naţional în primul rând prin diseminarea informaţiilor şi a cunoştinţelor privitoare la acest domeniu, ducând la familizarizarea societăţii civile cu acest subiect şi la înlăturarea conotaţiei negative pe care securitatea a căpătat o în timpul regimului comunist.

Mai mult, studiile de securitate vor oferi expertiza necesară, atât la nivel teoretic, cât şi practic, susţinând cererea de de noi profesii pe piaţa muncii.

Dificultăţile întâmpinate în realizarea acestui demers ştiinţific au constat în lipsa informaţiilor de ordin teoretic, care a impus mai degrabă o abordare exploratorie şi explicativă, decât una critică. Astfel, lucrarea de faţă poate reprezenta un punct de plecare pentru cercetările ulterioare în domeniu, deoarece cultura de securitate devine un concept din ce în ce mai uzitat, şi poate, în viitor, un instrument de analiză a diverselor fenomene din sfera securităţii. De asemenea, studiul oferă o perspectivă asupra stadiului studiilor de securitate ca (sub)domeniu de studii şi ca program universitar şi post-universitar la nivel naţional, direcţie care poate fi dezvoltată în viitor.

Referinţe bibliografice

Tratate

1. *** Actul Final de la Helsinki, 1975.

Doctrine, Strategii

1. *** Doctrina Naţională a Informaţiilor pentru securitate, aprobată în Consiliul Suprem de Apărare a Ţării la data de 23.06.2004.
2. *** Strategia de Securitate Naţională a României, 2007.
3. *** Strategia Naţională de Apărare a Ţării, 2008.
4. *** Strategia Naţională de Apărare a Ţării, 2010.
5. *** Viziunea Strategică a SRI 2007-2010.

Articole, publicaţii, conferinţe ştiinţifice

1. *** (2010). Momente Semnificative din Istoria Serviciului Român de Informaţii. *Intelligence*, nr. 17.
2. Appadurai, A. (1990).Disjuncture and Difference in the Global Cultural Economy in Imre Szeman, Thimoty Kaposy (2011). *Cultural Theory. An Anthology*, Wiley Blacwell.
3. Buzan, B (1983).Peoples, States and Fear.The National Security Problem. *International Relations,* Wheatsheaf Book LDT, Brighton.
4. Neculai, S. (2006)Securitatea umană şi Cultura de Securitate. *Securitatea şi apărarea spaţiului sud-est european în contextul transformărilor de la începutul mileniului III, Sesiunea de comunicări ştiinţifice cu participare internaţională Strategii XXI*, 13-14 aprilie 2006, Bucureşti, Editura Universităţii Naţionale de Apărare Carol I, Bucureşti, 582-595.
5. Rothschild, E. (1995). What is Security? *The Quest for World Order*, 124(3), 53-98.

6. Smith, S. (2002) *The Concept of Security in a Globalized World*, paper presented at the Otago University Conference, June, Otago.
7. Williams, S. (1992). A theory of Structure: Duality, Agency and Transformation. *American Journal of Sociology*, 98 (1), 1-29.
8. Wolfers, A (1952).National Security as an Ambiguous Symbol.*Political Science Quarterly*, 67(4), 481-502.

Opere de referință

1. *** Curs Cultura de Securitate, Cap. VII, p. 157, http://ro.scribd.com/doc/94954792/Curs-Cultura-de-Securitate#scribd, accesat la data de 25.09.2015.
2. Bidu, I., Troncotă, C. (2005). *Coordonate de securitate*, Editura ANI, București.
3. Bourdieu, P (1997). *Outline of a Theory of Practice*, Cambridge University Press, Cambridge.
4. Buzan, B, Waever, O. de Wilde (1998). *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder, CO: Lynne Reinner.
5. Buzan, B (1991). *Peoples, States and Fear*, London:Harvester Wheatsheaf.
6. Buzan, B., Hansen, L (2009).*The Evolution of International Security Studies*, Cambridge University Press, 1 edition.
7. Collins, A (2010). *Contemporary Security Studies*, New York: Oxford University Press.
8. Katzenstein, P. (1996). *The Culture of National Security*. Columbia University Press, New York.
9. Udrescu, C.M. (2011). *Universitatea din București. Modele și traiectorii postcomuniste*, Editura Universității din București, București.
10. Williams, P (2008). *Security Stides. An Introduction*. Routledge.

Surse internet

1. ccpic.mai.gov.ro
2. www.cpcs.ro
3. www.edu.ro
4. www.mapn.ro
5. www.osce.org
6. www.presidency.ro
7. www.sri.ro
8. www.snspa.ro
9. www.ubbcluj.ro
10. www.ulbsibiu.ro
11. www.unibuc.ro
12. www.unap.ro

INTELLIGENCE ÎN SECOLUL XXI

RELAȚIA DE COOPERARE IN INTELLIGENCE: O TRECERE IN REVISTA

Adam D. M. SVENDSEN

Abstract:
This article, through adopting mainly a briefing and review approach, provides several insights into the phenomenon of foreign or international intelligence liaison as it occurs in the early twenty-first century. Building in a "research retrospective" manner on 10 years of research conducted by Adam Svendsen, the article examines how international intelligence liaison can be, first, conceptualised, and then, second, analysed. By way of granting insights into its core characteristics, a multi-level approach towards its evaluation is presented, followed by a systems approach towards its analysis, including referencing system of systems dynamics. Before coming to some overall conclusions, involving examining the question of whether there is an increasingly challenging future for international intelligence liaison, key processes closely associated with international intelligence liaison are detailed, namely discernible regionalisation, globalisation and professionalisation trends.

Keywords: intelligence liaison, international, globalisation of intelligence, information.

Introducere

Menit să adopte o abordare de informare și de revizuire, acest articol oferă o scurtă prezentare a fenomenului general denumit „legătură" (*liaison*) în intelligence de natură externă sau internațională. În principal, acesta se bazează pe diferite cercetări derulate până în prezent asupra legăturii de intelligence, inclusiv pe unele perspective asupra modului în care acest tip de legătură poate fi evaluat în mod eficient[1].

O privire de ansamblu este posibilă. Așa cum am mai susținut: ,,Termenul de legătură în intelligence este pretențios. Acesta se află într-o relație de sinonomie cu termeni precum „cooperarea în intelligence"

[1] Pentru o viziune de ansamblu, cititorul este îndrumat să parcurgă aparatul bibliografic al prezentului studiu.

„schimbul de informații", „punerea în comun de informații" „alianță în intelligence", „colaborare în intelligence, „intelligence integrat", „fuziune de informații", „acces la informații" și „împărtășirea informațiilor"[2].

Mai mult decât atât, o definiție generală a „legăturii în intelligence", care prevede cel puțin unele perspective viabile se referă la faptul că este formată din:

> *Comunicare, cooperare și legături relevante între o serie de actori, de obicei (dar nu limitându-ne) la nivelul agenției de intelligence oficiale, asupra aspectelor care intră în sfera intelligence-ului – în esență schimbul sau diseminarea informației, în special cu valoare militară și/sau politică, cu relevanță pentru securitatea națională (și implicit globală, via regională). De asemenea, legătura de intelligence include de regulă acțiuni de stat, de obicei cu caracter secret (acoperit și/sau clandestin),* [(și frecvent, chiar dacă nu întotodeauna)] activități de stat conduse de instituții specializate de *„intelligence" care au rolul de a înțelege sau influența alte entități.*[3]

Analiza a fost extinsă astfel încât să identifice și să declare legătura în intelligence ca un „instrument de navigare esențial", ajutând practicienii angajați în elaborarea politicilor de apărare și securitate (inclusiv aplicarea legii) să găsească direcțiile și căile lor în contexte contemporane de risc strategic globalizate (GSR) și în timpul desfășurării diverselor categoii de operațiuni, care sunt adesea multi-funcționale în natura lor (MFOs), extinzându-se uneori pentru a fi „specială" (SpecOps / sos)[4].

Mai precis, „legătura de intelligence la nivel internațional", atunci când presupune detalii tehnice mai precise, „este în continuare împărțită în: (a) bilaterală – două părți implicate; (b) trilaterală – trei părți implicate; (c) multilaterală – atunci când patru sau mai multe părți sunt implicate – și (d)

---

[2] A.D.M. Svendsen, *Understanding the Globalization of Intelligence* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012), p. 12.

[3] „Legătura de intelligence" așa cum este definită în Svendsen, *Understanding the Globalization of Intelligence*, p. 13 – contribuțiile actorilor privați și non-statali sunt incluse în definiția citată mai sus. Pentru utilizarea practică a termenului legătură de intelligence (intelligence liaison), a se vedea A.D.M. Svendsen, „NATO, Libya operations and intelligence co-operation – a step forward?", *Baltic Security & Defence Review*, 13, 2 (December 2011), pp. 51-68, și „Sharpening SOF tools, their strategic use and direction: Optimising the command of special operations amid wider contemporary defence transformation and military cuts", *Defence Studies*, 14, 3 (2014), pp. 284-309.

[4] A.D.M. Svendsen, „Intelligence Liaison: An essential navigation tool", in J. Schroefl, B.M. Rajaee and D. Muhr (eds), *Hybrid and Cyber War as Consequences of the Asymmetry* (Frankfurt a. M.: Peter Lang International Publishers, 2011).

plurilaterală. Ultima categorie include de asemenea forme integrate de tip bilateral sau multilateral cum ar fi Uniunea Europeană (UE) și SUA (o entitate supranațională și un stat)"[5].

Subliniind importanța sa, fenomenul legăturii în intelligence la nivel internațional a crescut exponențial la începutul secolului al XXI-lea[6]. Urmând îndeaproape evoluția evenimentelor observabile, literatura de specialitate s-a axat pe evaluarea acestui tip de colaborare care a devenit tot mai consistent și divers[7].

Fără îndoială, literatura de specialitate în domeniu ne permite încercarea de a atribui cooperării diverse cadre teoretice specifice unor evoluții diverse[8]. Această încercare se subsumează unor eforturi de teoretizare a legăturii de intelligence la nivel internațional, care să conducă la o mai bună înțelegere a fenomenului[9]. Astfel, atenția se îndreaptă către aspecte cheie ale cooperării de acest tip.

Principale caracteristici

După cum s-a observat pe parcursul mai multor ani, în mod natural există mai multe modalități prin care fenomenul complex legăturii

---

[5] A.D.M. Svendsen, *Understanding the Globalization of Intelligence*, p. 101; J.I. Walsh, *The International Politics of Intelligence Sharing* (New York: Columbia University Press, 2009); R.J. Aldrich, „International Intelligence Co-operation in Practice", ch.2 of H. Born, I. Leigh and A. Wills (eds), *International Intelligence Co-operation and Accountability* (London: Routledge/Studies in Intelligence Series, 2011).

[6] A se vedea, de exemplu, cum este explicat în A.D.M. Svendsen, „Connecting intelligence and theory: Intelligence Liaison and International Relations", *Intelligence and National Security*, 24, 5 (October 2009), pp. 700-729; pentru mai multe detalii despre istoria legăturii de intelligence la nivel internațional și despre modul în care aceassta a fost utilizată în trecut, e.g., A.D.M. Svendsen, *The Professionalization of Intelligence Cooperation: Fashioning Method out of Mayhem* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012), esp. pp. 36-37, and his „1968 – A year to remember" for the study of British Intelligence?", ch.14 in C.R. Moran and C.J. Murphy (eds), *Intelligence Studies in Britain and the US: Historiography since 1945* (Edinburgh, Scotland: Edinburgh University Press, 2013); A.D.M. Svendsen, „Intelligence Liaison", *Intelligencer* – Journal of the US Association of Former Intelligence Officers - AFIO (May 2015).

[7] A se vedea dezbaterea din Svendsen, *The Professionalization of Intelligence Cooperation*, pp. 69-70.

[8] A se vedea *ibid.*, esp. pp. 74-80.

[9] A se vedea modul în care este prezentat în câteva dintre sursele citate în cadru acestui articol; a se vedea de asemenea A.N. Seagle, „Intelligence Sharing Practices Within NATO: An English School Perspective", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 28, 3 (2015); W.R. Curtis, „A Special Relationship": Bridging the NATO Intelligence Gap", *MA Thesis* (Monterey, CA: US Naval Postgraduate School – NPS, June 2013).

internaționale în intelligence poate fi conceptualizat și apoi evaluat[10]. Aici, în acest scurt articol, în primul rând, este adoptată o „perspectivă pe mai multe niveluri". Acest lucru este urmat, în al doilea rând, printr-o „abordare sistemică" față de evaluarea sa.

---

[10] A se vedea J.T. Richelson, „The Calculus of Intelligence Cooperation", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 4, 3 (Fall 1990); J.J. Wirtz, „Constraints on Intelligence Collaboration: The Domestic Dimension", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 6, 1 (1993); H.B. Westerfield (ed.), *Inside CIA's Private World* (New Haven, CT: Yale University Press, 1995) and his „America and the World of Intelligence Liaison", *Intelligence and National Security*, 11, 3 (July 1996); M.S. Alexander, „Introduction: Knowing your Friends, Assessing your Allies – Perspectives on Intra-Alliance Intelligence", *Intelligence and National Security*, 13, 1 (Spring 1998); D. Stafford and R. Jeffreys-Jones (eds), *American-British-Canadian Intelligence Relations 1939-2000* (London: Frank Cass, 2000); M.M. Aid and C. Wiebes (eds), *Secrets of Signals Intelligence During the Cold War: From Cold War to Globalization* (London: Routledge, 2001); R.J. Aldrich, „Dangerous Liaisons: Post-September 11 Intelligence Alliances", *Harvard International Review*, 24, 3 (Fall 2002); C. Clough, „Quid Pro Quo: The Challenges of International Strategic Intelligence Cooperation", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 17, 4 (2004); S. Lander, „International Intelligence Cooperation: An Inside Perspective", *Cambridge Review of International Affairs*, 17, 3 (October 2004); R.J. Aldrich, „Transatlantic Intelligence and Security Cooperation", *International Affairs*, 80, 4 (2004); W. Rees and R.J. Aldrich, „Contending cultures of counterterrorism: transatlantic divergence or convergence?", *International Affairs*, 81, 5 (2005); J.E. Sims, „Foreign Intelligence Liaison: Devils, Deals, and Details", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 19 (Summer 2006); R.D. Steele, „Commentary: Foreign Liaison and Intelligence Reform: Still in Denial", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 20 (2007), pp. 167-174; D.S. Reveron, „Old Allies, New Friends: Intelligence-Sharing in the War on Terror", *Orbis*, 50, 3 (Summer 2006) and his „Counterterrorism and Intelligence Cooperation", *Journal of Global Change and Governance*, 1, 3 (Summer 2008); A. Svendsen, „The Globalization of Intelligence Since 9/11: Frameworks and Operational Parameters", *Cambridge Review of International Affairs*, 21, 1 (March 2008), his, „The Globalization of Intelligence Since 9/11: The Optimization of Intelligence Liaison Arrangements", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 21, 4 (2008), and his „Connecting Intelligence and Theory: Intelligence Liaison and International Relations"; A.D. Clift, „The Evolution of International Collaboration in the Global Intelligence Era", ch. 13 in L.K. Johnson (ed.), *The Oxford Handbook of National Security Intelligence* (Oxford: Oxford University Press, 2010); E. Aydinli and M. Tuzuner, „Quantifying intelligence cooperation: The United States International Intelligence Behavior (USIIB) dataset", *Journal of Peace Research*, 48, 5 (September 2011); D. Munton and K. Fredj, „Sharing Secrets: A Game Theoretic Analysis of International Intelligence Cooperation", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 26, 4 (2013); J. McGruddy, „Multilateral Intelligence Collaboration and International Oversight", *Journal of Strategic Security* (2013); J. van Buuren, „Analysing international intelligence cooperation: institutions or intelligence assemblages?", ch.7 in I. Duyvesteyn, B. de Jong and J. van Reijn (eds), *The Future of Intelligence: Challenges in the 21st century* (London: Routledge, 2014), and his „From Oversight to Undersight: the Internationalization of Intelligence", *Security and Human Rights* (2014), pp. 239-252; J.I. Walsh, „Intelligence Sharing", ch.30 in R. Dover, M. Goodman and C. Hillebrand (eds), *Routledge Companion to Intelligence Studies* (London: Routledge, 2014).

Adoptarea unei perspective pe mai multe niveluri:

Abordări sofisticate cu privire la analiză (căutarea de răspunsuri la întrebarea „ce este?") și evaluarea (abordări „și ce dacă?", „de ce?" și „ce înseamnă?") adoptă în mod frecvent o linie pe „mai multe niveluri". Aceste eforturi sunt cele mai notabile în domeniul studiilor de război și nu există nicio excepție atunci când se evaluează, de asemenea, legătura în intelligence la nivel internațional[11]. De exemplu, așa cum sa discutat deja pe larg în altă parte și rezumat aici:

> *În cadrul relațiilor de legătură în intelligence se discern, dată fiind globalizarea acestui domeniu, opt niveluri de activitate diferite și inter-relaționate. Fiecare dintre acestea oferă mai multe tipuri de insight și pot fi așadar utilizate în scopuri analitice. Nivelurile implicate diferă de la „înalt" și „macro" la „scăzut" și „micro", acestea cuprind: (i)nivelul ideologic; (ii) nivelul teoretic; (iii) nivelul strategic; (iv) nivelul politicilor publice; (v) nivelul operațional; (vi)nivelul tactic; (vii) nivelul individual (adică „al profesionistului'); și (viii) nivelul personal. Aceste niveluri... ar trebui avute în vedere*[12].

O perspectivă pe mai multe niveluri este cu atât mai utilă atunci când analiștii angajați în acest tip de cooperare încearcă să modeleze și să teoretizeze fenomenului. Din punct de vedere valoric, procesul de teoretizare se realizează pentru a asigura, printre altele, îmbunătățirea cunoștințelor și îndrumarea practică, atât a operatorilor, cât și a factorilor de decizie, ceea ce necesită eforturi suplimentare[13].

Avansarea unei abordări sistemice în vederea evaluării:

Dat fiind caracterul general al legăturii de intelligence la nivel internațional, ceea ce face dificilă o caracterizare simplă, rapidă și usoară, o evaluare cât mai adecvată necesită o abordare sistematică și sistemică. În particular, acest lucru este recomandat atunci când legătura este privită ca un „ansamblu", de-o manieră holistică ce corespunde unei evaluări integrate.

Adoptarea unei abordări sistemice este valoroasă. Într-adevăr, așa cum cercetările anterioare au arătat: „Anatomia legăturii în intelligence poate fi

---

[11] A se vedea referințele despre „nivelurile de război" în J. Ångström and J.J. Widén, *Contemporary Military Theory: The Dynamics of War* (London: Routledge, 2015), esp. p. 203, col. 2.

[12] Svendsen, *Understanding the Globalization of Intelligence*, 2012, p. 12.

[13] A se vedea eforturile illustrate în Svendsen, *The Professionalization of Intelligence Cooperation*, p. 64; see also R.J. Aldrich, „US–European Intelligence Co-operation on Counter-Terrorism: Low Politics and Compulsion", *British Journal of Politics and International Relations*, 11, 1 (February 2009).

conceptualizată ca având opt atribute strâns legate între ele, sistemice sau variabile." Acestea, la rândul lor, sunt enumerate apoi ca fiind compuse din:

1. factori/influențe interne;
2. rațiune;
3. tipuri și forme;
4. condiții și termeni;
5. tendințe;
6. funcții;
7. factori/influențe externe;
8. efecte și rezultate.

Și, poate, „în mod fundamental, aceste opt atribute sau variabile furnizează criterii utile care pot fi utilizate în analize comparative și testarea teoriei", inclusiv pentru o mai bună gestionare a gestionării, responsabilizării și supravegherii[14]. Pe măsură ce „vârsta sistemelor" globale continuă să se desfășoare în condiții contemporane și pare să continue și în viitor, avansând rapid, aceste atribute sau variabile sistemice (așa cum sunt prezentate mai sus), beneficiază, de asemenea, de explorarea în continuare și apoi valorificarea în detaliu a acestora[15].

Nu în ultimul rând, pentru analistul angajat în acest tip de cooperare internațională, acestea servesc drept „filtre analitice pentru a accepta și, prin limitările și parametrii expuși, respinge cel puțin aspecte ale celorlalte categorii de teorii și abordări consultate. Acest proces de teorie-testare este o modalitate eficientă de a încerca să explice mai bine fenomenul legăturii în intelligence și să răspundă mai bine la întrebarea generală: *„de ce are loc aceasta"*[16]. Atât analiza cât mai bună, cât și gestionarea riscurilor sunt luate în considerare.

Mai mult decât atât, dat fiind că legătura de intelligence la nivel internațional nu face obiectul un sistem „unic" în ansamblul său, abordări ce privesc „sisteme de sisteme" (SdS) sau „federații de sisteme" au relevanță pentru acest tip de cooperare și pentru activitatea la care aceasta se referă. De exemplu,

---

[14] Svendsen, *Understanding the Globalization of Intelligence*, p. 99.

[15] A se vedea detalierea din secțiunea 3.0 Unpacking the eight attributes of intelligence liaison: A quick reference" in Svendsen, *Understanding the Globalization of Intelligence*, pp. 100-107.

[16] *Ibid.*, p.100; a se vedea de asemenea Svendsen, „Connecting Intelligence and Theory: Intelligence Liaison and International Relations", pp. 725-727; J.E. Sims, „A Theory of Intelligence and International Politics", ch.4 in G.F. Treverton and W. Agrell (eds), National Intelligence Systems (Cambridge: Cambridge University Press, 2009); pentru o abordare mai centrată asupra studiilor de caz, a se vedea D. Munton, „Intelligence Cooperation Meets International Studies Theory: Explaining Canadian Operations in Castro"s Cuba", Intelligence and National Security, 24, 1 (February 2009).

acest lucru poate fi demonstrat cel mai clar cu referire la utilizarea în domenii de informații (printre altele) ale: PMESII – politic, militar, economic, social, Informații/Intelligence și componente de infrastructură (așa cum sunt utilizate, de exemplu, în cadrul NATO); PESTLE – politic, economic, social, tehnologic, juridic/legislativ și de mediu (așa cum este folosit în cadrul EUROPOL); STEEP – social, tehnologic, economic, de mediu și politic (la fel de frecvent adoptate în afaceri/societăți comerciale/sectorului privat și în alte contexte de „business intelligence"); HSCB – uman, social, cultural și comportamental; și DIME – diplomatic, de informare, militar și economic (ambele, cel puțin ocazional, bazându-se pe situația din armata SUA)[17]. În același timp, multe procese sunt implicate, după cum se arată în secțiunea următoare.

Procese specifice legăturii în intelligence la nivel internațional

Asemănătoare cu o serie de alte fenomene, legătura de intelligence la nivel internațional și „activitatea" asociată (activități, interacțiuni și așa mai departe), este, de asemenea, un fenomen supus multor procese. Din nou, această caracteristică permite o gamă diversă de ghidare și de încadrare, diverse teorii putând fi elaborate pe parcursul evaluării sale, de exemplu, apropiindu-se de „business process management" (BPM)[18]. În această secțiune, trei procese majore caracteristice legăturii de intelligence la nivel internațional au fost evidențiate: i) „regionalizare"; ii) „globalizare" și iii) „profesionalizare".

i) „Regionalizare":

Atunci când tendințe generale referitoare la legătura de intelligence la nivel internațional sunt deschise pentru evaluare, apar zonele specifice „regionalizării activității de intelligence". Acest ultim proces este, probabil, cel mai răspândit în special în Europa, cu aspecte similare în curs de dezvoltare în

---

[17] A.D.M. Svendsen, „Advancing Defence-in-depth": Intelligence and Systems Dynamics, *Defense & Security Analysis*, 31, 1 (2015), pp. 58-73; A.D.M. Svendsen, „Contemporary intelligence innovation in practice: Enhancing „macro" to „micro" systems thinking via „System of Systems" dynamics", *Defence Studies*, 15, 2 (2015), pp.105-123; B. Connable, *Military Intelligence Fusion for Complex Operations: A New Paradigm* (Washington, DC: RAND, 2012); A. Dupont and W.J. Reckmeyer, „Australia"s national security priorities: addressing strategic risk in a globalised world", *Australian Journal of International Affairs*, 66, 1 (2012).

[18] A.D.M. Svendsen cu M. von Rosing, H. von Scheel, A-W. Scheer, et al., „Business Process Trends" chapter in their (eds.), *The Complete Business Process Handbook: Body of Knowledge from Process Modeling to BPM*, Volume 1 (Burlington, MA: Morgan Kaufmann/Elsevier, 2014), from p.187; see also B.S.C. Watters, „The Utility of Social Science and Management Theory on Military Operations: of Portacabins and Polo Fields*", Defence Studies*, 11, 1 (2011).

alte regiuni, cum ar fi Asia, America Latină și Orientul Mijlociu[19]. Se observă că, în Europa, așa cum s-a argumentat:

> *La începutul secolului 21, am fost martorii unei cooperări în intelligence mult mai semnificative la nivel european... Cooperarea mai amplă s-a focusat în special pe lupta contrateroristă. Aceasta a fost catalizată de atacurile și atrocitățile grave petrecute în această perioadă, intens mediatizate – în special atentatele de la 11 martie 2004 de la Madrid și 7 iulie 2005 de la Londra... Alte elemente care aucondus la o cooperare regional în materie de securitate și intelligence mult mai strânsă, precum nevoia de a combate crima organizată transnațională, protecția civilă, managementul crizelor, au constituit de asemenea priorități importante.*[20]

Mai mult, se observă demarcarea unor tendințe regionale:

> *În Europa se constată dezvoltarea unei rețele și mai complexe format dintr-o serie largă de acorduri internaționale de cooperare în intelligence cu dimensiuni și granițe care se confundă.*

---

[19] Pentru tendințele de „regionalizare a intelligence-ului" identificabile în alte regiuni de pe glob, a se vedea referințele din ASEAN (the Association of South East Asian Nations) în Svendsen, *Understanding the Globalization of Intelligence*, în special p.39, 81 și 93; și P. Chalk, „China, the United States and their future influence on the ASEAN community", *The Strategist – AUS* (16 March 2015); P. Parameswaran, „Malaysia to Host New Conference to Tackle Islamic State Challenge: ASEAN states and dialogue partners to participate in two-day meeting", *The Diplomat* (8 October 2015); A. Panda, „India and Pakistan Are Set to Join the Shanghai Cooperation Organization. So What?", *The Diplomat* (7 July 2015); in Latin America, Z. Shiraz and R.J. Aldrich, „Globalisation and borders", ch.27 in Dover, Goodman and Hillebrand (eds), *Routledge Companion to Intelligence Studies*, p.270; in the Middle East, A.D.M. Svendsen, „Developing international intelligence liaison against Islamic State: Approaching „one for all and all for one"?", *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence* (2016).

[20] A.D.M. Svendsen, „On a continuum with expansion"? Intelligence co-operation in Europe in the early Twenty-first Century", ch.8 in C. Kaunert and S. Leonard (eds), *European Security, Terrorism, and Intelligence: Tackling New Security Challenges in Europe* (Basingstoke: Palgrave Macmillan/Palgrave Studies in European Union Politics Series, 2013), p.185; a se vedea sursele citate în ibid., pp. 203-214; de asemenea publicate ca A.D.M. Svendsen, „On a continuum with expansion"? Intelligence cooperation in Europe in the early twenty-first century, *Journal of Contemporary European Research (JCER)*, 7, 4 (December 2011); for other recent treatments of European – related intelligence cooperation, see also R.J. Aldrich, „Intelligence and the European Union", ch. 44 in E. Jones, A. Menon and S. Weatherill (eds), *The Oxford Handbook of the European Union* (Oxford: Oxford University Press, 2012), from p. 627; B. Fägersten, „European intelligence cooperation", ch. 8 in Duyvesteyn, De Jong and Van Reijn (eds), *The Future of Intelligence*, his „EU doesn"t need a CIA – but better intelligence would help", *EurActiv.com* (16 October 2015), and his „Intelligence and decision-making within the Common Foreign and Security Policy", *European Policy Analysis* (Stockholm: Swedish Institute for European Policy Studies, October 2015).

La nivel colectiv, acestea furnizează o formă de acoperire a intelligence-ului regional, precum și de acoperire în intelligence și securitate, ce rezultă în livrarea și producerea unor efecte și rezultate care, la rândul lor, astăzi, pot fi privite ca general satisfăcătoare. Modul în care aceste acorduri și rețele associate acestora se întrepătrund și se completează este important, întrucât acestea explică conexiunile, dar și lipsa acestora, aspect în general important pentru opinia publică.

Dacă adoptăm o perspectivă strategică/politică, concluzia este că „rămâne loc pentru ordine", existând posibilitatea unor activități viitoare pentru dezvoltare în acest sens, după cum au arătat recentele atacuri teroriste din Paris de la 13 noiembrie 2015[21]. Atunci când suprapunerile sunt mai bine luate în considerare, tendințele de „regionalizare a activității de intelligence" nu sunt izolate, aceasta extinzându-se în mai multe domenii.

ii) „Globalizare":

Strâns conectată la fenomentul legăturii de intelligence la nivel internațional, „globalizarea" are mai multe sensuri în acest context. Provocarea analitică este de a acoperi în mod adecvat toate dimensiunile implicate și a delimita în mod adecvat implicațiile lor asociate. În cele din urmă:

Aceasta se manifestă ca un răspuns proactiv la tendința generală, familiară și pe termen lung istoric, accelerată în ultima vreme de: (i) globalizare în sens larg larg *(ceea ce în mod normal înțelegem prin „globalizare"...); și (ii) impactul „globalizării asupra domeniului de intelligence" – în special influența aspectelor negative ale globalizării, intervenite după 1989 și Războiul Rece...; (iii) „globalizarea intelligence-ului", petrecută la începutul secolului 21, după evenimentele de la 11 septembrie 2001.*

Mai mult:

Și poate cea mai directă manifestare a „intelligence-ului și globalizării", și aici includem și cele mai profunde implicații a ceea ce globalizarea implică pentru intelligence, putem spune că globalizarea intelligence-ului survine prin prisma mecanismului de legătură de intelligence amplificată și este facilitată de de dezvoltarea ce se înregistrează atât în granițele acestui feomen, cât și în afara sa. Acest process include factori precum „dinamicile

[21] Svendsen, „On a continuum with expansion"? Intelligence co-operation in Europe in the early Twenty-first Century", p. 186; M. Banks, „EU calls for Europe-wide intelligence agency", *Defense News* (23 November 2015).

intelligence-ului şi securităţii"... precum şi schimbările înregistrate dincolo de regionalizarea proceselor de intelligence, inclusiv interdependenţa faţă de „glocalizare" [(unde „local" şi „global" se conectează într-o fuziune adesea difuză)]...[22]

Și, în timp ce în ultimii ani cercetări substanțiale a fost efectuate la nivelul comunităților de informații din Marea Britanie și SUA și cu privire la politicile de securitate din acest spațiu, ceea ce s-a observat nu a fost doar în mare măsură o poveste „anglo-americană". Alte țări din întreaga lume sunt implicate simultan în acest gen de cooperare.[23]

iii) „Profesionalizare":

Poate cea mai controversată afirmație cu privire la legătura de intelligence la nivel internațional este aceea conform căreia aceasta reprezintă „un proces în curs de profesionalizare în cadrul activității de intelligence"[24].

---

[22] Svendsen, *Understanding the Globalization of Intelligence*, p.xxi; a se vedea de asemenea R.J. Aldrich, „Intelligence", ch. 16 in P.D. Williams (ed.), *Security Studies: An Introduction* (London: Routledge, 2012 [2ed.]), „Global Intelligence Co-operation versus Accountability: New Facets to an Old Problem", *Intelligence and National Security*, 24, 1 (February 2009), his „Beyond the Vigilant State: Globalisation and Intelligence", *Review of International Studies*, 35, 4 (October 2009), şi „A Profoundly Disruptive Force": The CIA, Historiography and the Perils of Globalization", *Intelligence and National Security*, 26, 2 and 3 (2011); pentru mai multe detalii A.D.M. Svendsen, „Special Issue on „The CIA and US Foreign Relations Since 1947: Reforms, Reflections and Reappraisals, „... Section I: Challenges and Reform", *H-Diplo/ISSF Roundtable Reviews*, III, 6 (December 2011), esp. pp. 26-36; G. Hastedt, „Book Review: *Understanding the Globalization of Intelligence*, Adam N.[(sic.)] M. Svendsen. Palgrave Macmillan, London, 2012, 238, *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 21, 2 (June 2013), pp. 125-126; Shiraz and Aldrich, „Globalisation and borders".

[23] Pentru un focus mai accentuat „Anglo-American", a se vedea R.J. Aldrich, *The Hidden Hand: Britain, America and Cold War Secret Intelligence* (London: John Murray, 2001); A.D.M. Svendsen, *Intelligence Cooperation and the War on Terror: Anglo-American Security Relations after 9/11* (London: Routledge/Studies in Intelligence Series, 2010), and his „Strained" relations? Evaluating contemporary Anglo-American intelligence and security co-operation", ch.8 in S. Marsh and A. Dobson (eds), *Anglo-American Relations: Contemporary Perspectives* (London: Routledge/Routledge Advances in International Relations and Global Politics Series, 2012); P.H.J. Davies, *Intelligence and Government in Britain and the United States: A Comparative Perspective* (Praeger Security International, 2012 [2vols]); M.S. Goodman, „Evolution of a Relationship – The Foundations of Anglo-American Intelligence Sharing", *CIA Studies in Intelligence*, 59, 2 (2015; UNCLASSIFIED). Pentru dezbaterea aspectelor dincolo de „tema intelligence-ului și securității Anglo-Americane" a se vedea R.J. Aldrich și J. Kasuku, „Escaping from American intelligence: culture, ethnocentrism and the Anglosphere", *International Affairs*, 88, 5 (September 2012), and P.H.J. Davies and K.C. Gustafson (eds), *Intelligence Elsewhere: Spies and Espionage Outside the Anglosphere* (Washington, DC: Georgetown University Press, 2013); Z. Shiraz, „Drugs and Dirty Wars: intelligence cooperation in the global South", *Third World Quarterly*, 34, 10 (2013).

[24] Svendsen, *The Professionalization of Intelligence Cooperation*, p. 3.

Mai mult decât atât, ținând cont de natura sa globală, procesul profesionalizării cooperării în intelligence poate fi caracterizat ca fiind divers și inegal[25]. Ambele dimensiuni, structurale și culturale, sunt implicate în mod clar în cadrul procesului de „profesionalizare", iar aceste dimensiuni pot fi observate empiric în timpul desfășurării acestui tip de cooperare atunci când se examinează contextul existent dincolo de activitatea de intelligence propriu-zisă[26].

Din nou, acest gen de cooperare este modelat de unele tendințe interesante, provocatoare de dezbatere. Acestea merită o analiză și o atenție sporită, de exemplu prin angajarea unor studii de caz mai specifice[27]. Din punct de vedere fundamental, în condiții de echilibru și de „optimizate" (intelligence de securitate), legăturile de intelligence cuprind misiuni și operațiuni, relațiile de cooperare ce facilitează această legătură fiind un element cheie[28]. Astfel, se impun câteva concluzii generale.

Concluzii: un viitor tot mai marcat de provocări?

Așa cum s-a demonstrat mai sus, diferite criterii pot fi utilizate cu privire la legătura de intelligence în actualele contexte, acestea fiind relevante pentru activitatea de intelligence și întreprinderile sale asociate, precum și pentru evaluarea ulterioară a acestora, în sens mai larg. Acele distincții analitice sunt utile pentru activitatea de management și guvernare, precum:

1. Care sunt diferențele dintre „informații" + „intelligence";

2. tipul surselor de intelligence avute în vedere – SIGINT, HUMINT, OSINT etc.;

---

[25] *Ibid.*, pp. 3-4.

[26] *Ibid.*, p. 8.

[27] Pentru valoarea adoptării unei abordări de tip studiu de caz în acest domeniu, de exemplu pe marginea unor exemple istorice de intelligence liaison, a se vedea e.g., D. Munton și M. Matejova, „Spies without Borders? Western Intelligence Liaison, the Tehran Hostage Affair and Iran"s Islamic Revolution", *Intelligence and National Security*, 27, 5 (2012), pp. 739–760; R.E. Bock, „Anglo-Soviet Intelligence Cooperation, 1941–1945: Normative Insights from the Dyadic Democratic Peace Literature", *Intelligence and National Security* (2014); a se vedea, de asemenea, E.J. Haire, „A Debased Currency? Using Memoir Material in the Study of Anglo-French Intelligence Liaison", *Intelligence and National Security*, 29, 5 (2014), pp. 758-777; A.D.M. Svendsen, „Painting rather than photography: Exploring spy fiction as a legitimate source concerning UK-US intelligence co-operation", *Journal of Transatlantic Studies*, 7, 1 (March 2009), pp. 1-22.

[28] A.D.M. Svendsen, *Understanding the Globalization of Intelligence*, esp. p. 110.

3. diferitele forme pe care informația le poate avea – „brută" sau „finită" și intelligence „prelucrat", „dintr-o singură sursă" sau „din mai multe surse", analiză sau evaluare (UK) și estimare (SUA) ("ce înseamnă?") produs ?;

4. (a) scop: pentru ce este necesară – „strategie" și „politici" sau în scopuri „tactice" și „operaționale"? + (B) Relevanța: Astfel, este informație viabilă din punct de vedere operațional, folositoare și de calitate sau este mai degrabă verificată și filtrată în scopul de a proteja mai bine surse și metode, în scopuri strategice și de luare a deciziilor ?;

5. cum este posibil accesul la informații, distribuirea sau schimbul - este *ad-hoc* (realizat pe baza principiului de bază „trebuie să știe") sau este, mai degrabă, instituționalizat, este formal sau informal ?;

6. atunci când accesul de informații, distribuirea sau schimbul care are loc - de exemplu, a priori (înainte de evenimente, într-o încercare de a le pre-devansa și preveni) sau post facto (în cadrul investigațiilor post eveniment);

7. acolo unde se realizează accesul la intelligence, schimbul sau partajarea de informații – de exemplu – la nivelul central într-o organizație, pe teren în cazul „comenzilor operaționale", și este locația echipată cu „facilități informaționale compartimentalizate de mare sensibilitate" (FICs), dacă astfel de distincții se impun (de exemplu, în contextul NATO).

Detalii specifice dobândesc importanță sporită, la fel cum foarte multe provocări există în ceea ce privește legătura în intelligence la nivel internațional[29].

Ansamblul revelațiilor realizate de către Edward Snowden – prin scurgerea unei mari cantități de materiale secrete care au fost făcute publice în iunie 2013 – arată că multe dintre relațiile de cooperare în intelligence la nivel international necesită cel puțin o reevaluare. Acest lucru este, de asemenea necesar alături de o re-echilibrare a acțiunii de cooperare, anticipate de altfel pentru viitor.[30]

Indiferent dacă relațiile de cooperare fac sau nu obiectul unei ajustări la nivelul detaliilor pe care acestea le presupun, calibrarea și configurarea lor încă întâmpină obstacole care încetinesc optimizarea constructivă a interacțiunilor având un astfel de scop. Acestă situație există chiar și în condițiile în care vorbim despre legătura (*„liaison")* de intelligence la nivel

---

[29] A se vedea pe larg Svendsen, *Intelligence Cooperation and the War on Terror*, pp. 41-42.

[30] A se vedea comentariile din A.D.M. Svendsen, „Buffeted not Busted: The UKUSA „Five Eyes" after Snowden, *e-ir.info* (8 January 2014) - via: < http://www.e-ir.info/2014/01/08/buffeted-not-busted-the-ukusa-five-eyes-after-snowden/ > (accessed: March 2015); see also discussion in A.D.M. Svendsen, „Smart Law" for Intelligence!", *Tech and Law Center*, Milan, Italy (June 2015) – via: <http://www.techandlaw.net/papers/smart-law-for-intelligence-adam-d-m-svendsen.html> (accessed: August 2015).

internațional ca fiind un fenomen care servește practicienilor anagajați în politicile de apărare și securitate (inclusiv cei cu atribuții în aplicarea legii) și le facilitează acestora îndeplinirea obiectivelor strategice și a misiunilor stabilite. În mod ideal, cooperarea se realizează cu succes în medii puternic globalizate în care actorii lucrează și sunt implicați. Încă odată, este necesară coordonarea minților și a eforturilor.

Referințe bibliografice:

1. Aldrich, Richard J. (2012). *Intelligence*, ch.16 in P.D. Williams (ed.), Security Studies: An Introduction (London: Routledge, [2ed.]).
2. Aldrich, Richard J. (2001). *The Hidden Hand: Britain, America and Cold War Secret Intelligence* (London: John Murray).
3. Aldrich, Richard J. (2009). Global Intelligence Co-operation versus Accountability: New Facets to an Old Problem', in „Intelligence and National Security", 24, 1 (February 2009).
4. Aldrich, Richard J. (2009). *Beyond the Vigilant State: Globalisation and Intelligence*, in „Review of International Studies", 35, 4 (October).
5. Aldrich, Richard J. (2011). *„A Profoundly Disruptive Force": The CIA, Historiography and the Perils of Globalization*, in „Intelligence and National Security", 26, 2 and 3.
6. Aldrich, Richard J. and Kasuku, J. (2012). *Escaping from American intelligence: culture, ethnocentrism and the Anglosphere*, in"'International Affairs'', 88, 5 (September).
7. Aydinli, E. and Tuzuner, M. (2011*). Quantifying intelligence cooperation: The United States International Intelligence Behavior (USIIB) dataset*, in „Journal of Peace Research", 48, 5 (September).
8. Curtis, W.R. (2013). *A „Special Relationship": Bridging the NATO Intelligence Gap*, in MA Thesis (Monterey, CA: US Naval Postgraduate School – NPS, June).
9. Davies, Philip H.J. (2012) *Intelligence and Government in Britain and the United States: A Comparative Perspective,* (Praeger Security International, [2vols]).
10. Davies, P.H.J. and K.C. Gustafson (eds). (2013). *Intelligence Elsewhere: Spies and Espionage Outside the Anglosphere*, (Washington, DC: Georgetown University Press).
11. Goodman, Michael S. (2015). *Evolution of a Relationship—The Foundations of Anglo-American Intelligence Sharing*, in „CIA Studies in Intelligence", 59, 2 (UNCLASSIFIED).
12. Johnson, Loch K. (ed.). (2010). *The Oxford Handbook of National Security Intelligence* (Oxford: Oxford University Press).
13. Jones, E., A. Menon and S. Weatherill (eds). (2012). *The Oxford Handbook of the European Union,* Oxford: Oxford University Press.
14. McGruddy, Janine. (2013). *Multilateral Intelligence Collaboration and International Oversight*, in „Journal of Strategic Security'', 6, 3.

15. Munton, D. and Fredj, K. (2013). *Sharing Secrets: A Game Theoretic Analysis of International Intelligence Cooperation*, in „International Journal of Intelligence and CounterIntelligence'', 26, 4.
16. Seagle, Adriana N. (2015). *Intelligence Sharing Practices Within NATO: An English School Perspective*, in „International Journal of Intelligence and CounterIntelligence", 28, 3.
17. Shiraz, Zakia. (2013). *Drugs and Dirty Wars: intelligence cooperation in the global South*, in „Third World Quarterly'', 34, 10.
18. Svendsen, Adam D.M. (2012). *Understanding the Globalization of Intelligence*, Hampshire, UK, Palgrave Macmillan.
19. Svendsen, Adam D.M. (2013). *On „a continuum with expansion"? Intelligence co-operation in Europe in the early Twenty-first Century*, ch.8 in C. Kaunert and S. Leonard (eds), European Security, Terrorism, and Intelligence: Tackling New Security Challenges in Europe (Basingstoke: Palgrave Macmillan/Palgrave Studies in European Union Politics Series).
20. Svendsen, Adam D.M. (2011). *NATO, Libya operations and intelligence co-operation – a step forward?*, in „Baltic Security & Defence Review", 13, 2 (December).
21. Svendsen, Adam D.M. (2014). *Sharpening SOF tools, their strategic use and direction: Optimising the command of special operations amid wider contemporary defence transformation and military cuts*, in „Defence Studies", 14, 3.
22. Svendsen, Adam D.M. (2011). *On „a continuum with expansion"? Intelligence cooperation in Europe in the early twenty-first century*, in „Journal of Contemporary European Research" (JCER), 7, 4 (December).
23. Svendsen, Adam D.M. (2012). *„Strained" relations? Evaluating contemporary Anglo-American intelligence and security co-operation*, ch.8 in S. Marsh and A. Dobson (eds), Anglo-American Relations: Contemporary Perspectives (London: Routledge/Routledge Advances in International Relations and Global Politics Series).
24. Svendsen, Adam D.M. (2014). *Buffeted not Busted: The UKUSA "Five Eyes" after Snowden*, *e-ir.info* (8 January), http://www.e-ir.info/2014/01/08/buffeted-not-busted-the-ukusa-five-eyes-after-snowden/, accessed: March 2015.
25. Svendsen, Adam D.M. (2015). „Smart Law" for Intelligence!, *Tech and Law Center*, Milan, Italy (June), http://www.techandlaw.net/papers/smart-law-for-intelligence-adam-d-m-svendsen.html, accessed: August 2015.
26. Svendsen, Adam D.M. (2009). *Intelligence Cooperation and the War on Terror*: Anglo-American Security Relations after 9/11, (Studies in Intelligence) 1st Edition, Routledge, (November 23).

PRIN INTELLIGENCE SPRE CUNOAŞTERE, PRIN CUNOAŞTERE SPRE DECIZIE STRATEGICĂ

Cristina POSAŞTIUC*

Abstract

The complex security environment, the speed at which events unfold, as well as the ever shorter time dedicated to making the strategic decision are indicators of the need for a new intelligence formula, able to generate strategic knowledge, based on integrated formulae, a mixture of „innovation networks" and „knowledge clusters".

The intelligence – academic – business axis should include also „media-based and culture-based public", so as to benefit from society's comprehensive knowledge.

The cooperation framework could be built on creating a set of communication tools shared by all participants, establishing and pursuing priorities, developing rapid response mechanisms and analysis platforms, willingly allotting the neccessary time for such efforts, as well as bolstering trust-building networks.

Keywords: *Intelligence, strategic, knowledge society, collaborative, decision*

Preambul

Evoluţiile din societatea contemporană, privite ca antecameră a viitorului, lasă să se întrevadă un tablou de o complexitate şi densitate a cunoaşterii ce duce capacitatea de percepţie şi de înţelegere umană până aproape de limitele biologice şi intelectuale.

Mai exact, progresele ştiinţifice, descoperirile, invenţiile sau inovaţiile din toate laturile existenţei şi ale manifestării sociale au condus, în ultimele decenii la transformarea realităţii, la modificarea ritmurilor individuale şi instituţionale, la intensificarea şi accelerarea proceselor.

* Lector dr., Academia Naţională de Informaţii „Mihai Viteazul", cposastiuc@gmail.com.

În particular, creşterea dinamicii informaţionale are o consecinţă directă asupra realităţii percepute, descrisă din ce în ce mai des ca difuză şi chiar confuză, fapt ce influenţează capacitatea de analiză şi de decizie atât pentru cetăţeanul simplu cât şi pentru un decident aflat în faţă unei alegeri strategice.

Chiar şi o radiografie sumară a scenei politice internaţionale evidenţiază, în tuşe foarte pronunţate, existenţa unor provocări de dimensiuni fără precedent ce se ridică în faţa tuturor actorilor instituţionali. Acestea sunt generate de nevoia de a răspunde rapid, eficient şi durabil riscurilor, ameninţărilor dar şi oportunităţilor ce apar şi se dezvoltă ca o consecinţă imuabilă a interacţiunilor sociale, politice şi economice.

Din acest motiv, apelul la instrumente teoretice sau metodologice tangente la problematica securităţii nu mai este un lucru inedit. Apelul la instrumente complexe de evaluare şi decizie specifice securităţii se produce în condiţiile unei extinderi naturale, după cum au semnalat autorii din Şcoala de la Copenhaga încă înainte de căderea Zidului Berlinului, a preocupărilor strategice legitime referitoare la impactul global al evoluţiilor cotidiene sau ale trendurilor fenomenelor emergente.

Dilemele deciziei nu sunt apanajul societăţii informaţiei. Dezbaterile academice, filosofice sau politice, cel puţin cele din ultimul secol, au fost extrem de bogate, fiind avansate o multitudine de soluţii. Începând de la John Dewey şi Walter Lippman şi ajungând la Henry Mintzberg, Peter Drucker, James March sau Peter Senge, pentru a enumera doar câţiva dintre cei foarte numeroşi autori de valoare care s-au concentrat asupra acestei problematici, au avansat soluţii şi modele de acţiune în diferite circumstanţe, au lansat sau criticat principii, metode sau modele organizaţionale considerate oportune sau adecvate diferitelor conjuncturi sau evoluţii politice, sociale, economice.

Ceea ce se desprinde ca element comun din toată această dispută ştiinţifică este consensul asupra recunoaşterii rolului fundamental al secvenţei date – informaţie – cunoaştere în seria de activităţi ce însoţesc procesul decizional.

Pentru un analist, apelul la opera lui Sherman Kent este, fără îndoială, indispensabil pentru a include în mod organic dezvoltarea intelligence-ului, în accepţiunea, consacrată ulterior, de parte indisolubilă a domeniului securităţii şi, în acelaşi timp, ca fundament al cunoaşterii destinate decidentului de pe toate palierele instituţionale.

„Intelligence is knowledge", sintagma lansată de acesta în 1949, a marcat şi continuă să influenţeze într-un sens creator gândirea strategică.

Caracterul său de reper vizionar în intelligence - ca activitate de securitate – a fost certificat de efectele în plan organizatoric şi funcţional, în sfera instituţiilor guvernamentale, în special a celor americane.

Într-o epocă marcată de numeroase incertitudini şi temeri legate de riscul de reeditare a unor conflagraţii poate mai distrugătoare decât precedentul război, asumarea, la nivel strategic, a unui sistem de decizie bazat pe utilizarea profesionistă a cunoaşterii a fost un succes istoric. Abordarea sistemică, integrată, a permis menţinerea unui echilibru, este adevărat precar dar constant, al deciziilor celor două blocuri ideologice antagonice, comunist şi capitalist, într-o confruntare purtată cu resurse dintre cele mai mari şi variate.

Succesul înregistrat de modelul occidental poate fi considerat şi un rezultat al mobilităţii sale teoretice şi practice în sfera deciziei, adaptarea mult mai rapidă la context şi, de ce nu, capacitatea de a supune criticii fiecare element, particular sau general, al mecanismului sau ale principiilor care au stat la baza democraţiei participative şi a capitalismului, ca premisă a schimbării, îmbunătăţirii, inovării.

Concluziile analizei acestor modele, circumstanţele geopolitice şi noua paradigmă a societăţii cunoaşterii susţin o interferenţă mult mai pronunţată a tuturor ariilor de producere a informaţiilor, decizia în orice domeniu fiind, astăzi, un produs al unui proces multidisciplinar, multisursă, integrat.

Strategic în era informaţională

Perspectivele contemporane asupra a ceea ce semnifică „strategic", a tipurilor de activităţi la care se referă, sunt astăzi diverse.

O teorie succintă, care ar putea fi şi integratoare, este aceea că strategia cuprinde o gamă largă de situaţii, pe care Henry Mintzberg le-a încadrat în cinci tipuri, cunoscute sub sintagma „5p" respectiv un plan, o stratagemă, un model de comportament, o perspectivă sau o poziţie (în engleză *plan, ploy, pattern, perspective, position*) (Mintzberg, 1987, p. 11).

Din acoperirea largă a acestui concept rezultă faptul că presupune un set extrem de variat şi de complex de activităţi ce intră sub umbrela ideii de strategic.

Orice acţiune strategică presupune, în consecinţă, o analiză a datelor şi informaţiilor, care poate fi considerată o formă specifică de cercetare care abordează orice problemă la nivel de amploare şi de detaliu corespunzător descrierii ameninţărilor, riscurilor şi oportunităţilor într-un mod care să permită stabilirea de programe şi politici (McDowell, 2009, p. 5).

Pentru a putea cuprinde întreaga semnificaţie şi importanţă a studierii şi dezvoltării proactive a corelaţiei dintre intelligence, cunoaştere şi decizie,

este imperios necesară o trecere în revistă a experienţei curente şi a perspectivelor teoretice.

Acceptarea şi transpunerea într-un sistem teoretic şi practic modern este relativ recentă, fiind un rezultat al nevoii de organizare a fluxurilor complexe de activităţi din sfera economică şi, începând cu Sherman Kent, în intelligence.

Astfel, teoria managementului modern, de la cele 14 principii ale lui Henry Fayol la principiile managementului ştiinţific ale lui Frederick Taylor sau cele contemporane ale lui Peter Drucker, insistă pe dimensiunea vitală a evaluării exhaustive a realităţilor şi posibilităţilor. Acest efort este indispensabil pentru a asigura în mod obiectiv nevoia de a aloca în mod eficient resursele pe termen lung astfel încât să se asigure succesul organizaţiei – fie întreprindere economică, instituţie sau chiar entitate statală.

În mod explicit, procesele, organizaţiile şi infrastructurile aferente sunt astfel proiectate şi construite încât să asigure output-ul necesar susţinerii, prin furnizarea cunoaşterii asociate unui proces decizional eficient şi rezilient în faţa provocărilor economice, politice, sociale, tehnologice sau, în cazul nostru, de securitate, tot mai variate, ale societăţii contemporane.

În opinia unor experţi, mediul de securitate al secolului al XXI-lea „forţează organizaţiile de *intelligence* să adere la două paradigme distincte pentru a-şi desfăşura activitatea: cea tradiţională, care implică soluţionarea de puzzle-uri, în cazul ameninţărilor statale obişnuite, şi una nouă, adaptată la ameninţările transnaţionale" (Lahneman, 2010, p. 212), care, în ultimul deceniu, au căpătat o vizibilitate tot mai mare atât pe agenda internaţională, cât şi în ceea ce priveşte priorităţile naţionale. În circumstanţele date, comunităţile de informaţii îşi propun să devină mai degrabă „furnizor de cunoaştere", schimbându-şi rolul actual de „producător de informaţii" (Kerbel and Olcott, 2010).

O privire de ansamblu asupra soluţiilor alese evidenţiază diversitatea lor, transferul de expertiză şi influenţele reciproce între medii de experţii din domenii până nu de mult considerate închise şi autosuficiente. Ideea de pluridisciplinaritate are, în circumstanţele actuale, un sens ce depăşeşte cu mult abordările ocazionale şi mai degrabă experimentale ale secolului XX. Ele se transformă, într-o filozofie ce influenţează creator întregul mecanism de educaţie, cercetare şi creare de bunuri tangibile sau intangibile, categorie în care este inclus şi *intelligence*-ul.

Asistăm, în consecinţă, la un efort convergent de adaptare, dezvoltare şi, nu în ultimul rând, de inovare, astfel încât soluţiile oferite de intelligence, în ansamblul său, să fie în măsură să acopere întregul spectru al nevoii de cunoaştere la nivelul tuturor palierelor de decidenţi.

Decizia în societatea cunoaşterii

În condiţiile mediului contemporan de securitate, un accent deosebit este pus pe perspectiva strategică a deciziei şi, în consecinţă, a cunoaşterii.

Accelerarea proceselor economice, politice, tehnologice, sociale are drept consecinţă o transformare chiar şi a semnificaţiei conceptului de strategic. Deşi încă valabil la nivel doctrinar pe numeroase paliere de activitate, devine tot mai clar că se produc clivaje majore între proiectarea, decizia şi implementarea perspectivelor strategice din cauza capacităţii obiective tot mai reduse de gestionare a fluxurilor din sistem în cadrul planurilor de acţiune.

În aceste condiţii, intelligence-ului îi revine un rol fundamental şi provocator: producerea de cunoaştere strategică pe noile coordonate. Din perspectiva organizaţiilor statale de intelligence, a devenit clar faptul că intelligence-ul de nivel strategic nu poate să nu apeleze la toată gama de resurse disponibile, la toată expertiza relevantă, pentru a veni în sprijinul deciziei prin crearea unui fond de cunoaştere care să fundamenteze procesele de transformare şi progres ale societăţii.

Transformările politice şi sociale, precum şi conştientizarea responsabilităţii societăţii în prezervarea modelului de civilizaţie actual au reprezentat tot atâtea motive de redefinire a mediului de securitate. Pentru a complica lucrurile, se poate vorbi de faptul că, în planul securităţii, unele entităţi pot fi, în acelaşi timp, prieteni şi adversari, în funcţie de aria de interese vizată.

La baza acestor modificări stă noua tipologie a riscurilor, dar şi a intereselor de securitate, a deciziilor şi a acţiunilor aferente.

Distinct de elementele obiective, măsurabile ce influenţează coordonatele procesului decizional, se adaugă un alt factor, tot mai dificil de gestionat: timpul.

Ritmul alert în care se succed evenimentele creează presiune atât asupra analistului, cât şi a beneficiarului/factorului de decizie.

Analistul este obligat să-şi adapteze în permanenţă discursul în funcţie de evoluţiile înregistrate şi, în unele cazuri, ajunge să fie depăşit de acestea.

De partea cealaltă, factorul de decizie este presat de nevoia de cunoaştere şi este întotdeauna preocupat de faptul că nu dispune de toate informaţiile disponibile de care ar avea nevoie pentru a-şi fundamenta măsurile pe care intenţionează să le adopte.

Din acest motiv, se poate spune că, astăzi, asistăm la o explozie de cerinţe fără precedent, generată de nevoia tot mai mare de materiale analitice, menite să permită gestionarea situaţiei imediate (Betts, 1978, p. 61).

În aceste condiţii, rolul *intelligence-ului* de securitate este decisiv în contextul în care experienţa demonstrează, pragmatic, faptul că resursele alocate pentru prevenirea apariţiei unei ameninţări concrete sunt cu mult mai reduse decât cele destinate înlăturării eventualelor efecte ale materializării acesteia.

Din această realitate derivă transpunerea interesului beneficiarilor de la informaţii cu un caracter diagnostic, explicativ, la cele cu caracter estimativ, de previzionare a evoluţiilor în domeniile de interes.

Conştientizarea impasului teoretic şi practic în care se găseşte analiza contemporană, în special din cauza efectelor negative devastatoare ale eşecurilor de previzionare (precum atentatele de la 11.09.2001 sau declanşarea crizei economice) a determinat comunitatea de *intelligence* să iniţieze măsuri de reformă.

Prima, şi cea mai avansată în acest sens, a fost comunitatea americană de informaţii care, în plan teoretic şi practic („500 Day Plan for Collaboration and Integration") a mizat pe o abordare colaborativă de partajare a informaţiilor şi a expertizei de care dispun diferitele sale componente.

În momentul în care subiectele de interes aflate în atenţie vizează de la tehnologiile rachetelor nucleare la pandemii – fără a mai menţiona problemele emergente – devine imposibilă deţinerea expertizei necesare la nivelul unei singure structuri. În plus, provocările analitice actuale sunt mai puţin închistate într-o logică specifică unui domeniu de interes, apelând adesea la discipline multiple şi arii de expertiză diverse, evoluţii care fac aproape imposibilă realizarea, de către un singur analist, a unei evaluări strategice.

De la analistul solitar la comunitatea analiştilor

Partajarea cunoaşterii şi crearea condiţiilor optime de schimb de opinii, precum şi scurtarea, la minimum, a lanţurilor ierarhice au ca efect eliminarea unor scurtcircuite birocratice, fluidizarea procesului de *intelligence* şi completarea, prin contribuţia întregului potenţial uman disponibil, a cunoştinţelor aferente unui domeniu din aria de competenţă alocată, stabilirea unui limbaj comun, extrem de important în economia procesului de *intelligence*, precum şi statuarea ca normă a feedback-ului beneficiarului.

Pe de altă parte, William J. Lahneman a apreciat că o comunitate de informaţii trebuie să rămână o structură ierarhică, în stare să genereze sau să acceseze reţele colaborative, în cazul în care este necesară analiza interdisciplinară. Astfel de reţele ar trebui să integreze OSINT, prin analişti şi experţi din mediul privat (Lahneman, 2010, p. 204).

În plus, pentru a putea răspunde în mod corect la imperativele momentului, trebuie ca efortul de găsire a unei soluţii la aceste provocări să fie

însoţit de consolidarea cunoaşterii şi stimularea adaptabilităţii şi a imaginaţiei inovative, ca factori de suport al demersului analitic.

Activitatea de *outsourcing*, aflată încă în stadiul de hibrid la nivelul comunităţilor de informaţii, poate constitui un răspuns pentru creşterea fără precedent a cantităţii de informaţii, la dimensiuni ce face imposibilă gestionarea clasică a fluxului de date şi, implicit, a celui de *intelligence*.

În mod obiectiv, este practic imposibil ca un analist să poată aborda, singur, în condiţii de profesionalism desăvârşit, toate provocările la care este supus în atât de multe domenii, care au devenit de interes în actualul context de securitate.

De o tot mai largă recunoaştere se bucură, în ultima vreme, soluţia stabilirii unui parteneriat între structurile de *intelligence* şi mediile academice astfel încât, plecând de la responsabilitatea de realizare a binelui comun, să poată fi abordată, împreună, o serie de provocări de securitate ce vizează domenii de nişă sau ce presupun accesul la cercetare fundamentală.

În anii nouăzeci s-a consacrat o formulă de colaborare în vederea acumulării cunoaşterii necesare deciziei, cunoscută în plan teoretic sub denumirea de triplu helix. Conceptul, definit în perioada 1993 -1995 de Henry Etzkowitz şi Loet Leydesdorff, a coagulat într-o formulă consacrată din acel moment, ideea colaborării creative între mediile guvernamentale, academic şi de business pe principiile interdisciplinarităţii în vederea partajării şi, după caz, a producerii de cunoaştere destinate progresului. Formulat într-o primă instanţă ca factor determinant în politicile de business intelligence, formula triplu helix s-a afirmat rapid drept o soluţie pretabilă la orice model organizaţional care are ca scop producerea de cunoaştere.

Henry Etzkowitz a sintetizat esenţa modelului triplu helix în 10 teze, care au stimulat multe dintre procesele asociate edificării societăţii cunoaşterii în matricea contemporană modelată de tehnologia informaţiei (Etzkowitz, 2003, p. 296).

De exemplu, Etzkowitz a afirmat că iniţiativele provenite din reţelele formate în virtutea acestui model devin surse al politicilor de inovare, concluzie ce se poate extinde în orice domeniu de intelligence, la nivel naţional şi nu numai. Acest lucru se poate realiza prin utilizarea optimă a resurselor de inovare şi cunoaştere fundamentală existente în sfera universitară, a preocupărilor de satisfacere a intereselor de piaţă ale industriei şi a preocupărilor faţă de satisfacerea nevoilor sociale şi instrumentele de proiectare şi implementare a politicilor existente la nivel guvernamental (Etzkowitz, 2003, p. 296).

Poate cea mai reprezentativă expresie a cercetării lui Henry Etzkowitz, „capitalization of knowledge occurs in parallel with **cogitization** of capital”

este definitorie pentru rolul pe care cunoaşterea îl are în eşafodajul deciziei în societatea contemporană, în care eficienţa este valoarea supremă a evaluării efortului social în modelul capitalist.

Depăşirea modelului de gândire axat pe obţinerea profitului ca expresie a succesului unui demers strategic pare a fi posibilă printr-o abordare şi mai largă, care ar avea ca element de ponderare societatea civilă.

Astfel, modelul triplu helix este upgradat în mod inovativ prin construirea unui „mode 3", după cum l-au denumit creatorii săi, Elias G. Carayannis şi David F.J. Campbell. Acesta ar reprezenta, în esenţă, un mix de „reţele de inovaţie" şi „clustere de cunoaştere" ca eşafodaj al unui mecanism de creare a unui set hibrid de bunuri în egală măsură sau distinct publice/ private, tacite/ codificate, tangibile/ virtuale, în cadrul unei economii, societăţi şi politici ale cunoaşterii (Carayannis and Campbell, 2009, p. 202). Ca expresie a acestui sistem, cei doi avansează ideea unui cvadruplu helix, care că includă, pe lângă resursele formalizate de intelligence prezentate anterior, o ramură eterogenă şi nestructurată numită „media-based and culture-based public" (Carayannis and Campbell, 2009, p. 206).

Atractivitatea arhitecturii propuse de Carayanis şi Campbell rezidă în posibilitatea integrării şi valorificării unui volum consistent cantitativ şi calitativ de potenţial de expertiză şi inovare, denumit de autori „clasă creativă", în efortul comun de edificare a societăţii cunoaşterii.

Varietatea resursei, spiritul său nonconfomist, uneori anticiclic, poate genera dificultăţi în valorificarea sa în măsura capacităţii sale inovatoare.

Pe de o parte, este dificilă integrarea unor valori prin definiţie neinstituţionale, freelanceri sau chiar critici ai sistemului, în mecanisme ce presupun valenţe birocratice.

Pe de altă parte, o prea mare autonomie prezintă riscul unei inadecvări temporale în situaţii critice, sub presiunea derulării rapide a evenimentelor neputându-se acumula masa critică de cunoaştere necesară unei decizii adecvate.

Chiar şi în aceste condiţii, modelul cvadruplu helix poate fi o sursă de inspiraţie pentru implementarea unei formule de suport al deciziei dinamice şi cuprinzătoare, care să reunească resursele naţionale de cunoaştere.

Această direcţie are, în opinia noastră, capacitatea de a furniza soluţii în susţinerea dezvoltărilor teoretice recente ale analizei strategice, care recurg la introducerea unor elemente de evaluare a riscului indus de incertitudine (Kotler and Caslione, 2009, p. 73), prin utilizarea fondului extins de cunoaştere al societăţii.

Studierea atentă a inputurilor teoretice din sfera teoriei cunoaşterii este obligatorie pentru orice furnizor de intelligence strategic, categorie din care fac parte şi serviciile din domeniul securităţii.

Replicarea unei formule care să integreze resursele naţionale de cunoaştere strategică este, în condiţiile societăţii informaţionale şi a evoluţiilor geopolitice curente, o necesitate de prim rang.

Plusvaloarea dobândită în urma construirii unei Comunităţi Naţionale de Informaţii este un argument că abordarea a fost utilă şi că trebuie să fie extinsă prin invitarea celorlalte arcuri ale helixului imaginat de cercetători.

Decidenţii au nevoie de întreaga resursă de cunoaştere şi creativitate naţională pentru a putea deveni eficienţi şi proactivi în plan naţional, competitivi în arena internaţională.

O formulă flexibilă, care să includă experţi din toate domeniile academice, guvernamentale, de business sau societatea civilă poate fi realizată printr-un efort comun, conştient, consecvent şi liber asumat.

Construirea unui asemenea sistem este dificilă, în condiţiile în care va fi nevoie de instrumentalizarea comunicării într-un limbaj împărtăşit de toţi participanţii, decelarea şi urmărirea priorităţilor, stabilirea mecanismelor de reacţie rapidă şi a instrumentelor/platformelor de analiză complexă şi însuşirea lor, alocarea benevolă a resurselor de timp, poate pe principiile deja consacrate ale crowdsourcing-ului, construirea reţelelor de încredere.

Fiecare dintre aceşti paşi este complicat şi de durată. Este însă foarte importantă conştientizarea necesităţii presante, transformarea tatonărilor actuale, binevoitoare şi constructive dar încă experimentale, în acţiuni concrete. Este nevoie de un început.

Bibliografie

1. Betts, Richard K. (1978). Analysis*, War, and Decision: Why Intelligence Failures Are inevitable*, în *World Politics*, Vol. 31, No. 1 (October).

2. Carayannis, E.G., Campbell, D.F.J. (2009). *Mode 3' and 'Quadruple Helix': toward a 21st century fractal innovation ecosystem* în *„Int. J. Technology Management"*, Vol. 46, Nr. ¾.

3. Etzkowitz, Henry. (2003). *Innovation in Innovation: The Triple helix of University – Industry – Government*, în *Social Science Information* Vol. 42, nr. 3.

4. Kotler, Philip, Caslione, John A. (2009). *Chaotics, management şi marketing în era turbulenţelor*, Bucureşti, Editura Publica.

5. Kerbel, Josh, Olcott, Anthony. (2010). *Synthesizing with Clients, Not Analyzing for Customers* în *„Studies in Intelligence"*, vol. 54. nr. 4.

6. Lahneman, William J. (2010). *The Need for a New Intelligence Paradigm* în *„International Journal of Intelligence and Counterintelligence"*, nr. 23, publicat online la 25 februarie.

7. McDowell, Don. (2009). *Strategic Intelligence – A Handbook for Practitioners, Managers and Users*, The Scarecrow Press Inc.

8. Mintzberg, Henry. (1987). *Five P's for strategy*, în *California Management Review*, vol. 30, nr. 1.

DRUMUL LUNG DE LA SECURITATE LA INTELLIGENCE. CULTURĂ, NOI CONCEPTE ȘI PERSPECTIVE

Alexandra POPESCU*

Abstract:
All the new risks and threats to the national security have caused each society to reconsider the general human values, values that represent a bridge between states and nations. Following the threat of the Sovietic bloc, the Western world, and beyond, has defined its main risks, dangers and threats to the national and international security taking into consideration both the major changes in the security environment – increased international terrorism, proliferation of weapons of mass destruction – and the political, economic and social development of Western countries.

Thus, the project aims to determine the role and importance of the existence of a security culture within any society, and to show, at the same time, how this culture has transformed under the influence of globalization and not only, from the concept of security to the concept of Intelligence. Furthermore, I will emphasize the role of Intelligence within society and to point out how society as a whole, and Intelligence organizations in particular, had to adapt to the changes that have shaped the world in the past 20 years.

Keywords: security culture, intelligence, globalization, concepts, risks, dangers, threats.

Introducere

Lumea se află acum într-un nou mileniu, în care noile riscuri și amenințări la adresa securității au determinat o reevaluare a valorilor umane generale care leagă statele de națiuni. Ca urmare a amenințării blocului sovietic, lumea occidentală și nu numai, a definit principalele riscuri, amenințări și pericole la adresa securității naționale și internaționale atât din punct de vedere al schimbărilor majore survenite la nivelul mediului de securitate – terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în

* Institutul Național de Studii de Intelligence, Junior Researcher.

masă – cât și al dezvoltărilor politice, economice și sociale ale țărilor occidentale.

În acest context, complexitatea conceptului de securitate a fost evidențiată în mod particular, fiind considerabil influențată de schimbările sociale. De aceea, nu doar că acest concept se aplică acum asupra unei game mai variate de dimensiuni – militară, politică, economică, socială, de mediu – dar acum, în studiul securității, este necesar să se aibă în vedere contextul local, social, cultural și istoric al obiectului de referință care este analizat. Se poate afirma faptul că starea de securitate a indivizilor ar trebui să fie punctul de plecare al fiecărui studiu din acest domeniu, indiferent de nivelul de analiză (național, zonal, regional sau global), deoarece specia umană reprezintă elementul esențial al tuturor formelor de organizare socială, iar gradul de asigurare a securității indivizilor este reflectat la nivelul securității grupului din care fac parte (Jean-Jacques Rousseau, 1984, book I, capitolul 1).

Cele mai importante amenințări la adresa securității, precum cele enumerate anterior, au cauze relaționate sentimentului de insecuritate al indivizilor, cauzat de: degradarea condiției umane, disparități în dezvoltarea economică, manifestate atât între indivizi, cât și între țări și regiuni, lupta pentru putere, interese divergente manifestate de la nivel individual la nivel de alianțe, etc. Din aceste motive, este evident faptul că nu se poate vorbi despre atingerea stării de securitate naționale/zonale/regionale/globale în medii în care individul nu se simte protejat. În cazul în care o persoană este amenințată, atunci atât securitatea grupului căruia îi aparține, cât și a comunităților asociate sunt amenințate.

Securitate, cultură de securitate – limite conceptuale

Securitatea are propria sa evoluție, o legislație specifică, un obiectiv clar, stabilitate și un suport adecvat. Ca element acțional, securitatea reprezintă abilitatea unui sistem de a-și conserva caracteristicile funcționale sub acțiunea factorilor distructivi sau a factorilor care pot provoca mutații, care le determină să fie periculoase pentru mediu sau sănătatea oamenilor care se află în zona de risc (Buzan, 2000, pp. 15-23).

Până în anii 1980 nu a existat în domeniul relațiilor internaționale nicio școală coerentă de gândire care ar fi putut dezvolta conceptul de securitate, concept care are un rol subsidiar în analiza geopolitică, fiind dezvoltat în principal în domeniul militar și în studiile strategice și conexat principalelor concepte care sunt dezvoltate în școlile de relații internaționale (Buzan, 2000, pp. 23-25). Contextul actual al noțiunii de securitate conduce la analiza calității unui fenomen/proces/produs/sistem în termeni de stabilitate.

Securitatea, prin urmare, devine principalul element determinant al calității, conducând în același timp la recunoașterea rolului esențial al riscului, rezultat din dinamica acțiunilor, risc care poate fi acceptat (tolerat) sau eliminat (tratat), judecând după costurile pe care le implică (Buzan, 2000, pp. 25-37).

Securitatea, în general, poate fi abordată dintr-o varietate de perspective. Analiza teoretică a conceptului, dezvoltată de reprezentanții Școlii de la Copenhaga (B. Buzan, Bob McKinlay), prezintă factori din cinci sectoare principale, care afectează securitatea umană, și anume: militar, politic, economic, social și de mediu. Un alt factor important care contribuie la securitate și care trebuie luat în considerare în cadrul analizei este reprezentat de performanța unui guvern de stat, de care depinde gradul de dezvoltare al unei țări.

Prin cultură, în general, se poate înțelege un set de credințe, norme, obiceiuri, atitudini, reguli și practici comune pentru un grup organizațional particular. Dacă ne referim, cu toate acestea, la atitudini, reguli și practici ale unei zone, atunci ne referim la cultura specifică acelui areal (Banks, J.A., Banks, & McGee, C. A, 1989, http://www.carla.umn.edu/culture/definitions.html).

În acest sens, se poate afirma faptul că cultura de securitate reprezintă suma unor valori, norme, atitudini și acțiuni care determină înțelegerea și asimilarea conceptului de securitate, precum și a altor concepte conexate acestuia: securitate națională, securitate internațională, securitate colectivă, insecuritate, politică de securitate etc.

În procesul de dezvoltare a unor modalități de creare și promovare a unei culturi de securitate la nivel de indivizi trebuie avute în vedere valorile pe care o societate le-a dezvoltat în timp. Într-o lume caracterizată de conflicte și amenințări asimetrice, este foarte important să fie respectate valorile unei societăți, deoarece acestea joacă un rol primordial în procesul de dezvoltare al omenirii. Un mediu de securitate viabil poate fi obținut numai prin respectarea valorilor, a tuturor valorilor de fapt. Trebuie menționat, de asemenea, faptul că trăim în cadrul unei societăți informaționale, o eră tehnologizată, care are reguli de manifestare diferite față de cele pe care le cunoaștem deja, iar securitatea internațională nu mai este influențată de determinismul clasic (Schreier, 2010, pp. 37-40).

Pentru a concluziona, se poate afirma faptul că cultura securitate face referire la modalitățile de abordare a lucrurilor, concepte ale membrilor organizaționali, atitudini, opinii, tradiții, percepții, idealuri și standarde etice, în ceea ce privește securitatea. Mai exact, dacă ne referim la atitudinile exprimate cu privire la riscuri, la normele și practicile utilizate pentru a le minimiza efectele, atunci putem afirma că vorbim despre cultura de securitate.

Tendințe în dezvoltarea culturii de securitate

Tendința de schimbare a culturii de securitate în societatea contemporană este naturală, deoarece climatul care stimulează dezvoltarea și sfera largă de socializare sunt rezultatul progresului științific și tehnic și stabilesc noi valori și ipoteze. Drept consecință, păstrarea pentru o perioadă îndelungată de timp a anumitor concepte/credințe/reguli care au avut un efect benefic se poate, de fapt, transforma într-un hidrant pentru procesul de dezvoltare, determina prejudicii sau chiar rigiditate.

Într-un mediu extrem de competitiv, rezistența la schimbare poate transforma o condiție benefică într-una nefavorabilă, precum și o cultură pozitivă într-una negativă. Cu toate că schimbarea culturii de securitate este în general de nesuportat pentru membrii unei organizații, este necesară și posibilă pentru supraviețuirea și dezvoltarea organizației, deoarece numai o cultură durabilă, dar flexibilă, asigură competitivitatea și tinerețea.

Principalele elemente ale unei culturi de securitate

Riscurile, pericolele și amenințările la adresa securității și stabilității la nivel mondial s-au diversificat, cu toate că unele dintre formele lor de manifestare au fost mai dificil de detectat într- o perioadă de timp care ar fi permis întreprinderea unor contramăsuri eficiente. Situația actuală necesită noi tehnici de monitorizare și evaluare a surselor de instabilitate, precum și stabilirea și dezvoltarea unor capacități adecvate de răspuns în timp și spațiu.

Efectele globalizării au început să fie simțite. După o perioadă considerabilă de reflux, economia mondială a reînviat. Fluxul de bunuri și de investiții, dezvoltarea tehnologică și progresul democrației au adus mai multă libertate și prosperitate oamenilor. În acest context, amenințările transnaționale (terorismul, traficul de droguri și materiale strategice, migrația, criminalitatea organizată) au început să profite de pe urma permeabilității granițelor; acest lucru a permis ca ele să se răspândească la scară globală. Lupta împotriva acestor amenințări a devenit o componentă nouă și unică a globalizării. Astfel, apărarea statutul împotriva riscurilor, pericolelor și amenințărilor trebuie să fie realizată atât în mod tradițional, prin politici și strategii individuale, cât și prin intermediul unor forme colective de acțiune, adaptate permanent la caracteristicile mediului de securitate aflat în continuă schimbare (Schreier, 2010, pp. 39-46).

Pe lângă factorii de risc, securitatea poate fi afectată și de vulnerabilitățile interne, care pot lua diferite forme. Principalele puncte slabe pot fi reprezentate de: lipsa resurselor alocate instituțiilor de securitate publică și apărare, inechități sociale, proliferarea economiei subterane și

nivelul crescut al corupției, criminalitatea economică, perturbarea ordinii publice, posibilitatea producerii unui dezastru ecologic, dezastre naturale, pericole, menținerea unui nivel scăzut al infrastructurii de informații și migrația, toate acestea se pot manifesta la o scară largă în cazul unor fenomene socio-economice și a unor procese nesupravegheate (Schreier, 2010, pp. 39-46).

Urmare a procesului de globalizare, care s-a răspândit cu o foarte mare viteză în întreaga lume, accentul nu mai cade acum asupra securității colective ci, mai degrabă, asupra securității individului, în calitatea sa de membru al societății, indiferent dacă este vorba despre nivelul național, zonal sau internațional. Globalizarea aduce din ce în ce mai des în discuție mai multe probleme a căror rezolvare face referire la aspecte ale sferei vieții umane.

Dimensiunea umană a societății contemporane devine din ce în ce mai importantă. Toți actorii de la nivelul scenei mondiale sunt conștienți de importanța atingerii și menținerii unui mediu internațional de securitate stabil. Atât statele, cât și organizațiile naționale și internaționale realizează că pentru a fi protejate, securitatea trebuie asigurată în ambele direcții – intern și extern, luând în considerare faptul că securitatea este, în primul rând, asigurată din interior spre exterior. Un stat nu poate fi garant/furnizor de securitate regională dacă nu este stabil și sigur la nivel intern, dacă nu este capabil să asigure securitatea propriilor cetățeni. În acest caz, un element esențial este reprezentat de comunicarea și cooperarea între stat și instituțiile sale, pe de o parte, și între stat și societatea civilă pe de altă parte. De cele mai multe ori, sprijinul moral și permisiunea acordată de către societatea statală sunt vitale (Schreier, 2010, pp. 55-63).

Pe această coordonată putem include necesitatea de creare și promovare a unei culturi de securitate la nivelul membrilor unei soietăți. În cadrul acestui tip de cultură sunt incluse elemente ce țin de mediul de securitate existent, riscuri interne și externe și modalități de acțiune pentru a le preveni/a le minimiza impactul. În acest context, poate fi concluzionat faptul că formarea unei culturi de securitate puternică este absolut necesară, iar acest lucru este, în același timp, un indicator al unei societăți sănătoase, prospere și funcționale. Luând în considerare avantajele unei culturi de securitate puternice, statul trebuie să se implice în mod constant, prin intermediul instituțiilor sale, în informarea societății cu privire la aspecte relevante și în dezvoltarea unei culturi de securitate puternice a populației.

De la cultura de securitate la cultura de Intelligence

Statisticile arată că la începutul mileniului trei numărul conflictelor dintre state s-a redus considerabil, însă numărul conflictelor etnice și al acțiunilor asimetrice a crescut. În plus, au apărut numeroase alte focare de conflict, cum ar fi lipsa resurselor de apă, state care au pierdut controlul asupra teritoriului național, existența unor granițe între state care nu corespund granițelor etnice sau istorice, etc. Nu se poate afirma, așadar, faptul că lumea de astăzi este o lume mai sigură, o lume în care aproape toate evenimentele sunt îndreptate către pacea și bunăstarea tuturor locuitorilor planetei.

Deși numărul amenințărilor tradiționale a fost considerabil redus, evenimentele care au avut loc la 11 septembrie 2001 au demonstrat faptul că lumea este mult mai instabilă decât cineva și-ar putea imagina. În epoca globalizării, când permeabilitatea frontierelor este în continuă creștere, alături de dezvoltarea noilor tehnologii apar mai multe modalități de a le utiliza în scopuri greșite. În mod special după anul 2000, declarațiile oficiale nu corespund întotdeauna cu adevăratele intenții ale statelor. În multe țări, chiar și în cele caracterizate de o economie dezvoltată și o democrație consolidată, puterea oficială nu se suprapune în totalitate cu puterea reală. Grupuri de interese puternic consolidate, precum și organizații transnaționale dețin conducerea de facto, care ar trebui să aparțină acelor organisme alese, aparent votate în mod democratic (Treverton, 2003, pp. 11-13).

Amplificarea amenințărilor, precum sunt cele asimetrice, inclusiv terorismul, care este una dintre cele mai comune și mai relevante amenințări, presupune luarea unor măsuri preventive. Un stat are nevoie de informații care să îi permită să ia decizii justificate pentru a-și putea menține și îmbunătăți securitatea. Activitatea de informații (sau Intelligence, termen introdus în literatura de specialitate și utilizat în mod frecvent în ultimii ani) este vitală pentru securitatea națională, iar aspectele prezentate mai sus susțin nevoia desfășurării unei activități de informații susținută. Din moment ce forțele armate, în sensul clasic, și-au redus puterea, rolul Intelligence-ului a crescut în mod considerabil.

Noile caracteristici ale crizei socio-politice și economice necesită o nouă abordare în activitatea de Intelligence, abordare care ar putea contribui la prevenirea deficiențelor politice și profesionale, care au un impact negativ. Se vorbește despre nevoia unei schimbări, despre finalizarea unei călătorii către o nouă etică a activității de Intelligence, pentru a putea face față rigorilor lumii moderne. Un anumit volum de informații poate ajuta o entitate în luarea unei decizii. Pentru a-și putea îndeplini sarcinile, entitatea de informații, indiferent de nume, colectează date pentru a obține informațiile necesare

factorilor de decizie. Așadar, entitatea de informații trebuie să dețină cunoștințe într-un anumit domeniu, aspect care înseamnă cunoaștere. Pentru a ști, o persoană trebuie să întreprindă acțiuni specifice pentru a obține informații, iar pentru a acționa este necesar un plan bine pus la punct. Din această descriere rezultă că activitatea de informații, în sensul cel mai larg, necesită cunoștințe (ce, pentru cine, pentru ce), acțiune (cum) și organizare (cine). Deși pot fi analizate separat, aceste trei componente sunt complementare (Barger, 2005, pp. 24-31).

Din acest motiv, o abordare integratoare a activității de Intelligence, pentru a putea optimiza acest proces, este esențială. Pornind de la definiția termenului de Intelligence, într-un sens mai larg, bazată pe componentele anterior menționate – cunoașterea a ceea ce este semnificativ, metode de obținere a datelor necesare și de transformare a acestora în informații și structura organizatorică care să realizeze prima și a doua componentă – dezvoltarea unei teorii referitoare la activitatea de intelligence se va baza pe o abordare sistemică a activității în sine, luând în calcul toate componentele menționate mai sus, precum și factorii care le influențează (Barger, 2005, pp. 24-31).

Revoluția conceptelor de Intelligence

Activitatea de informații, sau Intelligence, joacă un rol crucial în asigurarea securității. Intelligence-ul este cel care ajută la menținerea unei stări de pace și la menținerea ordinii prin reducerea sau minimizarea riscului de conflict internațional fiind, în același timp, un sprijin pentru eforturile diplomatice și militare de a opri proliferarea armelor neconvenționale. De asemenea, Intelligence joacă un rol cheie în ceea ce privește apărarea și protecția împotriva amenințărilor teroriste, a criminalității transnaționale și a altor surse de violență.

Intelligence-ul este necesar pentru a putea anticipa posibilele intenții agresive/ofensive ale unui inamic străin și pentru a le putea defini, cum ar fi agresiunea indirectă sau pregătirea pentru pasul următor în intensificarea amenințării. Pe scurt, este nevoie de Intelligence pentru a preveni amenințările, înainte ca acestea să escaladeze. Prevenirea presupune ca factorii de decizie să evalueze amenințările, să decidă asupra inevitabilității conflictului și să ia decizii pentru apărare. Factorii decizionali trebuie poată evalua nivelul de risc pentru care națiunea este pregătită și să decidă când să acționeze, luând în considerare atât costurile pe care le implică, cât și impactul. Devine imperativ faptul că serviciile de informații trebuie să aibă capacitatea de a anticipa nevoile celor care vor lua deciziile la nivel politic (Schreier, 2010, pp. 64-68).

Schimbările profunde de la nivelul mediului internațional de securitate au avut un impact major asupra tuturor domeniilor vieții, inclusiv asupra activității de informații. În acest sens, în perioada imediat următoare își va face simțită prezența nevoia pentru o revoluție în domeniu. Nu este vorba despre o revoluție în tehnologie, industria auto, mediul tehnic, software sau viteză. Este vorba despre o revoluție a conceptelor. Până acum, timp de 50 de ani, revoluția informațională s-a concentrat asupra literei „T" (tehnologie) din binomul domeniului IT. Noua revoluție în materie de informații se concentreazp asupra literei „I" și evidențiază semnificația și scopul informațiilor. Și acest lucru conduce rapid la redefinirea sarcinilor prin utilizarea informațiilor și la restructurarea instituțiilor care îndeplinesc aceste sarcini (Voicilă, https://andreivocila.wordpress.com/2010/10/06/de-la-cultura-de-securitate-la-cultura-de-intelligence/).

Concluzii

Modelele utilizate în activitatea de Intelligence derulată în timpul Războiului Rece nu mai îndeplinesc cerințele actuale. Este necesară dezvoltarea unui nou model pentru a putea obține un avantaj în lupta împotriva amenințărilor tradiționale, precum și a metodelor și surselor non-tradiționale. Acest lucru este posibil prin identificarea și dezvoltarea unor noi concepte de afaceri și a unei noi etici de Intelligence.

Vechiul model de amenințare, la nivel global și mai ales între marile puteri, scoate în evidență forțele nucleare strategice și pe cele convenționale, care erau în legătură cu un guvern, care aveau o structură ierarhică operațională, care erau liniare în dezvoltare. Acestea erau utilizate în conformitate cu bine-cunoscutele și acceptatele reguli de utilizare și doctrină, puteau fi relativ ușor detectate și monitorizate și erau sprijinite de mijloace de Intelligence general recunoscute (Schreier, 2010, pp. 55-63).

În contrast, noul model de amenințare este, în general, non-guvernamental, neconvențional și non-liniar, cu o dinamică aleatorie și non-liniar în incidență, fără constrângeri sau reguli de utilizare. Nu beneficiază de o doctrină cunoscută, este aproape imposibil de anticipat și este sprijinit de către infractori, traficanți de droguri, teroriști, oameni corupți, extremiști și fanatici religioși, xenofobi, mercenari, șamd. Astăzi, modelul de amenințare este definit printr-un singur cuvânt generic, asimetric (Schreier, 2010, pp. 55-63).

Vechiul model de Intelligence se baza foarte mult pe tehnici de colectare secrete și tehnice, extrem de costisitoare, având în vedere așa-numitele state inamice. Noul model de Intelligence trebuie să includă și să gestioneze boom-ul informațional și, în particular, boom-ul de informații

digitale multilingve, gestionând în același timp cunoștințele din domeniu prin observarea directă a realității.

Legătura dintre înțelegerea amenințărilor și structura de forță se bazează pe formularea și validarea unei noi arhitecturi conceptuale, care va integra, ori de câte ori va fi nevoie, elementele clasice, dar care se va îndrepta către dezvoltarea unor noi concepte, mai potrivite pentru mediu de securitate actual și viitor, care are o dinamică spectaculoasă.

Astăzi, conflictele etno-naționaliste (statul împotriva națiunii) reprezintă peste 50% din numărul total de confruntări, iar conflictele etnice sau tribale și războaiele anti-regim (statul împotriva insurecției) – peste 15%. Conflictele de tipul stat împotriva altui stat reprezintă mai puțin de 10% și războaiele de decolonizare și genocidurile completează restul până la 100% (Voicilă, https://andreivocila.wordpress.com/2010/10/06/de-la-cultura-de-securitate-la-cultura-de-intelligence/).

Astfel, se face simțită nevoia unei noi abordări a activității de Intelligence, care să reprezinte o schimbare bine-gândită și echilibrată în ceea ce privește deschiderea unei treceri de la secret la public, de la preocuparea militară tradițională la factori de securitate netradiționali, precum resursele de apă, de energie, de mâncare, bolile și dezvoltarea sustenabilă, de la monitorizarea curentă la analiza contextului istoric și cultural, de la comunitatea fragmentată a secretului la o rețea care este capabilă să exploateze informațiile distribuite. Mai presus de toate, noua abordare a activității de intelligence trebuie să fie comprehensivă, fiabilă și relevantă pentru provocările generate de toate formele de amenințare, în special de cele netradiționale. Noua abordare a analizei de Intelligence poate oferi un avantaj asimetric decisiv în fața amenințărilor netradiționale locale, naționale sau regionale. Drumul către o nouă etică a Intelligence-ului este o strategie care trebuie urmată.

Bibliografie

1. Banks, J.A., Banks, & McGee, C. A. (1989). Multicultural education, Allyn & Bacon Press, Needham Heights, http://www.carla.umn.edu/culture/definitions.html.
2. Barger, Deborah G. (2005). Toward a Revolution in Intelligence Affairs, RAND National Security Research Devision, Santa Monica.
3. Buzan, Barry. (2000). Popoarele, statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece, Ed. Cartier, Chișinău.

4. Chalk, P. (1985). Non-Military Security and Global Order, Palgrave Press, New York, 2000 Laqueur, Walter, A World of Secrets: Uses & Limits of Intelligence, Basic Press, New York.
5. David, Aurel V. (2005). Sociologia naţiunilor, Ed. Tempus Dacoromânia, Bucureşti.
6. Jean-Jacques Rousseau, (1984). *On the Social Contract*, trans. Judith R. Masters, New York: St. Martins Press, book I, capitolul 1.
7. Tomlinson, John. (2002). Globalizare şi cultură, Ed. Amarcord, Bucureşti.
8. Doctrina naţională a informaţiilor pentru securitate, adoptată în şedinţa Consiliului Suprem de Apărare a Ţării din 23 iunie 2004.
9. Schreier, Fred. (2010). Transformin Intelligence Services. Making them smarter, more agile, more effective and more efficient, Study Group Information, Reprocenter Vienna, Vienna.
10. Treverton, Gregory F. (2003). Reshaping Nationl Intelligence for an Age of Information, Cambridge University Press, Cambridge.
11. Warner, Michael. (2014). The rise and fall of Intelligence. An international security history, Georgetown University Press, Washington DC.

Resurse Internet

1. Băloi, Aurel, Conceptul de securitate – Şcoli de gândire, disponibil la http://www.studiidesecuritate.ro
2. Voicilă , Andrei, *De la cultura de securitate la cultura de intelligence*, disponibil la https://andreivocila.wordpress.com/2010/10/06/de-la-cultura-de-securitate-la-cultura-de-intelligence/
3. Voinov – Kohler, Julliette – La sécurité globale: Une approche exhaustive de manaces envers la sécurité de l'individu, disponibil la http://www.deza.admin.ch/ressourses/deza.produit-f 332.pdf
4. http://www.sri.ro

ANALIZA DE INTELLIGENCE

OPORTUNITĂȚI ȘI PROVOCĂRI PENTRU ANALIZA DE INTELLIGENCE REPREZENTATE DE EMERGENȚA FENOMENULUI SOCIAL MEDIA

Bogdan-Ion CÎRSTEA*

Abstract

Real-time communication, as an effect of large scale usage of computers along with easier access to a very fast evolving technology, led to the evolution of common threats to the national security of a state and the expansion of new ones. Extremist organizations seized the opportunity and developed new methods of spreading the propaganda. In this way, their goals are much easier to achieve, generating insecurity to any state, organization or community.

The emergence of social media simplified the methods of social connection between individuals. The members of extremist groups took advantage of this opportunity, which allows them to communicate and plan future actions much easier than before, adding consistency, expansion and coercion to their groups.

More than that, social media even marked the organization of modern terrorist groups, organized in separate cells which can be easily merged to achieve a goal. Different terrorist cells can communicate in order to exchange their practices and experiences, to get in contact with one another and to recruit new members. In this way, many common strategies appear, much better planned and with a greater force of action. Intelligence services' work to prevent threats to national security generated by extremist and terrorist groups is much harder given the context, because their reactions must be quick, well dimensioned and efficient in order to counteract these groups' actions.

The purpose of this paper is to highlight the important role that social media can have in broadcasting extremist protests, adding coercion to extremist groups and rapidity to protest expansion through on-line propaganda. I will also explain how terrorist organizations use social media to connect anonymously, how members spread their ideas to recruit people in a faster way than in the past and also how they plan terrorist attacks much easier. An intelligence service can mine social media and use data to counteract risks and

* Administrația Națională a Penitenciarelor, bogdan.cirstea.92@gmail.com

threats to national or regional security, generated by the actions of extremist and terrorist groups, such as protests, terrorist attacks and extremist propaganda used to recruit adepts and to advertise.

Keywords: *Intelligence analysis, social media, national security, opportunities*

Introducere

Primul deceniu al secolului XXI a adus cu sine schimbări majore în ceea ce privește evoluția calculatoarelor. A avut loc mult mai repede decât în alte domenii, fiind exprimată în durate de timp scurte, deoarece anii reprezintă perioade consistente despre care se pot scrie foarte multe lucruri. În ultimii ani, intensificarea cercetării și evoluția tehnologică au reprezentat o dezvoltare substanțială a posibilităților privind culegerea de informații din surse deschise. Prețurile accesibile pe scară largă au permis achiziționare tehnologiei de către foarte multe comunități și conectarea la internet. Sistemele de comunicații au fost integrate sistemelor de calcul și modul de interacțiune a fost simplificat. Schimbul de informații a devenit unul în timp real, iar volumul de date a crescut exponențial.

Mijloacele oferite de utilizarea pe scară largă a computerelor și comunicarea în timp real, accesul din ce în ce mai larg la o tehnologie din ce în ce mai ieftină, a deschis calea unor noi amenințări la adresa securității naționale a unui stat. Modul de acțiune al elementelor de sorginte extremistă și gestionarea acțiunilor lor au fost înlesnite, materializarea acțiunilor pe care le întreprind devenind mult mai probabilă, cauzând insecuritate oricărui stat sau altor structuri cu importanță majoră pentru statul respectiv. Internetul a oferit posibilitatea creării unor bloguri, forumuri de dezbatere sau pagini web unde se discută tematici specifice. Apariția rețelelor de socializare a însemnat o modalitate simplificată de asociere față de trecut. Beneficiind de aceste avantaje, membrii grupărilor extremiste pot comunica mult mai ușor unii cu alții și planifica diverse acțiuni, fapt care conferă consistență, expansiune și coerciție grupurilor respective. Mai mult decât atât, rețelele de socializare influențează chiar organizarea grupurilor extremiste actuale. Organizațiile teroriste au ales să se regrupeze în celule ce se pot uni foarte ușor pentru realizarea unui obiectiv. Pot coopera inclusiv celule ale unor grupări teroriste distincte pentru a împărtăși practicile diferite, a realiza contacte cu alți membrii și a recruta noi adepți.

În acest fel apar strategii de acțiune comune, cu o forță mai mare decât până acum, ce îngreunează munca serviciilor de informații. În fața acestora, pentru prevenirea unor evenimente violente, reacțiile trebuie să fie prompte,

bine dimensionate și mai ales eficiente. Este necesară adaptarea la acest nou tip de amenințare, una dintre soluții fiind monitorizarea profilurilor de pe rețelele de socializare, a forumurilor, blogurilor sau site-urilor de discuții cu caracter xenofob sau radical. Această acțiune este una foarte dificilă, deoarece linia de demarcație între încălcarea dreptului la liberă exprimare și monitorizarea mesajelor de sorginte extremistă este foarte subțire, așa că acțiunile întreprinse pentru menținerea stării de securitate nu trebuie să îngrădească anumite drepturi și libertăți.

Un serviciu de informații poate utiliza analiza datelor și informațiilor oferite de social media, pentru a contracara amenințările la adresa securității naționale, generate de organizațiile teroriste și extremiste, ca urmare a activității lor din mediul virtual. Un analist are la îndemână o gamă largă de oportunități pentru a-și eficientiza activitatea de selecționare a datelor relevante, cât și de a-și prezenta analizele de intelligence într-un mod mai atractiv și util pentru beneficiar. Dar, pentru ca acuratețea analizelor să crească și produsele de intelligence să fie relevante, analistul trebuie să conștientizeze limitele impuse de dinamica mediului de securitate și să încerce să le depășească în mod constant, aspecte ce se transformă în provocări pentru procesul analitic pe care acesta îl desfășoară.

Social Media – OSINT în activitatea de informații

Prin faptul că Internetul este global, interactiv, flexibil, bogat în resurse, dinamic, generos informațional, relativ ieftin în raport cu celelalte mijloace de comunicare în masă, dar și pentru că a deschis noi căi de comunicare, colaborare, socializare, interacțiune și coordonare între utilizatori, tot mai multe aplicații și servicii de Internet au fost dezvoltate, atât pentru a veni în sprijinul acțiunilor și nevoilor utilizatorilor, dar și pentru a-l face accesibil unei audiențe tot mai diverse (Ella Ciupercă, Cristian Ciupercă, Cristian Niță, Mihaela Stoica, 2011, p. 14). Cercetările despre ascensiunea Internetului au relevat două funcții distincte ale acestuia și anume cea de comunicare și transmitere a informațiilor și cea de mediu de manifestare socială a utilizatorilor. Prima componentă este una de interes pentru serviciile de informații deoarece cuprinde mass-media din mediul online, cu multiple avantaje, dar și dezavantaje. Însă funcția de manifestare socială pe care o asigură este un subiect mai puțin dezbătut, a cărui utilitate este mai puțin cunoscută.

Mijloacele de comunicare ce fac parte din categoria Web 2.0 sunt blog-urile, rețelele sociale și site-urile de streaming, prin intermediul cărora oamenii pot împărtășii conținut text, audio sau video personalizat. Aceste

platforme colaborative sunt în continuă schimbare, apar sau dispar în funcție de nevoile celor care le utilizează, câștigă adepți sau pierd utilizatori. Însă ideea fundamentală rămâne mereu aceeași, indiferent de forma pe care o îmbracă: crearea unei oportunități pentru indivizi de a se afilia la o comunitate sau de a pune bazele unei comunități noi.

Mulțimea de platforme și instrumente on-line ce cresc și asigură partajarea informațiilor reprezintă o definiție a ceea ce înseamnă social media, iar caracteristica dominantă este posibilitatea transferului de mesaje text, fotografii, fișiere audio, video și în alte formate între utilizatorii de internet. Site-urile ce permit crearea unor rețele sociale sunt servicii ce au la bază o conexiune la internet, permițând indivizilor să își construiască un profil public, să alcătuiască o listă cu alți utilizatori cu care împărtășesc pasiuni comune, cât și să vadă membrii altor grupuri ce împărtășesc, la rândul lor, elemente comune. Platforme ca Twitter, Facebook sau LinkedIn au permis crearea unor comunități virtuale, unde oamenii pot împărtăși informații cu alți membri după bunul lor plac.

Social Media nu este conceput pentru a fi ceva static, este un mediu virtual ce se dezvoltă constant pentru a îndeplini nevoile individuale ale utilizatorilor de Internet, ce variază de la menținerea legăturii cu prietenii vechi, cunoașterea de noi persoane, relaționare, împărtășirea unor poze, videoclipuri sau idei. În cazul multora dintre site-urile componente ale social media, participanții nu caută în mod primordial să întâlnească noi persoane, ci să comunice cu cele care fac deja parte din rețeaua lor socială extinsă, mai exact cu prietenii prietenilor.

Comunicarea și informarea net superioare față de mijloacele tradiționale crește capacitatea de influență în mediul virtual, după care se transpune în mediul real, concret, de acțiune și interacțiune. Analiza rețelelor sociale se rezumă la înțelegerea relațiilor construite în mediul virtual, care împreună cu celelalte date oferite de către utilizatori, îi definesc atât pe ei, cât și modul lor de acțiune. Trăsăturile de personalitate, educația, etnia și clasa socială din care utilizatorii provin își lasă amprenta asupra modalității de relaționare și ajută la identificarea tiparelor de acțiune. Relațiile pot fi prieteniile între diferite persoane, sentimentele care se nasc între acestea, influențele pe care le exercită unii asupra altora (voluntare sau involuntare), încrederea sau neîncrederea, toleranța, simpatia sau conflictele. Chiar dacă vârsta similară, naționalitatea, etnia sau alte elemente comune dintre oameni tind să îi apropie și să le faciliteze asocierea, complexitatea dinamicii interne a comunităților virtuale și a rețelelor sociale astfel create permit mixarea asemănărilor cu deosebirile.

Până la urma, noile media reprezintă locul ideal pentru a promova o idee, un proiect sau o inițiativă. Dar, pe lângă funcțiile pentru care aceste platforme au fost create, și anume de socializare, fiind o modalitate ușoară, rapidă și ieftină de a ține legătura cu persoanele cunoscute din orice parte a Globului, au început să fie exploatate și în scop infracțional. Unele dintre aceste infracțiuni vizează securitatea națională sau chiar regională și, implicit, intră în competența serviciilor de informații cu rol în prevenire și contracarare. De aici rezultă necesitatea monitorizării rețelelor de socializare, efectuării unor analize care să releve anumite tendințe cu caracter de risc sau amenințare la bunăstarea socială. Rețelele de socializare au devenit astfel un mediu propice de distribuire a ideilor extremiste și de propagandă islamistă radicală.

Social Media ca modalitate de propagare a terorismului

Amestecul particularităților și posibilitatea de influență în mediul virtual a atras atenția grupărilor teroriste, ce profită de avantajele pe care tehnologia din secolul XXI le oferă. Locația a devenit puțin importantă în procesul de recrutare și antrenare a potențialilor militanți. Când nu exista social media, un terorist trebuia să călătorească până la una dintre bazele unei organizații teroriste pentru a învăța cum să construiască o bombă sau să o detoneze. În prezent, pe Twitter sau Facebook pot fi găsite profiluri ale unor organizații teroriste care, pe lângă acțiunea de propagandă, vor furniza instrucțiunile necesare construirii unei bombe, dacă cel interesat vorbește cu anumiți membri și primește ulterior acces la forumuri de discuții private.

Indivizi și grupuri au folosit internetul și Social Media pentru a se radicaliza, iar mai apoi pentru a se pregăti și plănui atacuri. Hussain Osman, unul dintre cei care au plănuit atacul terorist cu bombă de la Londra, a mărturisit că a fost influențat de filmulețe disponibile pe internet, ce conțineau scene ale războiului din Irak, iar Khan al-Khalili, unul dintre autorii atentatului de la Cairo din 2005 a descărcat instrucțiunile de fabricare ale bombei de pe un site cu conținut jihadist.

Dintre rețelele de socializare, Twitter este considerată ca fiind rețeaua de socializare cu cel mai mare conținut de mesaje teroriste[1]. Organizațiile teroriste sau extremiste o folosesc pentru a posta link-uri ale unor site-uri cu același tip de conținut, unde pot fi găsite explicații mult mai detaliate referitor la anumite subiecte de interes care, dacă ar fi fost postate direct pe pagina de

[1] Conform unui raport al „The Simon Wiesenthal Center", citat pe http://www.digitaltrends.com/social-media/online-hate-statistics-up-by-30-percent-says-report-but-theres-a-new-app-designed-to-get-it-under-control/.

Twitter, aceasta ar fi închisă. Este cazul revistei în limba engleză „Inspire" și al site-ului ce preia o parte din conținutul acestei reviste, „Cărticica de buzunar a unui mujahedin singuratic", ce oferă instrucțiunile de construire a unei bombe similare celei folosite în atentatul de la Boston de pe 15 aprilie 2013 și care a apărut cu 2 săptămâni înainte de acesta. Aproape în aceeași perioadă a apărut și revista Al Qaeda Airlines, cu conținut în limbile engleză și arabă, care include explicații detaliate despre cum se prepară acidul cianhidric și ce efecte letale poate avea folosit în clădiri de birouri sau ambasade.

În martie 2013, Al-Qaeda din Maghrebul Islamic a lansat un cont de Twitter, iar în prima lună de la lansare, 5500 de persoane urmăreau activitatea organizației teroriste din mediul on-line. Prin intermediul acestui cont, Al-Qaeda urmărea la rândul său conturile de Twitter ale organizației teroriste din Somalia Al-Shabab sau Frontului Al-Nusra din Siria. Mai departe, Al-Nusra urmărea activitatea unui grup de rebeli din Alep (http://edition.cnn.com/2013/04/27/world/rivers-social-media-terror/).

Al-Shabab este o altă grupare teroristă ce profită de avantajele oferite de social media. Pe lângă recrutare, rețeaua de socializare Twitter a fost folosită de Al-Shabab pentru a revendica atentatul din cadrul mall-ului West Gate din Nairobi. Un grup de militanți înarmați au intrat în clădire și au deschis focul, împușcând mortal cel puțin 67 de persoane. Alte câteva sute au fost rănite. Ținta a fost mall-ul deoarece se crede că proprietarii sunt de origine israeliană. Cei care se aflau în apropiere au început să posteze pe Twitter, imediat după producerea atentatului, detalii referitoare la ceea ce credeau că se întâmplase. Inițial, în primele câteva minute, a fost o confuzie totală, însă s-a dovedit că ceva grav se întâmplase atunci când Ministerul de Interne din Kenya a postat pe pagina oficială de Twitter un mesaj prin care transmitea oamenilor să nu se apropie de mall.

Jurnalista NTV Kenya, Smriti Vidyarthi, a fost prima care a transmis pe Twitter că în interiorul clădirii se află bărbați înarmați, informație confirmată ulterior și de către Ministerul de Interne al Kenyei și inspectorul de poliție David Kimaiyo. Atentatul terorist a fost revendicat de către Al-Shabab prin postările pe Twitter, promițând că va posta și un videoclip al atentatului, care a apărut la câteva ore după distribuirea comentariului.

Atacul de la mall-ul West Gate nu a fost singurul eveniment pe care teroriștii Al-Shabab l-au făcut cunoscut prin intermediul Twitter-ului. Atacurile cu bombă, mașini capcană sau grenade din Mogadishu, cât și încercarea de asasinat a președintelui Somaliei, Hassan Sheikh Mohamud, au fost mediatizate pe contul oficial al organizației teroriste.

Un fost lider al organizației teroriste Al-Shabab, Ahmed Abdi Godane, cel care a recunoscut legăturile organizației sale cu Al-Qaeda și care s-a alăturat războiului global, dorea o nouă structură operațională. Vârsta maximă a recrutorilor să fie de 30 de ani, cu legături în țările democratice și buni vorbitori de limbi străine, pentru o mai bună influență asupra tinerilor. Probabil această nouă generație va folosi din ce în ce mai mult mijloacele oferite de social media ca modalitate de propagandă și recrutare.

Social media a devenit un instrument vital pentru organizațiile teroriste moderne, fiind văzut ca o „vitrină" de unde teroriștii își pot alege următorii adepți. Este astfel îndeplinită prima etapă a procesului de recrutare și influențare către activitățile specifice terorismului deoarece, în procesul de recrutare, un contact fizic între oameni este necesar. Un „mentor" cu care sunt stabilite întâlniri frecvente într-o moschee, universitate sau liceu este întotdeauna prezent și joacă un rol cheie în inducerea unei mentalități violente.

Chiar dacă este necesar sau nu un contact fizic între simpatizantul ideilor propagate de teroriști prin intermediul social media și un membru al rețelei teroriste, pentru ca procesul de radicalizare să fie complet, există câteva avantaje certe pe care site-urile de socializare le oferă organizațiilor teroriste. Social Media creează mai multe oportunități de radicalizare, oferă oportunitatea de diseminare rapidă a informațiilor, accelerează procesul de radicalizare și permite comunicarea în mediul virtual.

Social Media ca modalitate de propagare a extremismului

Social Media nu este folosită doar de către grupările islamiste radicale, pentru a se organiza mai ușor și a comite atentate teroriste. Rolul social media în proteste și revoluții s-a bucurat în ultimii ani de atenția media, deoarece rețelele sociale constituite în mediul virtual, utilizând site-urile de socializare, au înlesnit organizarea protestelor și schimbările de regim ce au survenit în urma acestora.

Revoluția din Moldova, care a avut loc în 2009, revoluțiile ce se încadrează în Primăvara Arabă și protestele din Iran pot fi numite „revoluțiile Twitter", deoarece prin intermediul acestei rețele de socializare protestatarii s-au organizat mult mai ușor, conflictele au escaladat și regimuri politice au fost înlăturate de la putere. Revoluțiile din Tunisia și Egipt sunt considerate cele mai mari ca amploare și mai provocatoare pentru ordinea mondială existentă în acest moment (Maksim Tsvetovat, Alexander Kouznetsov, 2011, p. 14). Atât Twitter, cât și Facebook, au fost folosite pentru organizare, comunicare și, în final, campanii de protest în locurile publice.

Într-un interviu din ianuarie 2007, postat pe YouTube, preşedintele SUA Barack Obama a comparat reţelele de socializare cu libertăţile universale, cum ar fi libertatea de exprimare. Ideea este că social media în sine nu instigă la revolte, ci doar oferă mijloacele necesare grupurilor revoluţionare de a minimiza costurile de participare, organizare, recrutare şi antrenare. Dar, ca orice mijloc de realizare al unui scop, şi social media are punctele sale tari, slabe şi eficienţa inerente, ce variază în intensitate în funcţie de capacitatea liderilor de a le folosi în mod eficient, cât şi de gradul de accesibilitatea al utilizatorilor (http://www.stratfor.com/weekly/20110202-social-media-tool-protest).

Capacitatea de a amplifica proteste izolate, organizate spontan, în revoluţii capabile să schimbe regimuri politice constă în amplificarea legăturilor slabe stabilite între oameni. O legătură slabă reprezintă o relaţie care nu implică ataşamente sentimentale sau implică în mică măsură, cu consens asupra regulilor comunităţii din care fac parte. Mai implică o comunicare cu frecvenţă redusă, însemnând că persoanele sunt desincronizate în ceea ce priveşte transmiterea şi recepţionarea datelor, din cauza timpului redus investit în relaţie. Totuşi, relaţiile slabe dintre utilizatori s-au dovedit a fi foarte puternice, capabile să apropie persoanele şi să intermedieze transferul informaţiilor. Divergenţele de opinii care apar inevitabil în cadrul unei comunităţi sunt acceptate de către membrii între care s-au stabilit aceste tipuri de legături, fără a duce la situaţii conflictuale, dar este foarte probabil ca informaţia să poarte o puternică amprentă personală şi/sau să fie denaturată. În schimb, conexiunile care se realizează sunt mult mai vaste, între utilizatori care nu se cunosc personal.

Teoria conform cărei nu există mai mult de 6 grade de separaţie între oricare două persoane, indiferent de locaţia în care se află, nu este întotdeauna adevărată. Nu toate persoanele din cadrul unui grup au legături îndepărtate, la care se poate ajunge în maxim 6 paşi de separaţie, dar cele care au sunt de ajuns pentru a transmite fluxul de informaţii emis de către un grup sau chiar un singur membru al acestuia până la alte persoane din diferite părţi ale lumii. Dacă grupurile se află într-o zonă geografică mai restrânsă, este posibil să fie necesari chiar mai puţin de 6 paşi. Combinat cu viteza de propagare a informaţiei, poate fi înţeleasă coeziunea rapidă stabilită de către un grup de protestatari, dovedită în Moldova în 2009, în evenimentele ce se încadrează în Primăvara Arabă din 2011 sau în protestele din Ucraina, ce au avut loc în 2013.

a. Revoluţia din Egipt

Pe 8 iunie 2010, Wael Ghonim, un membru al executivului de marketing al Google, a găsit o poză a lui Khaled Mohamed Said în timp

ce naviga pe Facebook. Avea fața desfigurată deoarece fusese bătut până la moarte de către poliția egipteană. Vârsta lui Ghonim era apropiată de cea a compatriotului să Khaled și a considerat că este necesar să facă cunoscută povestea acestuia, pentru ca în viitor să nu se mai întâmple un asemenea caz, în care ar putea fi chiar el implicat. Animat de aceste gânduri, a creat o pagină de Facebook intitulată „We are all Khaled Said" („Toți suntem Khaled Said") și a scris o carte cu titlul „Puterea oamenilor este mai mare decât a oamenilor de la putere: o biografie". Atât pagina de Facebook, cât și cartea sa explică puterea de influență pe care social media o are și instigă la protest prin ideile pe care le evocă.

În primele două minute de la crearea paginii, 300 de oameni s-au alăturat cauzei sale. Iar după 3 luni, numărul a crescut la peste 250.000. Comunitatea virtuală a ajuns să protesteze în stradă, la început prin marșuri fără scandări, iar mai apoi a culminat cu protestele masive din Piața Tahrir, aflată în centrul capitalei Cairo, fiind motivul pentru care Hosni Mubarak a demisionat din funcția de conducere a Egiptului în februarie 2011. Ghonim, autorul paginii, a fost arestat în timpul protestelor și după eliberare a devenit una dintre cele mai proeminente voci ale „Primăverii Arabe". În Orientul Mijlociu trăiesc aproximativ 100 de milioane de tineri, cu vârste cuprinse între 15 și 29 de ani, foarte mulți cu educație și fără loc de muncă. Doar o parte dintre ei au acces la internet, spre exemplu în Egipt 13,6 milioane de oameni aveau acces la internet în 2008, un număr destul de mare în comparație cu cel din 2004 – 1,5 milioane. În ceea ce privește numărul de utilizatori, creșterea a fost substanțială între 2004 și 2008, iar planificarea revoluției egiptene prin intermediul Social Media a conferit rețelelor de socializare și blogurilor simbolul unui instrument de exprimare liberă a nemulțumirilor clasei de tineri. Și în cazul revoluției din Egip, anii de represiune constantă suferită de către cetățeni, instabilitatea economică și frustrarea din rândul populației au fost motivele care au stat la baza izbucnirii revoltei.

Facebook nu a fost singura rețea de socializare folosită de către protestatari pentru a comunica și a se organiza, chiar dacă a fost prima folosită de către Wael Ghonim pentru a-l comemora pe Khaled Mohamed Said. După câștigarea adeziunii în mediul virtual și materializarea în protestele din Piața Tahrir, Twitter a jucat rolul foarte important pentru viitorul revoluției, același pe care Facebook îl avusese în 2010.

O mare parte din conținutul distribuit pe Twitter (mesaje, poze, videoclipuri, etc) nu obține o reacție semnificativă din parte utilizatorilor care primesc mesajul, adică nu devine „viral" – distribuit și redistribuit până ajunge la un număr mare de indivizi. Cazul protestelor din Egipt diferă de ce se

întâmplă cu majoritatea tweet-urilor, deoarece utilizatorii au început să distribuie mesaje pe care persoane de încredere pentru ei le-au distribuit la rândul lor. Un număr mic de persoane a fost capabil să genereze un răspuns amplu din partea altor persoane, făcând parte din grupuri în care se vehiculau idei similare cu ale lor. Unele grupuri erau localizate în Egipt, altele în Statele Unite, iar altele în Franța, cu teme diferite de discuție, de la mișcările pe care trupele de securitate le efectuau, până la găsirea unei toalete în vecinătatea Pieței Tahrir.

b. Revoluția din Republica Moldova

În dimineața zilei de 6 aprilie 2009, în Republica Moldova, Comisia Electorală Centrală a anunțat rezultatele preliminare ale scrutinului parlamentar din 5 aprilie. După prelucrarea a 96,51 la sută dintre procesele-verbale ale secțiilor de votare, Partidul Comuniștilor acumulase 49,94 la sută din voturi (60 de mandate), Partidul Liberal 12,82 a sută (16 mandate), Partidul Liberal Democrat 12,27 la sută (14 mandate), iar Alianța Moldova Noastră 9,83 la sută (11 mandate). Prima declarație publică despre organizarea unor proteste pașnice a fost făcută de liderul Partidului Liberal Democrat din Republica Moldova (PLDM), Vlad Filat, care, în cadrul unei conferințe de presă, în prima jumătate a zilei de 6 aprilie, a anunțat că nu este de acord cu rezultatele scrutinului. Activiștii și ceilalți lideri ai opoziției au folosit mesaje text, bloguri și rețele de socializare pentru a organiza protestele pașnice pe care Vlad Filat le anunțase.

Organizarea a fost facilitată de Facebook și Twitter, ce a adunat în Chișinău tinerii nemulțumiți și ei, la rândul lor, de rezultatele alegerilor. Chiar dacă numărul de utilizatori de internet era de doar 850.000 la sfârșitul anului 2009 (care raportat la populația totală de 4.320.748 de la acea dată, rezultă ca doar 19,7% din populație avea acces la serviciul de internet), social media a avut un rol major în organizarea protestelor. Rata de utilizare este mai mică decât cea a țărilor vestice, în aceeași perioadă (rata de penetrare a internetului era de 71% la sfârșitul anului 2010 în țările dezvoltate ale Europei), însă rata mesajelor de pe Twitter era de aproximativ 200 la 20 de minute. Fiecare dintre tweet-uri era marcat cu tag-ul #pman, un acronim pentru Piața Marii Adunări Naționale, cea mai mare piață din Republica Moldova, situată în Chișinău. Nu este singurul caz în care un tag a fost folosit pentru a mobiliza tinerii la protest, coagulați în jurul unei idei. O situație antecedentă similară a fost în Grecia, când tag-ul „griots" a fost atașat mesajelor transmise pe Twitter. Căutarea pe Twitter după tag-ul #pman oferea rezultate foarte exacte despre toate mesajele ce aveau legătură cu revolta ce contesta rezultatele alegerilor.

Protestele au început în mod pașnic, conduse de organizațiile non-guvernamentale HydePark și ThinkMoldova, și presupunea aprinderea unor lumânări în vecinătatea Pieței Marii Adunări Naționale. Mai apoi au format un lanț în fața Comitetului Electoral și în fața altor instituții guvernamentale, protestele pașnice degenerând până la vandalism. Natalya Morar, unul dintre liderii ONG-ului ThinkMoldova, a adăugat pe blogul său explicații referitoare la escaladarea protestelor în urma folosirii mijloacelor oferite de către Social Media. Ea și alți cinci activiști au avut o intensă activitate on-line, adică au răspândit vestea că proteste vor fi organizate pe 6 aprilie 2009, și au reușit să convingă peste 10.000 de oameni să se alăture demonstrațiilor din Chișinău. Toți 6 au transmis mesaje prin intermediul Twitter-ului, Facebook-ului, blog-urilor, email-urilor și mesaje text pe telefoanele mobile. Chiar dacă revoluția din Moldova a fost numită Revoluția Twitter, și Facebook a avut un rol important, conform lui Vasile Botnaru, directorul biroului din Chișinău al Radio Europa Liberă. Deoarece site-urile organizațiilor de presă și ale partidelor de opoziție nu mai puteau fi accesate în timpul protestelor, iar rețelele de telefonie mobilă nu mai emiteau semnal în zona Pieței Marii Adunări, Facebook a rămas un mijloc foarte bun de racordare la evenimente.

În noaptea de 7 spre 8 aprilie aproximativ 200 de persoane, printre care și minori, au fost reținute în centrul capitalei. Potrivit MAI, după miezul nopții mai mulți manifestanți în stare de ebrietate sau sub influența drogurilor au atacat agenți economici și au spart magazine. Poliția a fost nevoită să intervină și a utilizat gloanțe oarbe, anunța serviciul de presă al ministerului. Mai târziu s-a constatat că în noaptea respectivă zeci de tineri au fost bătuți în Piața Marii Adunări Naționale și în comisariate. Tânărul Valeriu Boboc a murit în urma loviturilor. În presă s-au vehiculat și alte nume de tineri decedați, dar ancheta nu a confirmat vreo legătură cu evenimentele din 7 aprilie. În dimineața zilei de 8 aprilie, deși în centrul Chișinăului nu mai erau manifestanți, președinția și Guvernul erau înconjurate de cordoane de polițiști cu scuturi. Forțe de menținere a ordinii publice se aflau și în spatele Parlamentului. În 2012, la trei ani de la aceste proteste, autoritățile nu au stabilit încă cine se face vinovat de escaladarea violențelor din 7 aprilie, de devastările care s-au produs, precum și de maltratarea tinerilor în comisariate. Însă un lucru este cert: rețelele de socializare Facebook, Twitter și blog-urile au adus un plus de coeziune și informare tinerilor care doreau să își exprime nemulțumirea față de rezultatele alegerilor parlamentare prin intermediul protestelor. Dat fiind faptul că Internetul (numai de la anumiți furnizori) nu a fost doar cenzurat, ci chiar oprit pe durata protestelor, rețelele de telefonie mobilă au suferit aceleași limitări, iar presa și televiziunea nu

difuzau nimic legat de proteste, social media a fost instrumentul care a permis exercitarea dreptului la libera exprimare.

c. Protestele din Londra

Pe data de 4 august 2011, Mark Duggan, ce locuia în Tottenham, Marea Britanie, a fost împușcat mortal de către un ofițer de poliție, în timpul unei operațiuni. Polițistul a încercat să îl aresteze în partea de nord a Londrei, însă Mark Duggan s-a opus și, din schimbul de focuri care a rezultat, Mark Duggan a murit pe loc. Conform declarațiilor comisarului Rachel Cerfontyne din cadrul „Comisiei independente pentru evaluarea plângerilor împotriva poliției", acest tip de evenimente sunt foarte rare și implică îngrijorări în rândul populației referitor la modul cum a avut loc acțiunea poliției. Investigația începută imediat după ce incidentul a avut loc a identificat primele păreri contradictorii referitoare la modul în care a avut loc toată acțiunea poliției și la modul în care Mark Duggan era perceput în comunitatea în care trăia. Un bărbat a declarat pentru cotidianul London Evening Standard că a văzut niște ofițeri de poliție care au împușcat un bărbat în timp ce era imobilizat pe sol, iar alți martori au spus că de fapt a avut loc un schimb de focuri. Aceste opinii și păreri contradictorii au fost foarte importante de-a lungul protestelor, fiind foarte discutate pe rețelele de socializare.

Pe 6 august 2011, un grup de protestatari s-au îndreptat către secția de poliție din Tottenham pentru a cere dreptate, în numele familiei lui Mark Duggan. Două mașini de poliție, un autobuz și mai multe magazine au fost vandalizate și incendiate, după ce protestele începute pașnic au degenerat. Întâmplarea inițială a fost denaturată și au apărut mai multe variante ale Confruntării dintre Mark Duggan și polițist, o femeie din rândul protestatarilor susținând că omul nu a fost doar împușcat, ci și desfigurat. După ce primul grup de protestatari a ieșit în stradă, organizat de către familia și prietenii lui Duggan, pe Twitter au început să fie trimise mesaje ce îndemnau la protest.

A fost creată o pagină pe Facebook pe 6 august 2011, R.I.P. Mark Duggan, cu aproximativ 35 000 de urmăritori, majoritatea celor care discutau despre acest subiect și care au adăugat comentarii sau orice alt tip de postări având vârsta cuprinsă între 18 și 24 de ani. Istoricul evenimentelor afișează doar o singură înregistrare, o invitație la protest pe data de 13 august 2011, între orele 09:00-21:00, în fața tuturor posturilor de poliție din Marea Britanie, denumită „Ziua națională de acțiune împotriva brutalității poliției". Administratorul contului a trimis 592 de invitații, iar 207 persoane au confirmat că vor participa la manifestații, în timp ce alți 56 de utilizatori nu erau încă siguri dacă vor lua parte sau nu la acest eveniment. În descrierea

evenimentului se facea apel la solidaritate în răspunsul împotriva abuzurilor exercitate de către funcționari din cadrul poliției asupra unei persoane cunoscute sau al unui membru al familiei, fiind invocată egalitatea în drepturi a tuturor oamenilor și egalitatea în fața legii. În cadrul acestei invitații mai era distribuit un link către o alta invitație ulterioară la protest, în data de 10 decembrie 2013, distribuită în aceeași zi, semnificând data la care era așteptat verdictul în cazul anchetei morții lui Mark Duggan. Se îndeamnă la un protest pașnic, cu lumânări aprinse în fața postului de poliție din Tottenham. Au fost trimise aproximativ 4.100 de invitații, iar 227 au fost confirmate. Pe 7 august 2011 a fost creată o altă pagină intitulată „Justice For Mark Duggan aka Starrish Mark.Sho! Sho", apreciată de aproape 2.000 de persoane, iar utilizatorii care discutau cel mai mult despre acest subiect aveau vârsta cuprinsă între 25 și 34 de ani. În momentul izbucnirii protestelor, poliția din Tottenham nu deținea date și informații referitoare la organizarea unor manifestații în memoria celui decedat în schimbul de focuri cu un ofițer al poliției. Monitorizarea acestor profiluri de pe Facebook, organizate în memoria lui Mark Duggan și a cazului său, putea oferii informații utile autorităților care se ocupau de reprimarea protestelor, deoarece sunt specificate locurile unde vor avea loc manifestațiile, intervalul orar în care oamenii sunt chemați la protest, un număr aproximativ de protestatari, natura protestului (pașnic sau violent) și cerințele venite din partea manifestanților.

După izbucnirea protestelor în Tottenham, în ultima parte a zile de 6 august 2011, numărul mesajelor de pe Twitter a crescut până la aproximativ 15.000, concomitent cu escaladarea violențelor. În ziua următoare, situația din Tottenham s-a extins și în Enfield, numărul de mesaje transmise pe Twitter ajungând la peste 10.000.

Între 8 și 9 august protestele s-au extins, atât în alte regiuni ale Londrei, cât și în diferite orașe din Mare Britanie, enumerate în parte de jos a graficelor. Așa cum am menționat anterior, mesajele despre acțiuni ale autorităților împotriva protestatarilor au atins un maxim de peste 20 000 în prima parte a zile de 9 august 2011, fapt exemplificat în graficul următor. Social Media a fost, de fapt, o portavoce a celor aflați pe străzi pentru a-și exprima nemulțumirile față de acțiunile poliției asupra lui Mark Duggan, reflectând amploarea protestelor, cererile manifestanților și evenimentele ce se produceau. Pe lângă acestea, veștile despre toate regiunile în care au loc proteste au fost vehiculate pe Twitter în număr mare în acest interval de timp, cu valori de până la 10.000.

A fost pusă în discuție și ideea de a bloca accesul la social media în Marea Britanie pe perioada protestelor, dar nu s-a ajuns la o astfel de decizie

și nici poliția nu a cerut-o. Mai mult decât atât, Poliția din Manchester a sugerat că deține controlul social media, prin intermediul monitorizării, și a postat pe contul său de Twitter că a reușit să identifice un individ ce a furat bunuri în timpul protestelor, după ce a postat pe Facebook că a furat și nu poate fi prins. Alți doi bărbați, unul din Northwich și altul din Warrington, au fost acuzați de utilizarea Facebook-ului pentru a instiga la dezordine și au primit 4 ani de închisoare în urma procesului.

Provocările și oportunitățile la adresa procesului analitic conferite de explozia datelor din surse deschise

Vulnerabilitatea în fața erorilor de analiză, concretizate în predicții false, a crescut exponențial din cauza dinamicii factorilor de insecuritate. Chiar dacă informațiile sunt complete și îndeplinesc cerințele necesare, stabilite în urma evaluării făcută de către analist, există totuși diverse impedimente ce pot avea o influență negativă asupra procesului analitic. Sursele deschise sau OSINT, așa cum sunt denumite în limbajul anglo-saxon, se referă la o gamă largă de informații și surse aflate la dispoziția celor interesați, într-un mod aproape permanent sau chiar permanent și reprezintă informațiile oferite de către mass-media, lucrări din mediul academic, comunicate oficiale, studii, sondaje sau orice alte date ce se află la dispoziția publicului. În această categorie sunt încadrate și datele și informațiile obținute în urma monitorizării social media.

Sursele deschise au căpătat o importanță din ce în ce mai mare pentru serviciile de informații și departamentele de analiză din cadrul acestora. Ponderea intelligence-ului pe care sursele deschise îl generează în produsele de informare a crescut de asemenea considerabil, furnizând destul de ușor componenta de context ce ajută la înțelegerea problematicii de interes. Emergența erei informaționale a adus cu sine o supraîncărcare cu date și informații provenită din surse deschise, cât și o dificultate crescută în alegerea celor relevante și de încredere. Din acest punct de vedere apare necesitatea unor modele mentale corecte și instrumente mai bune de analiză, utile în sortarea, selectarea și organizarea logică a amalgamului de date și informații ambigue și contradictorii. Sursele secrete nu și-au pierdut valoarea în noua eră informațională, ele fiind cele care generează plusul necesar de cunoaștere, un ajutor pentru analiști și decidenți în diferențierea jocurilor de imagine de realitate și propagandei de adevăratele intenții ale unui inamic.

După ce a fost identificată relevanța menționată anterior, urmează procesul de stabilire a veridicității sursei, proces al cărui grad de dificultate este ridicat din cauza unor constrângeri obiective reprezentate de opțiunea

utilizatorilor de internet de a rămâne anonimi în mediul virtual – construindu-și o altă identitate – și de diversitatea foarte mare a surselor.

Pe de altă parte, există și constrângeri de natură subiectivă ce îl împiedică pe analistul de intelligence să ducă la bun sfârșit procesul de stabilire a veridicității sursei. În această categorie se încadrează termenele impuse de beneficiari analiștilor în care produsele de intelligence sa fie realizate și livrate, mai ales în cazul în care datele obținute dintr-o anumită sursă, la o dată anterioară, nu s-au confirmat sau nu au avut corespondent în mediul real. Această cerință are la bază nevoia rapidă de informare, cauzată de dinamica crescută a factorilor de insecuritate, ce cauzează schimbări ample și de substanță foarte rapid, în acest fel crescând și perisabilitatea informațiilor.

Lipsa unor instrumente de analiză adecvate reprezintă o altă dificultate în exploatarea surselor deschise, iar descoperirea unor noi metode și tehnici de analiză rămâne o provocare. Volumul mare de date îi copleșește pe analiștii de intelligence, a căror activitate de căutare, examinare și corelare devine foarte dificilă. Efectul de „ecou", ce presupune distribuirea aceleiași informații de către mai multe surse, poate induce credibilitate și importanță unor articole, chiar dacă datele pe care se bazează sunt false, parțial false sau foarte puțin importante.

Chiar dacă volumul mare de date din surse deschise îngreunează procesul analitic, informația obținută din acest mediu este un element **necesar** pentru fundamentarea deciziilor de securitate națională. Similar celorlalte componente ale arhitecturii procesului de intelligence, OSINT reprezintă, în esență, mai multă informație filtrată cu atenție, selectată, analizată și prezentată beneficiarilor la momentul oportun. Rolul și potențialul său în intelligence a trecut de etapa de dezbatere, cel puțin la nivel teoretic statuându-se că acest domeniu reprezintă răspunsul la multe dintre provocările actuale cărora trebuie să le facă față serviciile de informații și, mai departe, factorii de decizie naționali cărora li se adresează produsele informaționale (http://www.sri.ro/fisiere/studii/ATUURI_SI_LIMITE_OSINT.pdf).

Analiza de tip OSINT constituie o importantă capabilitate strategică pentru factorii de decizie, prin furnizarea unei imagini de ansamblu asupra contextului și avertizările cu privire la aspectele critice ale agendei de securitate, astfel încât aceștia să poată stabili și, mai ales, aplica politici pe termen lung destinate asigurării unui avantaj asupra competitorilor. (George Cristian Maior, Ionel Nițu, 2013). De asemenea, pe lângă viziunea de perspectivă, oferă și predicții referitoare la posibilele efecte imediate, îmbunătățind capacitatea de răspuns și prevenire a riscurilor și amenințărilor. Produsele analitice astfel rezultate pot fi corelate cu alte note de informare, bazate pe informațiile obținute prin intermediul altor surse, devenind materie primă pentru analiza de intelligence multisursă și contribuind la identificarea

componentelor ce ajută la înțelegerea contextului general și simplificând modalitatea de acces la anumite medii de cercetare, academică sau din alte domenii.

Concluzii

Social media oferă un set de provocări și oportunități pentru serviciile de informații, a căror misiune este menținerea stării de securitate la nivel național, regional sau global. Oportunitățile se concretizează în multitudinea de date disponibile, accesul în timp real la date și informații și posibilitatea utilizării unor softuri specializate în analiza de intelligence, pentru contracararea amenințărilor reprezentate de terorism și extremism. Lipsa limitelor geografice ale mediului virtual determină riscuri și amenințări la adresa securității naționale a oricărui stat, indiferent unde ar fi localizat. Serviciile de informații trebuie să perceapă corect anvergura la care terorismul și extremismul pot ajunge prin utilizarea mijloacelor oferite de social media și să înceapă să utilizeze din ce în ce mai mult baza de date astfel constituită. În analiza rețelelor sociale, ce se stabilesc pe internet, există limite și provocări impuse de lipsa de fonduri pentru achiziționarea unor calculatoare mai performante sau a unor softuri de analiză capabile să opereze cu baze de date imense.

Datele și informațiile din social media, relevante pentru un serviciu de informații, adică Social Media Intelligence, pot oferi cunoașterea necesară despre organizarea celulelor teroriste și a organizațiilor extremiste, membrii și simpatizanții acestora, ce le pot oferi sprijin în acțiunile pe care doresc să le întreprindă. Dificultatea apare atunci când nu se poate face o diferență clară între adevăr și dezinformare, generată de insuficienta procesare a bazelor de date, bias-urilor cognitive ale analiștilor sau a unor echipamente și softuri uzate fizic și moral.

Referințe bibliografice:

1. Dover, ,Robert, Goodman, Michael S (editori). (2009). *Spinning Intelligence. Why intelligence Needs the Media, Why the Media Needs Intelligence*, New York: Columbia University Press.
2. Everton, Sean F. (2012). *Disrupting Dark Networks*, Cambridge University Press.
3. Hall, Wayne Michael, Citrenbaum, Gary. (2009*). Intelligence Analysis_ How to Think in Complex Environments*, Praeger Security International.
4. Maior, George Cristian, Nițu, Ionel. (2013). *ARS ANALYTICA. Provocări și tendințe în analiza de intelligence*, București: Editura RAO.
5. Nițu, Ionel (coordonator). (2011). *Ghidul analistului de intelligence. Compendiu pentru analiștii debutanți*, București: Editura Academiei Naționale de Informații Mihai Viteazul.

6. Prunckun, Hank. (2010). *Handbook of Scientific Methods of Inquiry for Intelligence Analysis*. The Scarecrow Press: Scarecrow Professional Intelligence Education Series.
7. Ricardo, Francisco J. (2008). *Cyberculture and New Media. At the Interface*.
8. Russell, Matthew A. (2011). *Mining the Social Web. Analyzing Data from Facebook, Twitter, LinkedIn, and Other Social Media Sites*, O'Reilly Media.
9. Gill, Peter, Marrin, Stephen, Phyntian, Mark. (2009). *Intelligence theory. Key questions and debates*, Routledge: Studies in Intelligence Series.
10. Tsvetovat, Maksim, Kouznetsov, Alexander. (2011). *Social Network Analysis for Startups*, O'Reilly Media.
11. http://africanarguments.org/2013/08/14/al-shabaab-2-0-reorganization-and-rebranding-make-terrorist-group-a-force-to-be-reckoned-with-again-%E2%80%93-by-abdihakim-ainte/
12. http://allafrica.com/stories/201309210297.html
13. http://analysisintelligence.com/about/
14. http://backtweets.com/search/?q=%23odessa
15. http://books.google.ro/books?id=MKtr_svfY1kC&printsec=frontcover&hl=ro&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q=analysis&f=false
16. http://edition.cnn.com/2013/04/27/world/rivers-social-media-terror/
17. http://edition.cnn.com/2013/06/03/us/boston-marathon-terror-attack-fast-facts/
18. http://globalvoicesonline.org/2013/09/23/how-the-nairobi-mall-attack-unfolded-on-social-media/
19. http://iwpr.net/report-news/ukraines-social-media-revolution
20. http://jmberger.egoplex.com/
21. http://neteffect.foreignpolicy.com/posts/2009/04/07/moldovas_twitter_revolution
22. http://news.nationalgeographic.com/news/2014/05/140510-ukraine-odessa-russia-kiev-twitter-world/?rptregcta=reg_free_np&rptregcampaign=20131016_rw_membership_n1p_intl_ot_w
23. http://nmis.isti.cnr.it/sebastiani/Publications/LREC10.pdf
24. http://resources.infosecinstitute.com/osint-open-source-intelligence/
25. http://wordnet.princeton.edu/
26. http://www.afr.com/p/technology/google_glass_and_social_media_to_R5en8jIWOeVUjasiJqsaIL
27. http://www.bbc.co.uk/news/world-africa-15336689
28. http://www.bbc.com/news/world-middle-east-26248275
29. http://www.casos.cs.cmu.edu/projects/ora/
30. http://www.cbc.ca/news/technology/terrorist-groups-recruiting-through-social-media-1.1131053
31. http://www.cbsnews.com/news/al-shabab-showed-gruesome-social-media-savvy-during-attack/
32. http://www.digitaltrends.com/social-media/online-hate-statistics-up-by-30-percent-says-report-but-theres-a-new-app-designed-to-get-it-under-control/
33. http://www.fas.org/sgp/crs/intel/RL34270.pdf
34. http://www.fbi.gov/about-us/intelligence/disciplines
35. http://www.fbi.gov/about-us/investigate/terrorism/terrorism-definition

36. http://www.firstpost.com/tag/moezeddine-garsallaoui
37. http://www.huffingtonpost.com/pablo-barbera/tweeting-the-revolution-s_b_4831104.html
38. http://www.ibtimes.co.uk/cyber-crime-terrorism-al-qaeda-facebook-twitter-socail-media-social-networking-hacking-theresa-may-o-179164
39. http://www.mediafax.ro/externe/desfasurarea-evenimentelor-de-la-7-aprilie-2009-din-republica-moldova-9492033
40. http://www.nsa.gov/about/cryptologic_heritage/center_crypt_history/pearl_harbor_review/red_purple.shtml
41. http://www.nytimes.com/2014/06/01/business/unlocking-secrets-if-not-its-own-value.html?hpw&rref=business&action=click&module=Search&region=searchResults&mabReward=relbias%3Ar&url=http%3A%2F%2Fquery.nytimes.com%2Fsearch%2Fsitesearch%2F%3Faction%3Dclick%26region%3DMasthead%26pgtype%3DSectionFront%26module%3DSearchSubmit%26contentCollection%3Dbusiness%26t%3Dqry121%23%2Fpalantir&_r=2http://www.policymic.com/articles/58249/al-qaeda-joins-the-jihadist-movement-on-facebook-twitter-and-youtube
42. http://www.opensocietyfoundations.org/voices/uprising-ukraine-how-it-all-began
43. http://www.palantir.com/2009/03/hezbollah/
44. http://www.rferl.org/content/The_Revolution_Will_Be_Tweeted__Moldovan_Protesters_Exploit_Social_Networking_Sites/1604740.html
45. http://www.socialmediadefined.com/what-is-social-media/
46. http://www.sri.ro/
47. http://www.sri.ro/fisiere/studii/ATUURI_SI_LIMITE_OSINT.pdf
48. http://www.theguardian.com/uk/2011/aug/06/tottenham-riots-protesters-police
49. http://www.theguardian.com/uk/2011/aug/16/uk-riots-four-years-disorder-facebook
50. http://www.theguardian.com/uk/blog/2011/aug/12/uk-riots-aftermath-live-updates#block-15
51. http://www.theguardian.com/uk/interactive/2011/aug/24/riots-twitter-traffic-interactive
52. http://www.theguardian.com/uk/interactive/2011/dec/07/london-riots-twitter
53. http://www.thestar.com/news/world/2014/02/05/ukraines_revolutionary_movement_euromaidan_stays_organized_with_social_media.html#
54. http://www.wired.co.uk/news/archive/2013-06/26/socmint
55. http://www.youtube.com/watch?v=9_kstgUEy10 Al Qaeda Uses Twitter & Social Media To Communicate! They Used It During The Kenya Mall Attack!
56. http://www.ziare.com/articole/utilizatori+internet+europa
57. http://www-03.ibm.com/software/products/ro/analysts-notebook

MODELE MENTALE ŞI ANALIZA DE INFORMAŢII – ANCHETĂ SOCIOLOGICĂ

Cristian CIUPERCĂ
Ella Magdalena CIUPERCĂ

Abstract

While analysts are trying hard to minimize biases and errors, reality shows that many analytical products and forecasts made are not accurate. To understand some of the reasons that can explain analysis biases, we conducted a sociological survey having as our objectives identifying the extent to which different mental models are used in intelligence analysis, reviewing the associated issues that can occur in the process and assessing the impact they have on the quality of forecasts.

Keywords: intelligence analysis, menthal model, research, information.

În lume, există puţine studii bazate pe rezultatele unor cercetări care să investigheze în mod ştiinţific, secvenţial sau nu, particularităţile analizei de informaţii, explicaţia principală derivând din faptul că domeniul supus discuţiei este dificil de abordat datorită nivelului de clasificare al produselor analitice, indiferent de domeniul în care acestea sunt produse.

Totuşi, în ciuda unei colectări lacunare a datelor, în prezent, numeroase universităţi prestigioase au înţeles importanţa crescândă a acestei ocupaţii în contextul Big Bang-ului informaţional şi au decis să implice experţi care provin fie din mediul corporatist, fie din domeniul intelligence-ului pentru a preda cursuri în aria analizei surselor deschise.

De asemenea, numeroase companii private s-au specializat în realizarea de sinteze şi prognoze pentru agenţiile guvernamentale. Dar, în ciuda eforturilor depuse de analişti să evite surprizele şi să minimizeze

erorile în analizele pe care le derulează, realitatea ne oferă prea multe exemple de produse analitice inexacte sau lacunare.

Există tot mai multe opinii conform cărora, astăzi, eşecurile analizei sunt generate, nu atât de lipsa datelor, cât, mai ales, de interpretarea deficitară a acestora, de maniera defectuoasă de corelare a informaţiilor deţinute şi de relevare a semnificaţiilor lor (Dumitru, 2009). Aşadar, problema principală în contextul actual pare să fie capacitatea analistului de a decoda şi interpreta corect datele de care dispune.

Ce-l opreşte să facă acest lucru? Psihologii au identificat o serie de cauze de ordin subiectiv (existenţa prejudecăţilor, iluzia de cauzalitate, lipsa unui model mental etc.), dar, oare, reprezintă ele cheia problemei? Factorii exteriori analistului (presiunea timpului, fluxul de informaţii, datele insuficiente etc.) nu acţionează şi ei în acelaşi timp? Care categorie de variabile sunt mai puternice şi cum se poate acţiona pentru reducerea sau eliminarea lor?

Având ca premisă aceste interogaţii, am realizat o cercetare sociologică pentru a identifica în ce măsură analiştii utilizează modele mentale, în ce măsură acestea pot reprezenta impedimente pentru rezultatele analitice obţinute şi care este impactul diferitelor modalităţi de lucru asupra calităţii prognozelor realizate.

Metodologia cercetării

În acest sens, am aplicat un chestionar unui lot de 30 de analişti din mediul antreprenorial, 20 fiind de sex feminin iar 10 de sex masculin, cu diferite vârste şi vechimi în activitate, aşa cum rezultă din tabelul 1 şi 2 repartiţia după *vechimea pe acest profil de muncă* fiind prezentată în graficul 1.

Tabelul 1: Vechimea în activitate a analiştilor

Vechimea în activitate	1-5 ani	6-10 ani	11-15 ani	16-20 ani
Procent	43,33	23,33	20	13,33

Tabelul 2: Vârsta analiştilor

Vârstă	21-30 ani	31-40 ani	41-50 ani
Procent	30	46,67	23,33

Discutarea rezultatelor cercetării

Din analiza datelor a reieşit că 1/3 dintre analişti lucrează *singuri* (vezi tabelul 3), dar cu toţii sunt de acord, la nivel declarativ, că *munca în echipă generează analize mai bune*. În ceea ce priveşte *intensitatea afirmaţiilor*, analiştii cu vechimea mai scăzută (1-10 ani) susţin *în mai mare măsură* decât ceilalţi (11-20 ani) eficienţa muncii în echipă.

Tabelul 3: Maniera de lucru a analiştilor

Maniera de lucru	Individual	În echipă cu alţi analişti	În echipă cu alţi analişti şi experţi în domeniu
Percent	33,33	60	6,67

Totuşi, se pare că munca în echipă generează, *în mai mare măsură*, erori în realizarea analizei comparativ cu cea efectuată în mod individual. În acelaşi registru, se pare că nemulţumirile faţă de produsul analitic sunt *mai mari* când se lucrează în echipă iar schimbarea opiniei asupra unei analize deja realizate se manifestă *mult mai rar* în condiţiile unui efort individual (vezi tabelul 4).

Tabelul 4. Efectele modului de lucru asupra produselor analitice (procente)

		Care este modul de lucru preferat?	
		Singur	În echipă cu alţi analişti
Aţi făcut vreodată erori în analizele dumneavoastră?	Frecvent	-	5,6
	Rar	30	55,6
	Foarte rar	40	38,8
	Niciodată	30	-
Produsul analitic a fost diferit de cel dorit de companie?	Foarte frecvent	10	-
	Frecvent	-	33,3
	Rar	60	33,3
	Foarte rar	30	27,8
	Niciodată	-	5,6
V-aţi schimbat vreodată opiniile asupra analizei realizate după ce aţi predat-o?	Frecvent	10	-
	Rar	10	33,3
	Foarte rar	20	55,6
	Niciodată	60	11,1

De asemenea, procentul analiştilor care lucrează în echipă şi predau produse analitice *ignorând date şi informaţii relevante* este semnificativ mai mare decât al acelora care lucrează singuri (vezi graficul 1).

Graficul. Analiştii realizează produse ignorând date relevante (procente)

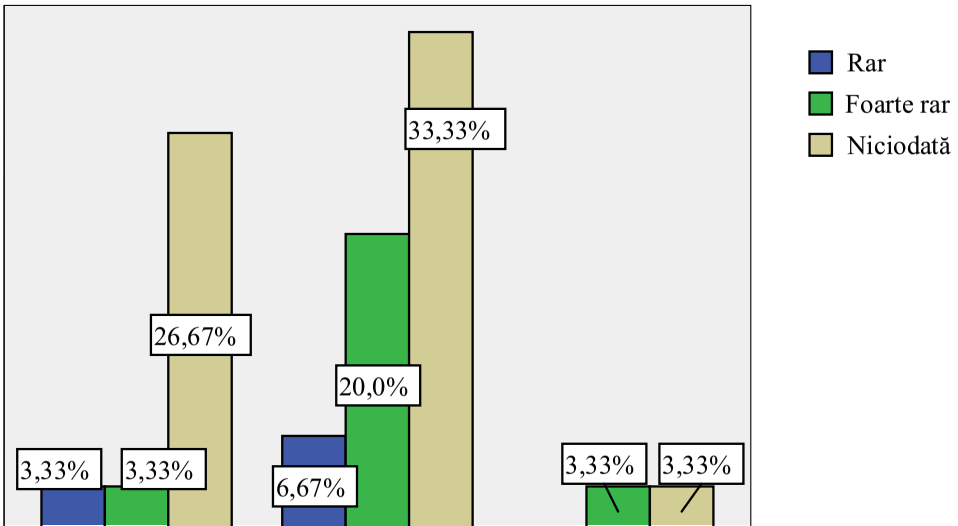

Aşadar, în ciuda prejudecăţii şi opiniei declarate conform căreia „mai multe minţi sunt mai eficiente decât una", rezultatele cercetării arată contrariul. Se pare că, *în condiţii de grup*, se pot pierde detalii importante, modul în care sunt interpretate informaţiile nu mulţumeşte pe toată lumea iar nivelul satisfacţiei asupra produsului final este destul de redus.

De asemenea, cei care lucrează singuri ţin cont *în mai mare măsură* de opiniile şefilor atunci când acestea sunt contrare celor proprii şi consideră că erorile în analiză sunt *în mai mică măsură* determinate de conflictele cu superiorii (vezi tabelul 5).

Tabelul 5. Relaţia cu superiorii versus modul de lucru (în procente)

		Cum lucraţi?	
		singur	împreună cu alţi analişti
Aţi ţinut cont de opinii venite de la şefi, contrare ideilor dvs.?	foarte mică măsură	-	5,6
	mică măsură	20	38,9
	mare măsură	40	44,4
	foarte mare măsură	40	11,1
Conflictele cu şefii determină erori în analiză?	foarte mică măsură	50	22,2
	mică măsură	20	27,8
	mare măsură	20	50

		Cum lucraţi?	
		singur	împreună cu alţi analişti
	nu ştiu	10	-

La rândul lor, cei care lucrează în echipă agreează în mai mică măsură opiniile contrare dar îşi justifică erorilor din analiză în mai mare măsură ca fiind determinate de eventualele conflicte cu şefii.

În fine, se observă o repartizare echilibrată a răspunsurilor în ceea ce priveşte *utilizarea aceluiaşi model de analiză*. Astfel, indiferent de modul cum lucrează, numărul acelora care consideră că erorile în analiză apar ca urmare a utilizării aceluiaşi model mental în *mică* şi *foarte mică măsură* este relativ egal cu al acelora care apreciază că în *mare* şi *foarte mare măsură* se întâmplă acest lucru (vezi graficul 2).

Graficul 2. Utilizarea aceluiaşi model determină erori în analiză? (în procente)

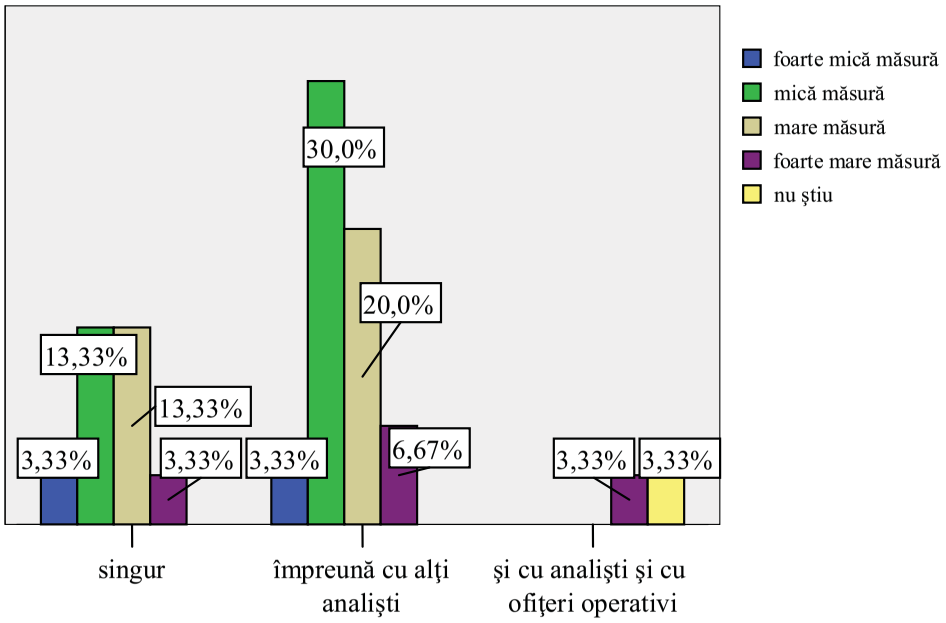

Îı

decât cei care lucrează singuri că erorile sunt generate de lipsa modelului mental (vezi graficul 3).

Graficul 3. Lipsa unui model de analiză determină apariţia erorilor? (în procente)

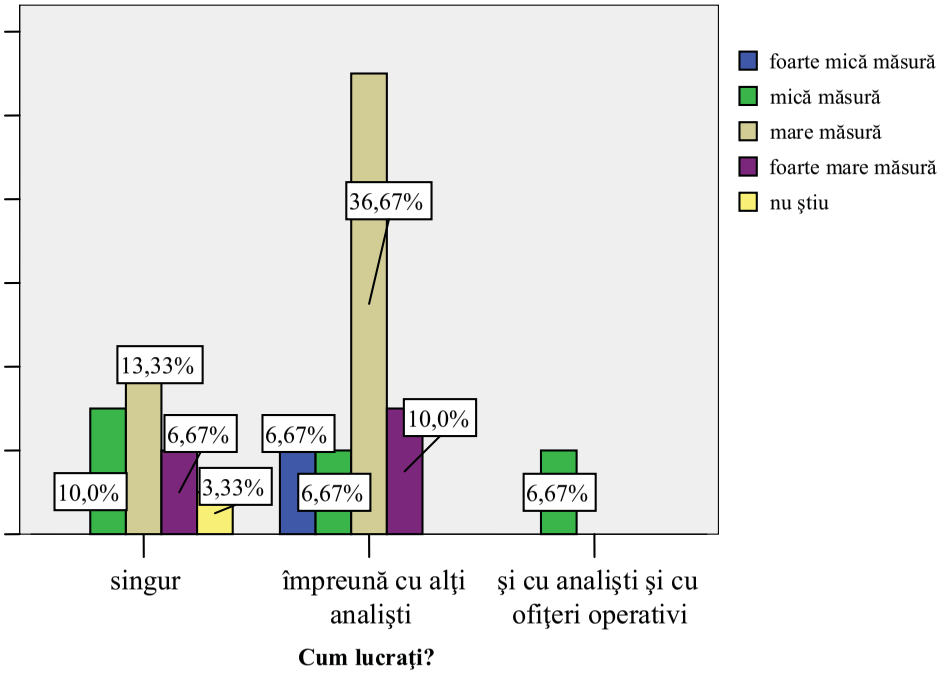

Situaţia devine şi mai clară în urma analizării corelaţiei dintre variabilele *mod de lucru* versus *existenţa modelului mental*: cei care lucrează singuri *mai degrabă* nu folosesc un model mental de analiză comparativ cu cei care lucrează în echipă care utilizează, *în mai mare măsură*, un anume model (vezi graficul 4).

Graficul 4. Aveţi un model mental pe care-l folosiţi în procesul analitic? (în procente)

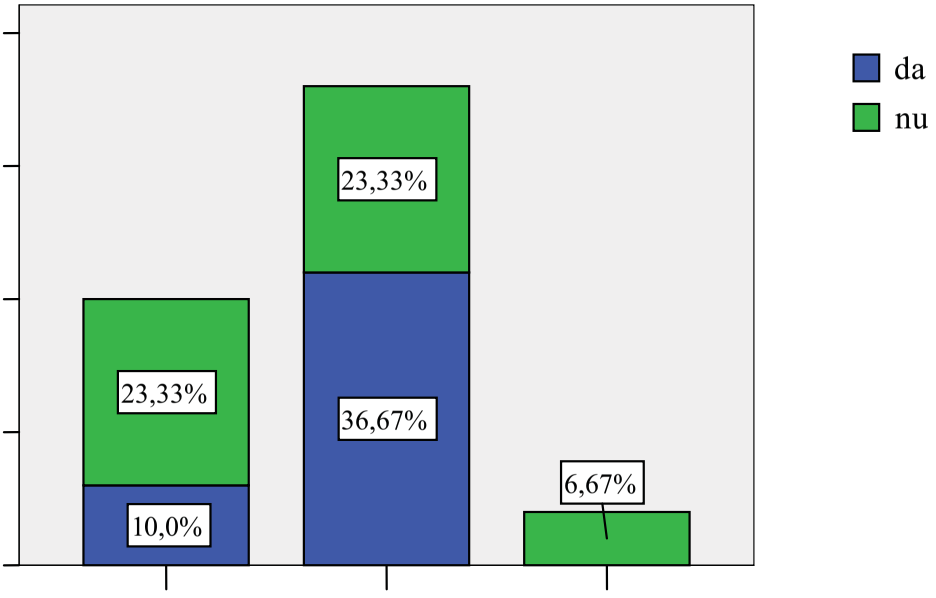

Din perspectiva modelului mental, situaţia este destul de complicată chiar dacă, aparent, lucrurile sunt foarte clare: jumătate dintre analişti folosesc un model mental, jumătate nu (vezi graficul 5).

Graficul 5. Aveţi un model mental care stă la baza analizelor dvs.?
(în procente)

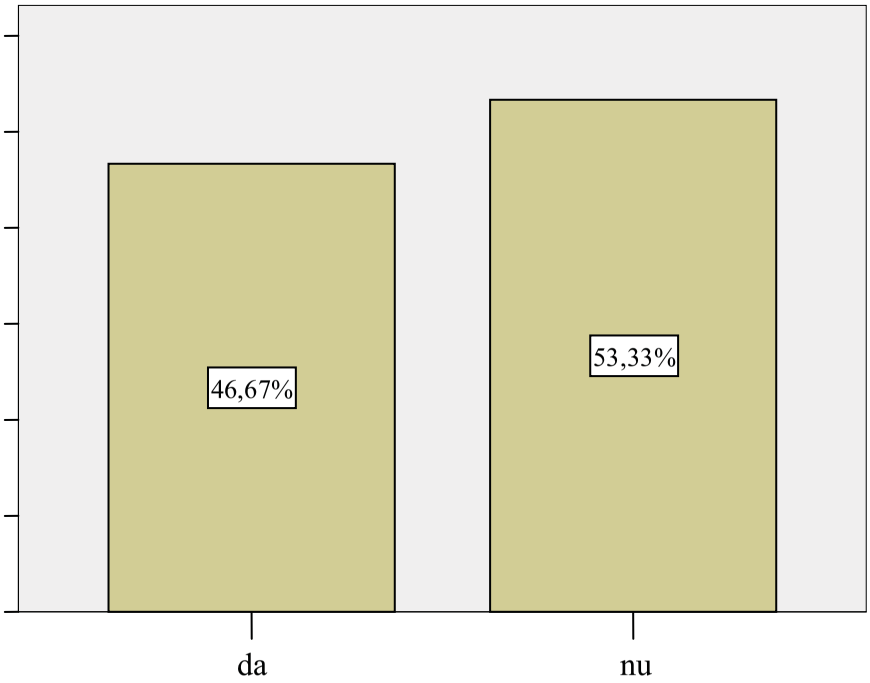

Implicaţiile ce decurg de aici pot fi sintetizate astfel:

- Cei care folosesc un model mental mai exigenţi, fiind *mai nemulţumiţi de calitatea analizelor lor* decât cei care nu utilizează aşa ceva;
- Cei care folosesc un model mental *îşi schimbă mai des punctul de vedere* asupra unei analize efectuate, după ce au predat-o, comparativ cu ceilalţi, care sunt mai consecvenţi cu propriile opinii;
- Cei care folosesc un model mental sun mai flexibili, *analizând* în mai mare măsură decât ceilalţi *informaţiile din mai multe perspective*;
- Cei care folosesc un model mental sunt mai exacţi, *identificând mai rar corelaţii inexistente* în analizele pe care le efectuează;
- Cei care folosesc un model mental recunosc *în mai mare măsură* că *au erori* în analizele pe care le realizează.

Tabelul 6. Avantajele şi dezavantajele utilizării unui model mental de analiză

	Avantaje	**Dezavantaje**	**Corelaţii nesemnificative**
Utilizarea unui model mental de analiză	*1. Analiştii sunt mai nemulţumiţi de calitatea analizelor lor.* *2. analizează informaţiile din mai multe perspective.* *3. identifică mai rar corelaţii inexistente.*	*1. îşi schimbă mai des punctul de vedere asupra unei analize efectuate, după ce au predat-o.* *2. comit în mai mare măsură erori.*	*1.confirmarea prognozelor realizate* *2. supraevaluarea informaţiilor negative* *3. raportarea la analize similare*

Se observă că prognozele realizate tind să se confirme la ambele categorii de analişti, indiferent dacă utilizează modele mentale sau nu (vezi graficul 6). De asemenea, nu se pot face diferenţieri între analişti în ceea ce priveşte tentaţia de a supraevalua informaţiile negative sau tendinţa de a se raporta la analize similare efectuate în trecut.

Graficul 6. Aveţi un model mental care stă la baza analizelor dvs.? (în cifre)

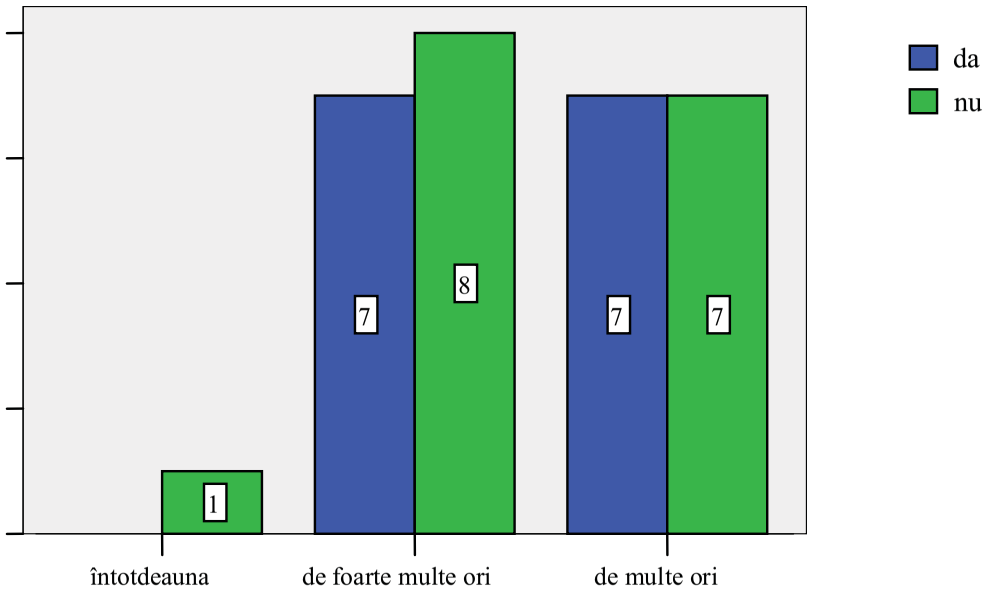

S-au confirmat prognozele din analizele dvs.?

Interesant de evidenţiat este şi faptul că procentul acelora care utilizează un model mental creşte odată cu *vârsta*, cei cu *vechime* mai mică de 5 ani fiind cei care declară în cea mai mică măsură că utilizează un model mental pentru analiză (vezi tabel 7).

Tabelul 7. Existenţa modelului mental după vârstă şi vechime (în procente)

		Aveţi un model mental care stă la baza analizelor dvs.?	
		da	nu
Vârstă	21-30 ani	33,3	66,7
	31-40 ani	42,9	57,1
	41-50 ani	71,4	28,6
Vechime	1-5 ani	30,8	69,2
	6-10 ani	71,4	28,6
	11-15 ani	50	50
	16-20 ani	50	50

În acelaşi registru, se pot comenta şi rezultatele la întrebarea ce vizează existenţa *aceloraşi etape* în efectuarea diferitelor analize. Astfel, analiştii care nu urmează întotdeauna aceleaşi etape consideră *în mai mare măsură* decât ceilalţi că *lipsa unui model de analiză determină apariţia erorilor* (vezi graficul 7).

Graficul 7. Lipsa unui model mental determină erori în analiză? (în procente)

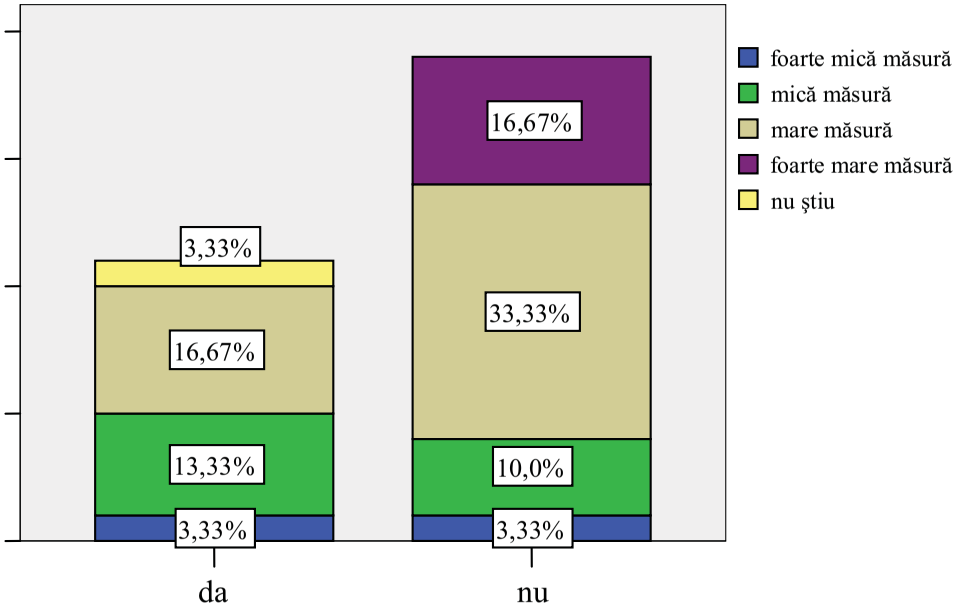

Când realizaţi o analiză, urmaţi aceleaşi etape?

Situaţia este mai echilibrată în ceea ce priveşte *lipsa metodelor*: şi cei care urmează aceleaşi etape, şi cei care nu, apreciază aproximativ la fel că lipsa unor metode de analiză ar genera apariţia erorilor.

Defalcat pe vârstă şi vechime, cei care nu urmează aceleaşi etape sunt preponderent din *categoria de vârstă 21-30 ani* şi au *vechimea* în domeniu *mai mică de 5 ani* (vezi tabelul 8).

Tabelul 8. Utilizarea aceloraşi etape în analiză,
după vârstă şi vechime (în procente)

		Când realizaţi o analiză urmaţi aceleaşi etape?	
		da	nu
Vârstă	21-30 ani	22,2	77,8
	31-40 ani	42,9	57,1
	41-50 ani	42,9	57,1
Vechime	1-5 ani	23,1	76,9
	6-10 ani	42,9	57,1
	11-15 ani	50	50
	16-20 ani	50	50

O concluzie referitoare la variabilele *vârstă* şi *vechime* arată că **cei tineri mai degrabă nu au un model mental şi nu urmează aceleaşi etape în realizarea unei analize** comparativ cu cei mai în vârstă şi cu experienţă mai mare, care au şi model şi capacitatea de a utiliza în mod diferenţiat etapele în funcţie de complexitatea analizei. Partea interesantă este legată de faptul că cei tineri apreciază *în mai mare măsură* decât ceilalţi (cu vârstă şi vechime mai mari) că *lipsa unui model de analiză şi a unor metode determină apariţia erorilor*. Altfel spus, **cei care folosesc modele şi metode de analiză apreciază că erorile sunt dependente în *mică* şi *foarte mică măsură* de neutilizarea lor, pe când cei care nu le folosesc le consideră responsabile pentru eventualele erori**.

Analizând răspunsurile subiecţilor referitoare la enumerarea *etapelor folosite în analiză*, majoritatea au conturat un model care ar cuprinde următorii paşi:

1. Lectura datelor şi informaţiilor avute la dispoziţie;
2. Centrarea riscului sau a problemei de analizat;
3. Identificarea aspectelor care lipsesc şi a elementelor problematice;

4. Clarificarea/completarea datelor prin apelul la alte surse;
5. Conturarea ipotezelor;
6. Identificarea informaţiilor contradictorii şi eliminarea argumentelor periferice;
7. Corelarea datelor şi construirea argumentaţiei;
8. Elaborarea scenariilor posibile de evoluţie;
9. Formularea concluziilor.

În ceea ce priveşte utilizarea metodelor, doar 16,7% dintre analişti au afirmat că folosesc *cu preponderenţă* o anumită tehnică, însă, atunci când li s-a cerut s-o menţioneze, am constatat că plaja metodelor folosite este destul de restrânsă, redusă la metoda ipotezelor concurente, metoda scenariilor, brainstorming-ul sau analiza de conţinut.

În ceea ce priveşte *confirmarea prognozelor*, analiştii se declară relativ mulţumiţi de rezultatele proprii, aşa cum reiese din graficul 8.

Graficul 8. În general, s-au confirmat prognozele din analizele dvs.? (în procente)

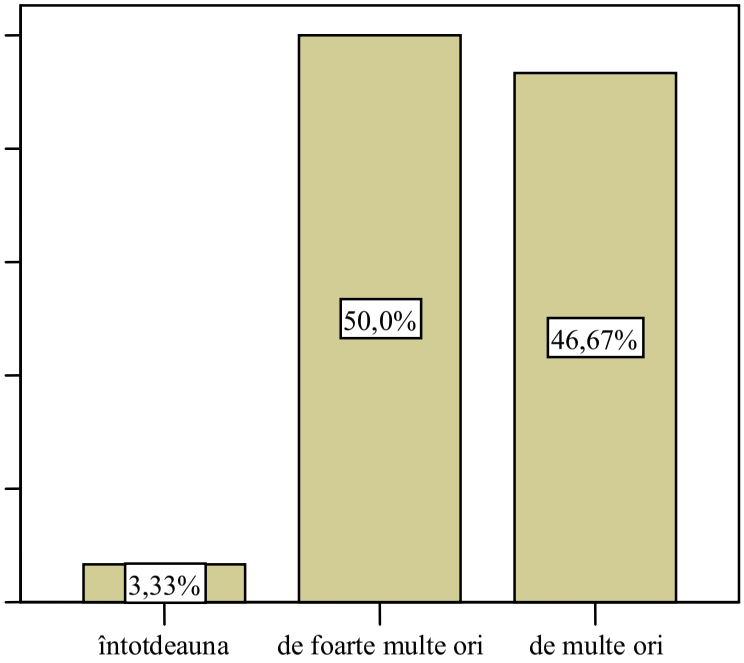

În opinia respondenţilor, *nu există o diferenţă semnificativă* între cei care folosesc/nu un anumit model mental şi calitatea prognozelor realizate de aceştia (vezi graficul 9).

Graficul 9. Aveţi un model mental care stă la baza analizelor dvs.? (în procente)

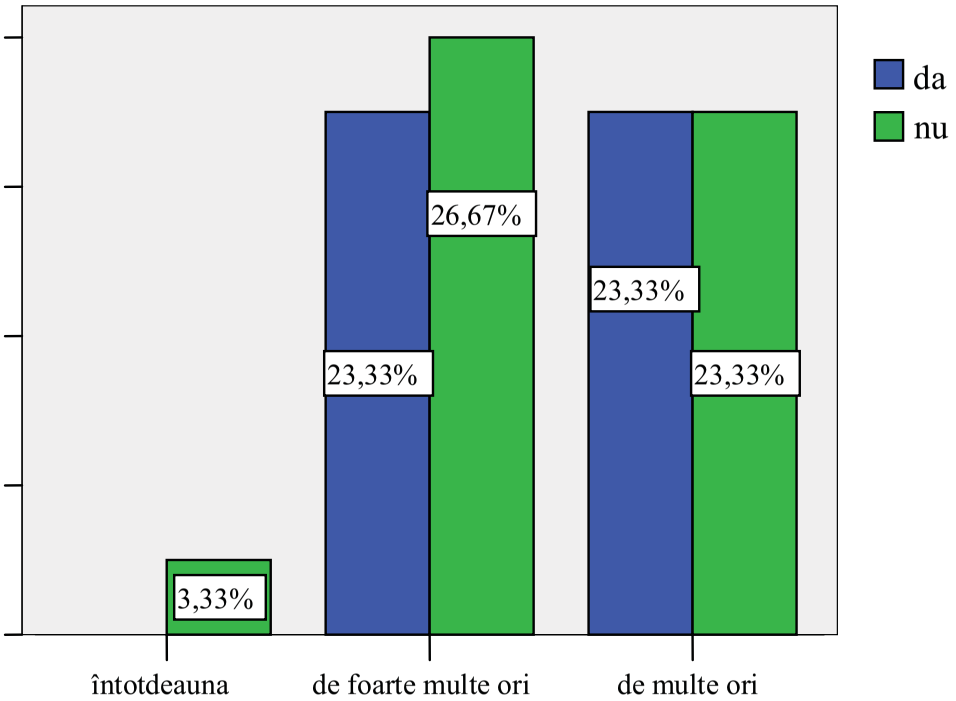

În situaţia în care prognozele realizate au fost infirmate, cele mai frecvente *cauze invocate de analişti* se referă la:

- Insuficienţa datelor avute la dispoziţie;
- Existenţa unor date contradictorii;
- Necorelarea corectă a informaţiilor;
- Lipsa experienţei în prognoză;
- Neînţelegerea în profunzime a fenomenului studiat;
- Infirmarea datelor iniţiale;

- Căi de comunicare deficitare în interiorul companiei;
- Credibilitatea sursei;
- Modificarea situaţiei ca urmare a unor evoluţii imprevizibile;
- Apariţia unor variabile necunoscute la momentul prognozei;
- Atenţie insuficientă acordată tuturor informaţiilor disponibile;
- Lipsa timpului suficient alocat prognozei.

După cum se observă, motivele invocate sunt atât de ordin subiectiv, cât, mai ales, de ordin obiectiv, mergând de la calitatea şi volumul informaţiilor avute la dispoziţie până la lipsa timpului sau modalităţile de relaţionare din interiorul companiei. Pentru a vedea în ce măsură subiecţii investigaţi sunt consecvenţi în afirmaţii, le-am cerut să precizeze modalităţile prin care s-ar putea evita erorile şi ar creşte calitatea analizelor şi prognozelor realizate. Unele răspunsuri sunt asemănătoare cu cele prezentate anterior, altele vizează şi alte aspecte:

- Stabilirea unor termene rezonabile;
- Întâlniri de lucru cu alţi experţi în domeniu;
- Prelucrarea constantă a feed-back-urilor primite;
- Schimburi de „bune practici";
- Accesul mai facil la informaţii;
- Specializarea pe un singur domeniu;
- Creşterea expertizei şi a nivelului de cultură;
- Documentare constantă asupra evoluţiei problematicilor din competenţă;
- Îndrumarea celor tineri de către persoane cu experienţă mai mare în domeniu.

În final, am încercat să identific percepţia subiecţilor vis-a-vis de *importanţa profesiei de analist şi a rezultatelor acesteia la nivelul companiei.* Respondenţii consideră analistul ca fiind *unul din cei mai importanţi angajaţi ai instituţiei*, deşi uneori se consideră insuficient valorizat.

Rolul analistului este de *a conferi plusvaloare informaţiilor* şi de a transforma datele în mesaje cu semnificaţie relevantă pentru domeniul în care activează, produsele analitice elaborate fiind indispensabile pentru luarea unor decizii corecte.

Concluzii

Elementele semnificative reieşite în urma interpretării datelor sunt următoarele:

- Munca în echipă generează *în mai mare măsură* erori în realizarea analizei iar nemulţumirile faţă de produsul analitic sunt *mai mari* comparativ cu situaţia în care se lucrează în mod individual. Se pare că *în condiţii de grup* se pot pierde detalii importante, modul în care sunt interpretate informaţiile nu mulţumeşte pe toată lumea iar nivelul satisfacţiei faţă de produsul final este destul de redus.
- Cei care lucrează singuri mai degrabă nu folosesc un *model mental de analiză* comparativ cu cei care lucrează în echipă care utilizează, *în mai mare măsură*, un anume model.
- Cei care folosesc un model mental sunt mai nemulţumiţi de *calitatea analizelor lor*, analizează informaţiile *din mai multe perspective* şi identifică mai rar *corelaţii inexistente* decât cei care nu utilizează aşa ceva. În schimb, comit în mai mare măsură *erori* în analizele pe care le realizează şi îşi schimbă mai des *punctul de vedere* asupra unei analize efectuate, *după ce au predat-o*, comparativ cu ceilalţi, care sunt mai consecvenţi cu propriile opinii.
- Prognozele realizate *tind să se confirme* şi la cei care utilizează modele mentale, şi la cei care nu folosesc aşa ceva.
- Cei tineri mai degrabă *nu au un model mental şi nu urmează aceleaşi etape în realizarea unei analize* comparativ cu cei mai în vârstă şi cu experienţă mai mare, care au şi model şi capacitatea de a utiliza în mod diferenţiat etapele în funcţie de complexitatea analizei. Tinerii apreciază *în mai mare măsură* decât ceilalţi (cu vârstă şi vechime mai mari) că *lipsa unui model de analiză şi a unor metode determină apariţia erorilor*. Altfel spus, *cei care folosesc modele şi metode de analiză apreciază că erorile sunt dependente în mică şi foarte mică măsură de neutilizarea lor, pe când cei care nu le folosesc nu sunt atât de convinşi de acest lucru*.

Aşadar, este important să înţelegem că activitatea analistului astăzi este esenţială în orice companie, deoarece prin intermediul acesteia informaţiile brute obţin plusvaloare şi sunt transformate în elemente importante pentru atingerea obiectivelor corporaţiei.

Referințe bibliografice

1. Dumitru Irena. (2009). *Psihologia analizei informației*, Curs nepublicat.
2. Heuer Richards Jr. (1999). *Psychology of Intelligence Analysis*, Central Intelligence Agency, Washington D.C.
3. Maior George Cristian. (2008). *Cuvânt de deschidere* în „Intelligence", nr. 13.

PARTICULARITĂŢI ALE ANALIZEI INFORMAŢIILOR ÎN/PENTRU MEDIUL DE AFACERI

Loredana IVAN*

Abstract

Intelligence site, in general, and analysis of intelligence, in particular, are present both in the institutional processes and in the related business, both areas of action are common stages, respectively (of) instruments analytical use. Elements of distinction aimed purpose and sources/how to obtain information. In the circles in which it tackled the „Competitive Intelligence" there is some confusion, which requires a brief overview of the distinction between it and other areas related activities, complementary or independent, that process or circulate data and information.

Keywords: Benchmarking, Data Mining, Business Intelligence, Knowledge Management. Competitive intelligence. Economic intelligence.

Introducere

Intelligence-ul, ca informaţie acţionabilă, necesară şi produsă pentru a sprijini procesul de luare a deciziilor, este rezultatul unui proces de culegere/colectare de informaţii, procesare, analiză şi realizare a produsului de intelligence. Analiza informaţiilor şi producerea de intelligence sunt etape utilizabile în varii domenii ale vieţii economico-sociale, indiferent că vorbim de cele din spectrul instituţional/administrativ – ministere, autorităţi, structuri naţionale sau departamentale de intelligence – de mediul de afaceri sau chiar de zona academică. Elementele de distincţie între diversele utilizări sunt date de *modalitatea de a obţine* fondul informaţional şi *scopul concret* urmărit prin analiza de informaţii.

Structurile naţionale de intelligence obţin informaţiile atât din surse publice ori din cele reglementate, precum şi din surse secrete şi vizează să asigure asistarea informativă a actului de decizie aferent managementului instituţiilor publice abilitate prin lege să beneficieze de astfel de informări.

* Doctorand ANIMV Bucureşti, lorry.ivan@gmail.com.

Entităţile care acţionează în mediul de afaceri sunt preocupate să obţină şi fructifice diverse avantaje, care să le permită să fie competitive. În acest sens, apelează la varii instrumente pentru a cunoaşte caracteristicile pieţelor şi ale competitorilor, astfel încât deciziile de afaceri să conţină o doză cât mai redusă de incertitudine. În acest sens, informaţia este considerată un neofactor de producţie, care, utilizată corect, potenţează şi valorizează factorii de producţie clasici. Caracteristica de legalitate este importantă în acest domeniu, informaţiile utilizate fiind exclusiv din surse publice.

Cercurile academice au ca scop cercetarea academică şi sunt orientate, cu predilecţie, spre paleta de informaţii din surse cu acces nerestricţionat (deschise, oficiale etc.). Cu toate acestea, cercetarea este un domeniu în care primordialitatea deţinerii informaţiei este definitorie. A cunoaşte anticipat rezultatele competitorilor, a prognoza evoluţii sau a anticipa tendinţele pieţelor pentru noi tehnologii sunt tot atâtea provocări pentru mediul privat de intelligence.

În concluzie, toate categoriile de utilizatori de informaţii menţionate anterior au ca factor determinant nevoia, profund umană, de anticipare. De altfel, din cele mai vechi timpuri, oamenii au încercat, cu instrumentele timpului lor, să cunoască viitorul sau, particularizat la zona mediului de afaceri, să identifice şi utilizeze cât mai multe repere despre competitori. Scăderea nivelului de incertitudine creează confort şi, de ce nu, gestionată abil, poate aduce profit. Informaţia privind anticiparea mişcărilor concurenţei a fost, este şi, cel mai probabil, va fi preţuită de cei care performează în economie.

Raportat la preocupările entităţilor din mediul de afaceri de a recurge la practici de intelligence, pentru a-şi creşte sau conserva competitivitatea, este deja înţeles faptul că, într-o economie ce se globalizează în ritm rapid, colectarea şi analiza sistematică a informaţiilor asigură, în mod cert, un avantaj concurenţial durabil (*Guide pratique pour les PME*, 2006, p. 5). Nevoia de intelligence în managementul economic a apărut ca urmare a restrângerii continue a intervalului de timp alocat proceselor decizionale, dar şi a necesităţii de elaborare a unor direcţii de acţiune, plecând de la scenarii cât mai plauzibile. Cunoaşterea corectă a situaţiei din mediul de afaceri şi analizarea, în timp real, a implicaţiilor mişcărilor concurenţei sunt premise importante pentru diminuarea riscurilor sau sporirea oportunităţilor, chiar dacă presupun efectuarea unor corelaţii complexe şi rapide.

De altfel, folosirea activităţilor de intelligence reprezintă o perspectivă de abordare a afacerii din ce în ce mai răspândită. Este practicată, de mulţi ani, în ţări precum Japonia, Germania, Marea Britanie, SUA sau China (*The Evolution of Competitive Intelligence in China,* JISB, 2011, pp. 61-75), iar procesul utilizat poartă denumirea generică de *Intelligence Competitiv*.

Delimitări conceptuale

Confuzia existentă în cercurile în care este abordat subiectul „Intelligence Competitiv", de la discuţiile profesionale la dezbaterile academice, face necesară o scurtă prezentare a distincţiei dintre acesta şi alte domenii sau activităţi conexe, complementare sau independente, ce procesează sau vehiculează date şi informaţii: Benchmarking, Data Mining, Business Intelligence, Knowledge Management, Marketing şi Spionaj Economic.

▪ *Intelligence-ul Competitiv (IC)*

Privit ca instrument de creştere a competitivităţii, IC contribuie la îmbunătăţirea continuă a calităţii produselor, serviciilor şi soluţiilor oferite de companii şi are, totodată, un rol important în creşterea gradului de inovare. Oportunităţi pentru obţinerea avantajului asupra concurenţilor sunt create dacă mai multe necunoscute (cum/unde îşi îmbunătăţeşte adversarul afacerea; când îşi va lansa următorul produs; care sunt rolul şi locul informaţiei în strategiile competitorilor etc.) primesc răspunsuri clare şi sigure, printr-un management specific al informaţiilor, bazat pe proceduri, instrumente, metodologii şi competenţe verificate – printr-un proces de IC.

Există o multitudine de definiţii ale acestui concept, funcţie de momentul istoric sau spaţiul geografic în care a fost formulată. Primul studiu documentat asupra utilizării metodelor de intelligence a fost realizat în SUA, de Pinkerton (1969), şi prezintă, în detaliu, etapele prin care o companie din Midwest a realizat un sistem pentru a obţine informaţii de marketing. Este cel mai detaliat studiu de caz din perioada de început a IC. Alte articole semnificative din acea perioadă au fost publicate de Guyton (1962), Kelly (1965), Greene (1966) şi Aguilar (1967). Toate lucrările din etapa de început au vizat căutarea de informaţii pentru marketing, nejustificând denumirile de „Intelligence", „Business intelligence" sau „Marketing intelligence". Apariţia lucrării „Competitive Strategy", a lui Michael Porter (1980), a constituit un moment de cotitură, analiza industriei şi a competitorilor înlocuind simpla constatare a unei situaţii existente cu începuturile analizei predictive.

Dintre definiţiile relevante pentru a contura spectrul IC, reţin atenţia cele în care se evidenţiază particularităţile acestui proces şi/sau conexiunile sale cu analiza de intelligence.

R. Brody (2008) defineşte IC ca „procesul prin care companiile adună informaţii acţionabile despre concurenţi şi mediul concurenţial, pe care, în mod ideal, le utilizează în planificare şi procesele decizionale pentru a îmbunătăţi performanţele proprii".

Conform site-ului organizaţiei SCIP (*Strategic and Competitive Intelligence Professionals*, http://www.scip.org/), IC reprezintă „metoda de colectare etică şi morală, analiza şi distribuirea informaţiilor în ceea ce priveşte mediul competitiv, oportunităţile, vulnerabilităţile şi intenţiile concurenţilor din mediul de afaceri. Educarea în acest domeniu îmbunătăţeşte abilitatea managerilor la fel de bine ca a managerilor superiori de a face faţă riscurilor, de a rezolva ameninţările venite din partea concurenţei, de a anticipa oportunităţile de piaţă, de a susţine sau de a câştiga un avantaj de piaţă".

Potrivit lui S. Sharp (2009, p. 214), IC „reprezintă opusul veştilor proaste. Este cea mai bună informaţie pe care o puteţi avea, chiar dacă se potriveşte sau nu direcţiei companiei, pentru că ea reprezintă realitatea şi, prin urmare, oferă oportunităţi". Procesul de IC redat de S. Sharp (Date-Informaţii-Analiză-Intelligence-Decizie-Acţiune-Rezultate) este acceptat de cei mai mulţi autori şi reflectă similitudinea cu procesul de intelligence utilizat de instituţiile publice.

V. Ivan (2014, p. 164) consideră IC ca fiind „un proces sistematic, etic şi legal, de colectare din surse publice a datelor şi informaţiilor privind capabilităţile, practicile şi intenţiile competitorilor, tendinţele tehnologice şi cele ale pieţei, etape urmate de analiza informaţiilor, producerea şi diseminarea informaţiilor cu potenţial acţionabil (intelligence), în vederea asigurării avantajului competitiv, fructificării oportunităţilor şi evitării surprizei în piaţă".

Astăzi, IC este răspândit în toate economiile moderne, fiind parte a activităţii companiilor multinaţionale, a cluburilor sportive* sau a organizaţiilor neguvernamentale. Modelul utilizat este cel folosit şi de agenţiile de intelligence guvernamentale: planificare, colectare, procesare, analiză şi diseminare. Desigur, acesta este, ca orice model, o simplificare a realităţii, în fapt, existând o multitudine de bucle de feedback între elementele sale.

Profesioniştii din domeniu vorbesc despre crearea de capabilităţi sau competenţe, în sensul că acest instrument este deja văzut ca un capital în sine, un activ intangibil, neputând fi gândit ca un simplu instrument de consultanţă sau de training. Rolul său este de a crea valoare adăugată în procesele şi funcţiunile afacerii. Astfel, intelligence-ul acţionează ca un element cheie în conceperea strategiei, prin reducerea incertitudinii încă de la colectarea şi

---

* Un interesant studiu realizat în Grecia, în anul 2012, despre implementarea IC în cluburile de fotbal din Turcia, este accesibil la http://www.atiner.gr/papers/SPO2012-0262.pdf. Un alt studiu, realizat în SUA şi publicat în anul 2006, este accesibil la https://www.yumpu.com/en/document/view/10861863/an-examination-of-the-existence-and-usage-of- (ambele pagini au fost accesate la 12 ianuarie 2015).

validarea informaţiilor ce servesc ca input în formularea acesteia. În acest fel, asigură o fundamentare realistă şi dinamică a proceselor de luare a deciziei, atât la nivel operaţional şi tactic, cât şi la nivel strategic.

▪ *Benchmarking*

Reprezintă o estimare, o apreciere a performanţei unei companii sau a unei componente a activităţii acesteia faţă de o altă companie din acelaşi domeniu de activitate, respectiv, a unei componente a activităţii acesteia. Benchmarking-ul poate fi urmat sau nu de reconfigurarea unor componente organizaţionale.

Benchmarking-ul se poate reduce la o simplă comparaţie între indicatori sau poate fi extins cu studiul metodelor, cutumelor şi practicilor folosite de competitorii care obţin performanţe în domeniul studiat. De cele mai multe ori, nu se limitează la informaţiile despre concurenţa directă, ci caută inovaţia dincolo de limitele domeniului în care acţionează organizaţia respectivă. Vizează, preponderent, procesele similare din alte companii şi, în principal, modul de implementare a celor mai bune practici pentru a obţine performanţa.

Benchmarking-ul este un instrument al managementului unei firme, capabil să-i permită reducerea costurilor şi ridicarea performanţelor tehnico-economice, preponderent, prin imitarea bunelor practici dintr-un domeniu. În egală măsură, însă, sfera sa de acţiune poate depăşi cazul izolat al unei firme, extinzându-se la o ramură economică, economie naţională, economie globală, sistem de cercetare, în care apariţia provocărilor presupune dezvoltarea de politici care să permită guvernelor să identifice şi să urmărească, pe plan mondial, unde există cele mai eficiente condiţii care să asigure obţinerea de performanţe economice, ştiinţifice şi sociale, mecanisme şi măsuri care să orienteze politicile de dezvoltare durabilă a societăţii (*Ce este Benchmarking-ul ...* http://www.ttonline.ro/).

Deşi atât IC, cât şi benchmarking-ul au ca scop creşterea competitivităţii companiei, metodele şi rezultatele sunt diferite. Benchmarking-ul foloseşte indicatori economici de performanţă, fiind limitat la acestă zonă, în timp ce IC are o gamă mult mai largă de indicatori şi factori. Intenţia unui concurent de a iniţia o campanie negativă la adresa produselor unei companii nu poate fi relevată de benchmarking, însă IC este obligat să furnizeze această informaţie. Benchmarking-ul este utilizat în analizele de intelligence, în primul rând, pentru cunoaşterea generală a competitorilor şi, de aceea, relaţia dintre ele este una de parte-întreg, benchmarking-ul intrând în sfera de cuprindere a IC (Cook şi C.Cook, 2000; Fuld, 1995).

▪ *Data Mining*

Este procesul (numeric, digital) de scanare automată, cu ajutorul unor algoritmi specializaţi, a unei baze de date în formă informatizată, în scopul identificării de tipare structurale (patternuri), în baza cărora se pot elabora modele. Volumul de date tot mai mare şi, mai ales, complexitatea datelor şi relaţiilor dintre ele reduc semnificativ posibilitatea ca omul – chiar ajutat de cele mai performante instrumente de raportare şi vizualizare – să descopere legături între diverse evenimente „încapsulate" în datele pe care le putem stoca în sisteme fără precedent. Soluţiile performante de *Data Mining* identifică şi verifică automat legături între evenimente corelate sau elemente ale unor evenimente corelate.

Fiind un proces de analiză a unor cantităţi mari de date şi de „extragere" a informaţiilor relevante din ele, prin folosirea unor metode matematice şi statistice, *Data Mining* este utilizat, de obicei, de către organizaţiile profilate pe prelucrarea informaţiilor despre companii şi de către analiştii financiari. În plus, este folosit tot mai mult în domeniul ştiinţific pentru extragerea informaţiilor din volume mari de date, generate, de exemplu, de experimente moderne (http://ro.wikipedia.org/wiki/Extragerea_de_cuno%C8%99tin%C8%9Be_din_date).

În concluzie, *Data Mining* se referă la căutarea patternurilor în structuri de date numerice cu ajutorul programelor informatice, iar, în planificarea resurselor economice, constă în analiza statistică şi logică a unor mari volume de date despre tranzacţii, dar şi în căutarea unor şabloane ce pot ajuta procesul de luare a deciziilor. Relaţia dintre *Data Mining* şi IC este una de independenţă.

▪ *Business Intelligence*

Reprezintă o dezvoltare a proceselor de *Data Mining*, păstrând principalele caracteristici. Se aplică algoritmi avansaţi în bazele de date proprii şi se obţin informaţii cu privire la propria activitate. În contrast cu IC, care se referă, în principal, la activităţile concurenţilor companiei în mediul extern, *Business Intelligence* este mai mult o „afacere internă", în sensul că priveşte activităţi interdepartamentale, analiza fluxurilor materiale şi informaţionale şi modalităţile de îmbunătăţire a activităţii. Lucrarea *„Business Intelligence Roadmap"* (MOSS L. T.; ATRE S., 2003) prezintă *Business Intelligence* drept o „arhitectură şi o colecţie de aplicaţii şi baze de date operaţionale integrate, precum şi de sisteme de asistenţă a deciziilor, care furnizează comunităţii de afaceri (n.n. managementului) un acces mai uşor la datele despre afacere".

Business Intelligence este un proces iterativ, întrucât: se porneşte de la mediul operaţional (intrări, procese, ieşiri); datele sunt extrase din acest

mediu şi depozitate în depozite de date; decidentul foloseşte sistemele de asistare a deciziilor pentru a extrage datele din depozitul de date; deţinând aceste informaţii, un decident poate elabora planuri de acţiune. Ca urmare, *Business Intelligence* este complementară IC în cunoaşterea propriei companii.

▪ *Knowledge Management*

Se referă la administrarea cunoştinţelor organizaţionale despre mediul intern sau extern companiei, determinând utilizarea eficientă a informaţiilor necesare deciziilor curente sau planificării strategice pentru creşterea performanţelor. Fără un sistem adecvat de management al cunoştinţelor, informaţiile colectate prin procesul de IC vor fi utilizate doar pentru decizii imediate (nivelul tactic), privând managementul companiei de o importantă resursă necesară planificării pe termen mediu şi lung (nivelul strategic). Astfel, procesele de Knowledge Management preiau produsele de IC şi le introduc în circuitele informaţionale ale companiei, precum şi în baza de cunoştinţe/date a acesteia. Relaţia este una de suport reciproc, fiecare activitate folosind produsele celeilalte.

▪ *Marketing*

Este funcţia şi, totodată, procesul unei organizaţii/entităţi economice, care, prin metode şi tehnici ştiinţifice, permite identificarea, în mod sistematic, a nevoilor, cerinţelor şi dorinţelor publicului-ţintă, în vederea satisfacerii cu produse şi servicii. Mijloacele prin care o companie cunoaşte şi se adaptează cerinţelor mediului (intern şi extern) sunt metode şi tehnici ştiinţifice aflate la intersecţia dintre economie, sociologie, psihologie, istorie economică, antropologie ş.a. Marketing-ul este orientat către client şi preferinţele acestuia, către tendinţele pieţei ce nu ţin cont neapărat de raţionalitatea cumpărătorului (culori „la modă", materiale, tehnologii ş.a.).

IC a apărut ca o necesitate a marketing-ului de a beneficia de estimări, în condiţiile în care datele nu erau întotdeauna disponibile. Ulterior, IC a dobândit noi valenţe şi propria identitate. În concluzie, se poate spune că cele două activităţi sunt complementare în cunoaşterea mediului de afaceri, Marketing-ul vizând preponderent clienţii, iar IC concurenţa.

▪ *Spionajul economic*

Cel mai adesea, IC este confundat/asimilat spionajului economic/industrial, lucru total eronat. De altfel, Gilad şi Gilad (GILAD Benjamin; GILAD Tamar, 1988, p. 36) consideră că IC „nu are legătură cu spionajul industrial. Spionajul industrial este o cale ilegală de a obţine avantaj temporar asupra competiţiei". Conform *Le Petit Larousse*, spionajul industrial reprezintă „culegerea de informaţii din mediul industrial (n.n. nefiind

precizată modalitatea legal/ilegal), în special, a acelor informaţii referitoare la metodele de fabricare". În schimb, toate definiţiile IC precizează că este vorba despre o activitate legală, o monitorizare a activităţii din mediul exterior organizaţiei, cu scopul de a culege informaţii relevante pentru procesul decizional. Contrar spionajului, IC este un proces legal, care permite obţinerea informaţiei albe şi gri şi nu a celei negre*. Sub alte aspecte, însă, similitudinile sunt mari. În afara metodelor de culegere a informaţiilor secrete, colectarea informaţiilor, procesarea, analiza şi producerea de intelligence au, în principiu, acelaşi conţinut.

Particularităţi ale analizei informaţiilor în/pentru mediul de afaceri

În general, analiza presupune aplicarea unor tehnici sau metode de analiză asupra unui set de date şi/sau informaţii, astfel încât produsul de intelligence rezultat să conţină valoare adăugată (informaţie reieşită din judecata analistului) şi să fie util deciziilor bneficiarului.

Ca şi în intelligence-ul instituţional/guvernamental, analiza de informaţii pentru mediul de afaceri presupune utilizarea de metode şi tehnici în procesul de prelucrare a informaţiilor disponibile, în vederea obţinerii de informaţii noi – cu valoare adăugată faţă de cele iniţiale (intelligence) – şi cu potenţial acţional pentru beneficiar.

Conform uneia dintre clasificări, instrumentarul analitic include două categorii de metode şi tehnici – cantitative şi calitative –, ambele fiind utilizate, deopotrivă, în zona guvernamentală şi în cea aferentă mediului de afaceri.

Metodele cantitative presupun cuantificarea factorilor ce sunt introduşi în analiză şi presupun folosirea de sisteme birocratice, statistice, contabile etc. de evaluare a datelor disponibile. Analizele cantitative sunt puternic sprijinite de abordările matematice şi de tehnica de calcul şi, deşi modelul este construit de analist, prelucrările ulterioare se realizează de programe informatice.

Pe de altă parte, *metodele calitative* au puternice legături cu cercetarea calitativă şi permit o angajare foarte coerentă într-un tip de raport cu realitatea empirică, cu „subiecţii" cercetării/analizei şi cu explicaţia ştiinţifică.

---

* Informaţiile albe şi gri sunt publice, gratuite sau cu acces reglementat (contra cost, cu aprobări speciale, disponibile numai membrilor unei asociaţii etc.). Se apreciază că ele reprezintă 70% şi, respectiv, 20% din totalitatea informaţiilor dintr-o piaţă. Restul de 10%, denumite informaţii negre, sunt secrete.

Raportat la dimensiunea evoluţiei temporale, analiza informaţiilor pentru mediul de afaceri comportă diverse elemente de distincţie, funcţie de momentul concret pe care îl abordăm.

În anii '90, erau utilizate, în general, metode şi tehnici tributare modelului Porter:

- analiza obiectivelor competitorilor (studiu de caz), analiza angajaţilor competitorilor (studiu de caz), analiza de cost (cantitativă/contabilă), analiza financiară (cantitativă/contabilă), resurse disponibile şi dezvoltare (studiu de caz), capacitate de producţie utilizată de competitori (studiu de caz) – Gordon (1989);
- cronologia, analiza SWOT, benchmarking – Fuld (1995);
- analiza-sinteza, studiul de caz şi benchmarking – Dutka (1998);
- analiza industriei (studiu de caz) – Burwell (1999);
- analiza industriei (studiu de caz), analiza pieţei (studiu de caz), analiza competitorilor (studiu de caz), benchmarking competitiv – Cook şi Cook (2000).

După anul 2005, instrumentarul s-a extins prin apariţia analizei de risc (Carr, 2006), a analizei-sinteză la nivelurile operaţional, tactic şi strategic (Fleisher şi Bensoussan, 2007), a analizei riscului (abordare calitativă) şi a avertizării timpurii – combinaţie de analiză cantitativă şi analiză calitativă (Fuld, 2010).

Totodată, trebuie făcută distincţia între metodele şi tehnicile de analiză şi produsul final, şi anume, produsul de intelligence, în care sunt înglobate rezultatele din una sau, de cele mai multe ori, din mai multe analize.

Într-un studiu realizat de SCIP în anul 2006, se susţine că 58% dintre analişti utilizează frecvent analiza competitorilor, iar 47% analiza SWOT. Numai 16% dintre aceştia folosesc analiza scenariilor şi doar 13% realizează profile ale managementului competitorilor (*State of The Art*, editat de Dale Fehringer *et al*., SCIP, 2006).

Principalele produse furnizate beneficiarilor de IC înglobează analiză din ce în ce mai sofisticată, iar metodele şi tehnicile moderne fac parte din instrumentarul analiştilor.

Pentru a caracteriza o situaţie complexă cum este o companie într-o anumită piaţă este nevoie de analize complexe care să includă analize cantitative şi analize calitative. Dacă, în perioada de început, erau utilizate preponderent metodele de analiză calitativă simple, precum analiza-sinteza şi studiul de caz, acum sunt folosite, preponderent, metode şi tehnici structurate, iar tendinţa este către cuantificări care să permită analiza informatică a datelor şi stocarea lor într-o formă care să poată fi utilizată facil în timp.

Informatizarea activităţilor de analiză a informaţiilor şi a celor de învăţare şi perfecţionare a metodelor analitice* oferă o viziune interesantă pentru perspectivele posibile ale domeniului.

Concluzii

Intelligence-ul, în general, şi analiza de intelligence, în particular, sunt procese prezente atât în zona instituţională, cât şi în cea aferentă mediului de afaceri, pentru ambele areale de acţiune fiind comune etapele şi, respectiv, (mare parte din) instrumentarul analitic folosit. Elementele de distincţie vizează scopul urmărit şi sursele/modalitatea de obţinere a informaţiilor.

Într-o economie tot mai globalizată, obţinerea/deţinerea unui avantaj competitiv constituie un deziderat major pentru orice entitate economică (indiferent că este din portofoliul statului sau are capital eminamente privat). În acest context, la nivelul mediului de afaceri (în primă fază din spaţiul occidental, dar, ulterior, şi în alte zone, inclusiv, în România, chiar dacă de dată relativ recentă), s-a conturat tot mai evident necesitatea folosirii activităţilor de intelligence.

Se relevă cu necesitate o aprofundare a ceea ce reprezintă Intelligence Competitiv sau mai noul Intelligence Economic – ca practică de IC la nivel statal –, în mediul universitar, pentru a crea un corp de specialişti care să sprijine competitivitatea firmelor şi a economiei româneşti.

Studii recente arată că, în majoritatea companiilor multinaţionale care activează în România, există structuri specializate de IC, iar, în firmele româneşti, conceptul este cvasi-necunoscut. Se poate vorbi despre o asimetrie informaţională în ceea ce înseamnă activităţile economice din România, asimetrie informaţională care nu favorizează factorii de producţie autohtoni.

Referinţe bibliografice

1. AGUILAR Francis Joseph (1967), *Scanning the Business Environment,* Macmillan, New York.
2. BRODY Roberta (2008), *Issues in defining competitive intelligence: An exploration*, în *Journal of Competitive Intelligence and Management* 4(3), 3-16.
3. CARR METCALF Margaret (2006), *Super Searchers on Competitive Intelligence*, Information Today, Inc., Medford, New Jersey, second printing.

* În acest sens, proiectul derulat la Universitatea Mason, TIACRITIS (acronim pentru Teaching Intelligence Analysis, Critical Thinking Skills).

4. COOK M; COOK C. (2000), *Competitive Intelligence: Create a Inteligent Organization and Compete to Win*, Kogan Page, SUA.
5. FLEISHER Craig S.; Bensoussan, Babette E. (2007), *Business and Competitive Analysis*, Pearson Education Inc, New Jersey.
6. FULD Leonard (1995), *The New Competitor Intelligence,* John Wiley and Sons.
7. FULD Leonard (2010), *The Secret Language of Competitive Intelligence*, Dog Ear Publishing, Indianapolis.
8. GILAD, Benjamin; GILAD, Tamar (1988), *The Business Intelligence System: a New Tool for Competitive Advantage*, Ed. Amacom, New York.
9. GREENE R.M., Jr., ed. (1966), *Business Intelligence and Espionage*, Homewood, IL, Dow-Jones and Irwin Inc.
10. GUYTON W. J. (1962), *A guide to gathering marketing intelligence*, Industrial Marketing, March.
11. IVAN Valeriu (2014), *Analiza informaţiilor: de la intelligence competitiv la componenta economică a securităţii naţionale*, Academia Română (Teza de doctorat), Bucureşti.
12. KELLY W.T. (1965), *Marketing Intelligence: The Management of Marketing Information,* Staples Press, London.
13. MOSS, L. T.; ATRE, S. (2003), *Business Intelligence Roadmap: The Complete Project Lifecycle for Decision-Support Applications*, Addison Wesley.
14. MULLER M.L. (2008), *Competitive intelligence in business: Latin America*, în *South African Journal of Information Management*, 9(2).
15. PINKERTON R.L. (1969), *How to develop a marketing intelligence system*, Industrial Marketing (serie de cinci articole, aprilie-august 1969).
16. PORTER Michael (1980), *Competitive Strategy,* Free Press, New York.
17. SHARP Seena (2009), *Competitive Intelligence Advantage*, John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey.
18. Xinzhou Xie şi Xuehui Jin (2011) (Academia de Ştiinţe şi Tehnologie din Beijing), în *The Evolution of Competitive Intelligence in China,* Journal of Intelligence Studies in Business 1, 2011, document accesibil la https://ojs.hh.se/index.php/ JISIB/article/viewFile/15/pdf (accesat în 10 ianuarie 2015).
19. *Guide pratique pour les PME* (2006), Cercle d'Intelligence Economique du MEDEF, Paris.
20. *Strategic and Competitive Intelligence Professionals*, la adresa http://www.scip.org/ (acces reglementat), consultată în 24 aprilie 2014.
21. http://www.atiner.gr/papers/SPO2012-0262.pdf.
22. https://www.yumpu.com/en/document/view/10861863/an-examination-of-the-existence-and-usage-of-;
23. ***, *Ce este Benchmarking-ul şi cum poate deveni el un instrument în managementul unei firme?* La http://www.ttonline.ro/sectiuni/

management-calitate/articole/308-ce-este-benchmarking-ul-i-cum-poate-deveni-el-un-instrument-managementul-unei-firme, accesat în 18 ianuarie 2015.
24. http://ro.wikipedia.org/wiki/Extragerea_de_cuno%C8%99tin%C8%9Be_din_date, accesat în 18 ianuarie 2015.
25. ***, *Le Petit Larousse,* Enciclopedie.
26. ***, *State of The Art: Competitive Intelligence* (Research Report 2005-2006), editat de Dale Fehringer *et al.*, SCIP, 2006.

ISTORIE ŞI MEMORIE ÎN INTELLIGENCE

VIAȚA ÎN LUMEA LUI CEAUȘESCU ÎN 1977 – CU SECURITATEA ÎNTOTDEAUNA PREZENTĂ

Helmut Müller-Enbergs*

Abstract

On 6 July 1971, Ceaușescu announced his Chinese influenced intentions to the members of the political Executive Committee. The „Cultural Revolution" which he now sought to bring to Romania, and which would subsequently put its stamp on the cultural climate of the Seventies in that country, represented the purposeful annihilation of all artistic and cultural life. In its stead, popular culture was preferred. 1977 was a year characterised by manifold insurrections by writers, artists, ethnic minorities and social subcultures such as the miners in Romania. In the end, the Conducător and his Communist Party used the Securitate as an instrument to rid themselves of their adversaries.

Keywords*: Ceaușescu's World, 1977, „Cultural Revolution", Securitate.*

Introducere

Este deseori afirmat faptul că statul chinez sub Mao Zedong (1893–1976) l-a inspirat pe Nicolae Ceaușescu (1918–1989) (Kunze, 2009, p. 188). Tânărul conducător român – cu un sfert de secol mai tânăr decât Mao – a călătorit în anul 1971 în Republica Populară, țară în acea perioadă evitată de către lagărul socialist european. Acolo, „Marele Cârmaci", așa cum este adesea numit, încerca să-și cimenteze puterea în interiorul Partidului Comunist Chinez, precum și la nivelul întregii țări, prin intermediul nemiloasei „Revoluții Culturale". Acest lucru a reprezentat o mutare importantă. Ziarul Partidului Chinez, „Drapelul Roșu", promova următoarea lozincă: „Marea Revoluție Culturală este o revoluție care a revendicat inimile oamenilor. Revoluția îndeplinește dorințele politice fundamentale ale acestora, subliniază convingerile lor, luminează calea pe care ei au urmat-o până acum sau pe care urmează să o aleagă: Înseamnă întreaga istorie a revoluției din China. Aceasta reprezintă cea mai grandioasă transformare socială văzută vreodată în istoria omenirii. Va fi piatra de încercare pentru o întreagă generație de comuniști devotați"(Li, 2010, p. 99).

---

* Cercetător științific în cadrul Comisiei Federale pentru Arhivele Stasi (*„Bundesbeauftragter für die Stasi-Unterlagen"*).

În curând, în China, două treimi din funcționarii Biroului Politic, din cadrul Comitetului Central, dar și din provincii, urmau să fie concediați din funcțiile pe care le ocupau. Apoi a urmat distrugerea tradițiilor culturale, a vestigiilor și a modului de viață, umilirile, persecuțiile și hărțuielile în rândul societății (Plänkers, 2010) – *dictatura Dictatorului*. Toate acestea par să îl fi impresionat pe Ceaușescu, în vârstă de 53 de ani.

Pe 6 iulie 1971, Ceaușescu a anunțat membrii Comitetului Executiv cu privire la intențiile sale influențate de politica chineză. „Revoluția Culturală" pe care se gândea să o aducă în România și care își va lăsa amprenta în mod consecutiv asupra climatului cultural al României anilor '70 (Langer, 2010, pp. 18-30), a reprezentat o anihilare intenționată a vieții culturale și artistice. În locul său a fost preferată cultura de masă. Comitetul de Stat pentru Cultură și Arte se afla acum în subordinea directă a Comitetului Central. Din acest moment, „idealurile politico-ideologice" începeau să se infiltreze la toate nivele culturii românești, libertatea artistică începea să fie îngrădită de rigoarea marxist-leninistă, iar lozinca stalinistă „Luptă împotriva cosmopolitizării" urma să se audă din fiecare colțișor al țării (Weißgerber, 2010, pp. 181–184).

Ceaușescu a efectuat schimbări dramatice: înnoitoarea „primăvară" politică a anilor '60 s-a transformat într-o autentică „iarnă" românească. „Liberalii, mica „burghezie" și spiritul libertin" urmau să fie înlăturate în mod definitiv (Kunze, 2009, p. 190; Dalos, 2010, pp. 205–238). Ceea ce era perfect legitim ieri, acum este istorie. În acea „zi de ieri", pentru a cita săptămânalul german *Der Spiegel*: „Teatrele rulau piese ale unor dramaturgi occidentali, precum Sartre, Miller, Osborne și chiar și piesa dramaturgului simbol al Teatrului Absurdului, Ionesco; editorii români publicau cărți ale unor scriitori precum Kafka, Proust și Joyce. Cinematografele și posturile de televiziune prezentau cele mai noi filme ale lui Fellini and Antonioni – o raritate chiar și în zonele rurale ale Europei Occidentale. Un spectacol al lui Louis Armstrong din 1966 a reprezentat sursa de inspirație pentru înființarea unei Catedre de muzică de jazz la Conservatorul din București" (*Rumänien. Stumpfer Kampfgeist*, 1971, p. 132).

Prinsă în această furtună a fost și Ana Blandiana (*1942), care la momentul acelui legendar concert de jazz al lui Louis Armstronga avea doar 24 de ani. În anul 1964 ea a publicat „Persoana întâia plural", urmat de un volum de poezii intitulat „Călcâiul vulnerabil" (1966); „A treia taină" a apărut în anul 1969. Blandiana a studiat filologia la Cluj (Klausenburg), terminându-și studiile în 1967. În perioada în care a ocupat funcția de editor al revistei „Viața Studențească" și apoi al revistei „Amfiteatru" a fost influențată și captivată de „înghețul" înregistrat în România după 1971 (Blandiana, 2014).

Cenzurii oficiale în România începând cu acea perioadă nu i-a conferit titulatura de „Revoluție Culturală" ca în China, ci una cu conotații oarecum poetice – „Dezvoltarea Conștiinței Ideologice în Societatea Socialistă

multilaterală" (Windgassen, 2002, p. 136). Dar și în cadrul acestui nou climat, Blandiana publică următorul său volum de poezii având un titlu cu conotații politice: „Octombrie, Noiembrie, Decembrie".

Trecute erau zilele dezghețului cultural, care a început când Ceaușescu, un oficial cu vechime în ierarhia partidului, a fost nominalizat să ocupe funcția de Prim-secretar al Comitetului Central al Partidul Muncitorilor din România (PMR), la 22 martie 1965; a fost votat în această funcție, așa cum era de așteptat, patru luni mai târziu. Conexiunile intime cu comunismul au devenit evidente atunci când partidul și-a schimbat denumirea în Partidul Comunist Român (PCR).

Doi ani mai târziu, pe 9 decembrie 1967, Partidul l-a numit Președinte al Consiliului de Stat, eliminând în acest fel, după mulți ani, separarea puterilor; Ceaușescu și-a asumat, în același timp, rolul de Comandant Suprem al Forțelor Armate ale României. Acum toată puterea era concentrată într-o singură mână – mâna sa. În 1974 (ratificat în 1975) a atins punctul culminant al puterii sale politice, devenind Președintele Statului. Însă se resimțea nevoia unui titlu atotcuprinzător, care să reflecte în mod adecvat întreaga sa influență în stat. Și o denumire demnă a fost curând identificată în termenul de „Conducător", care în limba germană era echivalentul notoriului „Führer", sau, în limba italiană, al termenului „Duce". Scriitorii, poeții și compozitorii au dezvoltat acest termen, sporindu-i aura mitică, cea mai dramatică formă a apelativului fiind reprezentată de hagiograficul „Fiul Luminii" („Son of Suns") (Kunze, 2009, p. 273).

Acesta era contextul premergător publicării de către Ana Blandiana a volumului de scurte povestiri intitulat „Cele patru anotimpuri" (1977). Ce opțiuni mai rămâneau deschise pentru intelectualii români ai acelor timpuri? Cea mai facilă variantă era aceea de a se supune, de a se conforma, de a alege calea bătătorită a oportunismului. Însă, studiul prezent ia în considerare alte opțiuni care s-au manifestat în acea perioadă.

O atmosferă de teroare înconjoară România ca un sirop vâscos

Nu este de mirare faptul că oamenii și-au dorit să iasă din această stare de fapt. Exemplul elocvent este cel al generalului maior Ion Mihai Pacepa (*1928) din cadrul Poliției Secrete Românești (Departamentul Securității Statului). El a ocupat funcția de Secretar de Stat în Ministerul de Interne și adjunct la conducerea Departamentului de Informatii Externe din 1972, având acces direct la conducătorul statului Nicolae Ceaușescu, fiind consilierul acestuia pe probleme de securitate națională. În vârstă de 49 de ani, generalul român s-a folosit de o vizită la Bonn, unde trebuia să transmită un mesaj cancelarului german Helmut Schmidt (*1918), pentru a cere azil politic în Statele Unite ale Americii pe 28 iulie 1978 (Pacepa, 1987). Pacepa a fost unul dintre cei mai importanți defectori din Europa de Est în timpul Războiului

Rece. Ulterior a divulgat secretele sale, și – așa cum s-a fost considerat mai târziu în România – a contribuit la expunerea naturii criminale a dictaturii comuniste din România (Schwarz, 16 November 2013).

Toate acestea s-au întâmplat la un an după ce manuscrisul lucrării „Cele patru anotimpuri" a Anei Blandiana a supraviețuit în mod miraculos cutremurului din București, de pe 4 martie 1977: se afla pe biroul unui redactor din clădirea editurii din București, dar a rămas intact după ce întreg edificiul s-a prăbușit. Dezastrul natural a cauzat peste 1.000 de morți, aproximativ 10.000 de răniți și în urma acestuia fiind distruse peste 30.000 de clădiri. Cutremurul a lăsat un număr ridicat de persoane fără adăpost (*Frankfurter Allgemeine Zeitung,* 7 martie 1977 și 29 martie 1977, p. 8).[1] Catastrofa a determinat un val de donații nu numai din Europa de Est, dar și din Vest, în valoare de milioane de dolari (Meier, 12 April 1977, p. 8).[2]

Cu toate acestea, informațiile divulgate de Pacepa nu s-au încadrat, la momentul acela, în calculele politice ale Occidentului. (Autobiografia sa a apărut nouă ani mai târziu, în Washington DC.)[3] Motivul pentru care acesta a defectat pare a fi, retrospectiv, evident: în acel moment, România oferea Occidentului „cheia'' pentru a deschide lumea aparent monolitică a Europei Socialiste.

Gesturile binevoitoare ale Occidentului față de regimurile socialiste, având și rolul de a crea acestora din urmă o imagine pozitivă în cadrul opiniei publice vestice, gesturi pe care însuși Ceaușescu le-a solicitat, au avut ecouri contradictorii în România. Totuși, este de subliniat faptul că, în martie 1977, Ceaușescu a încurajat o cooperare mai strânsă cu Comunitatea Europeană (CE), cu scopul de a destinde tensiunile dintre Est și Vest, mai ales că, așa cum și el afirma, Comunitatea Europeană s-a dezvoltat ca o „realitate" istorică.

---

[1] O evaluare contemporană a cutremurului poate fi găsită în *Frankfurter Allgemeine Zeitung,* 7 martie 1977, p. 1: *Schicksalsschlag*: „Doar cutremurul din 1940 din apropierea Vrancei a fost aproape la fel de puternic: acela a măsurat 7.3 pe scala Richter, cel din București a măsurat 7.2"; p. 7, „Herd in großer Tiefe. Wissenschaftler: Heftiges Nachbeben nicht zu befürchten" și „Cutremurul este un dezastru național pentru România. Prejudiciul rezultat este chiar mai mare decât cel al inundațiilor anterioare"; p. 7, „Este de așteptat să mai existe supraviețuitori sub dărâmături. După mai mult de cinci zile, încă erau salvați. România nu se mai așteaptă la alte cutremure".

[2] Retrospectiv, raportul lui Viktor Meier oferă un studiu remarcabil despre tensiunile sociale din anul 1977, astfel încât acesta rămâne un instrument indispensabil în reconstruirea problemelor complexe specifice acelui an.

[3] Cu privire la Ion Pacepa Cf Dennis Deletant, (1995), *Ceaușescu and the Securitate. Coercion and Dissent in Romania. 1965-1989*, New York; Jefferson Adams, (2014), *Strategic Intelligence in the Cold War and Beyond. The Making of the Contemporary World,* London/New York, p. 61; Ion Mihai Pacepa, (2014), *Moștenirea Kremlinului. Rolul spionajului în sistemul comunist de guvernare*, Bukarest; Nigel West, (2015), *Historical Dictionary of International Intelligence*, Lanham, p. 259; Arch Puddington, (2015), *Broadcasting Freedom. The Cold War Triumph of Radio Free Europe and Radio Liberty*, Lexington, p. 240.

Cazul lui Paul Goma

Între timp, persoanele care se opuneau în mod direct regimului se puteau aștepta la represiune puternică din partea Poliției Secrete, care putea conduce, în final și la exil. Aceasta a fost soarta lui Paul Goma (*1935). În timp ce era încă elev la școală, el și-a petrecut o săptămână într-o închisoare din Sibiu (Hermannstadt), deoarece și-a exprimat simpatia față de rezistența anti-comunistă. Ca student, a aparținut nucleului mișcării studențești din București care s-a manifestat public în favoarea Revoluției din Ungaria din 1956; pentru acest lucru a fost închis și ulterior pus sub arest la domiciliu. Zece ani mai târziu a încercat să își reia studiile, la care a renunțat însă sub presiunea autorităților.

Cu toate acestea, el a rămas loial principiilor Primăverii de la Praga (1968). Romanul său cu titlul „Ostinato", care se poate traduce ca „încăpățânat", „stăruitor", făcând analogie cu un termen din muzicologie care înseamnă o repetare persistentă a unui motiv, nu a primit acceptul de a apare în România, fiind publicat mai târziu în Germania la Editura Suhrkamp (Goma, 1971). Disidența sa politică a culminat în anul 1977 cu excluderea din cadrul Uniunii Scriitorilor din România, iar în luna noiembrie a aceluiași an, cu exilul în Franța (Olărescu, 2008; Petrescu, 2014, p. 396; Breban, 2014).

Împreună cu alți intelectuali, Paul Goma a militat pentru o conferință internațională pentru „Protejarea drepturilor omului" într-o scrisoare deschisă trimisă participanților la ședințele de lucru desfășurate la Belgrad, începutul lunii iunie a anului 1977 și care urmăreau implementarea prevederilor Conferinței de la Helsinki, cu privire la Securitatea și Cooperarea Europeană. Scrisoarea a fost redactată într-un stil direct: „Indiferent de națiunile participante care au comis crime împotriva umanității, noi protestăm împotriva tutoror formelor de represiune psihologică, morală și intelectuală din închisorile politice, taberele politice, așa-numitele clinici mentale, în noile sau vechile gulaguri, în care violența și minciuna primează în fața libertății și demnității" (*Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 15 februarie 1977, p. 2).

Inconfundabil de clară a fost, de asemenea, referirea la „dictaturile contemporare", printre care și România, unde nu erau respectate dreptul la libera exprimare, libertatea presei și a conștiinței, viața intimă a individului sau inviolabilitatea corespondenței. „Demnitatea și Libertatea sunt promovate în întreaga lume. Dar câte persoane din toate țările în care există libertate și demnitate umană știu că există țări unde oamenii sunt încătușați pe viață de țara în care s-au născut?... Câte persoane știu că […] încă există locuri în lume unde libertatea de exprimare este reprimată în mod violent? Noi considerăm inadmisibil faptul că principiul non-interferenței în politica internă a unui stat suveran trebuie extins asupra drepturilor omului." (*Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 15 februarie 1977, p. 2) Afirmațiile sunt valabile și astăzi.

Pentru Paul Goma, aceste cuvintele clare şi curajoase au adus după sine acţiuni represive din partea regimului dictatorial. Poziţia acestuia vădit antisistem a condus la arestarea şi închiderea sa (*Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 25 aprilie 1977, p. 2), şi, ulterior, la exilarea sa, ceea ce a însemnat că nu mai putea ataca regimul comunist decât din exterior, într-un mod mai puţin eficient decât în cazul în care ar fi rămas în România. Atitudinea sa a condus şi la afirmaţii defăimătoare ale lui Ceauşescu, precum cele lansate asupra „dizidenţilor interni" din februarie 1977, pe care el i-a denunţat: „Poţi întotdeauna să găseşti persoane care depăşesc limitele convenţionale ale coexistenţei sociale, care nu doresc să lucreze, să se integreze, care comit acte de trădare şi care îşi trădează ţara" (Meier, 19 februarie 1977, p. 2).

Paul Goma nu a fost un caz singular; o soartă similară a împărtăşit şi pictoriţa Carmen Maria Maniolu, din aceeaşi elită artistică, un nume dispărut între timp din memoria colectivă românească. O figură importantă în cadrul mişcării naţionale pentru drepturile omului, ea a fost considerată de autorităţi drept „fata răsfăţată a unui personaj din clasa superioară" sau un „parazit social". Ajunge la Paris în martie 1977, după un lung şi istovitor conflict cu autorităţile comuniste. Maniolu căutase din anul 1974 o cale de a părăsi România; în scrisoarea sa, citită în cadrul unei emisiuni difuzate la Radio Europa Liberă îşi justifica această dorinţă. Ea a atras atenţia asupra instituţiilor psihiatrice din Bucureşti, Braşov (Kronstadt) şi asupra celei din apropierea Timişoarei (Temeschburg), unde „membri ai opoziţiei" şi „dizidenţi" au fost „reeducaţi" în concordanţă cu idealurile comuniste. În ultimele luni ale anului, condiţiile pentru artişti şi scriitori se înrăutăţiseră considerabil (*Frankfurter Allgemeine Zeitung,* 4 martie 1977, p. 2). Goma (*Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 17 martie 1977, p. 1 îşi exprimase aceleaşi îngrijorări cu privire la faptul că „dizidenţii" erau internaţi în secţii psihiatrice din România.

În acest sumbru context, remarcile unui număr mare de intelectuali din Germania de Vest cu privire la nivelul literaturii româneşti, exprimate în timpul unei vizite în ţară sunt demne de reprodus. Astfel, raportul scriitorului german Hans Jürgen Fröhlich (1932–1986) (von Wilpert, 1988, p. 496), care a „călătorit prin România" în acele săptămâni cruciale, serveşte drept exemplu (Fröhlich, 26 februarie 1977, p. 1). La reşedinţa din Bucureşti a ambasadorului german de la acea vreme, Erwin Wickert (1915–2008)(Killy, 1988–1991) – el a vorbit cu Nichita Stănescu (1933–1983) (vezi mai multe despre Nichita Stanescu în Braga, 2002; Bârsilă, 2006), un poet „câştigător al unui premiu Herder, un editor, specialist în studii germane, redactor şi scriitor, alături de care am petrecut o seară lungă şi cu care am conversat până târziu în noapte. Ruşinea noastră, că nu ştiam practic nimic despre literatura română (în afară de câteva poezii ale lui Eminescu, o mână de versuri ale lui Blaga, câteva eseuri ale lui Eliade; un pic mai mult din Tzara şi Ionesco), a fost cu atât mai mare cu cât am descoperit că omologii noştri români erau bine documentaţi cu privire la

canonul literar în limba germană, de la Minnesingers la Hans Carl Artmann și Peter Rühmkorf. Care poate fi motivul pentru care șeful unei edituri, care era în același timp membru al Comitetului Central, să fi întrebat de ce literatura română este atât de puțin cunoscută în Germania de Vest? Răspunsul meu că și literatura altor state, precum Italia este la fel de puțin cunoscută nu l-a mulțumit. De aceea am invocat argumentul conform căruia noi avem contacte sporadice cu literatura română: la marile evenimente literare din Germania de Vest pot fi întâlniți autori polonezi, cehi, maghiari sau sovietici, dar rareori un autor român. Da, a recunoscut el, asta e adevărat mai mult sau mai puțin, și trebuie să schimbăm situația pe viitor" (Fröhlich, 26 February 1977, p. 1).

În timp ce propaganda continua, este de interes ceea ce Fröhlich a consemnat în mod inocent cu privire la cunoștințele sale din literatura română: Mihai Eminescu (1850–1889) a fost unul dintre poeții proeminenți români, Lucian Blaga (1895–1961), un poet și filozof, și-a petrecut ultimele sale zile ca bibliotecar în filiala locală a Bibliotecii Academiei din Cluj (Klausenburg), și scriitorul influent și filozoful Mircea Eliade (1907–1986) care a locuit în străinătate începând cu 1945, ultima dată în Chicago. Poetul Tristan Tzara (1896–1963) a locuit de asemenea în străinătate, la fel ca și renumitul dramaturg Eugène Ionesco (1909–1994).

Cu alte cuvinte, reprezentanții iluștrii ai literaturii din România pe care Fröhlich i-a menționat fie erau morți de mult, fie locuiau în afara țării. Fröhlich nu a putut numi niciun scriitor român care să trăiască în țară în anul 1977 (în afară de Nichita Stănescu, care stătea înaintea lui), și în același timp nu a putut menționa nici numele vreunui scriitor prins în „Revoluția Culturală" din România, sau circumstanțele în care acești autori trăiau și scriau în regimul Ceaușescu. El nu părea să aibă un indiciu cu privire la lipsa de empatie față de scriitorii români care nu se supuneau rigorilor comuniste. Și totuși, Fröhlich a simțit „în ceafă" supravegherea Securității.

Intelectualul german scria: „La cina cu un scriitor, un tânăr care înțelegea limba germană s-a așezat brusc la masa noastră, dar nu a scos niciun cuvânt. Am început să mă simt nesigur pe mine. Mă simțeam observat și am început să îmi cântăresc cuvintele. Mă mânca lobul urechii, dar nu am îndrăznit să mă scarpin, deoarece mi-a fost frică că „observatorul" meu (în cazul în care asta era) ar fi crezut că este un gest stabilit între mine și scriitor pentru a schimba subiectul. Conversația noastră a stagnat, iar digresiunile scriitorului local pe teme istorice nu erau ceea ce el ar fi vrut să audă. Nu știu dacă suspiciunile mele au fost justificate. Dar numai faptul că suspiciunea care s-a strecurat în comportamentul nostru a determinat schimbarea cursului acestuia îndreptățește pe cineva să se întrebe ce efecte psihice și somatice sunt experimentate de cei care simt că sunt în permanență urmăriți, deoarece ei chiar sunt" (Fröhlich, 26 februarie 1977, p. 1). Atunci când doar cuvântul

rostit are ca rezultat asemenea efecte, cum poate să fie în cazul cuvântului scris, cu atât mai mult cu cât el rămâne tipărit?

Problema emigrării și presiunea asupra dizidenților

Presiunea exercitată de către Conducător pentru a se conforma direcției partidului a determinat mulți cetățeni să aleagă exilul, deși oportunitățile se reduc dramatic. Ceaușescu a profitat de lucrările unei conferințe a partidului desfășurată după cutremurul din 1977 pentru a-și expune opiniile cu privire la această problemă. Insistențele asupra dreptului la libera circulație – inclusiv posibilitatea de a părăsi România – reprezentau o interferență majoră în afacerile interne și drepturile intrinseci ale unei națiuni. Liderul comunist nu nega posibilitatea reunificării familiilor în afara granițelor țării, dar emigrarea a rămas un subiect tabu. „Problema emigrării este o problemă politică pentru fiecare națiune și pentru relațiile internaționale – și în niciun caz o afacere umanitară", a declarat el. Ceaușescu interpreta semnalele primite din străinătate de a permite emigrarea drept o „acțiune ostilă" (*Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 29 martie 1977, p. 3). Această ostilitate față de emigrare nu a inclus doar artiștii, ci și grupurile minoritare din România; astfel, conducerea politică a utilizat mijloace de presiune pentru a obține rezultatul dorit. Ca urmare, presa din România a început să ceară etnicilor germani și maghiari din țară să denunțe public emigrarea (*Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 7 aprilie 1977, p. 5).

Creștini reformați au fost, de asemenea, parte a acestui val care își exprimase dorința de a emigra. Cu toate acestea, oricine avea în plan acest lucru trebuia să ia în calcul faptul că ar putea să fie închis. În Duminica Paștelui din anul 1977 s-a aflat că șase creștini reformați, printre care trei preoți, au fost reținuți deoarece au protestat în mod public împotriva persecuțiilor. Arestul a fost urmat de lungi interogatorii și violențe, așa cum au fost cele trăite de un membru al Bisericii Baptiste, Pavel I. Nicolescu (*1936). Există indicii că acest val de represiuni a inclus aproximativ o sută de reformați (*Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 20 aprilie 1977, p. 6). Incidentele, care la prima vedere păreau a fi mai mult excepții s-au transformat într-o veritabilă politică de stat care îi viza, de asemenea și pe scriitorii din România.

În acest context, deși în acea vară, în mai 1977, trebuia să aibă loc Congresul Național al Scriitorilor, planificat cu mult timp în urmă, evenimentul a fost brusc anulat. Decizia este posibil să fi avut legătură cu evenimentele din ultima săptămână a lunii aprilie 1977, când Adunarea Generală a a Secțiunii Uniunii Scriitorilor întrunită la București a scos la iveală neînțelegeri vizibile între participanți.

Presiunea asupra dizidenților și constrângerile manifestate la adresa scriitorului Paul Goma au fost cei doi factori care au „colorat", încă de la început, lucrările Adunării Generale. Autoritățile au dorit să evite o confruntare deschisă,

însă excluderea lui Goma se afla pe agenda manifestării. De altfel, el anunţase din timp că, în cazul în care va fi exclus din Uniunea Scriitorilor şi arestat – ceea ce s-a şi întâmplat – va intra într-o grevă a foamei. Tot el a clarificat în avans faptul că orice „confesiune" a sa, care va fi făcută publică după arestare, este rezultatul presiunilor fizice şi psihice şi nu voinţa sa proprie.

Cu toate acestea, conferinţa a reprezentat momentul în care s-a accentuat presiunea asupra scriitorilor, mai ales că orice contact cu jurnalişti occidentali se dorea a fi evitat. Guvernul a reuşit ca, prin metode de constrângere să determine doi semnatari ai Petiţiei Goma să-şi renege gestul făcut. Aceştia au fost criticul literar Ion Negoiţescu (1921–1993), care a profitat de prima ocazie pentru a rămâne în Belgia, ulterior devenind rezident la Munchen, Germania, şi Francisc Munteanu (1924–1993), locuind la acel moment în Bucureşti (*Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 29 aprilie 1977, p. 5).

Bineînţeles, era necesar ca guvernul să utilizeze moderat pârghiile represiunii interne pentru a putea menţine o imagine favorabilă în faţa omologilor săi occidentali. Gesturi de bunăvoinţă au fost şi amnistierea a 19.000 de deţinuţi şi anularea procedurilor legale împotriva a 9.500 de cetăţeni (*Frankfurter Allgemeine Zeitung,* 9 mai 1977, p. 2). Paul Goma a fost eliberat după patru săptămâni (*Frankfurter Allgemeine Zeitung,* 10 mai 1977, p. 1).

Slăbind opoziţia din cadrul breslei scriitorilor

Ceauşescu a considerat că aceste măsuri erau suficiente pentru a slăbi opoziţia din rândul scriitorilor, şi, în consecinţă, Congresul Naţional al Scriitorilor se va desfăşura după cum fusese planificat. Scriitorul Viktor Meier (1929–2014), (*Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 30 iulie 2009, p. 4) care a urmărit evoluţiile din România pe parcursul mai multor ani, a făcut această analiză a situaţiei: „Impresiile pe care le-a primit sunt contradictorii, mai ales dacă luăm în calcul faptul că vorbim despre un adevărat complex de probleme. Nimeni nu a înţeles cu adevărat de ce Ceauşescu a schimbat brusc cursul politicii, mai ales că el făcuse eforturi notabile pentru a îmbunătăţi problemele legate de drepturile omului." Schimbarea adoptată era imposibil de descifrat deoarece imediat după cutremurul din 1977 partidul aflat la conducere adoptase o atitudine mai liberală în raporturile sale cu cetăţenii, nutrindu-se speranţa că acesta va fi cursul politicii statului. Iar întrunirea de la Belgrad, urmare a Conferinţei de la Helsinki se apropia cu paşi repezi…

O posibilă explicaţie ar consta în impulsivitatea caracteristică lui Ceauşescu, alta de percepţia Securităţii conform căreia liberalizarea ar putea duce la cristalizarea unei opoziţii interne. De aceea, condiţiile favorizante pentru o „mişcare de opoziţie" care să se răspândească în toată ţara urmau să fie eliminate din faşă. În consecinţă, Ceauşescu ar fi putut să dea dovadă de o atitudine mai flexibilă (Meier, 21 mai 1977, p. 5). Meier pare să fi găsit o explicaţie plauzibilă: „Principalul motiv pentru reacţia nervoasă a conducerii

partidului pare să fie reprezentat de legătura dintre mişcarea pentru drepturile omului şi cei care doreau să părăsească ţara, mai ales că momentul era apreciat ca nepotrivit, fiind imediat după cutremurul din 1977 (Meier, 21 mai 1977, p. 5). La aceste consideraţii a fost adăugat faptul că, până la jumătatea lunii aprilie a anului 1977, aproximativ 4.000 de cetăţeni de naţionalitate germană au emigrat, mulţi reuşind să părăsească ţara prin căsătoria cu un cetăţean străin. După aceste evenimente, Ceauşescu a interzis oficial posibilitatea românilor de a emigra. Acesta a fost, practic, fundalul sumbru în care se va desfăşura Congresului Scriitorilor.

Toate deciziile trebuiau să fie în concordanţă cu viziunea Conducătorului: astfel, posibilităţile de exprimare ale scriitorilor s-au redus drastic. Ceauşescu dorea ca literatura română să nu aibă vreun contact cu ideile vest-europene, ceea ce însemna că în nici un caz aceasta nu trebuia să aibă afinităţi cu „diverse concepte societale şi psihologice ale drepturilor umane şi civile", aşa cum se întâmpla în Occident. Mai mult: „Noi ne dorim o literatură care contribuie în mod activ la formarea Omului Nou, modelul uman al unei ordini comuniste" (Meier, 1 iunie 1977, p. 5).

Liderul comunist a cerut ca literatura să fie conectată cu tradiţii precum cele care au existat în era stalinistă sub forma „cercurilor literare" sau precum cele care au început să se afirme în iulie 1971 ca – şi aici el a utilizat, în final, concepţia – „o mică revoluţie culturală". O industrie culturală „autentică" ar trebui să se dezvolte; „auto-controlul" în domeniu devine o direcţie urmată cu strictețe de guvern. În conformitate, scriitorul şi longevivul ministru de externe, George Macovescu (1913–2002) a fost numit preşedinte al Uniunii Scriitorilor. Mai mult, scriitori precum Eugen Barbu (1924–1993) şi Marin Preda (1922–1980) au fost numiţi, de asemenea, în poziţii-cheie (Meier, 1 iunie 1977, p. 5). Într-un act de un remarcabil cinism, Comitetul Central al PCR a decis să abolească „cenzura centralizată a mass-media şi a producţiilor literare" care fusese până în acel moment în mâinile Comitetului de Stat pentru Presă şi Tipărituri, ca formă de „control preventiv". În locul său, funcţionarii partidului din edituri şi mass-media erau acum consideraţi a fi cei direct responsabili, bineînţeles cu atenţionările de rigoare, de a nu permite „să treacă" ceva ce ar putea împieta asupra României socialiste. Toate acestea au fost considerate drept o simplă schimbare de formă în ceea ce priveşte funcţionarea cenzurii (*Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 1 iulie 1977, p. 2).

Minerii intră în grevă

Dar nu doar scriitorii şi diversele minorităţi au fost cele care i-au creat probleme Conducătorului. Mai mult, un alt grup din cadrul societăţii româneşti s-a ridicat împotriva politicii partidului: un grup care era considerat până la acel moment avangarda partidului. Muncitorii, în general, dar mai ales minerii aveau o percepţie diferită despre ceea ce ar fi trebuit să fie o „revoluţie culturală".

Acest lucru a creat reale probleme lui Ceaușescu, mai ales că a fost obligat să-și întrerupă concediul și să se deplaseze rapid în regiunea minieră situată în sud-vestul Transilvaniei, în Valea Jiului (Schiltal), pentru a reinstaura ordinea. Însă minerii l-au huiduit și și-au exprimat nemulțumirile în mod public. Cauza acestei crize a fost reprezentată de schimbări în cadrul legislației muncii, care au determinat o reducere drastică atât a indemnizației pentru concediu medical, cât și a altor beneficii ale lucrătorilor. Minerii au intrat în grevă timp de mai multe zile în zonele extractive din Munții Carpați, între Craiova (Krajowa) și Hunedoara (Eisenmarkt) (Meier, 12 august 1977, p. 3).

În luna iunie a anului 1977 se manifestau deja nemulțumiri în fabrici importante din București, și Galați, în partea de vest a Moldovei, la Pitești, în Muntenia și în Brașov (Kronstadt); prefigurau, într-o formă incipientă, evenimentele care vor urma în decembrie 1989, spre sfârșitul erei socialiste în România. Aceste turbulențe au instigat la alte revolte, în luna august 1977, în Valea Jiului, zonă având o importanță deosebită, deoarece peste 60% din depozitele de cărbune din țară erau concentrate aici. Toți minerii, al căror număr era de aproximativ 35.000 mineri au părăsit locurile de muncă. Revolta minerilor, care a început în orașul transilvănean Lupeni (Schylwolfsbach) pe 1 august 1977, s-a extins în întrega regiune, ajungând și în orașe din județul Hunedoara, precum Uricani, Aninoasa și Petrila, dar și în Vulcan (Wolkersdorf), Bărbăteni (regiunea Lupeni), Paroșeni, Livezeni, Dâlj și Lonea. Minerii aflați în grevă au ocupat fabricile timp de trei zile, cu scopul de a negocia în mod direct cu Ceaușescu. Nici utilizarea tunurilor cu apă de către brigada de pompieri nu a putut calma spiritele nemulţumite.

Membrii ai Biroului Politic al Partidului Comunist, Ilie Verdeț (1925–2001) și Gheorghe Pană (*1927) au depus eforturi susținute pentru a negocia cu minerii în ziua următoare, 2 august 1977, dar fără niciun rezultat. Ceaușescu a ajuns în Lupeni pe 3 august, crezând că prin intermediul unei atitudini dure și a unor ușoare concesii va putea să restabilească ordinea, însă eforturile sale au fost în van. Aparent, el a amenințat că va aduce armata, ceea ce a determinat un grup de mineri să citească în fața mulțimii o scrisoare de la Radio Europa Liberă.

Ulterior, Ceaușescu părea să accepte unele compromisuri – programul de muncă a fost redus la șase ore pe zi –, însă, în același timp, el a desemnat diferitele mine de cărbuni drept zone cu acces special, a pregătit armata și a ordonat Securității să penetreze informativ grupurile de protestatari. A fost destul de evident pentru localnici ceea ce s-a întâmplat atunci când lideri ai revoltei, precum inginerul Jurcă și șeful unității de lucru, Ioan Dobre, au murit

după evenimente în accidente de motocicletă[4]. Minerii au numit delegați din rândurile lor pentru a discuta la București cu Ceaușescu, în vederea respectării promisiunilor făcute. Însă grupul delegaților nu a fost primit de liderul comunist, în schimb, aceștia și-au pierdut locurile de muncă. În consecință, grevele au izbucnit din nou în luna octombrie, însă au fost înăbușite rapid. Și mai rău a fost ordinul care a urmat: aproximativ 4.000 de mineri, împreună cu familiile lor, au fost alungați din regiune (Hausleitner, octombrie 1996, pp. 67–79; Hausleitner, 1996, p. 56). Și acțiunile protestatare izbucnite în rândul altor categorii sociale au fost anihilate la fel de repede.

La fel de repede a fost lăsat în urmă și deschiderea culturală inițiată de Ceaușescu în a doua jumătate a anilor '60. Luând în considerare situația stagnantă, conducerea politică a considerat că este necesară lansarea unor semnale favorabile dezghețului, adresate atât populației românești cât și partenerilor europeni. Astfel, la scurt timp apare, într-o revistă românească a unui institut de istorie cunoscut a avea legături cu Comitetul Central, un articol care, în mod surprinzător, făcea referire la „greșeli ale trecutului" – modelul unic promovat de Uniunea Sovietică pentru țările din Europa de Est este considerat „defunct". Articolul consemna „evenimentele tragice din 1956 din Ungaria" și – poate în mod inconștient, referindu-se la dilema lui Ceaușescu – menționa „revoltele justificate generate de nemulțumirea crescută a populației și de politicile greșit orientate ale lui Rákosi-Clique". Acest fapt l-a adus pe Mátyás Rákosi (1892–1971), protejatul lui Stalin în Ungaria între 1949-1956, în lumina reflectoarelor (vezi Applebaum, 20013).

Acum Rákosi era criticat pentru „o industrializare supradimensionată, pentru scăderea calității nivelului de trai al populației, inclusiv a celei de origine română, pentru nerespectarea drepturilor statului socialist, pentru pierderea independenței naționale, pentru abuzul și nerespectarea principiilor egalității în temeiul legii și a respectului reciproc în relațiile dintre țările socialiste".

Contrar celor susținute de conducerea sovietică, care a declarat că invazia din Cehoslovacia din 1968 – la care România nu a participat – a avut obiectivul de a înăbuși „contrarevoluția", comentariul român citat afirma: „Trebuie subliniat faptul că la acel moment nu exista o „contrarevoluție" și nu exista niciun pericol să apară". Mai mult decât atât, inexistența unui model unic de edificare a socialismului a fost subliniat în mod expres, invocând „exemplul Iugoslaviei", pe cel al „compromisului istoric" al Partidului Comunist din Italia, precum și pe cel al „socialismului cu o aromă națională" promovat de Partidul Comunist din Franța; era apărat noul fenomen cunoscut ca „Eurocomunism", care nu numai că nu constituia o „cale eretică", ci

[4] În realitate se numea Costică Dobre, Securitatea lansând zvonul fals al morții acestuia; în anii '90 cere azil politic în Marea Britanie, devenind cetățean englez. A se vedea pe larg desfășurarea evenimentelor în Ioan Velica, *LUPENI '77 REMEMBER*, Editura Info, Craiova, 2007.

demonstra posibilitatea apariției unor „căi naționale alese liber" pentru atingerea idealurilor de clasă (Meier, 9 septembrie 1977, p. 4).

Prin aceste neașteptate evenimente, Conducătorul a arătat o depărtare clară față de pretențiile sovietice de conducere totală a lagărului socialist, aducând, din nou, speranțe pentru elita intelectuală care mai exista în țară că România revine în sfera de interes occidentală.

Dar acest „act de magie" a încetat curând. Ceaușescu a continuat politicile anterioare de industrializare ale României și să critice „dorința de îmbogățire'' din societatea românească (Meier, 15 septembrie 1977, p. 5). Mai mult, el a intervenit din nou în politicile referitoare la minoritățile etnice, de exemplu, atunci când a ordonat închiderea școlilor cu predare în limba germană (*Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 16 septembrie 1977, p. 2). A intensificat relațiile cu China, în timp ce a restricționat, din nou, plecările în străinătate din România, chiar și la un an după moartea lui Mao Zedong (Meier, 17 octombrie 1977, p. 12). În final, Paul Goma s-a folosit de libertatea sa ca exilat la Paris pentru a cere eliberarea dizidenților români (*Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 25 noiembrie 1977, p. 1 and 12). Însă liderul comunist a continuat politica bazată pe principiile partidului și a realizat un spectacol de „triumfalism" la convenția politică interimară (Meier, 12 decembrie 1977, p. 6).

Concluzii

Pentru România, 1977 a fost un an caracterizat de multiple „răzvrătiri" ale scriitorilor, artiștilor, minorităților etnice și altor categorii sociale, precum minerii. În final, Conducătorul și Partidul Comunist au utilizat Securitatea ca instrument de eliminare a adversarilor. Pentru scriitori acest lucru a reprezentat represiune, arest sau exil. Cât de dificil trebuie să fi fost pentru un scriitor să mențină echilibrul între verticalitatea morală, rămânând fidel sieși și propriilor idealuri, și presiunile politice și sociale multiple care îl puteau încovoia! Activitatea de scriitor în lumea lui Ceaușescu din 1977 este marcată de aceste constrângeri. O metodă aleasă pentru a gestiona situația era aceea de refugiere în narațiunea fantastică, care se situa departe de mulțimea de amenințări reale, lansată într-o lume a imaginilor, viziunilor și figurilor care exced realitatea.

Ana Blandiana a locuit în acea perioadă în București, lucrând la Librăria Artelor Vizuale după ce și-a dat demisia din funcția de redactor-șef al revistei "Amfiteatru", unde a lucrat din 1975 până în 1977. Blandiana a ales să se retragă în momentul în care omniprezenta presiune politică devenise insurportabilă. În plus, soțul ei Romulus Rusan fusese salvat spectaculos de sub dărâmăturile cauzate de devastatorul cutremur din 1977. Cuplul s-a mutat la țară, la Comana, în sud-estul Câmpiei Bărăganului fugind de spiritul atât de nociv al Conducătorului. Acolo, amândoi s-au dedicat în principal scrisului. Ana Blandiana a continuat să lucreze la opera „Cele patru anotimpuri" –

adoptând o atitudine de expectativă, într-o perioadă riscantă pentru oricine nu se conforma liniei partidului. Momentul său urma să sosească în timpul Revoluției Române din decembrie 1989, când a devenit purtătorul de cuvânt al masei de nemulțumiți. Blandiana și-a exprimat punctul de vedere destul de discret, argumentele sale făcându-se auzite în momente-cheie când lumea o putea înțelege.

„Revoluția culturală" care a urmat a cucerit suflete, oglindind opiniile politice ale cetățenilor – și a condus la schimbări dramatice, nemaiîntâlnite în istoria României.

Toate acestea au fost complet diferite față de revoluția imaginată de Mao Zedong și Ceaușescu. Finalul a meritat așteptarea, al patrulea sezon, cel real, fiind acela care urma să elibereze România din brațele de gheață ale iernii. Și acum erau toți acolo: minerii, scriitorii și minoritățile etnice. Cel puțin la început. Fără consecințe, a fost posibil în anul 1989 pentru orice scriitor să scrie liber, acum că Ceaușescu și lumea sa din 1977 erau de domeniul trecutului.

Referințe bibliografice

1. Adams, Jefferson. (2015). *Strategic Intelligence in the Cold War and Beyond. The Making of the Contemporary World*, London and New York.
2. Applebaum, Anne. (2013). *Der Eiserne Vorhang. Die Unterdrückung Osteuropas 1944-1956*, Munich.
3. Bârsilă, Mircea. (2006). *Introducere în poetica lui Nichita Stănescu*, Piteşti.
4. Blandiana, Ana. (2014). *Fals tratat de manipulare*, Bucharest.
5. Braga, Corin. (2002). *Nichita Stănescu. Orizontul imaginar*, Cluj-Napoca.
6. Breban, Nicolae. (2014). *Spiritul românesc în fața unei dictaturi*, Bucharest.
7. Dalos, György. (2010). *Der Vorhang geht auf. Das Ende der Diktaturen in Osteuropa.* Munich.
8. Deletant, Dennis. (1995). *Ceaușescu and the Securitate. Coercion and Dissent in Romania. 1965-1989*, New York.
9. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, (15 February 1977), *Gipfelkonferenz über Menschenrechte gefordert. „Offener Brief" einer rumänischen Bürgerrechtsgruppe. Protest gegen alle Formen der Unterdrückung.*
10. *Frankfurter Allgemeine Zeitung,* (4 March1977), *Bürgerrechtlerin klagt Bukarest an. Auch rumänische Dissidenten in psychiatrischen Kliniken?.*
11. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, (7 March 1977).
12. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, (17 March 1977), *Goma: Auch rumänische Dissidenten in Heilanstalten.*
13. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, (29 March 1977), *Ceaușescu gegen Emigration*.
14. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, (7 April 1977), *Minderheitenfunktionäre geloben Ceaușescu Staatstreue.*
15. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, (20 April 1977), *Evangelische Geistliche in Rumänien festgenommen.*

16. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, (10 May 1977), *Rumänischer Regimekritiker Paul Goma freigelassen.*
17. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, (1 July 1977), *Bukarest beschließt Abschaffung der zentralen Pressezensur.*
18. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, (16 September 1977), *Deutsche Schulen verschwinden.*
19. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, (25 November 1977), *Goma fordert Freilassung rumänischer Dissidenten* and *Hartnäckiger Rumäne.*
20. *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, (30 July 2009), *Viktor Meier, 80.*
21. Fröhlich, Hans J. (26 February 1977), *Keine Parallelen hinter Moravita. Eine Reise durch Rumänien*, in *Frankfurter Allgemeine Zeitung* and *Bilder und Zeiten.*
22. Goma, Paul. (1971). *Ostinato. Roman. Deutsch von Marie Thérèse Kerschbaumer,* Frankfurt am Main.
23. Hausleitner, Mariana. (October 1996). *Politischer Widerstand in Rumänien vor 1989*, in *Halbjahresschrift für südeuropäische Geschichte, Literatur und Politik*.
24. Hausleitner, Mariana. (1996). *Politischer Widerstand in Rumänien*, in *Horch und Guck*, no. 2.
25. Killy, Walther. (1988-1991). *Literaturlexikon. Autoren und Werke deutscher Sprache*, Gütersloh.
26. Kunze, Thomas. (2009). *Nicolae Ceaușescu. Eine Biographie*, Berlin.
27. Li, Changshan. (2010). *Die chinesische Kulturrevolution (1966-1976) im Spiegel der deutschen und chinesischen wissenschaftlichen Literatur (1966-2008)*, Bonn.
28. Langer, Sarah. (2010). *Zwischen Bohème und Dissidenz. Die Aktionsgruppe Banat und ihre Autoren in der rumänischen Diktatur,* Chemnitz.
29. Meier, Viktor. (19 February 1977), *Ceaușescu greift rumänische Regimekritiker und Emigranten an. Die Behörden bieten Dissidenten Ausreisegenehmigungen an. Kein Verständnis für „Volksfeinde"*, in *Frankfurter Allgemeine Zeitung*.
30. Meier, Viktor. (12 April 1977), *Aus 61 Ländern Erdbebenhilfe für Rumänien. Sozialistische und nichtsozialistische Staaten im Vergleich*, in *Frankfurter Allgemeine Zeitung*.
31. Meier, Viktor. (25 April 1977), *Der rumänische Schriftsteller Goma seit längerem in Haft. Dem Bürgerrechtler droht jetzt ein Prozess. Visumanträge künftig nur noch über örtliche Polizeistellen*, in *Frankfurter Allgemeine Zeitung*.
32. Meier, Viktor. (29 April 1977), *Geht Bukarest landesweit gegen die Dissidenten vor? Rumänischer Schriftstellerkongress verschoben. Auch zahlreiche Baptisten verhaftet*, in *Frankfurter Allgemeine Zeitung*.
33. Meier, Viktor. (9 May 1977), *Teilamnestie in Rumänien*, in *Frankfurter Allgemeine Zeitung*.
34. Meier, Viktor. (21 May 1977), *Zeigt Ceaușescu wieder größere innenpolitische Gelassenheit? Die rumänische „Oppositionsbewegung" ist weitgehend zerschlagen*, in *Frankfurter Allgemeine Zeitung*.
35. Meier, Viktor. (1 June 1977), *Ceaușescu verpflichtet Schriftsteller. Künftig mehr Parteilinie, aber auch ein gewisser Spielraum*, in *Frankfurter Allgemeine Zeitung*.

36. Meier, Viktor. (12 August 1977), *Streik rumänischer Bergleute?*, in *Frankfurter Allgemeine Zeitung*.
37. Meier, Viktor. (9 September 1977), *Bukarest verteidigt Eurokommunismus, Moskaus These über Konterrevolution als „Fehler" verurteilt*, in *Frankfurter Allgemeine Zeitung*.
38. Meier, Viktor. (15 September 1977), *Ceaușescu verteidigt die Industrialisierung. Der rumänische Führer kritisiert vorherrschende Konsumhaltung*, in *Frankfurter Allgemeine Zeitung*.
39. Meier, Viktor. (17 October 1977), *Ceaușescus Außenpolitik bleibt selbständig. Spektakuläre rumänische Demonstrationen gerade in den letzten Wochen*, in *Frankfurter Allgemeine Zeitung*.
40. Meier, Viktor. (12 December 1977), *„Triumphalismus" Ceaușescus innen und Unabhängigkeit nach außen. Der „kleine Parteikongress" der rumänischen Kommunisten. Ziele und keine Zweifel*, in *Frankfurter Allgemeine Zeitung*.
41. Olărescu, Daniela. (2008). *Die Rezeption der rumänischen Literatur in Deutschland zwischen 1945 und 1989*, Frankfurt am Main.
42. Pacepa, Ion Mihai. (1987). *Red Horisons. Chronicles of a Communist Spy Chief*, Washington D. C.
43. Pacepa, Ion Mihai. (2014). *Moștenirea Kremlinului. Olul spionajului în sistemul comunist de guvernare*, Bucharest.
44. Petrescu, Cristina. (2014). *The Afterlife of the Securitate. On Moral Correctness in Postcommunist Romania*, in Todorova, Maria, Dimou, Augusta and Troebst, Stefan (eds.), *Remembering Communism. Private and Public Recollections of Lived Experience in Southeast Europa*, Budapest
45. Plänkers, Tomas (ed.). (2010). *Chinesische Seelenlandschaften. Die Gegenwart der Kulturrevolution (1966-1976)*, Göttingen.
46. Puddington, Arch. (2015). *Broadcasting Freedom. The Cold War Triumph of Radio Free Europe and Radio Liberty*, Lexington.
47. *Rumänien. Stumpfer Kampfgeist*. (1971), in *Der Spiegel*, no. 47.
48. Schwarz, Karl-Peter. (16 November 2013). *Rumänischer Offizier Pacepa. „Der Kronzeuge soll verstummen"*, in *Frankfurter Allgemeine Zeitung*.
49. von Wilpert, Gero. (1988). *Lexikon der Weltliteratur*, Stuttgart, Vol. 1.
50. West, Nigel. (2015). *Historical Dictionary of International Intelligence*, Lanham.
51. Weißgerber, Ulrich. (2010). *Giftige Worte der SED-Diktatur. Sprache als Instrument von Machtausübung und Ausgrenzung in der SBZ und der DDR*, Münster.
52. Windgassen, Antje. (2002). *Im Bund mit der Macht: die Frauen der Diktatoren*, Frankfurt am Main.

ÎN ZORI, EI... NU DORMEAU. „ATACUL PREVENTIV SOVIETIC" ŞI REPLICA GERMANĂ DIN 22 IUNIE 1941 (1)

Constantin CORNEANU*

Abstract

Despite the internal turmoil meant to strengthen the social, economic and political regime lay down in October 1917, after the end of the Civil War, the USSR continued to establish itself externally as a great center of power in the international relations arena, harboring immense geopolitical ambitions. The Moscow regime would gradually normalise international relations, after 1922, but without settling the debts of the Czarist state and without relinquishing its lead as a world revolution hub. On the one hand, the USSR will continue to maintain „normal" diplomatic and commercial relations with other powers and will also control the activity of communist parties in other countries via the Comintern, the ultimate goal of such parties being to destabilize the existing governments with which the USSR maintained „normal" relations. The pinnacle of this policy of „peaceful coexistence", inaugurated by the Peace of Brest-Litovsk (March 3, 1918), was reached on August 23, 1939, through the Molotov-Ribbentrop Pact. National Socialist Germany and the Soviet Union engaged until June 22, 1941 in a race against time in order to consolidate their political, economic and military positions in areas of peak strategic and geopolitical interest. Has June 22, 1941 sparked the early confrontation between the two geopolitical options that marked European and world evolution throughout the twentieth century? The answer to this question continues to breed numerous and fierce historiographical controversies.

Keywords: *Stalin, USSR, Hitler, Germany, the Red Army, Moscow, Berlin.*

Mobilizarea pentru un „Mare Plan"

Anschluss-ul (12 martie 1938), Acordul de la München (28-30 septembrie 1938), precum şi semnarea acordului de neagresiune germano-francez din 6 noiembrie 1938, de către Georges Bonnet şi Joachim von

* Preşedintele Consilului-Director al Asociaţiei Europene de Studii Geopolitice şi Strategice „Gheorghe I. Brătianu".

Ribbentrop, au fost interpretate la Moscova ca fiind *„un semn că lui Hitler i se dădea, mai mult sau mai puţin, mână liberă în Est"*(Werth, 2000, p. 95), astfel încât la sfârşitul anului 1938 exista pericolul real al constituirii unui „front imperialist" împotriva URSS. Într-un asemenea context, sovieticii vor fi dispuşi să-şi înmulţească deschiderile spre Germania, continuând, în acelaşi timp, negocierile, generate de politica securităţii colective, cu democraţiile occidentale. Pe 17 aprilie 1939, ambasadorul sovietic, aflat în post la Berlin, avea să-i destăinuiască secretarului de stat von Weizsäcker că politica sovietică *„n-a deviat niciodată de la linia dreaptă"* (Fontaine, 1992, p. 128) şi că *„Rusia nu vede nici o raţiune pentru a nu întreţine cu Germania relaţii normale, relaţii care ar putea să se îmbunătăţească fără încetare"* (Fontaine, 1992, p. 128).

După demiterea lui Maxim M. Litvinov, pe 3 mai 1939, de la conducerea diplomaţiei sovietice şi înlocuirea lui cu Viaceslav M. Molotov, cele două părţi au continuat cu o intensitate sporită tatonările pentru încheierea unui pact de neagresiune ce va fi încheiat pe 23 august 1939. În dimineaţa zilei de 24 august 1939, ambasadorul Statelor Unite la Moscova, L. Steinhardt, va telegrafia la Departamentul de Stat: *„Am fost informat strict confidenţial că ieri seară s-a obţinut o înţelegere deplină asupra soluţionării chestiunilor teritoriale din Europa de Est, după care Estonia, Letonia, Polonia Orientală şi Basarabia au fost recunoscute drept sferă a intereselor vitale sovietice"* (Ţurcanu, 2004, p. 179). Pe 19 august 1939, Agenţia franceză de ştiri *HAVAS* va da publicităţii un text primit de la Moscova, prin Geneva, dintr-o sursă „absolut de încredere", în care se afirma că Stalin ţinuse, în cursul zilei de 19 august 1939[1], o expunere în faţa Biroului Politic, pentru a motiva tratativele cu Hitler[2] şi apropiata încheiere a Pactului Molotov-Ribbentrop. **„Trebuie să facem tot ce e posibil ca acest război să dureze cât mai mult, aceasta cu scopul**

[1] Textul versiunii franceze a acestei cuvântări a fost tradus şi publicat în limba rusă, la Moscova, în 1994 (a se vedea: T. Bushueva, *Proklinaia – Poprobuite Poniat*, în Novy Mir, nr. 12, 1994, pp. 230-237). Documentul a fost descoperit la centrul de Păstrare a Colecţiilor Istorice-Documentare, fosta Arhivă Specială a URSS, f. 7, op. 1, d. 1.223. T. Bushueva va confirma, în octombrie 2002, într-o convorbire telefonică cu David E. Murphy, fost adjunct şi, mai apoi, şef al staţiei CIA din Berlinul de Vest (1954-1961), că Arhiva Specială conţine documente trimise la Moscova de Grupul Sovietic de Forţe de Ocupaţie din Germania. Originalul în limba rusă nu a fost găsit până în prezent.

[2] Istoricul sovietic V. I. Daşicev susţine că V. M. Molotov a declarat, în noaptea de 23 spre 24 august 1939, că excelentele relaţii politice sovieto-germane, din acele clipe, se datorau cuvântării lui Stalin de la Congresul al XVIII-lea al PC (b) al Uniunii Sovietice din martie 1939. Istoricul V. I. Daşicev scrie: „Hotărârea privind convocarea Congresului al XVIII-lea a fost adoptată la plenara Comitetului Central din ianuarie 1939. Anume în ianuarie a fost definită linia politică a Congresului. Deci cotitura radicală în politica lui Stalin referitoare la Germania s-a produs înainte de martie 1939" (Apud Ion Ţurcanu, op. cit., p. 174).

extenuării celor două tabere. Anume din această cauză noi trebuie să fim de acord cu semnarea pactului propus de Germania şi să activăm în aşa fel, ca acest război, odată declanşat, să continue un timp îndelungat. Va trebui să intensificăm lucrul propagandistic în toate ţările beligerante cu scopul de a fi gata atunci, când războiul se va încheia" (Petrencu (ed.), 2004, pp. 24-26), declara Stalin în faţa membrilor Biroului Politic al CC al PC (b) al URSS.

Uniunea Sovietică a dezminţit, la 30 noiembrie 1939, existenţa unui asemenea text şi vreme de multe decenii faptul că a existat o şedinţă a Biroului Politic în acea zi. Istoricul militar rus, generalul-colonel Dmitri A. Volkogonov, confirmă, pe bază de documente, după 54 de ani, într-un articol din ziarul *Izvestia* (16 ianuarie 1993), faptul că o asemenea şedinţă a avut loc, luându-se, cu acea ocazie, hotărâri foarte grave şi importante privind viitoarea evoluţie a relaţiilor internaţionale. Textul transmis de *Agenţia HAVAS* reda foarte exact raţionamentul politic al lui Stalin referitor la pace sau război, la faptul că trebuie acceptată propunerea germană în condiţiile în care era esenţial ca viitorul război să dureze cât mai mult posibil pentru ca acele două părţi să se epuizeze.

Hotărârile luate pe 19 august 1939 se vor concretiza în Pactul Molotov-Ribbentrop (23 august 1939), intrarea trupelor sovietice în Polonia (17 septembrie 1939), războiul sovieto-finlandez şi anexiunile din vara anului 1940 (Lituania, Letonia, Estonia, Basarabia, Bucovina de Nord şi ţinutul Herţa), precum şi în pregătirea a **ceea ce istoriografia rusă de după 1991 a definit ca fiind „atacul preventiv sovietic", alias operaţiunea „Furtuna"**[3]. Referindu-se la existenţa unui „Mare Plan" de război al URSS, istoricul Mark Solonin menţionează: *„Toate variantele Marelui Plan coincid în privinţa atât a conţinutului, cât şi a formulării textului. În al treilea rând, toate variantele, fără*

[3] În *Krasnaia Zvezda* din 30 iulie 1993, Ministerul Apărării de la Moscova a confirmat existenţa unul semnal intitulat „Furtuna", însă îi dă o cu totul altă explicaţie: „Semnalul «Furtuna» a fost într-adevăr stabilit, dar însemna cu totul altceva. La primirea lui, comandanţii de divizii ale armatelor de acoperire trebuiau să deschidă «plicurile roşii». Acestea conţineau ordinele cu măsurile care trebuiau luate pentru ocuparea poziţiilor de luptă în vederea respingerii atacului inamicului, în cazul unei agresiuni" (Apud Victor Suvorov, Umbra Victoriei, Editura Polirom, Iaşi, 2013, p. 158). Ministrul Apărării al URSS, mareşalul D. T. Iazov, mărturisea în *Voenno Istoriceskii Jurnal (nr. 5/1991, p. 13): „La baza pregătirii operaţiunilor iniţiale a stat ideea unui puternic atac de răspuns cu trecerea ulterioară la un atac decisiv pe tot frontul. Acestui plan i se subordona tot sistemul desfăşurării strategice a Forţelor Armate. Apărarea strategică şi alte variante de acţiuni practic nu au fost discutate"* (Ibidem, p. 168). Referitor la concepţiile lui Victor Suvorov şi impactul lor asupra opiniei publice ruseşti şi mondiale, a istoricilor şi militarilor, a se vedea: Aleksandr Gogun, *1941. URSS ca agresor. Receptarea tezei în Europa de Est*, în Magazin istoric, Anul XLV, serie nouă, nr. 6 (531), iunie 2011, pp. 5-8.

excepţie, reprezintă planul unei operaţiuni ofensive dincolo de frontierele de stat ale URSS, iar ca inamic principal este indicată în mod invariabil, Germania. Acţiunile militare pe teritoriul propriu nu au fost studiate nici măcar ca scenarii posibile ale desfăşurării evenimentelor războiului" (Solonin, 2012, p. 160).

Potrivit afirmaţiilor lui Victor Suvorov, cuprinse în volumele consacrate războiului din 1941, efortul de mobilizare al economiei şi armatei sovietice pentru război a devenit evident începând cu ziua de 19 august 1939. Trebuie menţionat faptul că în perioada 1936 – 1939 se desfăşurase un proces de întărire a guvernului sovietic în detrimentul PCUS ca o consecinţă a dezvoltării Complexului Militaro-Industrial sovietic. În cursul mobilizării secrete, de după 19 august 1939, s-a pus accentul, în principal, pe dezvoltarea trupelor şi armelor cele mai complexe din punct de vedere tehnic: tancuri, desant aerian, artilerie şi aviaţie. În perioada mobilizării secrete s-au creat structurile viitoarelor divizii, corpuri de armată şi armate, fără a avea, deocamdată, soldaţi. Pe 1 ianuarie 1941, Armata Roşie avea în compunere 4.207.000 de oameni, iar pe 22 iunie 1941 efectivele militare sovietice erau de 5.500.000 de oameni, pe lângă care se mai aflau trupe de pază, de escortă, de frontieră, operative, unităţi şi mari unităţi de diversiune, flotă şi aviaţie proprie ale NKVD. Preşedintele Sovietului pentru Industria Apărării al URSS şi al Comisiei de Planificare Statală, Nikolai Voznesenski, a expus, în februarie 1941, un program de pregătire a economiei Uniunii Sovietice pentru război. Acest program conţinea în rezumat următoarele patru puncte: **„a) războiul cu ţările capitaliste din Vest este inevitabil, deci trebuie luate toate măsurile în vederea pregătirii lui; b) să se facă toate eforturile pentru întărirea armatei; c) să se transplanteze prin regiunile de Vest ale ţării către Estul acesteia, populaţia nesigură ca sentimente precum şi întreprinderile industriale; d) să se ia măsuri de organizare şi dezvoltare a industriei şi agriculturii în regiunile din Estul URSS"** (Troncotă şi Spânu (ed.), 2004, p. 239).

Până la 22 iunie 1941 au fost evacuaţi din regiunile de Vest ale URSS spre Est, circa 6.000.000 de colhoznici şi lucrători din care se vor recruta anual câte 200.000 de soldaţi pentru cele 20 de divizii sovietice din regiunea Vladivostok. Vor fi înfiinţate în Siberia Centrală un număr de 20 de oraşe cu 150.000 de lucrători fiecare, iar în Extremul Orient sovietic vor fi create „industrii de dublură" ale celor din Vest, acestea fiind reprezentate numai de clădiri similare fabricilor din Vest, fără instalaţii, şi care urmau să primească, în caz de evacuare, instalaţiile din Vest. La Est de Munţii Urali au fost create 60 de mori pentru nevoile populaţiei şi o industrie a zahărului.

Referindu-se la imensul efort de război sovietic, imperceptibil pentru mulţi dintre observatorii occidentali din epocă, Victor Suvorov este de părere că în momentul trecerii de la mobilizarea secretă la cea deschisă, diviziile active ale Armatei Roşii nu intenţionau să se constituie într-o barieră la graniţă şi să aştepte astfel încât partea finală a acţiunii mobilizării nu viza staţionarea la graniţă, ci un atac nimicitor dat prin surprindere (Rusnac, în „Magazin istoric", iunie 2011, pp. 9-13). Generaţii întregi de ofiţeri ai Armatei Roşii se vor pregăti în Academiile Militare ale URSS cu credinţa că *„partea care are iniţiativa, care are la dispoziţia sa factorul surpriză sfâşie adesea voinţa inamicului şi prin acest fapt îşi creează condiţii mai bune pentru sine"* (Suvorov, 1998, p. 104).

În perioada care a urmat semnării Pactului Molotov-Ribbentrop, avea să sporească numărul diviziilor de infanterie sovietice la peste 300, al diviziilor de tancuri la peste 100 şi să se constituie încă 10 brigăzi de artilerie ale Rezervei Comandamentului General sovietic, care aveau în compunere, fiecare, câte două regimente de artilerie cu câte 66 de guri de foc la fiecare regiment, inclusiv tunuri de 107 mm, precum şi tunul-obuzier de 152 mm ML-20 şi cel de 203 mm B-4, lansatoarele de proiectile reactive şi dispozitive de foc în salve BM-8 şi BM-13. În perioada 1939 - iunie 1941, Armata Roşie a primit în dotare un număr de 82.000 de tunuri şi aruncătoare de mine de cel mai nou tip, dintre care obuzierul M-30 de 122 mm. La 1 ianuarie 1941, Armata Roşie avea în dotare peste 20.000 de tancuri din care multe erau tancuri uşoare T-26 şi BT, însă dotarea completă a celor 29 de corpuri mecanizate sovietice impunea un necesar de 3.654 de tancuri KV şi 12.180 de tancuri T-34[4].

În urmărirea intereselor strategice

Armata Roşie a pătruns în Polonia de Est abia pe 17 septembrie 1939, conform înţelegerii din 23 august 1939, pentru a oferi „protecţie" fraţilor ucraineni şi beloruşi, după cum suna nota înaintată ambasadorului polonez la Moscova. În scopul delimitării riguroase a liniei de demarcaţie pe teritoriul polonez între Germania şi Uniunea Sovietică, a avut loc a doua vizită a lui von Ribbentrop la Moscova (27-29 septembrie 1939). Germania urma, conform noii înţelegeri, să accepte ca Lituania, plasată în zona de influenţă a celui de al

[4] La 1 iunie 1941, Armata Roşie avea în dotare 19.540 de tancuri (fără a se lua în calcul tanchetele blindate uşoare T-37, T-38 şi T-40) şi 3.258 de automobile blindate prevăzute cu tunuri. În cursul anului 1941 se vor realiza 1.358 de tancuri KV şi 3.014 de T-34. În 1942, industria de tancuri sovietică va produce 24.718 tancuri din care: 2.553 tancuri KV şi 12.527 tancuri T-34.

III-lea Reich, să treacă în cea sovietică, primind în schimb, din zona sovietică, regiunea Lublin şi un teritoriu la est de Varşovia. Pe măsură ce democraţiile occidentale şi Germania se scufundau în ceea ce a fost desemnat ca fiind „Războiul Ciudat", Stalin a cerut Finlandei, la 14 octombrie 1939, cedarea a 2.760 de km^2, oferind în schimb 5.530 de km^2, respectiv ţinuturile Repola şi Porajorpi, astfel încât să fie împiedicată utilizarea Finlandei drept trambulină pentru un atac german asupra Rusiei.

Războiul sovieto-finlandez (30 noiembrie 1939-12 martie 1940) s-a dovedit a fi un util prilej pentru evaluarea capacităţii de luptă a Armatei Roşii, a puterii ei de organizare şi mobilizare, precum şi a faptului că poate face *„posibil, imposibilul".* Comandanţii sovietici prezenţi pe 17 aprilie 1940 la o conferinţă a Marelui Stat-Major sovietic au subliniat faptul că victoria finală în războiul contra Finlandei fusese prea scumpă şi au insistat ca organizarea pentru luptă să fie schimbată, instructajul şi stimularea trupelor să fie îmbunătăţite radical, să fie descentralizată luarea deciziilor, să se rescrie diversele regulamente şi manuale de teren, ţinându-se seama de lecţiile acestui război şi de ceea ce se întâmplase, deja, pe fronturile celui de-Al Doilea Război Mondial. Prezent la această conferinţă, Stalin a recomandat generalilor sovietici să studieze metodele războiului modern, subliniind că tradiţiile şi amintirile din războiul civil (1918-1920) îi împiedicau pe ofiţeri să-şi adapteze gândirea la condiţiile prezentului[5]. Lipsurile înregistrate în campania din Finlanda se vor reîntâlni şi în campania din Basarabia şi Bucovina de Nord (26-28 iunie 1940). În perspectiva a ceea ce istoricii sovietici/ruşi definesc ca fiind „atacul preventiv" sovietic, cele două campanii s-au dovedit a fi utile prilejuri pentru evaluarea capacităţii de luptă a Armatei Roşii[6].

---

[5] În urma discuţiilor extrem de tensionate dintre Stalin şi şeful GRU, generalul-locotenent de aviaţie Ivan Iosifovici Proskurov, pe de-o parte, precum şi dintre şeful GRU şi generalii sovietici care au comandat unităţile Armatei Roşii în campania din Finlanda (1939-1940), GRU a fost trecut din subordinea Comisarului Poporului pentru Apărare în cea a Marelui Stat-Major sovietic. A se vedea: David E. Murphy, *Enigma Barbarossa. Ce ştia Stalin,* Editura Militară, Bucureşti, 2013, pp. 71 – 85.

[6] OKW-ul şi OKH-ul au fost surprinse de apariţia pe câmpul de luptă de lângă Moscova, în decembrie 1941, a unor unităţi noi ale Armatei Roşii (80 de divizii de infanterie, 80 de brigăzi de infanterie, 10 brigăzi de care de luptă şi 25 de divizii de cavalerie). Abwehr-ul va identifica, până în aprilie 1942, 425 de divizii de infanterie, 100 de brigăzi de infanterie, 75 de divizii de cavalerie, 60 de divizii motorizate şi 80 de brigăzi mecanizate aflate în organica Armatei Roşii, din care 325 de mari unităţi de infanterie (250 de divizii şi 75 de brigăzi), 55 de divizii de cavalerie şi 35 de brigăzi mecanizate se aflau pe frontul româno-german. Ofiţerii de informaţii germani estimau că aviaţia sovietică a dispus constant de 2.000 de aparate, deşi pierduse lunar 400-500 de avioane, în timp ce în spatele frontului se aflau, slab instruite şi încadrate, un număr de 50-60 de divizii, dintre care 40 în regiunea Rostov-Stalino şi 20 în sectorul Moscova.

În condiţiile desfăşurării operaţiunilor de pe frontul de Vest, după 10 mai 1940, URSS a reuşit să-şi atribuie teritoriile promise în cadrul Protocolului adiţional secret, respectiv să anexeze Basarabia, Bucovina de Nord şi Ţinutul Herţa (28 iunie 1940), Lituania, Letonia şi Estonia, astfel încât la încheierea acestui proces, Stalin redobândise toate teritoriile pe care le pierduse Rusia la sfârşitul Primului Război Mondial, în timp ce *„Aliaţii plătiseră* – conchide Henry Kissinger – *ultima dintr-o serie de tranşe din cheltuielile provocate de excluderea Germaniei şi a Uniunii Sovietice de la Conferinţa de pace din 1919*" (Kissinger, 1998, p. 324). Arbitrajul de la Viena (30 august 1940), pătrunderea trupelor germane în România (12 octombrie 1940) şi atacul trupelor italiene asupra Greciei (28 octombrie 1940) au reprezentat dovezi certe ale intereselor strategice ale Axei care devenise extrem de periculoasă pentru planurile geopolitice şi geostrategice ale Uniunii Sovietice. Semnarea Pactului Tripartit (27 septembrie 1940) a fost percepută ca fiind evenimentul care urma să devină cel mai ameninţător pentru securitatea URSS în condiţiile în care Stalin nici măcar nu a fost informat de aceste tratative.

Discuţiile purtate de Hitler şi ministrul său de Externe cu Viaceslav M. Molotov, la Berlin, în perioada 12-13 noiembrie 1940, reprezentau o nouă versiune germano-sovietică a „Doctrinei Monroe" pentru întreaga Europă şi Africă, dublată de împărţirea teritoriilor coloniale între ele. *„Aşa-numitul echilibru european de forţe* – declara Stalin, în iulie 1940, în faţa lui Sir Stafford Cripps, ambasadorul Marii Britanii la Moscova – *s-a opus până acum nu doar Germaniei, ci şi Uniunii Sovietice. Prin urmare, Uniunea Sovietică va lua toate măsurile ca să împiedice restabilirea vechiului echilibru de forţe în Europa"* (Kissinger, 1998, p. 327). În limbaj diplomatic formula *„toate măsurile"* includea şi ameninţarea războiului, ceea ce însemna că se intra într-o fază decisivă a conflictului sovieto-german, care va afecta şi România, având în vedere importanţa geopolitică şi geostrategică a ţării noastre.

În clipa în care a devenit conştient de perspectivele generate de pericolul sovietic, Hitler a modificat dispozitivul strategic de apărare al Germaniei, pregătind contralovitura la ceea ce istoricii sovietici au denumit „lovitura preventivă". Pe 7 septembrie 1940, şeful Secţiei a III-a (Contraspionaj) din Abwehr a primit un document de la Cartierul General al lui Hitler, cu menţiunea „Strict-Secret", care menţiona: „Teritoriile noastre din Est vor fi ocupate în următoarele patru săptămâni de puternice efective militare. La sfârşitul lunii octombrie, dispoziţiile marcate pe harta alăturată vor fi deja executate. Aceste dispoziţii nu trebuie să dea Rusiei impresia că am dori să lansăm un atac asupra Estului. Pe de altă parte, Rusia îşi va da seama

că prezenţa unor dispozitive germane puternice şi bine antrenate în Polonia şi Boemia-Moravia indică faptul că suntem pregătiţi în orice moment să ne apărăm interesele din Balcani de un eventual atac rusesc cu forţe militare puternice" (Bassett, 2008, p. 233).

SSI-ul a informat Guvernul de la Bucureşti asupra faptului că, în urma dislocărilor de trupe care au avut loc în Basarabia şi Bucovina de Nord, atât în timpul rebeliunii legionare (ianuarie 1941), cât şi după aceea, s-a observat „în mod clar pregătirile ofensive efectuate de Uniunea Sovietică cu scopul de a ocupa întreaga Moldovă şi restul Bucovinei" (Troncotă, în „Arhivele Totalitarismului", 1994, p. 94). Poziţia dură a Moscovei în tratativele cu Berlinul se datora faptului că Marele Stat-Major sovietic încheiase elaborarea planului desfăşurării strategice pentru etapa imediat următoare, care prevedea executarea de către forţele sovietice a două lovituri: cea principală pe direcţia Varşovia – Berlin şi o alta secundară, prin România, pentru a captura petrolul şi a debuşa în Balcani. „Eram în stare de alertă din noiembrie 1940. Atunci Pavel Juroviev şi Zoia Rîbkina au iniţiat dosarul operaţional *(Liternoe delo)* cu numele *Zateia (Riscul)*, care aduna într-un singur loc cele mai importante informaţii despre mişcările nemţilor împotriva intereselor Uniunii Sovietice. Acest dosar era prezentat regulat lui Stalin şi lui Molotov, iar ei încercau să le folosească în politica lor de liniştire a lui Hitler şi de colaborare cu el", mărturisea Pavel A. Sudoplatov (Sudoplatov, 1995, p. 120).

Eşec informativ sau surprindere strategică?

Liderii de la Kremlin au primit 84 de avertismente privitoare la operaţiunea „Barbarossa". Generalul-locotenent Filipp Ivanovici Golikov, care, pe 27 iulie 1940, devine şeful GRU, a afirmat după război că „spionajul militar sovietic a testat şi valorificat numeroase surse de informaţii secrete, inclusiv în Germania" (Petrov (ed.), 1968, p. 181), cărora însă nu le-a acordat credit. Primul avertisment a venit pe 27 august 1940 de la rezidenţa GRU din Paris. „Germanii au renunţat la ofensiva împotriva Angliei. Aparent, pregătirile continuă pentru o astfel de situaţie, dar sunt menite să ascundă deplasările de forţe germane spre Est, unde deja există 106 divizii" (Murphy, 2013, p. 299), telegrafiau ofiţerii GRU către Moscova.

Rezidenţa GRU din Berlin a trimis 23 de rapoarte în care avertiza asupra intenţiilor şi pregătirilor Germaniei pentru un atac asupra URSS. Pe 29 decembrie 1940, sursa GRU cu numele de cod **ARIEŢ** (Rudolf von

Scheliha, consilier în MAE german) a informat despre faptul că aflase *„din cercuri foarte înalte"* că Hitler ordonase începerea pregătirilor pentru războiul împotriva URSS care urma să înceapă în martie 1941. **ARIEŢ** a revenit cu noi informaţii, de detaliu, pe 4 ianuarie şi 28 februarie 1941. „**Începerea atacului a fost stabilită, provizoriu, pentru 20 mai. Pare probabil că se planifică un atac prin învăluire în zona Pinsk, cu o forţă de 120 de divizii germane.** Printre măsurile premergătoare se numără şi detaşarea de ofiţeri şi subofiţeri vorbitori de limba rusă la diferite comandamente. În plus, se construiesc trenuri blindate cu ecartament mai mare, ca în Rusia" (Murphy, 2013, p. 90), raporta **ARIEŢ** la 28 februarie 1941. Generalul-maior Vasili I. Tupikov, ataşatul militar al URSS şi rezidentul legal al GRU în Germania, a comunicat, la 9 mai 1941, un posibil plan de operaţii al Wehrmacht-ului împotriva URSS care releva faptul că **„înfrângerea Armatei Roşii va fi finalizată în decurs de o lună sau o lună şi jumătate, cu Germania ajungând pe meridianul Moscovei"** (Murphy, 2013, p. 91).

Informaţii importante au parvenit şi de la rezidenţa GRU din Helsinki care comunica, la 15 şi 17 iunie 1941, că numărul trupelor germane din Finlanda este în continuă creştere şi că finlandezii îşi sporeau măsurile de securitate militară. Oamenii GRU din Londra, Paris, Vichy şi din Elveţia au transmis informaţii extrem de importante şi edificatoare privind intenţiile ofensive ale germanilor. Agenţii GRU din România, **AVS** (*Kurt Völkisch*, ofiţer de presă la Ambasada Germaniei în Bucureşti) şi **LTsL** (*Margarita Völkisch*), au informat despre faptul că, la 1 martie 1941, la Berlin, **„multă lume vorbea despre un iminent atac al Germaniei asupra URSS"** (Murphy, 2013, p. 98). Agentul cu numele de cod **KORF** (colonelul GRU Mihail S. Şarov, rezidentul-adjunct al GRU la Bucureşti, aflat sub acoperirea de reprezentant al Agenţiei TASS) informa Moscova despre faptul că un maior german care locuia în casa unei subsurse declara că germanii şi-au schimbat complet planul şi că se vor îndrepta spre Est, împotriva URSS. La 23 aprilie 1941, GRU afla că Armata Roşie urma să fie demoralizată din prima clipă, din prima lovitură, şi că „unul sau două raiduri aeriene vor dovedi impotenţa Rusiei..., la începutul războiului, în mai" şi că „până în iulie, totul se va sfârşi" (Murphy, 2013, p. 100). La 7 iunie 1941, rezidenţa GRU din România telegrafia: **„Ofiţerii din Statul Major General român susţin cu insistenţă că, în conformitate cu declaraţiile neoficiale ale lui Antonescu, între România şi URSS va începe în curând războiul"** (Murphy, 2013, p. 101). Rapoartele ofiţerilor şi agenţilor GRU din Praga, Sofia, Belgrad şi Budapesta au întregit imaginea de ansamblu a intenţiilor Wehrmacht-ului în raport cu Armata Roşie şi faptul că, în pofida evenimentelor din Grecia şi Iugoslavia, *„pregătirile pentru ziua X nu fuseseră*

abandonate, ci doar amânate" (Murphy, 2013, p. 109). Pe 5 mai 1941, Richard Sorge a telegrafiat de la Tokio: **„Germania va începe războiul cu URSS la mijlocul lunii iunie 1941"** (Murphy, 2013, p. 114), iar în cursul zilei de 15 mai a comunicat data atacului german: 20-22 iunie 1941.

Informaţiile Externe (NKGB) din NKVD nu dispuneau de o unitate de analiză a informaţiilor şi diseminau informaţiile către destinatari, fiecare urmând să judece rapoartele şi implicaţiile acestora pentru domeniul său de activitate şi responsabilitate. În mai 1941, evaluând rapoartele NKGB, GRU ajungea la concluzia că numărul trupelor germane de la frontieră creştea în mod semnificativ. GRU a cerut NKGB-ului mai multă precizie în identificarea unităţilor germane şi natura deplasărilor lor. Rezidenţele NKGB din Germania, cu precădere, dar şi din restul Europei ocupate au oferit numeroase informaţii privind pregătirile germane pentru invadarea URSS (Blaga, în „Historia", octombrie 2011, pp. 64-68).

Pe 2 aprilie 1941, Harro Schulze-Boysen (nume de cod **STARŞINA** în dosarele NKGB) a comunicat Moscovei: *„Forţele aeriene îşi vor concentra atacurile asupra nodurilor de cale ferată din zonele centrale şi de vest ale URSS, asupra centralelor electrice din bazinul Donețk-ului şi asupra fabricilor din industria aeronautică din zona Moscovei. Bazele aeriene din apropiere de Cracovia, în Polonia, urmează să fie principalele puncte de plecare pentru aparatele de zbor care vor ataca URSS. Germanii consideră că punctul slab al apărării aeriene sovietice îl reprezintă susţinerea de la sol şi speră ca, prin câteva bombardamente puternice asupra aerodromurilor, operaţiile inamicului să fie rapid dezorganizate"* (Murphy, 2013, p. 127).

Zborul lui Rudolf Hess în Marea Britanie (10 mai 1941) a bulversat complet NKGB-ul de la Moscova, astfel încât şeful Departamentului pentru Germania din INO (Informaţiile Externe) al NKGB, Pavel M. Juravliev, a ordonat asistentei sale, Zoia Rîbkina: *„Telegrafiaţi la Berlin, Londra, Stockholm, America, Roma. Încercaţi să clarificaţi detaliile acestei propuneri"* (Murphy, 2013, p. 132). Sovieticii păreau a fi dezinformaţi în ce priveşte adevăratele intenţii ale lui Hitler. Totuşi, avertismentele privind iminenţa atacului german au devenit copleşitoare la începutul verii anului 1941. **„Repet: nouă armate cu forţa a 150 de divizii vor începe ofensiva în zorii zilei de 22 iunie 1941"** (Murphy, 2013, p. 301), telegrafia Richard Sorge la 13 iunie 1941. În aceeaşi zi, agentul GRU de la Sofia, Boevoi, raporta: **„Conform informaţiilor lui Jurin (membru al Consiliului Militar Superior bulgar), Führer-ul a decis să atace URSS până la sfârşitul acestei luni"** (Murphy, 2013, p. 301). Willy Lehmann, agent GRU infiltrat în Gestapo (nume de cod **BREITENBACH**), comunica, la 19 iunie 1941, că **„unitatea sa Gestapo a**

primit ordin conform căruia Germania va invada URSS la ora 3.00 a.m., în data de 22 iunie 1941" (Murphy, 2013, p. 129). La 5 mai 1941, rezidența NKGB din Varșovia, condusă de către Petr I. Gudimovici (nume de cod **IVAN**), a comunicat: **„Pregătirile militare în Varșovia și peste tot în Guvernământul General se desfășoară în văzul tuturor, iar ofițerii și soldații germani vorbesc absolut deschis despre un război iminent între Germania și Uniunea Sovietică, ca și cum ar fi vorba despre o chestiune asupra căreia s-a decis deja.** (...) De la 10 aprilie la 20 aprilie, trupele germane au afluit spre est, prin Varșovia, fără oprire, și ziua și noaptea" (Murphy, 2013, p. 134).

Informații extrem de relevante despre intențiile germane au venit și pe filiera Direcției a II-a Contrainformații din NKGB ca urmare a supravegherii activităților și interceptării comunicațiilor corpului diplomatic și militar al Axei aflat în misiune la Moscova. Totodată, Departamentul 1 (Căi Ferate) al Direcției Generale de Transporturi (GTU) a NKVD a colectat informații despre forțele germane aflate în Polonia, direcțiile de deplasare și raioanele de dislocare ale acestora. Agenții GTU identificaseră un corp de voluntari ucraineni în apropiere de Lublin, un alt regiment de voluntari în curs de formare în apropiere de Varșovia, construcția de noi aerodromuri, traficul unor trenuri speciale de construcții care transportau material de construcții și trupe de genişti, sosirea unor vagoane-cisternă franceze și belgiene care conțineau motorină, amplasamentul unor depozite de combustibil ascunse în pădurile din apropierea frontierei, precum și activități de triangulare a terenului înainte de a se stabili pozițiile de tragere ale artileriei. „Începând cu 10 iunie 1941, în Peremîșl și Juravița [Zurawica], toți angajații de la căile ferate locale vor fi dați afară; transportul va fi operat în întregime de unități militare [germane]" (Murphy, 2013, p. 153), raporta Direcția Districtului Lvov a NKGB pe 12 iunie 1941 având drept sursă munca agenților GTU. Direcția Generală a Trupelor de Grăniceri (GUPV) a NKVD al URSS a confirmat prin numeroase rapoarte adresate forurilor superioare din Moscova că situația de la frontiera sovieto-germană nu este deloc liniștită. Cercetarea radio sovietică și spionajul prin zboruri aeriene identificaseră afluxul de trupe germane către frontiera sovietică. Serviciile de informații sovietice înregistraseră faptul că, între sfârșitul lunii august 1940 și mijlocul lunii decembrie 1940, numărul diviziilor Wehrmacht-ului care afluiau spre frontiera cu URSS a crescut de la 5 la 34.

La sfârșitul lui februarie 1941, numărul diviziilor germane a crescut la aproximativ 70, pentru a ajunge la 87, în mai 1941, și a coborât la 80 până la 1 iunie, urmând să crească la 123 în 21 iunie 1941. În intervalul 27 martie - 18 aprilie 1941, au avut loc nu mai putin de 80 de zboruri de spionaj germane

deasupra teritoriului Uniunii Sovietice. La 22 aprilie 1941, sovieticii au protestat în mod oficial faţă de aceste acţiuni provocatoare. Protestele lor nu au avut nici un efect şi, până la sfârşitul lunii mai 1941, au mai avut loc alte circa 180 de astfel de zboruri, ceea ce a permis ca Luftwaffe să încheie cercetarea fiecărui aeroport sau bază militară din vestul Uniunii Sovietice.

La 11 iunie 1941, Stalin a fost informat că Ambasada germană din Moscova primise, pe 9 iunie, instrucţiuni de la Berlin privind punerea la *„adăpost"* a documentelor secrete (arderea) şi *„plecarea discretă a femeilor şi a copiilor"* (evacuarea). La 1 martie 1941, ambasadorul URSS la Washington, Konstantin A. Umanski, a primit o sinteză a informaţiilor deţinute de Guvernul SUA în acest sens. În aprilie 1941, subsecretarul de stat american, Sumner Welles, a pus din nou la dispoziţia ambasadorului Umanski rezultatul decriptărilor comunicaţiilor diplomatice japoneze, inclusiv o telegramă din 19 martie de la Moscova, care raporta o schimbare spectaculoasă în relaţiile sovieto-germane, precum şi două telegrame de la Berlin care schiţau pregătirile de război ale Germaniei cu URSS. La 22 martie, Guvernul sovietic a primit un memorandum al Serviciului de Informaţii al Armatei SUA, în care se prezicea, pe baza decriptărilor traficului japonez, un atac german împotriva URSS în următoarele două luni. La şapte zile după ce Hitler a semnat directiva care autoriza Planul „Barbarossa", un rezumat fidel al planului a fost introdus într-o scrisoare anonimă adresată ataşatului militar sovietic de la Berlin.

Mareşalul G. K. Jukov îşi aminteşte în memoriile sale faptul că şeful GRU, generalul-locotenent Filipp I. Golikov, a prezentat conducerii URSS şi Marelui Stat-Major, la 20 martie 1941, un raport în care erau expuse variantele direcţiilor posibile ale loviturilor trupelor germane în cazul atacării URSS. GRU indica data de 20 mai 1941 ca fiind ziua începutului ofensivei germane împotriva Uniunii Sovietice. „**Ceea ce a fost trecut cu vederea în informaţiile noastre** – mărturisea Pavel A. Sudoplatov – **a fost forţa calitativă a tacticii Blitzkrieg-ului. Credeam că, dacă va izbucni războiul, nemţii vor încerca mai întâi să pună mâna pe regiunile noastre din Ucraina, care erau bogate îm produse alimentare şi materii prime. Ştiam din jocurile lor militare, strategice că un război prelungit ar fi cerut resurse economice suplimentare. Aceasta a fost marea greşeală: GRU şi NKVD nu au prevenit Statul Major că scopul armatei germane, atât în Polonia, cât şi în Franţa nu fusese să pună mâna pe teritoriu, ci să distrugă puterea militară a armatei inamice**" (Sudoplatov, 1995, p. 120).

Sir Alexander Cadogan, subsecretarul permanent al Foreign Office, l-a informat, la 10 iunie 1941, pe ambasadorul Ivan M. Maiski despre recentele

redesfăşurări de forţe germane din Răsărit, oferind datele şi locurile precise ale fiecărei divizii în parte. La 13 iunie 1941, ministrul britanic de Externe, Anthony Eden, l-a convocat pe ambasadorul Maiski pentru a-l informa că rapoartele care au parvenit în ultimele 48 de ore referitoare la concentrările de trupe germane ar putea avea ca scop un război al nervilor sau un atac împotriva Uniunii Sovietice. În aprilie 1941, vicepreşedintele Uzinelor Skoda, care îşi oferise serviciile GRU, raporta, pe baza contactelor cu ofiţeri superiori din armata germană din Cehoslovacia, o redesfăşurare masivă a Wehrmacht-ului către graniţa sovietică şi că uzinei sale i se ordonase să înceteze livrarea de arme către URSS, deoarece războiul fusese programat la mijlocul lunii iunie. **„Deşi spionajul nostru a descoperit intenţiile lui Hitler de a ataca Uniunea Sovietică** – scrie Pavel A. Sudoplatov –, **rapoartele erau, într-o oarecare măsură, contradictorii. Nu conţineau evaluări ale potenţialului tancurilor germane şi ale unităţilor aeriene sau ale capacităţii lor de a străpunge liniile de apărare ale unităţilor Armatei Roşii, desfăşurate de-a lungul frontierelor sovieto-germane. În felul acesta, forţa loviturii lui Hitler a fost o surpriză pentru conducerea noastră militară, inclusiv pentru mareşalul Gheorghi Jukov, şeful Statului Major al Armatei Roşii în acel moment, care recunoaşte, în memoriile sale, că nu prevăzuse un inamic capabil să lanseze o operaţiune ofensivă pe scară largă, cu formaţiuni de tancuri, simultan pe mai multe direcţii"** (Sudoplatov, 1995, p. 120).

La începutul lunii iunie 1941, ambasadorul german la Moscova, contele von der Schulenburg, îl invită pe ministrul URSS la Berlin, aflat în vizită la Moscova, la un dejun privat la reşedinţa sa. Ambasadorul von der Schulenburg avea să-i spună ambasadorului Vladimir G. Dekanozov: *„Este posibil ca ceea ce se întâmplă acum să fie unic în istoria diplomaţiei, dar eu vă voi dezvălui secretul nostru de stat numărul unu... Hitler a luat hotărârea de a declanşa războiul împotriva Uniunii Sovietice la 22 iunie. Mă veţi întreba de ce fac acest lucru. Eu am fost crescut în spiritul lui Bismarck, care s-a opus întotdeauna unui război cu Rusia"* (Andrew and Gordievski, 1994, p. 187). În ciuda acestor avertismente, relaţiile oficiale nu au cunoscut nicio răcire. Uniunea Sovietică achiziţionează de la Germania, în ianuarie 1941, districtul polonez Suwalki, pentru suma de 7.500.000 de dolari aur, iar în aprilie 1941 livrările sovietice de materii prime către Germania ating nivelul maxim de la semnarea Pactului Ribbentrop – Molotov: 208.000 tone de cereale, 50.000 tone de petrol, 8.300 tone de bumbac, 8.340 tone de metal. URSS a livrat, de asemenea, 4.000

de tone de latex achiziţionate în Extremul Orient şi expediate în Germania, cu trenul transsiberian. Mareşalul G. K. Jukov avea să scrie referitor la atacul *„prin surprindere"* al Wehrmacht-ului: **„Pericolul principal pentru noi a constat nu în faptul că nemţii au trecut frontiera prin surprindere, ci în faptul că noi am fost surprinşi de forţa de atac a Armatei germane; că noi am fost surprinşi de superioritatea de şase până la opt ori a forţelor lor pe direcţiile hotărâtoare; că am fost surprinşi de amploarea concentrării trupelor lor şi de puterea atacului lor"** (Simonov, K. *et comp*., 1991, p. 51).

(Va urma)

Referinţe bibliografice

1. Andrew, Christopher; Gordievski, Oleg (1994). *KGB. Istoria secretă a operaţiunilor sale externe de la Lenin la Gorbaciov*, Editura All, Bucureşti.
2. Basset, Richard (2008). *Spionul-şef al lui Hitler. Misterul Wilhelm Canaris*, Editura RAO, Bucureşti.
3. Betea, Lavinia (1997). *Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceauşescu şi Iliescu*, Editura Evenimentul Românesc, Bucureşti.
4. Blaga, Michael Nicholas (octombrie 2011). *Stalin primise Planul Barbarossa cu 6 luni înainte de invazia nazistă*, în „Historia", Anul XI, nr. 118.
5. Bushueva, T. *Proklinaia – Poprobuite Poniat* (1994), în „Novy Mir", nr. 12.
6. Constantin, Ion (2008). *Drumul spre adevăr în problema masacrelor de la Katyń*, în „Arhivele Totalitarismului", Anul XVI, nr. 3-4 (60-61).
7. Constantiniu, Florin (1991). *Între Hitler şi Stalin. România şi pactul Ribbentrop-Molotov*, Editura Danubius, Bucureşti.
8. Constantiniu, Florin (1992). *Un film şi... operaţia „Barbarossa"*, în „RIM", nr. 4 (15).
9. Constantiniu, Laurenţiu (2010). *Uniunea Sovietică între obsesia securităţii şi insecurităţii*, Editura Corint, Bucureşti.
10. Dolghin, Florentina (august 1998). *Stalin, Principalul Redactor al Pactului Germano-Sovietic*, în „Magazin istoric", serie nouă, anul XXXII, nr. 8 (377) şi nr. 9.
11. Fontaine, André (1992). *Istoria Războiului Rece*, vol. I, Editura Militară, Bucureşti.
12. Gorgun, Alexander (2011). *1941. URSS ca agresor. Receptarea tezei în Europa de Est*, în „Magazin istoric", Anul XLV, serie nouă, nr. 6 (531).
13. Kissinger, Henry (1998). *Diplomaţia*, Editura All, Bucureşti.

14. Mannerheim, Carl Gustaf Emil (2003). *Memorii*, Editura Militară, Bucureşti.
15. Materski, Wojciech (2006). *Crima de la Katyn: problema vinovăţiei*, în „Arhivele Totalitarismului", Anul XIV, nr. 3-4 (52-53).
16. Moraru, Dinu (2005). *Genocidul de la Katyn,* în „Lumea", Anul XIII, nr. 4/144.
17. Murphy, David E. (2013). *Enigma Barbarossa. Ce ştia Stalin*, Editura Militară, Bucureşti.
18. Petrencu, Anatol (ed) (2004). *Polonezii în anii celui de-al doilea război mondial*, vol. I, Editura Cartdidact, Chişinău.
19. Petrov, Vladimir (ed.) (1968). *June 22 1941: Soviet Historians and the German Invasion*, Columbia.
20. Rill, Bernd (2006). *Tragedia de la Katyn: perspectiva germană*, în „Arhivele Totalitarismului", Anul XIV, nr. 3-4 (52-53).
21. Rusnac, Mircea (iunie 2011). *1941: sovieticii pregătesc atacarea României*, în „Magazin istoric", Anul XLV, serie nouă, nr. 6 (531).
22. Semiraga, M.I.; Jutikkala, Eino; Pirinen, Kauko (decembrie 1990). *Noiembrie 1939-martie 1940. Războiul de iarnă sovieto-finlandez*, în „Magazin istoric", Anul XXIV, serie nouă, nr. 12 (285).
23. Simonov, K. et comp. (1991). *Mareşalul Jukov – Între legendă şi adevăr* (*Gheorghi Konstantinovici Jukov văzut de K. Simonov, N. G. Pavlenko, N. Hlebodarov)*, vol. I, Editura Militară, Bucureşti.
24. Solonin, Mark (2012). *Butoiul şi cercurile. 22 iunie 1941 sau când a început Marele Război pentru Apărarea Patriei*, Editura Polirom, Iaşi.
25. Spânu, Alin (2010). *Istoria Serviciilor de Informaţii/Contrainformaţii Româneşti în perioada 1919-1945*, Casa Editorială Demiurg, Iaşi.
26. Sudoplatov, Pavel (1995). *Misiuni speciale. Arhitectura terorii*, Editurile Elit Comentator&Eleusis, Bucureşti.
27. Suvorov, Victor (1995). *Spărgătorul de gheaţă*, Editura Polirom, Iaşi.
28. Suvorov, Victor (1997). *Ultima Republică*, Editura Polirom, Iaşi.
29. Suvorov, Victor (1998). *Ziua M*, Editura Polirom, Iaşi.
30. Suvorov, Victor (2000). *Epurarea*, Editura Polirom, Iaşi.
31. Suvorov, Victor (2012). *Sinuciderea. De ce a atacat Hitler Uniunea Sovietică?*, Editura Polirom, Iaşi.
32. Suvorov, Victor (2013). *Umbra Victoriei*, Editura Polirom, Iaşi.
33. Thom, Françoise (2008). *Regimul sovietic şi războiul*, în Stéphane Courtois/coord., *O noapte atât de lungă. Apogeul regimurilor totalitare în Europa. 1935-1953*, Editura Vremea, Bucureşti.
34. Troncotă, Cristian (1994). *Uniunea Sovietică şi rebeliunea legionară. Documente din arhiva SSI,* în „Arhivele Totalitarismului", Anul II, nr. 1-2.
35. Troncotă, Cristian (martie 2000). *Războiul sovieto-finlandez*, în „Magazin istoric", Anul XXXIV, serie nouă, nr. 3 (396).

36. Troncotă, Cristian; Spânu, Alin (ed.) (2004). Academia Română/ Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, *Documente SSI privind spaţiul sovietic. 22 august 1939-23 august 1944*, Bucureşti.
37. Ţurcanu, Ion (2004). *Istoricitatea istoriografiei. Observaţii asupra scrisului istoric basarabean*, Editura Arc, Chişinău.
38. Werth, Nicolas (2000). *Istoria Uniunii Sovietice de la Lenin la Stalin*, Editura Corint, Bucureşti.
39. Zaslavsky, Victor (2003). *Le Massacre de Katyn. Crime et mensonge*, Paris, Le Rocher.

STUDIUL INFORMAŢIILOR SECRETE (INTELLIGENCE), CONTRIBUŢIE ESENŢIALĂ LA ÎNŢELEGEREA ISTORICĂ A CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Iulia Cristina SĂCĂLAŞ*

Abstract

Intelligence had a different importance in decision-making depending on the historical period of time we are referring to. Nonetheless, the study of secret intelligence for the historiographical development became more relevant in the past decades, after the end of the Cold War. With the study of intelligence, the historical perspectives and debates started to have different shapes and develop more complex conclusions, revealing, thanks to a more comprehensive analysis, aspects otherwise difficult to understand in the historical context. An appropriate example would be the study of the Second World War.

Keywords: *intelligence, historiography, decision-making, secret information, analysis.*

Introducere

Cel de-al doilea Război Mondial este socotit un important punct de inflexiune în evoluţia înţelegerii şi utilizării conceptului de intelligence. După război s-au tras concluzii semnificative despre importanţa utilizării intelligence-ului în luarea deciziilor; cu toate acestea, rolul semnificativ al intelligence în luarea deciziilor şi în guvernare nu avea să fie evident decât odată cu debutul Războiului Rece.

Sherman Kent a definit conceptul de intelligence ca fiind simultan un tip de cunoaştere, o organizaţie şi un proces. Dat fiindcă rolul său principal era de a reduce incertitudinea şi a înţelege intenţiile şi capacităţile altor state, intelligence a început a fi un element important pentru cunoaştere şi analiză. Felul în care comunităţile de intelligence erau organizate în perioada

* King's College London.

dinaintea războiului şi în timpul acestuia a avut un impact deosebit în guvernare şi ca atare în deciziile luate, dat fiind că „prin utilizarea intelligence puterile pot câştiga o mai mare cunoaştere a mediului internaţional, şi astfel îl pot modifica" (Ferris, 2003, pp. 308-329). Izbucnirea, evoluţia şi rezultatul celui de-al doilea Război Mondial ne-au demonstrat acest lucru.

Studiem şi ne referim la confruntarea planetară ca fiind o perioadă de incertitudini şi dificultăţi, în care deciziile luate au avut un impact deosebit în desfăşurarea evenimentelor. Lumea se afla în diferite stadii evolutive atât din punct de vedere ideologic cât şi politic şi social, iar luarea deciziilor necesita nivele ridicate de certitudine şi siguranţă. Secretizarea a avut un rol fundamental în protecţia acestor decizii. În consecinţă, obţinerea informaţiilor şi analizarea lor era o problemă complexă pentru autorităţile politico-militare iar pe parcursul desfăşurării evenimentelor aceasta s-a complicat şi mai mult. Un foarte bun exemplu este Uniunea Sovietică, cea care a înregistrat un real succes în păstrarea secretului situaţiei sale militare; într-atât încât Adolf Hitler nu a avut nicio ezitare – în ciuda reticenţei consilierilor săi cei mai apropiaţi – să declanşeze Operaţiunea Barbarossa în vara anului 1941.

Odată cu declanşarea conflagraţiei mondiale, intelligence a câştigat dreptul de a fi o parte activă în luarea deciziilor, spre deosebire de perioada premergătoare. Evoluţia şi importanţa câştigată în timpul conflictului a demonstrat că fără intelligence, un război este mult mai greu de câştigat, chiar imposibil (un exemplu grăitor în sprijinul acestui argument ar fi spargerea celebrului cod nazist „Enigma", cu consecinţele strategice care au decurs de aici). Ignorarea informaţiilor secrete a fost probabil printre cele mai mari greşeli ale lui Hitler în stabilirea strategiei politice şi de război.

Aspectul principal privitor la informaţiile secrete în cel de-al Doilea Război Mondial este legat de felul în care acestea au fost analizate. John Ferris a explicat că analiza şi evaluarea informaţiilor în perioada precedentă războiului şi în timpul acestuia a fost esenţială în înţelegerea intenţiilor şi capacităţilor atât ale Aliaţilor cât şi ale Axei. Printr-o interesantă analiză a ceea ce el a numit „eşec al intelligence", Ferris a semnalat importanţa pe care evaluarea informaţiilor a câştigat-o în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. El susţine că evaluarea corectă a informaţiilor a eşuat din cauza diverselor aspecte culturale, politice şi ideologice ce nu ar fi trebuit să intervină într-un proces atât de important. Intervenţia acestor elemente

în analiză (culturale, politice şi ideologice) a dus la un rezultat violent – un război de mari proporţii.

În ciuda importanţei şi necesităţii unei evaluări precise, conceptul de intelligence s-a transformat în dimensiunea ce lipseşte din istorie, aşa cum Cristopher Andrew a descris-o. Caracterul ascuns al rapoartelor de intelligence şi al analizei acestora a făcut ca sarcina istoricilor sa fie mult mai dificilă, mai ales înaintea declasificării celor mai secrete documente ale perioadei. Greşelile făcute în evaluarea acestor documente (sau în importanţa care le-a fost atribuită), au fost relevate odată cu apariţia posibilităţii de a le studia. Intelligence a reprezentat pentru o lungă perioadă de timp dimensiunea absentă a istoriei şi poate că încă o reprezintă, dat fiind că nu toate lucrările istorice iau în considerare studiul informaţiilor secrete la un nivel riguros, care să permită o analiză cât mai completă a perioadei, a strategiilor şi deciziilor de atunci.

În conexiune cu punctul anterior, este important de menţionat că istoria este de cele mai multe ori scrisă din perspectiva învingătorilor şi, ca atare, aceasta este de cele mai multe ori subiectivă. O analiză atentă sprijinită de studiul informaţiilor secrete ale epocii, va contribui la dezbaterea istorică şi la formarea diferitelor perspective despre de ce şi cum a avut loc evenimentul. Cel de-al Doilea Război Mondial nu e diferit din acest punct de vedere. Starea informaţiei pe care o deţineam până la declasificarea documentelor perioadei respective a fost controlată de perspectiva învingătorilor. Declasificarea documentelor şi rapoartelor de intelligence ale epocii nu ne-a oferit doar mai multe opţiuni de analiză şi diverse perspective interpretative, dar ne-a furnizat şi informaţii relevante legate de aspecte precum gândirea lui Hitler, înţelegerea pe care acesta o dădea evenimentelor, perspectiva japoneză şi aşa mai departe. Ne-a furnizat, îndeosebi, analize de valoare şi informaţii despre cum a fost câştigat războiul de catre Aliaţi şi cum au fost create alianţele politico-militare. Fără îndoială, studiul intelligence a ridicat calitatea dezbaterii istorice cu privire la izbucnirea, evoluţia şi rezultatul celui de-al doilea conflict major pe care lumea l-a trăit în secolul douăzeci.

Intelligence şi cel de-al Doilea Război Mondial

Informaţiile secrete în al Doilea Război Mondial cuprind o gamă amplă de documente – de la rapoarte diplomatice şi de intelligence, evaluări,

conversaţii şi corespondenţă la tratate, acorduri şi memorii. Această înşiruire ar putea reprezenta un bun argument pentru a înţelege de ce analiza informaţiilor secrete este atât de importantă pentru analizarea unui eveniment precum conflagraţia despre care vorbim. Cu toate acestea, nu este un argument suficient.

Aşa cum John Ferris a reliefat, istoria scrisă înainte de 1974 nu a inclus studiul documentelor secrete. Odată cu accesul, deşi limitat, la arhivele „speciale" şi începutul procesului de desecretizare a unor documente de stat, perspectivele despre cum, de ce şi ce s-a întâmplat s-au schimbat şi s-au dezvoltat noi teorii. Faptul că intelligence a fost un element fundamental în conceperea de politici de către Marile Puteri începând cu 1930, este un argument ce susţine importanţa pe care analiza de intelligence a avut-o în evoluţia istoriei şi explicarea evenimentelor epocii. Informaţiile adunate în această perioadă de timp au devenit foarte importante pentru înţelegerea evoluţiei evenimentelor care au condus la conflictul planetar.

Richard Aldrich ne aminteşte că, odată cu posibilitatea de a „vedea" informaţii secrete din anii '30 şi 40, studiul istoriei celui de-al Doilea Război Mondial a căpătat o mare dezvoltare la nivel internaţional (Aldrich, 1998, pp. 179-217). Este foarte important a înţelege situaţia în care informaţia a fost analizată şi care au fost factorii care au influenţat oamenii de stat să ia deciziile pe care le-au luat. Analizând aceste aspecte, trebuie să luăm în considerare importanţa pe care intelligence a avut-o în luarea deciziilor epocii. Perioada precedentă celui de-al Doilea Război Mondial, începând cu Marea Depresiune economică, este una tensionată în relaţiile internaţionale iar tensiunile încep să se acutizeze odată cu ascensiunea lui Adolf Hitler în poziţia de Cancelar al Germaniei, în anul 1933. Desfăşurarea evenimentelor după acest moment, a căpătat un ritm diferit de cel aşteptat în special de către germani. Criza de la München (1938) reprezintă un important punct de inflexiune în înţelegerea motivelor declanşării conflagraţiei şi a deciziilor adoptate pe parcursul celor şase ani.

Pe de altă parte, pentru a înţelege cel de-al Doilea Război Mondial este important să luăm în considerare tipul de state şi regimurile care existau la acea vreme. Germania Nazistă, Italia Fascistă şi Japonia Militaristă erau puterile agresive şi revizioniste care aveau ca obiectiv modificarea ordinii internaţionale prin permanenta contestare a acesteia. Cu astfel de regimuri în sistemul internaţional, obţinerea informaţiilor secrete era pe cât de dificilă,

pe atât de importantă în luarea deciziilor. Dificilă în principal pentru că informaţiile erau greu de obţinut în state represive, unde exista pericolul major de a fi descoperit şi executat.

În acelaşi timp, era absolut necesar să se obţină informaţii din interiorul acestor regimuri – şi asta la momentul potrivit, pentru a putea acţiona preventiv – fie pentru a stopa agresiunea, fie pentru a apăra Statul de eventuale acţiuni subversive. Aceeaşi situaţie este valabilă şi în cazul Uniunii Sovietice. De cealaltă parte a baricadei, şi puterile revizioniste, în mod special germanii şi japonezii, aveau nevoie de informaţii multiple şi de o evaluare corectă a acestora pentru a putea pregăti planul de ofensivă şi pentru a anticipa orice potenţiale reacţii.

Importanţa informaţiilor este legată de felul în care au fost evaluate şi cum au fost utilizate de către responsabili. În anii '30 şi în timpul războiului, intelligence a avut o serie de eşecuri care au condus evoluţia situaţiei într-o direcţie specifică. Aceste eşecuri au fost mai degrabă de analiză şi predicţie a intenţiilor inamicului decât eşecuri de colectare a informaţiilor. Poate unul dintre cele mai relevante exemple este, din acest punct de vedere, felul în care atât Germania, de o parte, cât şi Marea Britanie şi Franţa de cealaltă, au „proiectat" intenţiile părţii adverse în legătură cu criza poloneză (Overy, 1998, pp. 451-480); acest eşec de analiză a condus, practic, la război. Pe aceeaşi linie argumentativă se găseşte şi predicţia eşuată a atacului de la Pearl Harbour; multe alte exemple ar putea sprijini acest argument.

Evaluarea corectă a informaţiilor colectate este esenţială, mai ales când intelligence este un instrument important în sprijinirea celor ce iau deciziile. Dezbaterea lui Robert Bowie şi a lui Andrew Marshall despre importanţa informaţiilor în elaborarea politicilor s-a concentrat pe problema evaluării intelligence ca proces. În timp ce Bowie defineşte intelligence ca fiind „cunoaştere şi analiză proiectată pentru a asista acţiunea", Marshall a dat o atenţie specială „diferenţelor dintre colectarea şi analiza informaţiei, pe de-o parte, şi luarea deciziilor utilizând acele date, pe de altă parte" (May, 1984, pp. 3-4). Ceea ce susţin amândoi este faptul că *evaluarea are un rol esenţial în modelarea politicilor şi în luarea deciziilor şi ar trebui să fie considerată o componentă fundamentală a ciclului de intelligence*.

Evaluarea de intelligence, aşa cum Marshall a descris-o, poate fi categorisită în relaţie cu obiectivul său. Ca atare, evaluarea poate fi utilizată pentru a prevedea şi preveni potenţiale conflicte, a compara capacităţi şi a

prezice diverse ciocniri, a monitoriza actuale dezvoltări ale unor conflicte în curs de evoluţie şi pentru a atenţiona în caz de pericol militar iminent (May, 1984, p. 5). Toate aceste tipuri de evaluări ale intelligence au fost relevante în izbucnirea, evoluţia şi deznodământul celui de-al Doilea Război Mondial.

Greşelile făcute de către oamenii de stat în evaluarea informaţiilor colectate le-au îndreptat deciziile, în anumite situaţii, spre concluzii dezastruoase. Peter Jackson a avansat această idee şi a dezvoltat-o explicând că elemente ca rasismul (sau poate mai bine spus etnocentrismul, cum Ferris a sugerat), tendinţa de a proiecta propria logică în acţiunile altora şi politizarea procesului de luare a deciziilor luând în considerare ideologia, agendele politice birocratice şi imperativele politicilor interne, au afectat în mod negativ evaluarea informaţiilor secrete în timpul perioadei la care ne referim. În consecinţă, acest aspect a creat probleme evidente între producătorii şi consumatorii de intelligence (Jackson, 2000, p. 8). John Ferris argumentează că „oamenii de stat (fiind influenţati de ideologie şi etnocentrism) au utilizat intelligence pentru a înţelege mediul lor şi pentru a-l modifica şi s-au bazat pe propria intuiţie mai degrabă decât pe estimările analiştilor profesionişti pe care îi aveau la dispoziţie" (Ferris, 2003, p. 311). Prin urmare, cei ce luau deciziile au avut mari dificultăţi în a înţelege diferitele politici pe care omologii lor le-ar fi putut adopta şi dezvolta ca rezultat al diferenţelor în ideologie şi obiective.

În aceeaşi linie cu evaluarea informaţiilor, relaţia dintre politică şi intelligence este fundamentală pentru a înţelege valoarea pe care studiul de intelligence o aduce. Pentru a putea dezvolta propriile politici, interne sau externe, oamenii de stat trebuie să înţeleagă politicile pe care celalalte ţări intenţionează să le dezvolte. John Ferris a adus un argument pertinent când a explicat că responsabilitatea serviciilor secrete constă în colectarea informaţiilor, în timp ce utilizarea acestora într-un mod sau altul este apanajul decidenţilor politici. Ferris arată că, deşi un guvern ar putea avea un anume obiectiv, instituţiile ce îl compun pot utiliza mijloace diferite în atingerea respectivului obiectiv. De aceea este foarte important pentru sistemul de intelligence să înţeleagă cum lucrează diferitele guverne.

În anii '30 şi mai târziu, în timpul celui de-al doilea Război Mondial, serviciile de informaţii au avut mari dificultăţi în această privinţă şi asta se explică prin existenţa tipurilor complexe de guvernare pe care puterile revizioniste le aveau. De exemplu, cu volatilitatea deciziilor luate de către

Führer se confrunta propriul său stat-major şi ca atare există o mare probabilitate ca şi cea mai bună evaluare făcută din exterior să eşueze. De asemenea, concurenţa dintre Armată şi Flotă în Japonia a făcut ca evaluarea de intelligence să fie mult mai dificilă. Alianţa lui Mussolini cu Hitler şi continua schimbare a preferinţelor politice ale Ducelui, precum şi diferitele mesaje pe care acesta le dădea prin acţiunile sale, au ridicat şi ele probleme pentru evaluatorii de intelligence. Așa se face că Aliații nu au putut înțelege intenţiile celorlalţi decât într-o manieră fragmentată şi doar în anumite momente, ceea ce a făcut şi mai complexă luarea deciziilor bazate pe evaluarea de intelligence.

Chiar dacă intelligence a jucat un rol semnificativ, nu a fost atât de important din punctul de vedere al liderilor momentului precum a fost ideologia. De asemenea, etnocentrismul şi ideile preconcepute „despre celălalt" au condus la ignorarea evaluării şi analizei de intelligence şi la prioritizarea altor aspecte, mult mai puţin relevante, în realitate. Marea Britanie şi Franţa nu au luat ameninţările de război ale lui Hitler sau devotamentul şi dedicaţia lui pentru ideologie atât de în serios cât ar fi trebuit sau precum analizele de intelligence ar fi indicat. Tendinţa de a proiecta logica proprie în maniera de acţiune a oponenţilor a fost de asemenea o greşeală de proporţii, dat fiind ca sistemele de guvernare erau complet diferite în obiective şi abordări. Aroganţa cu care unii dintre lideri i-au tratat pe alţii a avut şi ea un efect tragic pentru mediul internaţional în sine. Problema preconcepţiilor i-a impiedicat pe oamenii de stat să înţeleagă politica adversarilor şi, ca atare, să prezică izbucnirea războiului. În consecinţă, putem fi de acord cu Ferris când afirmă că „rasiştii, darwiniştii sociali şi marxist-leniniştii i-au interpretat în mod eronat pe liberali, la fel de mult ca și liberalii pe ei" (Ferris, 2003, p. 313).

Concluzii

Starea cunoaşterii noastre înaintea studiului şi analizei aprofundate a intelligence a fost condiţionată de perspectiva învingătorilor. Odată cu studiul informaţiilor secrete am putut înţelege, asimila şi analiza atitudini, contexte şi acţiuni până în acel moment doar bănuite; fără a le cunoaşte, cel de-al Doilea Război Mondial ar fi rămas nu numai cu semne de întrebare în multe privinţe, dar și cu numeroase concluzii eronate.

Studiul documentelor de intelligence a dat posibilitatea unei extinse dezbateri şi a oferit diferite perspective pentru a analiza originile şi izbucnirea

războiului. Dezbaterea începută odată cu cercetarea informaţiilor secrete ale perioadei a dezvoltat, de asemenea, instrumente adecvate pentru înţelegerea conflictului ale cărui consecinţe sunt încă resimţite chiar și după atâtea decenii.

Fără studiul informaţiilor secrete ale celui de-al Doilea Război Mondial, am fi ajuns să înţelegem importanţa intelligence și în mod special a evaluării de intelligence mult mai târziu și mult mai greu. Hitler se decisese la începutul anului 1939 sa declanşeze războiul, dar în nici un caz nu dorea un conflict european de anvergură internaţională. În schimb, aliaţii occidentali, convinşi că dictatorul nazist fusese descurajat prin diferitele metode utilizate de aceştia (oferte diplomatice, concesii economice, militare, politice etc.) și punând la îndoială credibilitatea și determinarea sa, au încurajat involuntar iniţierea conflagraţiei. Acest aspect, atât de evident astăzi și atât de important pentru istoriografia secolului XX, nu ar fi putut fi înţeles fără aprofundarea studiului informaţiilor de intelligence, aşa cum susţine în diferite lucrări de specialitate Richard Overy.

Referirea succintă la perioada Războiului Rece este un argument în plus în înţelegerea importanţei pe care studiul informaţiilor secrete o are în descifrarea istoriei „adevărate" a secolului XX. Germenii conflictului planetar desfăşurat după instaurarea păcii au apărut și cristalizat de-a lungul evenimentelor petrecute între 1939-1945. Deciziile luate de marile puteri pe parcursul războiului au condus la ceea ce s-a numit Războiul Rece. Acesta, asemeni conflagraţiei mondiale menţionate anterior, reprezintă un argument important pentru a susţine relevanţa unei cercetări și analize aprofundate a informaţiilor secrete din prima jumătate a secolului trecut.

În anul 1989 conflictul prelungit pe parcursul atâtor decenii a luat sfârşit, victoria fiind evident atribuită statelor capitaliste; odată cu deschiderea (încă parţială și foarte selectivă) arhivelor, specialiştii au fost în măsură să realizeze o analiză mai detaliată și mai apropiată de realitate a Războiului Mondial. Totuși, cu toate acestea, nu avem deocamdată o perspectivă completă pentru a putea determina în ce măsură analiza acestuia reprezintă perspectiva exclusivă a învingătorilor, dat fiind că o parte importantă a informaţiilor secrete ale epocii nu este accesibilă cercetării publice; ne referim, în special (dar nu exclusiv) la preţioasele documente păstrate în arhivele actualei Federaţii Ruse.

Încă odată, argumentul importanţei studiului amănunţit al informaţiilor secrete este susţinut de evenimentele istorice şi determinările ulterioare. Istorici ca Richard Overy, Joseph Maiolo şi Patrick Finney au contribuit la înţelegerea acestui aspect.

Bibliografie

1. Aldrich, Richard. (1998). *Britain´s Secret Intelligence Service in Asia during the Second World War*, in „Modern Asian Studies", Vol. 32, No. 1.
2. Andrew, Cristopher. (2009). *The Defence of the Realm: The Authorised History of MI5* (London: Allen Lane).
3. Ball, Simon; Barbier, Mary Kathryn and O´Brien Philips (eds.). (1998). *War in History*, 5(4).
4. Boyce, Robert (ed.). (1998). *French Foreign and Defence Policy, 1918-1940: the decline and fall of a great power*, (London: Routledge).
5. Boyce, Robert and Maiolo, Joseph (eds.). (2003). *The Origins of World War Two: the debate continues*, (New York: Palgrave Macmillan).
6. Ferris, John. (2003). *Intelligence*, in Robert Boyce and Joseph Maiolo (eds.), „The Origins of World War Two: the debate continues", (New York: Palgrave Macmillan).
7. Finney, Patrick. (1997). *International history, theory and the origins of the second world war*, in „Rethinking History", 1:3, 357-379.
8. Hinsley, F. H. (1990). *British Intelligence in the Second World War: an overview*, in „Cryptologia", 14:1.
9. Jackson, Peter. (2000). *France and the Nazi Menace: Intelligence and Policy making 1933-1939*, (Oxford: Oxford University Press).
10. Maiolo, J. & P. Jackson. (2006). *Strategic Intelligence, Counter-Intelligence and Alliance Diplomacy in Anglo-French relations before the Second World War*, in „Militärgeschichtliche Zeitschrift", Vol. 65, No. 2.
11. Maiolo, Joe. (2010). *Cry Havoc: the arms race and the Second World War 1931-1941*, (London: John Murray).
12. May, Ernest (ed.). (1984). *Knowing one´s enemies*, (New Jersey: Princeton University Press).
13. Overy, Richard. (1998). *Strategic Intelligence and the Outbreak of the Second World War*, in „War in History", 5(4).
14. Porch, Douglas. (1989). *French intelligence and the fall of France, 1930–40*, in „Intelligence and National Security'', 4:1 (1989).

15. Young, Robert J. (1985). *French Military Intelligence and the Franco-Italian Alliance, 1933-1939*, in „The Historical Journal", Vo. 28, No. 1.
16. Wark, Wesley K. (1990). *Something very stern: British political intelligence, Moralism and grand strategy in 1939*, în „Intelligence and National Security", 5:1.
17. Watt, D. Cameron. (1989). *An intelligence surprise: The failure of the foreign office to anticipate the Nazi-Soviet pact*, in „Intelligence and National Security", 4.

ÎNCEPUTUL RĂZBOIULUI RECE - OFICIUL DE INFORMAŢII AL STATELOR UNITE LA BUCUREȘTI (USAIS)

Sorin APARASCHIVEI*

Abstract

This material aims to present the activity and organization of the United States Information Office (or *United States of America Intelligence Service* – USAIS) in Bucharest at the beginning of the Cold War. The Information Office was an informative structure of the US State Department which was in charge of gathering information regarding the actions of the Soviet Union and the communist regime from Bucharest that were meant to lead to the communization of Romania. The Office was preparing general synthesis about Romania, and, implicitly about the communist camp. Various scattered and available information which existed in different public locations in Romania was collected, materials which were then sent to the American decision-makers in order to report in real time any discovered change which may have been of value to the USA security in the Balkans.

Keywords: Cold War, espionage, Romania, United States, CIA, Frank Wisner, Frank Shea, Radio Free Europe

Conducerea Oficiului de Informaţii

În august 1944, profitând de ameninţarea invaziei sovietice şi de orientarea anticomunistă a ţării, structurile Serviciului Informativ American au intrat rapid în legături oficiale de colaborare cu structurile de apărare şi securitate ale statului român: Marele Stat Major al Armatei Române, Serviciul Special de Informaţii (SSI), Prefectura Poliţiei Capitalei, Siguranţa Generală şi Jandarmeria. La rândul lor, instituţiile româneşti au decis înfiinţarea a câte unui birou special de legătură cu Misiunile Americană şi Britanică, dotat fiecare cu personal cunoscător al limbii engleze (ANIMV, FD, ff. 43-53).

* Institutul Naţional de Studii de Intelligence, Academia Naţională de Informaţii „Mihai Viteazul", Bucureşti.

Dar, venirea la putere a guvernului Petru Groza şi decizia de reorganizare a Serviciului Special de Informaţii din România, din 14 martie 1945, au dus la agravarea situaţiei reprezentanţelor informative americane din România. Reţelele şi agentura, create imediat după 23 august 1944 cu atâta trudă de Frank Wisner şi echipa sa, au fost compromise. Noua conducere a SSI raportat Guvernului Groza că: „Până la 6 martie 1945, americanii au avut cele mai bune elemente de penetrare în obiectivul român, elemente pe care le-au exploatat din plin" (ANIMV, FD, ff. 43-53). Prin urmare, era nevoie ca Washingtonul să regândească pe noi baze conceptuale organizarea agenturii sale informative. Cel care a inspirat şi organizat respectiva agentură a fost colonelul Walter Ross, cunoscut ca fiind şeful comunităţii informative americane din România. Structurarea departamentelor informative s-a efectuat, ierarhic, în cadrul celor două reprezentanţe ale Statelor Unite din România: Misiunea Militară şi Legaţia. Aşadar, prima organizare postbelică a Serviciului Informativ American din România a avut loc în cadrul Reprezentanţei Diplomatice şi a Misiunii Militare Americane, după următoarea structură: 1) Secţia Informaţii – condusă de lt. George Bookbinder (sau Bockbinder); 2) Secţia Contrainformaţii – condusă de lt. col. Walter M. Ross (ASRI, D. 2595, f. 68)[1], având ca ajutor pe cpt. Madison Louis[*]; şi 3) **Oficiul de Informaţii al Statelor Unite** (USAIS), structură cunoscută şi sub denumirea de Serviciul Informaţii Politice al Reprezentanţei Diplomatice a SUA.

Iniţial, Oficiul de Informaţii (*United States of America Intelligence Service* – USAIS) a avut puţine obiective de realizat, cele mai importante având ca scop culegerea de informaţii legate de aspectele economice şi politice, îmbunătăţirea imaginii Statelor Unite în România prin derularea unor activităţi de propagandă, precum şi cunoaşterea stării de spirit a populaţiei. După înfiinţare, Oficiul de Informaţii a trecut prin mai multe etape de organizare – lunile iunie, iulie şi august 1945. La conducere a fost numit Frank Shea, ofiţer al *Office of Strategic Services* (OSS), care îndeplinea şi misiunea de ataşat de presă pe lângă Reprezentanţa Politică a SUA din cadrul Misiunii Militare Americane în România. La dispoziţia Oficiului au fost create birouri chiar la sediul Reprezentanţei Politice a Misiunii, din str. Dionisie, nr. 9[2].

---

[1] Madison Louis (1914-2008) a lucrat la Ministerul Muncii. În timpul războiului, a fost selectat pentru OSS şi trimis la post în Italia şi apoi în România. Madison a fost decorat pentru activitatea sa la Misiunea Militară americană din România, şeful său colonelul Walter Ross afirmând că acesta a avut una din cele mai importante contribuţii ale ofiţerilor repartizaţi la staţia OSS din România.

[2] Din octombrie 1946, Oficiul de Informaţii s-a mutat în str. Dianei nr. 12, unde s-au reunit toate secţiile sale.

Despre Frank Richard (Robert) Shea se aflase că era de profesie ziarist şi redactor de reviste. Urmase cursurile Universităţilor Maine şi Boston, lucrând o perioadă la *United Press* din New York, unde a servit ca redactor-adjunct pentru informaţii. În anul 1941, Shea a devenit şeful publicaţiilor pentru Asociaţia Naţională a Manufacturilor, unde a redactat diverse reviste în legătură cu ajustarea uzinelor, producţia de război etc. În anul 1943, a lucrat la *Office of War Information*, apoi, timp de un an, a activat la Cairo ca şef al secţiunii informative din Oficiul Informaţiilor de Război. După invadarea Italiei, a fost transferat la *U.S. Army's Psychological Warfare Branch* ca şef al operaţiunilor informative din Italia. Shea a sosit la Bucureşti în martie 1945, cu cele două fiice şi soţia scriitoare (ASRI, D. 2595, ff. 1-11).

Posibilităţile lui Frank Shea erau destul de mari, avea rude în România, cunoştea bine limba română, atuuri pe care le-a folosit în călătoriile din teritoriu. Într-o lucrare americană, Frank Shea apare ca fiind „omul lui Allan Dules la Berna" (Kirkpatrick, 1991, pp. 195-196)[3]. Informaţia, credibilă, vine şi completează tabloul despre activitatea lui Allan Dules în Elveţia, în obiectivul căruia s-a aflat şi ţara noastră.

De la sosire, Frank Shea a lucrat cu George McDonald, având ca ajutoare pe Florence (Chevy) Brown (ASRI, D. 2595, ff. 1-11)[4], ataşată culturală, şi pe Helen Heyden, secretară. Tereza Mendel ocupa postul de dactilografă, iar Mona Mavrocordat pe cel de bibliotecară. Alţi angajaţi erau Ion Comşa, Angela Lerianu şi Imperio Matheescu, toţi lucrau la Misiunea Militară Americană din România, încă din octombrie 1944, unde redactau revista presei române în limba engleză şi, în acelaşi timp, distribuiau materialul de presă (ANIMV, FD 149). În luna septembrie 1945, la Oficiu a fost numit şi Serafim Buta (cadru al OSS) cu sarcina de a se ocupa de distribuirea filmelor documentare americane aduse în ţară (propagandă). În decembrie 1946, Frank Shea a părăsit România (va deveni oficial al CIA în Elveţia, 1949-1950).

După Shea, la conducerea Oficiului a urmat un interimat asigurat de George McDonald (decembrie 1946 – mai 1947). Acesta, născut la New York, urmase diferite şcoli de artă, devenind artist comercial şi specialist în reclame, ocupându-se de mulţi ani cu activităţi în domeniu. A intrat în Oficiul

---

[3] La 16 noiembrie 1944, Robert Shea activa în Franţa, alături de David Kirkpatrick, având misiunea de a „vâna" agenţii Axei.

[4] Florence F. Brown, adjunctă a şefului Oficiului de Informaţii al SUA la Bucureşti, a sosit în ţară în iulie 1945. În timpul războiului, a lucrat ca membră a USIS (*United States Intelligence Service*) în Africa de Nord, India şi China. A studiat la Universitatea din California.

Informaţiilor de Război în anul 1945[5]. A sosit în România, în august 1945, ca adjunct al lui Frank Shea, la un moment dat fiind comprimat pentru motive de economie (prin august 1947), totuşi a fost rechemat în post. Potrivit caracterizării SSI: „George McDonald este în vârstă de aproximativ 40-42 ani, educaţie mediocră, cultură *idem*, limbi străine nu cunoaşte, fiind în serviciul guvernului Statelor Unite din timpul războiului. Este conştient de scăderile sale de ordin intelectual şi cultural, ocoleşte sistematic contactele cu intelectualii români şi oficialităţile. Are legături *apropiate* cu Fulvia Grigoriţa (Str. Banu Mărăcine), o tânără înotătoare, care deşi este tratată de el ca logodnica lui pare că mai are şi alte legături. George McDonald a călătorit prin ţară însoţind expoziţiile de fotografie dar, necunoscând nici o altă limbă, în afara celei engleze, şi fiind foarte indiferent faţă de oamenii cu care intră în contact, nu şi-a făcut legături decât convenţionale, evitând, pe cât posibil, contactul cu Legaţia" (ANIMV, FD 149).

În ianuarie 1947, la conducerea Oficiului de Informaţii al SUA la Bucureşti a fost numit Donald Carl Dunham, sosit la post abia în mai 1947. Noul şef era în vârstă de 38-39 ani, licenţiat în litere, fiul unei familii înstărite şi respectate din Columbia – Ohio. În perioada 1930-1940, activase în serviciul diplomatic al Statelor Unite, ocupând funcţii consulare la Berlin, Hong-Kong, Atena şi Aden. A demisionat în anul 1940, pentru a lucra la un important muzeu de artă la New-York. În anul 1942, s-a angajat ca redactor la revista săptămânală *Life*, colaborând ocazional şi la *New York Herald Tribune*. În acelaşi timp, a conferenţiat la Universitatea liberă *Coozer Union* din New-York, scriind şi un volum de amintiri, din perioada 1930-1940, care a apărut în anul 1944 la New York şi Londra. Conform caracterizării SSI: „Volumul de amintiri dovedeşte curiozitate, inteligenţă, pătrundere, putere de sinteză şi analiză şi un mare talent de a povesti". Dunham a reintrat în diplomaţie la finele lui 1946, ca şef al Oficiului de Informaţii pe lângă Legaţia SUA din Bucureşti. Potrivit notelor SSI, Dunham poseda o cultură generală neobişnuită, cu oarecare specializare în litere, psihologie, filosofie şi ştiinţe sociale, gust artistic şi interes marcat pentru artele plastice, spirit analitic dezvoltat, intuiţie psihologică, spirit critic ascuţit cu izbucniri amare şi acide la adresa civilizaţiei americane şi a colegilor şi superiorilor săi cărora se credea superior (…). Printre altele, cât a stat în România, potrivit propriilor mărturisiri, a avut o relaţie intimă cu Nora Samuelly (Dunham, 2000).

---

[5] George McDonald figurează pe lista personalului OSS (CIA, decembrie 2010).

Organizarea Oficiului de Informaţii al SUA – structura pe secţii, atribuţiile personalului, salarizarea şi baza materială

Schema de organizare a Oficiului de Informații al SUA la București și majoritatea faptelor expuse mai jos au ca bază diverse rapoarte ale organelor represive ale statului român, în special cele întocmite de Serviciul Special de Informații din România (SSI) trecut sub controlul regimului comunist la mijlocul lunii martie 1945. Acestea arată că odată cu pregătirile privind tratatele de pace și semnarea lor, activitatea Comisiei Aliate de Control și rolul Misiunii Militare Americane în România se apropiau de final, iar ca soluție, în perspectiva retragerii, s-a decis ca Oficiul de Informații să fie reorganizat pentru a suplini golul informativ lăsat de Misiunea Militară. Astfel, venirea lui Donald Carl Dunham la conducerea Oficiului a însemnat semnalul unei perioade de prefaceri, dar și de instabilitate[6]. Prima intenţie a noului şef a fost să-l treacă pe Serafim Buta şi revista presei române la Secţia Politică a Legaţiei, atât bugetar, cât şi funcţional, urmând ca din economiile realizate să fie extinsă biblioteca, să fie aduse noi filme documentare şi să fie asigurată tipărirea în limba română a câtorva broşuri despre agricultură şi sănătatea publică din Statele Unite. Realizarea intenţiilor lui Donald Dunham a fost împiedicată însă, momentan, de reducerea bugetului Oficiului pe anul 1947–1948, măsura fiind decisă de Senatul american în luna iulie 1947. Decizia a adus la preavizarea unei părţi a personalului care a început să părăsească Oficiul, dar s-a revenit și au fost rechemaţi: Florence Brown, George McDonald şi Serafim Buta. În acest context, revista presei române s-a efectuat neregulat, apărând doar în lunile august–septembrie.

De menţionat că prefacerile organizatorice din România corespundeau unui plan mai amplu. Oficiul de Informaţii al SUA din România era integrat în cadrul Oficiului de Coordonare Politică (OPC), condus de Frank Wisner (CIA), pentru camuflare utilizându-se umbrela Departamentului de Stat al SUA. Cum între sarcinile principale ale OPC figurau: acţiuni de propagandă, războiul economic, acţiuni preventive (sabotaj, antisabotaj, demolări şi măsuri de evacuare), acţiuni subversive împotriva statelor ostile (inclusiv acordarea de sprijin mişcărilor clandestine de rezistenţă), precum şi susţinerea elementelor anticomuniste indigene din toată lumea liberă (http://www.foia.cia.gov/docs/DOC_0000104823/DOC_0000104823.pdf, p. 34), nu este greu a deduce natura activităţilor desfăşurate de Oficiul de Informaţii al Statelor Unite la Bucureşti.

---

[6] Donald Dunham a fost numit *Public Affairs Officier* al Legaţiei SUA la Bucureşti.

În toamna anului 1947, o vizită la Bucureşti a unor congresmeni a impus un aranjament cu Legaţia privitor la continuarea redactării revistei presei, parte din cheltuielile Oficiului urmând a fi suportate chiar din bugetul Legaţiei Statelor Unite. După plecarea delegaţiei americane, structurile Oficiului de Presă şi Informaţii au fost reorganizate conform schemei de mai jos:

a. *Biblioteca*, condusă de Mona Mavrocordat, dispunea la împrumut de circa 1200 volume, 2500 broşuri şi abonamente la circa 160 reviste;

b. *Secţia de filme documentare*, condusă de Serafim Buta;

c. *Secţia de presă*, emitea zilnic buletinul radio de la Washington - sub directa supraveghere a lui Frank Shea – şi revista presei române în limba engleză – sub directa supraveghere a lui Ion Comşa. Secţia avea şi sarcina distribuirii materialelor de presă către solicitanţi;

d. *Secţia relaţii sociale şi cultural* – se ocupa de legăturile Oficiului cu ziariştii, personalităţile culturale, membrii societăţii „Amicii Statelor Unite" şi ai Asociaţiei YMCA (*Young Man's Christian Association*), fiind condusă de Frank Shea, ajutat de Florence (Chevy) Brown.

O sarcină curentă a Oficiului a fost şi pregătirea sintezelor generale asupra României, iar prin extindere asupra întregului lagăr comunist[7]. Erau adunate diverse informaţii împrăştiate şi accesibile din instituţiile publice din România, materiale care apoi erau trimise decidenţilor americani pentru a le semnala în timp real orice nouă schimbare ce putea interesa securitatea SUA în zona Balcanilor. Practica americană cerea ca buletinele respective să cuprindă şi comentarea informaţiilor provenite de la: oficiile diplomatice din teritoriu, agenţii secreţi, serviciile de informaţii comerciale, agenţiile de presă. Toate parveneau Washingtonului, dar şi *Library of Congress* unde exista un departament special ce realiza propriul buletin informativ de ţară (Hilsman, 1959, p. 190)[8]. Concomitent, a fost organizată recepţia şi multiplicarea buletinului transmis prin radio de la Washington, pentru a fi distribuit atât în cercurile Misiunii cât şi în cercurile politice şi de presă româneşti.

Şeful Oficiului de Informaţii. În noua organizare decisă de la Washington, Donald Carl Dunham era responsabil de întreaga activitate a

---

[7] Buletinele informative de ţară erau nişte referate revăzute în mod sistematic. Ele conţineau informaţii vaste cu privire la problemele politice, economice, militare etc., şi se întocmeau pentru fiecare ţară din lume. O descriere a acestor buletine informative o găsim la Sherman Kent (1949) *Strategic Intelligence for American World Policy*, Princeton University Press, New Jersey.

[8] Roger Hilsman a fost ofiţer OSS-CIA în Burma (1944-1945), Marea Britanie (1950-1952), Vietnam (1962-1963).

Oficiului de Informaţii al Legaţiei SUA. El ţinea legătura cu Secţiunea Politică a Legaţiei, raporta Departamentului de Stat despre activitatea culturală desfăşurată de Oficiu în România, precum şi asupra campaniei antiamericane iniţiate de autorităţile române la regimul presei, radioului, cinematografului, teatrelor, editurilor etc., contrasemna rezumatul săptămânal şi recomandările pentru alcătuirea programului în limba română al postului de radio *Vocea Statelor Unite*, asigurând contactul cu presa, lumea universitară, intelectualii şi membrii Societăţii „Amicii Statelor Unite" (ANIMV, *FD 149,* ff. 5-11). Donald Dunham raporta şi asupra activităţii culturale desfăşurate în România de URSS, Marea Britanie, Franţa etc. Alte atribuţii se refereau la îndrumarea activităţii bibliotecii, discotecii şi a depozitului de filme documentare, comanda unor cărţi, reviste, plăci (discuri) şi filme. În exercitarea atribuţiilor, şeful Oficiului era ajutat de următoarele compartimente şi personal:

Secretariatul. Aici lucra Nora Isabela Samuelly, îndeplinind funcţia de secretară şi dactilografă. Ea redacta corespondenţa şi rapoartele, însă cele cu caracter confidenţial erau apanajul dactilografelor americane de la Legaţie. Un alt angajat era Ion Comşa, secretar şi translator, cu următoarele sarcini: traducerea şi rezumatul în limba engleză a transmisiunilor efectuate de postul de radio „Vocea Americii", traducerea documentelor cu caracter tehnic (legi, convenţii, platforme etc.), culegerea materialelor de presă cu caracter antiamerican, urmărirea activităţilor culturale desfăşurate în România de celelalte reprezentanţe diplomatice şi centralizarea datelor necesare întocmirii rapoartelor de activitate. Ion Comşa monitoriza şi presa românească, verifica motivele suspendării sau suprimării de gazete. El nota oamenii de stat americani ale căror discursuri au fost cenzurate de presa românească şi, dacă da, care au fost pasajele tăiate.

Biblioteca. Funcţia de bibliotecar şef era îndeplinită de Ioana Mavrocordat. Sarcinile sale erau: înregistrarea şi clasarea cărţilor şi a periodicelor sosite, propunerea achiziţionării de noi cărţi şi periodice, coordonarea discotecii şi subsecţiei de filme documentare, culegerea de date statistice asupra activităţii bibliotecii, discotecii etc., pregătirea programul audiţiilor muzicale şi a vizionărilor de filme documentare. Alţi funcţionari ai Bibliotecii erau Sanda Zaharescu Karaman şi Calliope Ghinopol (ajutoare de bibliotecar), care supravegheau sălile de lectură, înregistrau împrumuturile, clasau cărţile, periodicele şi discurile; şi Miron Ionescu care îndeplinea funcţia de operator cinematografic.

Serviciul administrativ. Era condus de George McDonald. Sarcinile postului: coordonarea personalului, întreţinerea materialului necesar funcţionării Oficiului (imobil, mobilier, curăţenie, gramofoane, automobile,

centrala termică, maşini de multiplicat), procurarea materialelor de birou şi mobilierului necesar, efectuarea diferitelor plăţi, evidenţa contabilităţii serviciului, organizarea expoziţiilor de fotografie şi a turneelor în provincie, organizarea recepţiilor şi decorarea sălilor de festivităţi. George McDonald deţinea şi postul de adjunct şi locţiitor al şefului Oficiului de Informaţii având în subordine pe: Aurel Samoil, secretar dactilograf, îndeplinea aproape toate funcţiile ce cădeau în sarcina şefului său; Nicolle Toroceanu, telefonistă; Vasile Covaci, portar de zi; Nicolae Drăguţ, portar de noapte; Constantin Pellecudis, curier şi „băiat la toate", mânuia maşina de multiplicat, clasa colecţiile de ziare etc.; Victor Ardeleanu, *idem*; Petre Pavlicovschi, Marcelo Fabian, Gheorghe Balaş – şoferi; Anastasia Ştefan şi Silvia Pavel – femei de serviciu.

Serviciul de presă. Şeful Serviciului de presă era Serafim Buta (uneori, Jeronim), cetăţean american de origine română (ataşat de presă, fost cadru al *Office of Strategic Services*). Atribuţiile postului erau: primirea, corectura, cenzurarea şi multiplicarea buletinul de ştiri trimis zilnic de la Washington; citirea presei locale şi redactarea revistei presei române, apoi pe baza revistei era întocmit un rezumat săptămânal al evenimentelor şi al comentariilor de presă care era transmis postului de radio „Vocea Statelor Unite" împreună cu sugestii pentru adaptarea programelor la împrejurări; organizarea traducerii în limba engleză a documentelor confidenţiale pentru Legaţie; distribuţia materialelor scrise presei române, a fotografiilor şi revistelor.

Cum autorităţile române aveau indicii că Legaţia americană urmărea şi aduna material informativ privind implicarea României în sprijinirea comunismului mondial, la un moment dat, Buta a fost semnalat că solicitase o centralizare a informaţiilor din presa internă cu privire la acţiunea de ajutoare a „guvernului grec liber" (acţiune care proba implicarea regimului comunist din România în sprijinirea comuniştilor greci, acţiune de natură să incrimineze regimul pe plan internaţional)*. Prin urmare, conducerea SSI a recomandat ca: „Acţiunile Legaţiei americane să fie urmărite cu multă atenţie, în toate dezvoltările posibile, aceasta pentru că din ceea ce s-a putut descifra ca activitate ocultă se constată tendinţa vădită a importanţei ce se acordă reţelei informative cu caracter politic" (ANIMV, *FD 149*, f. 39).

Serafim Buta era ajutat de Angela Lerianu, traducătoare şefă, care: monitoriza articolele de presă şi trimitea la tradus sau rezumat articolele şi informaţiile de presă ce urmau a fi incluse în revista presei române; verifica şi corecta traducerile; stabilea ordinea de urgenţă şi punerea în pagină; clasa şi distribuia materialul de presă, toate acestea după indicaţiile şefului serviciului. Alte persoane aflate în subordinea lui Serafim Buta erau: Silvya Placa, traducătoare generală; Ion Olanescu, traducător, subiecte economice; Teresina

Mendel, dactilografă, se ocupa de dactilografierea revistei presei române; Irina Marinescu, dactilografă, bătea la maşină *buletinul* în limba engleză; Emil Homoceanu, operator *morse*, recepţiona buletinul de radio în limba engleză; Oprea Ion, stenografia programele româneşti ale postului „Vocea Statelor Unite", îşi desfăşura activitatea la domiciliu.

Din cauza legăturilor avute cu personalul redacţional de la ziarul „Dreptatea", sau cu Comşa Ion, George McDonald şi Constantin Mugur-Brener, Serafim Buta era considerat de organele române de contraspionaj drept elementul cheie în pregătirea materialelor politice destinate lt. col. Albert Seitz[9] (şeful Biroul Politic din Misiunea Militară Americană). Până la plecarea lui Roy Melbourne[10] (octombrie 1947), Serafim Buta era semnalat că se vizita des cu acesta pentru a-i raporta informaţiile politice culese. Buta era văzut frecvent la Legaţia SUA, unde se întreţinea în special cu Henry Leverich, prim consilier de legaţie, Vaughn C. Ferguson, secretar II de legaţie, şi cu Parisella Henry, fostul secretar al lui Burton Berry (în mai 1946, Parisella a trecut la *direcţia politică* a Misiunii americane). Deşi capacităţile intelectuale posedate de Buta erau evaluate de SSI ca fiind „mediocre", posibilităţile acestuia erau relativ mari în a aduna material brut cu privire la curentele de opinie publică din România, fiind semnalat ca primind vizite diverse, deci şi informaţii, de la următoarele surse: 1) Zahirnic, director la YMCA, care prin poziţia lui era considerat colectorul ştirilor şi zvonurilor de la membrii asociaţiei; 2) Membrii sau conducătorii Societăţii „Amicii Statelor Unite", care aveau situaţii similare ca aceea a lui Zahirnic; 3) Corespondenţii Williams Lawrence şi Liviu P. Nasta de la *New York Times* şi Leonard Kirschen de la *Associated Press*; şi 4) Ziarişti, precum: Vernescu de la „Căminul şi Femeia"; dr. Bercovitz, fostul director al ziarului „Liberalul"; Leon Proca (*alias* Carp) şi Manoliu de la fosta „Dreptatea" (PNŢ); Zurescu de la „Liberalul"; dr. Flavius de la „Timpul" sau Adrian Ranta de la „Semnalul"; N. Carandino, Emil Serghie şi T.T. Branişte, care erau prieteni şi cu Frank Shea.

În perioada cât a fost sergent în armata SUA şi a efectuat misiuni prin ţară, Serafim Buta a realizat legături şi în provincie, legături efectuate printre membrii filialelor Societăţii Amicii Statelor Unite, între aceştia aflându-se prof. Borza de la Cluj şi un anume Popa din Oltenița. Printre intimii români ai lui Serafim Buta se aflau Imperio Mateescu, rudele sale din ţară (Făgăraş şi

---

[9] În august 1944, lt. col. Albert Seitz a desfăşurat operaţiuni ale OSS în Iugoslavia în sprijinul cetnicilor; vezi John Whiteclay Chambers II, *OSS Training in the National Parks and Service Abroad in World War II*, U.S. National Park Service, Washington, D.C., 2008, pp. 360-361.

[10] Roy Melbourne - Consilier Diplomatic şi ofiţer pentru Afaceri Străine.

Dobrogea) şi diverse cunoştinţe făcute prin călătoriile sale în ţară, printre care Nina Mateevici şi celebra solistă Maria Tănase. Printre americani, Buta era prieten cu Bruce Weldon (funcţionar contabil la Legaţie, coleg de apartament).

Referindu-se la „îndoctrinarea" personalul românesc angajat de Oficiul de Informaţii al SUA, SSI raporta guvernului comunist din România următoarele constatări: „Personalul românesc al Oficiului de Informaţii al SUA nu manifestă o conduită politică uniformă şi consecventă. Se constată atitudini contradictorii, ceea ce denotă lipsa de pregătire şi educaţie politică a acestui personal. (…) Sunt toate indiciile să se afirme că personalul a fost recrutat avându-se în vedere numai necesităţile de ordin tehnic şi administrativ privind organizarea Oficiului, urmărindu-se doar ca personalul românesc să nu facă indiscreţii autorităţilor. În această privinţă, modul de organizare atât al Oficiului cât şi al Legaţiei este astfel întocmit încât tot ceea ce constituie acţiune secretă este dat în lucru doar funcţionarilor americani, şi aceasta pentru că atât conducătorii Oficiului cât şi agenţii diplomatici ai Legaţiei sunt foarte atenţi, dat fiind că îşi dau seama de vigilenţa autorităţilor româneşti"(ANIMV, *FD 149*, filele 27-28).

Pentru a-şi asigura legăturile cu exteriorul şi cu centrul de la Bari (Italia), încă din timpul lui Frank Shea, Serviciul Informativ American a reuşit instalarea a trei staţii de emisie-recepţie: 1) Staţia din clădirea din str. Batiştei nr. 33, unitatea fiind utilizată pentru dirijarea aeriană a forţelor aeriene americane, post condus de un anume lt. Samuel; 2) Staţia din clădirea din str. Oţetari nr. 3, post care deservea legăturile cu comandamentele militare din Europa; şi 3) Postul de mare putere instalat, la 9 martie 1946, în clădirea Hotelului Stănescu, folosit în special de Misiunea Diplomatică şi Politică a SUA, intrat în funcţiune sub conducerea inginerului Emil Homoceanu, ajutat de inginerul ceh Klapka. Buletinele radio erau întocmite de Emil Homoceanu şi preluate zilnic de sergentul Stiff pentru a fi predate lui Frank Shea. Ca măsură de securitate, colonelul Pierson Anderson, şeful serviciului transmisiuni al Misiunii americane, a dat dispoziţii ca emisiunile să se facă pe lungimea de undă de 45-47 m (AN, PCM-SSI, D. 43/1946). La secţia Radio, şef a fost şi sublocotenentul adjutant Constantine Francisc, de profesiune inginer, secondat de sergentul Dan Lee, specialist în radiofonie. Printre alţi funcţionari ai Secţiei de Presă, notele SSI îi mai menţionează pe sg. Welch Charles, domiciliat la cantonamentul american de la „Stănescu", sergentul american Grenby, specialist radio–telegrafist. La 29 ianuarie 1947, au mai sosit col. Lloyd, inspector general în armata SUA, şi aghiotantul său, lt. Schonmacker (ANIMV, *Cota 51 685*, f. 5). Monitorizările SSI au reliefat că americanii erau implicaţi şi în problema radio-emiţătoarelor clandestine. În august 1947,

Serviciul II Siguranţă (român) a întocmit un dosar în care Misiunea Americană era acuzată că furniza piese de construcţie, lămpi de emisie, scheme etc. cu scopul de a fi creată o preţioasă agentură informativă capabilă să comunice în orice împrejurări datele care vor fi cerute de către serviciile americane. Mai mult, Serviciul II Siguranţă îşi anunţa superiorii că „urma a face o acţiune de pătrundere [în obiectivul american] prin intermediul unui informator, posesor al unui aparat TFF-emisie", care fusese recrutat de contraspionajul românesc (*Cartea Albă…*1997, pp. 386-387).

Salariile personalului. Angajaţii Oficiului de Informaţii al SUA primeau sume cuprinse 4500 şi 14000 lei. Ele se achitau de Legaţie, unde se semna un stat chenzinal, în dreptul fiecărui nume fiind un număr de cont. Cel mai mare salariu, 13000-14000 lei, îl avea traducătorul Ion Olanescu, fiind funcţionarul cel mai vechi al Legaţiei americane (lucra aici din anul 1927). Urmau Silvya Placa şi Ion Comşa cu câte 10500 lei, Mona Mavrocordat şi Angela Lerianu fiecare cu aproximativ 9000-9500 lei, Nora Samuelly şi A. Samoil cu câte 8000-8500 lei, Emil Homoceanu, Tereza Mendel, Sanda Karaman, Calliope Ghinopol şi Toroceanu Nicolle cu câte 6500-7500 lei, Miron Ionescu cu 5000 lei, oamenii de serviciu, portarii şi şoferii cu câte 4000-4500, la urmă fiind femeile de serviciu cu câte 3500 lei. Din cauză că salariile erau neîndestulătoare, Oficiul de Informaţii a cerut mărirea lor la Centru, dar cum răspunsul întârzia s-a mai reuşit compensarea prin ajutoare în pachete „CARE" şi împrumuturi băneşti. De pildă, cu ocazia Crăciunului anului 1947 toţi funcţionarii au primit ajutoare cu sume cuprinse între 5.000 şi 20.000 lei, în funcţie de salariu şi greutăţile familiale.

La cele de mai sus, baza materială a Oficiului de Informaţii mai dispunea de: 4 automobile (cu numerele de înmatriculare:136, 370, 436 şi 432 C.D); 8 proiectoare cinematografice; 4 gramofoane electrice; 2 bucăţi multiplicator cu matriţe; 2 proiectoare automate pentru filme scurte şi diapozitive; 3 aparate de radio recepţie de tipul „Hallicrafter" (tip mare), folosite de Donald Dunham, Serafim Buta şi Emil Homoceanu şi 1 bucată „Hallicrafter" (tip mic) (ANIMV, *FD 149,* filele 11-28).

Legăturile Oficiului de Informaţii american cu cercurile româneşti

Relaţiile funcţionarilor americani de la Oficiul de Informaţii cu cercurile româneşti au fost limitate doar la ziarişti şi la câţiva diverşi intelectuali. Cât timp Oficiul a fost condus de Frank Shea (vara 1945 – iarna 1946), relaţiile au fost cultivate metodic. Frank Shea organiza foarte des mese, acasă sau la „Capşa", la care-i invita mai ales pe N. Carandino (*Dreptatea*), Emil Serghie (*Momentul*), I. Zurescu (*Liberalul*), T.T. Branişte şi Al. Coller (*Jurnalul*).

Destul de rar, au fost invitaţi şi I. Christu - ministru plenipotenţiar, Mihail Ghelmegeanu, Savel Rădulescu, Sebastian Şerbescu (*Semnalul*), Liviu P. Nasta (*Jurnalul*), Guy Pauker (*United Press*), Emil Ottulescu (avocat), fraţii Papacostea, Mihail Romniceanu (fost ministru de finanţe), prof. George Oprescu, Ionescu–Mihăieşti, Ciuca etc. Alături de aceştia, participau la mesele date de Frank Shea şi corespondenţii americani şi străini, funcţionarii americani şi englezi şi arareori funcţionarii români ai Oficiului de Informaţii. Oficiul a organizat câteva recepţii mari, exemplu: Crăciunul 1945 şi Boboteaza 1946, precum şi *avant–premiere* cinematografice în săli publice, la care s-au distribuit bilete pentru presă şi prieteni. Cu timpul, aceste prezentări au fost anulate din cauza cenzurii impuse de regimul comunist.

În perioada cât conducerea Oficiului de Informaţii a fost girată de George McDonald ca locţiitor (iarna 1946 – primăvara 1947), relaţiile de socializare ale Oficiului au scăzut treptat, deşi s-au făcut încercări de a menţine tradiţia meselor cu intimii lui Frank Shea. Florence Brown a fost cea care a organizat câteva mese la care au participat mereu McDonald şi Serafim Buta. Cum rezultatele n-au fost deloc încurajatoare, relaţiile au mers spre lichidare. Printre cauze ar putea fi menţionate şi: reducerea fondului de reprezentare, reducerea puterii de cumpărare a dolarului, dorinţa lui Dunham de a evita activităţile pur politice, dar şi evoluţia politică generală (Adunarea Naţiunilor Unite, procesul intentat lui Maniu etc.).

La începutul anului 1948, singurele legături ale Oficiului de Informaţii al Legaţiei SUA cu presa românească mai erau: 1) Cele directe, menţinute cu ziarele bucureştene, cu ziariştii acreditaţi care frecventau şi biblioteca pentru a cere material de presă de la serviciul condus de Serafim Buta: L. Paul (Adevărul), Munteanu (Semnalul), Paraianu (Economist), Nedeleanu (Universul), Popovici (Fapta), Constanta Trifu (Ultima Oră), Pitar (Finanţe şi Industrie), Vernescu – Wexler (Femeia şi Căminul), Duna (Naţiunea), Brumaru (Scânteia) şi Focşaneanu (Ziarul Ştiinţelor şi călătoriilor); 2) Cele indirecte, prin corespondenţii agenţiilor şi ziarelor americane, care-i ţineau la curent pe Donald Dunham şi Serafim Buta asupra evenimentelor la zi: Williams Lawrence şi L. P. Nasta[11] de la *New York Times* şi Leonard Kirschen de la

[11] Liviu Popescu-Nasta, născut la 1 aprilie 1891, la Braşov, era corespondentul din România al unor influente cotidiene anglo-saxone, întocmind buletine informative pentru Ivor Porter, prin intermediul căruia l-a cunoscut pe Saint Brower, trimisul special al *New York Times*. Acesta l-a prezentat pe Nasta lui Burton Berry, americanul rugându-l pe Nasta să întocmească buletine şi pentru Legaţia SUA, predate apoi lui Roy Melbourne. Nasta a fost arestat de autorităţile comuniste la 25 iulie 1949, a decedat, la 6 decembrie 1956, în spitalul penitenciarului Văcăreşti. Nasta era socrul ofiţerului de informaţii Wiliam Deakin, devenit secretarul lui Winston Churchill.

Associated Press; şi 3) Cele sporadice, legături dezvoltate la diversele recepţii oficiale oferite de Ministerul Informaţiilor, Preşedinţia Consiliului de Miniştri sau Legaţiile străine (ANIMV, *FD 149*, ff. 29- 32).

Propaganda prin expoziţii şi filme. Încă de la înfiinţare, Oficiul de Informaţii al Statelor Unite la Bucureşti a organizat diverse expoziţii pe variate tematici. Printre ele s-a numărat şi „Expoziţia asupra penicilinei şi sănătăţii publice" organizată la Facultatea de Medicină din Bucureşti, în vara anului 1946, care s-a bucurat de un real „succes", mai ales în rândul cadrelor Armatei sovietice. În schimbul penicilinei, inexistente pe piaţă, americanii obţineau diverse informaţii de la ofiţerii ruşi care se tratau de boli venerice în cabinetele americane. Sub masca unor formalităţi, sovieticii erau interogaţi de către personalul medical american asupra denumirii complete a unităţilor de care aparţineau şi localizarea cartierului lor general[12]. Succesul de la Bucureşti a fost raportat către USFET[13], celelalte state membre ale Comisiei Aliate de Control fiind sfătuite să iniţieze un program similar (Rensselaer, 1997).

Câteva luni mai târziu, a urmat Expoziţia *Tennesse Valley*, la Şcoala de Arhitectură. În vara anului 1947 a avut loc Expoziţia „Agricultura în America", în localul Academiei de Agricultură.

SSI supraveghea îndeaproape toate manifestările americane şi raporta noului regim că expoziţiile organizate aveau intrarea liberă, erau însoţite de prezentări de filme documentare, fapt ce contribuia în mod efectiv la acţiunea de propagandă americană. Expoziţii de acest gen erau organizate şi în provincie, îndeosebi în Ardeal, unde YMCA (*Young Man's Christian Association*) şi Societatea „Amicii Statelor Unite" aveau filiale. Folosindu-se de aceste ocazii, s-au deplasat în provincie George McDonald, Serafim Buta, Florence Brown, C-tin Zahirnic (YMCA) şi Petre Grant (pictor decorator) (ANIMV, *FD 149,* ff. 28-29).

În august 1946, SSI informa autorităţile comuniste că marile case americane de film *Metro-Goldwin*, *Paramount*, *Universal*, *RKO*, *United-Artists*, *Columbia*, *20-th Century Fox*, *Warner Bross* şi *First National* au format un concern pentru a-şi distribui în mod propagandistic filmele în România. Directorul acestui concern a fost numit D. Nicu Cazasis, proprietarul casei „RKO-Arta Film", care, după 23 august 1944, a fost în permanent contact cu Misiunea Americană din România, unde „a acceptat să facă rapoarte

---

[12] La 14 mai 1946, lt.col. dr. Carol E. Krichbaum l-a înlocuit pe lt. col. dr. Eisen, trimis în faţa Curţii Marţiale pentru că vândut pe piaţă o mare cantitate de penicilină din cea destinată armatei americane.

[13] *United States Forces on European Theatre* – Forţele Militare Americane de pe Frontul de Bătaie European.

săptămânale asupra penetraţiei sovietice în economia românească şi în special în comerţul cu filme" (ASRI, D. 2595, ff. 317-318).

Legăturile Oficiului de Informaţii al SUA din Bucureşti cu Departamentul de Stat, „Vocea Americii" şi „Radio Europa Liberă"

Pe lângă monitorizarea activităţii „oficiale", organele Serviciului Special de Informaţii din România (SSI) s-au ocupat şi de activitatea „ocultă" a Oficiului. Rapoartele sale arătau că „membrii conducerii Oficiului de Informaţii şi-au creat anumite legături în cercurile filo-engleze din România asupra cărora desfăşoară o abilă campanie de propagandă şi influenţare în scopul manipulării curentelor de opinie din ţară dar şi a extragerii informaţiilor necesare informării curente a guvernului american, activitate ce antrenează întreaga organizare a Oficiului. (...) În parte, materialul cules prin aceste pătrunderi este direcţionat pentru a alimenta cu informaţii emisiunile în limba română ale postului de radio *Vocea Americii* [JBCREOLE – era criptonimul utilizat SSU/CIA pentru „Vocea Americii", n.n.], emisiuni difuzate împotriva regimului politic din România, restul informaţiilor fiind folosit de Legaţie la întocmirea rapoartelor trimise Departamentului de Stat" (ANIMV, *FD 149,* ff. 33-39). SSI a stabilit că şefii departamentelor Oficiului de Informaţii al SUA aveau legături, într-o formă sau alta, direct sau indirect, atât cu postul de radio *Vocea Americii* de la New York, cât şi cu Departamentul de Stat. Cu vestitul post de radio legătura de efectua direct, în timp ce cu Departamentul de Stat legătura se efectua prin Legaţia SUA.

Documente declasificate de CIA confirmă cele constatate de SSI. Oficiul de Operaţiuni Speciale (OSO) şi apoi Oficiul de Coordonare Politică, condus de Frank Wisner, au primit ordinul de a se implica direct şi masiv în constituirea şi finanţarea *National Committee for a Free Europe, Inc*. (NCFE), instituţie clandestină de propagandă destinată planificării şi coordonării acţiunilor de război psihologic împotriva URSS şi a regimurilor comuniste din România, Cehoslovacia, Polonia, Ungaria, Bulgaria şi Albania (http://www.foia.cia.gov/docs/DOC_0000104823/DOC_0000104823.pdf, p. 12). Rapoartele CIA sunt destul de explicite, arătând că: „Politica emisiunilor *Radio Free Europe* este destinată încurajării eliberării din captivitate a popoarelor respective, speranţei recâştigării libertăţilor naţionale şi a tuturor libertăţilor individuale, demoralizării regimurilor comuniste şi a nomenclaturiştilor, deschiderii de căi de comunicare cu popoarele întemniţate din spatele Cortinei de Fier, precum şi transmiterii valorilor spirituale şi democratice occidentale către statele care se speră că vor fi din nou libere" (http://www.foia.cia.gov/docs/DOC_0000104823/DOC_0000104823.pdf, p. 12).

Frank Wisner, ca unul ce cunoştea bine domeniul şi jucătorii, a avut un rol important în cadrul proiectului *National Committee for a Free Europe*. Pentru el scopul politicii *Radio Free Europe* era acela de a arăta popoarelor satelit URSS că Statele Unite ale Americii sunt campioana democraţiei şi conducătoarea *Lumii libere* împotriva totalitarismului comunist. Prin emisiunile sale, arăta Wisner, „*Radio Free Europe* se adresează unui public ce numără aproximativ 69 milioane de persoane, public care după cele mai bune informaţii ale CIA posedă circa 3 100 000 de aparate capabile să recepţioneze postul pe unde scurte sau medii" (http://www.foia.cia.gov/docs/DOC_0001137561/DOC_0001137561.pdf). Atunci, pentru *secţia română* a postului „Radio Europa Liberă" lucrau şapte persoane. Proiectul *National Committee for a Free Europe* fusese gândit ca o formă de combatere a propagandei comuniste care nu numai că nu încetase, dar şi se intensificase după război. Încă din martie 1944, departamentul *R&A* al OSS a atras atenţia că emisiunile propagandistice externe ale staţiilor URSS totalizau un număr de 70 ore zilnic în peste 25 de limbi. Aproximativ 77% din timpul de emisie (50 ore) fiind destinat ţărilor Europei, circa 7% (5 ore) pentru America de Nord, 4 ore şi jumătate pentru Orientul Apropiat şi circa 3 ore pentru Estul Îndepărtat (www.icdc.com/~paulwolf/oss/).

NCFE a debutat prin implementarea obiectivelor sale în cadrul staţiilor „Europa Liberă" şi „Radio Libertatea" din Munchen, operaţiune coordonată personal de Wisner (McLuhan, *An Urgent Whisper*, 1950). La acestea se adăugau emisiunile „Barbara" ce utilizau un mic complex mobil de transmitere amplasat într-o fostă bază a *Luftwaffe* din Lampertheim, Germania de Vest. Printre primele emisiuni ale Europei Libere (RFE) au fost şi cele destinate României, la 14 iulie 1950.

Potrivit lui Walter Smith, *Director of Central Intelligence*, programele staţiei cuprindeau ştiri, informaţii şi analize politice destinate să pregătească popoarele din zona comunistă pentru ziua „Z". Programele muzicale conţineau creaţii naţionale ale unor compozitori blamaţi de comunişti, în special muzică folk, ce aminteau de zilele dinainte de ocupaţia sovietică. Erau şi programe speciale destinate aniversării unor eroi locali sau evenimente istorice interzise. Evenimentele curente din SUA erau dezbătute în cadrul unor talk-show, fiind interpretate ca puncte de vedere a căror însemnătate şi semnificaţie trebuiau să capteze interesul populaţiei ca aceasta să lupte împotriva comunismului. Programele religioase susţineau şi motivau spiritual audienţa să reziste programelor ateiste ale Kremlinului. Una din cele mai dramatice activităţi ale RFE a fost aceea de a-i denunţa pe informatorii şi trădători care colaborau cu *poliţia secretă* a regimului comunist, responsabilă

de arestarea luptătorilor anticomuniști. Ca rezultat, în țară informatorii comuniștilor erau ostracizați de către vecini și comunitate (www.foia.cia.gov/best-of-crest/CIA-RDP80B01676R0040000700328.pdf).

În august 1950, emisiunile postului au început să fie difuzate și către Ungaria, Polonia și Bulgaria. Patru ani mai târziu, un raport american ultrasecret arăta că organizațiile „Comitetul Europa Liberă și Radio Europa Liberă sunt instrumente politice de propagandă și război psihologic aflate sub controlul CIA și coordonarea directă a Departamentului de Stat al SUA" (http://www.historytimes.com/fresh-perspectives-in-history/20th-century-history/cold-war/163-the-genesis-of-radio-free-europe). În anul 1969, CIA se referea la cele două posturi de radio ca fiind: „Cele mai vechi, cele mai extinse, cele mai scumpe și probabil cele mai de succes acțiuni sub acoperire desfășurate împotriva Uniunii Sovietice și a Estului Europei (...). Din 1949 și până în 1971 [când CIA a stopat finanțarea], mii de persoane au lucrat pentru respectivele posturi de radio, contribuabilii americani plătind peste 465 milioane de dolari. Însă adevărata contribuție financiară a guvernului american a rămas și astăzi învăluită de mister și intrigă" (http://www.historytimes.com/fresh-perspectives-in-history/20th-century-history/cold-war/).

Cunoscător al fenomenului, Neculai Constantin Munteanu arăta că la nivel de surse de informații utilizate de „Europa Liberă", pe primul loc s-au aflat diplomații de la ambasada SUA la București, socotiți de conducerea postului: „Sursa cea mai sigură și eficace, ale cărei date erau folosite în emisiunile Secției române fără a mai fi verificate". Potrivit lui Munteanu, o altă practică de culegere a informațiilor a constat în desele întâlniri ale colaboratorilor postului de radio cu diplomații americani aflați la post în România, cu care se efectua schimburi de informații „reciproc avantajoase".

Ca organizare, activitatea *National Committee for a Free Europe* a fost concentrată în șase departamente, toate coordonate de OPC lui Frank Wisner:

1). *Division of Exile Relations* (sau *National Councils Division*) – departament ce lucra cu organizațiile naționale ale „exilaților" și refugiaților din Europa Centrală și de Sud-Est cărora le acorda asistență și sprijin. O altă sarcină a departamentului erau programele de instruire pe diferite „problematici", destinate liderilor acestor organizații;

2). *Radio Free Europe*;

3). *Division of Intellectual Cooperation* – desfășura diverse proiecte în zona academică, în cooperare cu *Library of Congress*;

4). *Research and Publications Service* – departament unde erau angajați cercetători ce proveneau din statele satelit URSS care sub coordonarea unui

staff editorial american: monitorizau, culegeau, elaborau, analizau şi diseminau diverse informaţii de interes pentru popoarele aflate în sfera comunistă (propagandă). Programul avea trei componente: ştiri provenite din spatele Cortinei de Fier, contacte cu mass-media şi buletinele în limbile naţionale;

5). *Crusade for Freedom, Inc* - departament separat de propagandă, acţiona prin ţinerea de conferinţe, răspândirea de tipărituri şi filme;

6). *General Administration* – se ocupa cu identificarea şi recrutarea personalului necesar diferitelor departamente ale Comitetului (http://www.foia.cia.gov/docs/DOC_0000429923/DOC_0000429923.pdf).

Epilog

La 6 martie 1950, guvernul SUA, prin Rudolf Schoenfeld, ministrul american la Bucureşti, s-a adresat guvernului român cerând detalii asupra motivelor închiderii Oficiului de Informaţii al SUA la Bucureşti. În replică, guvernul Republicii Populare Române (RPR) a susţinut că Oficiul de Informaţii al SUA s-a constituit ca o organizaţie anexă pe lângă Legaţia Statelor Unite ale Americii la Bucureşti, eliberând chiar carnete unor supuşi români „elemente duşmane ale poporului român". La 13 mai 1950, Rudolf Schoenfeld a trimis Departamentului de Stat o telegramă cu următoarea replică primită de la autorităţile române în problema funcţionării Legaţiei SUA la Bucureşti: „Referitor la problema vizelor pentru personalul Legaţiei SUA la Bucureşti, guvernul RPR [Republica Populară Română] aminteşte guvernului SUA că prezenţa personalului Legaţiei SUA la Bucureşti se află într-un număr de câteva ori mai mare decât cel avut dinainte de război, în condiţiile în care în perioada 1936-1937 personalul diplomatic al SUA la Legaţia din Bucureşti era compus din 6 membri, echipă în care era inclus şi ministrul acreditat în acelaşi timp şi la Atena şi Belgrad, unde avea de asemenea reşedinţe permanente. Astăzi, după război, în contextul în care majoritatea personalului american trebuia să părăsească ţara odată cu terminarea activităţii din cadrul Comisiei de Control Aliate, constatăm că totalul personalului american al legaţiei este în număr de 53. (…) Prin urmare, numărul mare al membrilor Legaţiei nu poate fi considerat a fi în afara politicii ostile pe care o duce guvernul SUA faţă de RPR, politică ce se manifestă în activităţi de spionaj, în care au fost implicaţi unii membri ai Legaţiei SUA la Bucureşti, aşa cum o dovedesc procesele de înaltă trădare ale foştilor lideri ai Partidului Naţional Ţărănesc, a reţelei Auschnitt-Popp-Bujoiu, a bandelor de conspiratori şi a grupului de spioni americani şi britanici ai Oficiilor de Informaţii, care, în mod repetat, au încercat să se amestece în treburile interne ale RPR prin iniţierea unor atacuri

calomnioase şi acordarea sprijinului oficial tuturor trădătorilor care au fugit din RPR şi care au manifestat o atitudine ostilă faţă de interesele RPR, atât în SUA, cât şi la Naţiunile Unite (...). Pentru toate aceste motive şi raţiuni, Guvernul RPR cere Legaţiei SUA la Bucureşti să-şi reducă personalul la un număr maxim de 10 persoane, număr aflat la paritate cu cel al membrilor Legaţiei României la Washington". Semnează: [Rudolf] Schoenfeld, Bucureşti, Mai 13, 1950 (http://images.library.wisc.edu/FRUS/Edocs/1950v04/reference/frus.frus1950v04.i0015.pdf).

Menţionăm că, cu o lună în urmă, a început judecarea procesului: „Grupului de trădători şi spioni care au activat în cadrul Oficiilor de Informaţii ale legaţiei Statelor Unite şi Marii Britanii". Acuzaţii erau: Constantin Mugur, Anny Samuelly, Eleonora Bunea-Wied, Liviu Popescu Nasta şi Nora Samuelly.

În lucrarea sa de doctorat, Elizabeth Hazard, fiica lui Frank Wisner, referindu-se la proces, scria că Anny şi Nora Samuelly au mărturisit că au cunoscut amănuntele planurilor de evacuare a liderilor opoziţiei şi că şi-au folosit relaţiile pentru a oferi lui Burton Berry, Roy Melbourne şi succesorului lor, Rudolph Schoenfeld, informaţii despre mişcările trupelor sovietice. Anny Samuelly a recunoscut că a fost recrutată să lucreze pentru agentul britanic Ivor Porter încă din anul 1944 şi că a primit mici cantităţi de arme şi muniţii de la acesta pe care le-a ascuns pentru luptătorii din rezistenţă. Ambele surori au recunoscut că au înţeles că informaţiile generale politice şi culturale pe care le-au furnizat urmau să fie folosite de *BBC* şi *Vocea Americii* în transmisiunile pentru România. Donald Dunham, directorul USAIS, i-a spus Norei Samuelly că *Vocea Americii* „era o armă eficientă pentru încurajarea grupurilor ilegale şi provocarea de revolte în România" (Hazard, „Magazin istoric", nr. 8 şi nr. 9/1996).

Actul de acuzare al regimului din România prezenta Oficiile de Informaţii ale SUA şi Marii Britanii drept locul de întâlnire între agenţii informativi şi incriminaţii de mai sus, care îndeplineau funcţia de rezidenţi ai spionajului anglo-american. Potrivit ziarului „Scânteia", Oficiile erau învinuite pentru: „Spionarea tuturor sectoarele de activitate ale statului român, a tot ceea ce se referea la dezvoltarea regimului democratic, a actelor de guvernare, la măsurile de organizare sau de securitate ale ţării". Existau acuzaţii de subminare şi chiar de răsturnare prin violenţă a „regimului democratic" instaurat în România, acţiuni organizate, îndrumate şi conduse de către şefii oficiilor de presă şi informaţii şi membrii legaţiilor anglo-americane. Constantin Mugur şi Anny Samuelly îi menţionau nominal pe toţi şefii BIO (Oficiul de Informaţii al Marii Britanii): Ivor Porter, John Bennett, Francis Bennett Marchant. Nora Samuelly i-a adăugat pe cei ai USIS: Frank Shea şi

Donald Dunham. Unul din rapoarte era întocmit de Liviu Popescu Nasta, care ar fi dat „informaţii politice privind încercarea de spargere a unităţii partidelor muncitoreşti, acţiune pusă la cale de Titel Petrescu şi susţinătorii săi. Constantin Mugur a mărturisit că tot pentru a culege informaţii, „dl. Bennett mai folosea şi sistemul culegerii directe de informaţii în cadrul călătoriilor ce le-a făcut prin ţară. Pot da în această privinţă exemplul călătoriei făcute de John Bennett cu maşina prin Transilvania pentru a culege informaţiuni, în august 1947. După călătorie, John Bennett a întocmit un raport pe care l-a înaintat la Londra. Asemenea călătorii erau făcute şi de alţi membri ai Legaţiei britanice. (…) O asemenea călătorie a efectuat şi spionul Buta de la legaţia americană" (*Scânteia*, nr. 1.710 din 15 aprilie 1950).

Un capitol special din actul acuzării era intitulat: *Activitatea de spargere a unităţii clasei muncitoare*, nominalizaţi fiind Anny Samuelly şi Liviu Nasta. Declaraţia dată de Samuelly arăta că John Bennett (reprezentantul guvernului laburist britanic) urmărea în acest scop trei direcţii: 1) să se informeze cât mai amănunţit asupra activităţii Partidului Social Democrat; 2) să ţină legătura între acesta şi Partidul Laburist; şi 3) să caute împiedicarea prin orice mijloace a înghiţirii sale de către PCR. Tot ea a mărturisit că: „La Reşiţa, Bennett a purtat discuţii îndelungate cu Iosif Musteţiu, Eftimie Gherman şi alţi social-democraţi ale căror tendinţe de dreapta erau cunoscute. Pentru a împiedica fuziunea, Bennett a invitat special, în vara anului 1947, pe Morgan Philips, secretarul general al Partidului Laburist, şi pe Sam Watson, preşedintele Uniunii sindicale a minerilor englezi, delegându-mă pe mine ca interpretă permanentă. El i-a pus în contact pe aceştia cu Titel Petrescu, Adrian Dimitriu, Eftimie Gherman, Hromadka, Musteţiu şi alţii. În discuţiile la care asistam personal ca interpretă, Philips i-a sfătuit spre necesitatea unei atitudini mai ferme care să nu permită fuziunea cu partidul comunist. Titel Petrescu, Adrian Dimitriu, Gherman, Hromadka, Musteţiu l-au asigurat pe Philips că vor lupta sub orice formă ca fuziunea să nu se producă niciodată" (http://istoriabanatului.wordpress.com/2009/06/17/mircea-rusnac-un-proces-stalinist-implicand-agenti-imperialisti-evrei-si-social-democrati-resiteni-1950/).

Prin urmare, lista acuzaţilor prezentată de procuror la rechizitoriu conţinea o mulţime de nume ale personalului diplomatic aflat atunci la Bucureşti. Din partea Marii Britanii erau nominalizaţi: Le Rougetel (fostul şef al misiunii politice), generalul E. R. Greer (fostul şef de stat major al Misiunii militare), Ivor Porter (fostul şef al BIO), căpitanul (Rhyt) Key, Robinson, Ramsden (fostul ataşat militar adjunct), Hoggarth, Cleaver, Boodman, Kendall, Munro, Faure, Springfield, Holman (fostul ministru al Angliei la Bucureşti),

John Bennett (fostul şef al BIO), Francis Bennett Marchant, Sarrell (fostul însărcinat cu afaceri). Dintre americani erau numiţi: Burton Berry (fostul şef al misiunii politice), Roy Melbourne (fostul prim secretar de legaţie), Henry Leverich (fostul consilier la legaţie, Donald Dunham (fostul şef al USIS), Sam (Serafim) Buta, Kohler, Hale (?)[14], George McDonald. La aceştia era adăugat şi Pierre Boullen, fostul consul francez la Timişoara. Alte nume fuseseră deja „demascate", în special la procesele Maniu şi Popp-Bujoiu, exemplu: Thomas Hall, Ira Hamilton, Vaughn Ferguson, Sam Watson, Bill Young, John Lovell, Frank Shea etc.

Concluzia procurorului (regimului) a fost următoarea: „Este clar că nu ne aflăm în faţa unor acţiuni izolate, ci a unui sistem de lucru organizat în cadrul căruia este greu de spus unde începe activitatea diplomatică şi unde se termină spionajul". La rândul său oficiosul Partidului Comunist din România, ziarul „Scânteia", scria: „Cine erau agenţii activi ai Oficiilor de Informaţii englez şi american? Anny şi Nora Samuelly, odrasle ale unui bancher şi moşier; Eleonora Bunea-Wied, rudă a familiei de lipitori Hohenzollern şi fiică a fostului rege al Albaniei; Nasta, socrul lui Deakin, secretarul înrăitului aţâţător la război Churchill; Mugur, un ahtiat după avere prin orice mijloace – toţi exponenţi ai claselor reacţionare doborâte de la putere, plini de cea mai sălbatică ură faţă de poporul muncitor şi faţă de regimul său democratic" (*Scânteia*, nr. 1.720 din 27 aprilie 1950 şi http://istoriabanatului.wordpress.com/....).

Blamarea de către regimul comunist din România a activităţii Oficiului de Informaţii al Statelor Unite a continuat, doi ani mai târziu, prin editarea unui material cu titlul: *Culegere de materiale privitoare la activitatea criminală a Serviciilor de spionaj imperialiste pe teritoriul Republicii Populare Române*, în care autorităţile de la Bucureşti au expus într-un mod violent procesele înscenate conducătorilor Partidului Naţional-Ţărănesc, precum şi procesul „bandei de complotişti, spioni şi sabotori Auschnitt-Pop-Bujoiu", subliniind rolul lui Frank R. Shea în „acţiunea de spionaj a trădătorilor şi complotiştilor condamnaţi în aceste procese". Materialul a fost publicat la editura Direcţiei Generale Politice MAI şi acuza Oficiul de Informaţii american că prin cărţile, presa, filmele şi alte manifestări organizate a răspândit concepţii retrograde, a propagat discriminări rasiale ce conţineau calomnii împotriva ţărilor şi popoarelor iubitoare de pace şi libertate şi a aţâţat făţiş la război. Că Buletinul politic editat de acest Oficiu a servit exclusiv acestor scopuri. Cercetările au stabilit că acuzaţii, aserviţi intereselor imperialiste anglo-americane, au

[14] Posibil să fie vorba de lt. col. Oron J. Hale, oficial însărcinat cu propaganda prin presă.

întreprins, cu sprijinul Misiunilor şi al Legaţiilor anglo-americane, o acţiune de înaltă trădare. Anny Samuelly şi Liviu Nasta au „mărturisit" că au predat Legaţiilor anglo-americane rapoarte privind situaţia frontului, situaţia petroliferă, informări despre mişcările de trupe şi organizaţiile ilegale reacţionare, informaţii despre organizarea de stat, activitatea ministerelor etc. Nora Samuelly a „dezvăluit" că o parte din informaţii mergea „acolo unde trebuie", iar restul era folosit pentru postul de radiodifuziune „Vocea Americii", unul din mijloacele de întreţinere a războiului psihologic (*Culegere de materiale privitoare la…* vol. I, 1952, pp. 39-49).

Referințe bibliografice

1. Arhiva Centrală a Serviciului Român de Informaţii, s-a citat: *ASRI*…
2. Arhivele Naţionale ale României, fondul: Preşedinţia Consiliului de Miniştri – Serviciul Special de Informaţii, s-a citat: *AN, PCM-SSI*...
3. Biblioteca Centrală a Academiei Naţionale de Informaţii „Mihai Viteazul", s-a citat: *ANIMV*…
4. *Cartea Albă a Securităţii*, Vol. I (SRI, 1997), Documentul nr. 312: *Raport referitor la principalele cazuri de spionaj aflate în cercetarea Serviciului II al Direcţiei Poliţiei de Siguranţă*.
5. *Culegere de materiale privitoare la activitatea criminală a Serviciilor de spionaj imperialiste pe teritoriul Republicii Populare Române*, Editura Direcţiei Generale Politice M.A.I., vol. I, 1952.
6. Cummings, Richard (09 July 2009). *A Peek into the Intelligence Bordello of American Cold War Radio Broadcasting*, Thursday; http://www.historytimes.com/fresh-perspectives-in-history/20th-century-history/cold-war/163-the-genesis-of-radio-free-europe.
7. Doc. *Office of Politics Coordination 1948-1952,* (Raport de activitate), Secret, http://www.foia.cia.gov/docs/DOC_0000104823/DOC_0000104823.pdf.
8. Doc: General Walter B. Smith, Director of Central Intelligence, CIA, pentru Edward F. Bartelt, National Chairman for Federal Employers, Departamentul: *Crusade for Freedom*, Inc., Office of the Attorney General, Octomber 23, 1952; www.foia.cia.gov/best-of-crest/CIA-RDP80B01676R0040000700328.pdf, accesat 21 martie 2012.
9. Doc: *Office of Politics Coordination 1948-1952,* (Raport de activitate), Secret, http://www.foia.cia.gov/docs/DOC_0000104823/DOC_0000104823.pdf.
10. Doc: Office of Strategic Services, *Interoffice Memo* (March 10, 1944), secret, document întocmit de M.G. Naritbov pentru Mr. David Williamson, Subject: *Soviet Psyhological Warfare*; Declassified NND 857139, By AR NARA, Date: 1-24-04; www.icdc.com/~paulwolf/oss/.

11. Doc: *President's Report for the Year 1953*, „National Committee for a Free Europe, Inc"; http://www.foia.cia.gov/docs/DOC_0000429923/DOC_0000429923.pdf, accesat 11 dec. 2010.
12. Doc: *Radio Free Europe*, Memorandum for Deputy Director of Central Intelligence, Secret, 22 November 1950, întocmit de: Frank G. Wisner, Assistant Director for Policy Coordination. aprobat pentru declasificare octombrie 2004, http://www.foia.cia.gov/docs/DOC_0001137561/DOC_0001137561.pdf, accesat 11 dec. 2010.
13. Doc: *Radio Free Europe*, *passim* raport CIA, 1949; desecretizat în iunie 1999; http://www.foia.cia.gov/docs/DOC_0000238874/DOC_0000238874.pdf, accesat 11 dec. 2010.
14. Doc: *Romania. Restriction and Harassment of the Legation in Romania.* Telegram*, The Minister in Romania (Schoenfeld) to the Secretary of State*, May 13, 1950; adresa: http://images.library.wisc.edu/FRUS/Edocs/1950v04/reference/frus.frus1950v04.i0015.pdf.
15. Document: *Interdepartmental Committee for Acquisition of Foreign Publications*, Meeting of 16 March 1945, Confidenţial, aprobat pentru declasificare martie 2008; Reproduced from MSS collections, Lib. of Congress. http://www.foia.cia.gov/docs/DOC_0001524346/DOC_0001524346.pdf, accesat 11 dec. 2010.
16. Dunham, Donald (2000). *Assignment: Bucharest. An American Diplomat´s View of the Communist Takeover of Romania*", Center for Romanian Studies.
17. Hazard, Elizabeth (1996). *Războiul rece a început în România*, în „Magazin istoric", nr. 8 şi nr. 9/1996.
18. Hilsman, Roger (1959). *Informarea Strategică şi Hotărârile Politice.*
19. http://articles.sfgate.com/2008-01-22/bay-area/17150342_1_mr-madison-aids-patients-san-francisco-aids-foundat.
20. http://istoriabanatului.wordpress.com/2009/06/17/mircea-rusnac-un-proces-stalinist-implicand-agenti-imperialisti-evrei-si-social-democrati-resiteni-1950/.
21. http://www.historytimes.com/fresh-perspectives-in-history/20th-century-history/cold-war/;
22. Kent, Sherman (1949). *Strategic Intelligence for American World Policy*, Princeton University Press, New Jersey.
23. Kirkpatrick, David Este Bruce (1991). *OSS against the Reich, The World War II, Diaries of Colonel David K.E. Bruce*, edited by Nelson D. Lankford, by The Kent State University Press, Kent, Ohio 44242.
24. McLuhan, Marshall (1950). *An Urgent Whisper*, http://www.historytimes.com/fresh-perspectives-in-history/20th-century-history/cold-war/692-an-urgent-whisper-july-4-1950.
25. Van Rensselaer, Schuyler Corlandt (1997). *Misiune Dificilă*, Ed. Enciclopedică, Bucureşti.
26. „Scânteia", nr. 1.710 din 15 aprilie 1950.

RECENZII ŞI NOTE DE LECTURĂ

Company Man: Thirty Years of Controversy and Crisis in the CIA

John Rizzo, Scribner, New York, 2014, 320 p.

Recenzie de Daniela Bacheş

O lectură obligatorie conform fostului director al CIA, George J. Tenet, cartea lui John Rizzo, Company Man: Thirty Years of Controversy and Crisis in the CIA, se încadrează în categoria memoriilor publicate din ultimul deceniu de către foşti reprezentanţi ai administraţiei americane care au lucrat pentru serviciile de informaţii. Spre deosebire de celelalte mărturii, cartea lui Rizzo este rezultatul activităţii autorului în cadrul CIA, de-a lungul unei cariere de peste 30 de ani, în calitate de avocat şi consilier juridic, introducându-l pe cititor, fie că este un amator, un profesionist sau un cercetător în domeniul studiilor de intelligence, într-o cultură organizaţională ce-i este revelată prin intermediul naraţiunii.

Rizzo a fost martor la evoluţia CIA-ului şi a comunităţii de informaţii americane sub conducerea a 11 directori şi de-a lungul unor momente cheie din istoria modern a Statelor Unite (de la afacerea Iran-contra la scandalul tehnicilor de interogare a presupuşilor terorişti, înainte şi după atacurile de la 11 septembrie, precum şi cu ocazia diferitelor decizii luate de preşedinţii americani care au marcat relaţia dintre mediul politic şi serviciile de informaţii).

Formarea sa ca jurist facilitează o mărturie interesantă ce poate fi folosită ca sursă primară tuturor celor care vor să înţeleagă mai bine transformarea organizaţională pe care CIA-ul a cunoscut-o, în special cu privire la cadrul legal care i-a influenţat statutul public. Deoarece „oamenii sunt, de obicei, foarte puţin conştienţi de cultura proprie până când ajung să experimenteze alte culturi sau sunt forţaţi să se schimbe ei înşişi”[1], perspectiva din interior oferită de Rizzo oglindeşte raţiunea de a fi a CIA-ului în cadrul comunităţii naţionale şi internaţionale de intelligence, precum şi

[1] A. Balogh, Z. Gaal, L. Szabo, „Relationship between organizational culture and cultural intelligence”, *Management & Marketing Challenges for the Knowledge Society* (2011) Vol. 6, No. 1, p. 96.

punerea sub semnul întrebării a practicilor sale care au stârnit controverse atât în Statele Unite, cât și în străinătate.
CIA, ca multe alte servicii de informații, este o birocrație ce urmează și sprijină procesul decizional și interesele unei țări, croindu-și, totuși, propriile instrumente și căi printre multele schimbări la nivel politic.

Prezentarea transformării agenției este realizată din perspectiva evoluției în carieră a autorului. Cu toate acestea, angajamentul acestuia față de CIA reprezintă un filtru important (de analizat) al evenimentelor, oamenilor și semnificațiilor pe care și le amintește, de multe ori, punctele sale de vedere fiind determinate de o abordare instituțională construită pe rolul său ca „omul Agenției". Relația instituțională cu administrațiile prezidențiale sau diversele interpelări ale Congresului, aprecierile publice și dialogul cu diferiți actori, toate acestea sunt prezentate, explicate și pozitiv argumentate într-o lumină mai degrabă subiectivă a unei cariere de peste 30 de ani ca avocat în serviciului unei culturi care își are propria rațiune de a fi și este greu accesibilă celor din afară.

Deopotrivă controversată și subiectivă, precum și revelatoare și instructivă, cartea reprezintă un ghid în lumea intelligence-ului și a culturii serviciilor de informații care își negociază zilnic rolul, discursul și acțiunile atât la nivel intern, cât și în interacțiunile cu părțile interesate.

Proiectul *Uniunii de Securitate* al Uniunii Europene

Daniela BACHEȘ

Imediat după evenimentele din 11 septembrie 2001, dar mai ales în contextul atacurilor care au avut loc la Madrid în 2004, discursul european asupra întăririi cooperării și a schimbului de informații a devenit o temă constantă pe agenda de securitate a liderilor europeni și a politicienilor din statele membre. Cu toate acestea, mișcările jihadiștilor s-au dovedit a fi cu un pas înaintea agenţiilor de securitate și aplicare a legii atât la nivel național, cât și european. Pentru foarte mulți teoreticieni în domeniul studiilor de securitate și intelligence, explicațiile cu privire la caracterul limitat al cooperării constau, printre altele, în tradiționala lipsă de încredere dintre state, nevoia serviciilor de securitate de a-și proteja sursele, sau motivația născută din competiție a organizțiilor de intelligence de a-și păstra avantajul competitiv.

Totuși, atacurile teroriste care au marcat Europa Occidentală în ultimii doi ani au arătat că limitele unei lupte coordonate împotriva terorismului se datorează, de asemenea, structurii instituționale și cadrului legal ce caracterizează comunitățile naționale de intelligence. Rețeaua europeană de intelligence se bazează pe 28 de comunităţi de securitate naționale, fiecare dintre acestea fiind caracterizate de legi și practici specifice ce reglementează interacțiunea serviciilor de informații și a instituțiilor însărcinate cu aplicarea legii în diversele state membre.

În luna martie 2016, la o zi după atacurile care au avut loc în Bruxelles, dar în contextul mai larg al amenințării care s-a extins în Europa, președintele Comisiei Europene Jean-Claude Junker a lansat un apel pentru o colaborare mai strânsă între statele membre în vederea combaterii terorismului. Propunerea acestuia, constând în crearea unei „uniuni de securitate originale" pentru a răspunde „fragmentării ce ne face vulnerabili" are ca fundament o serie de idei cheie printre care responsabilitatea comună de a asigura un mediu de securitate, nevoia folosirii în comun a instrumentelor în serviciul

securității atât între statele membre, cât și împreună cu Europol, precum și puterea cooperării în protejarea și securizarea granițelor europene[2].

Câteva săptămâni mai târziu, Comisia Europeană anunța într-un comunicat de presă realizarea primilor pași către „stabilirea unei Uniuni de Securitate originale și efective în cadrul Uniunii Europne – al cărei principal fundament îl reprezintă Agenda de Securitate Europeană 2015-2020." O continuarea a Strategiei de Securitate Internă lansată anterior la nivel european, noul document strategic adoptat pe 28 aprilie 2015, reprezintă un cadru director menit să sprijine statele membre ale UE în încercarea de a construi o mai bună coordonare pentru asigurarea securității în actualul contex marcat de fenomenul în creștere al radicalizării, violenței și terorismului. Fără a aduce atingere responsabilității suverane în privința securității naționale, o mai mare coordonare într-un cadru european devine o necesitate în lupta împotriva amenințărilor transnaționale. Așa cum a subliniat Prim Vice-Președintele Frans Timmermans, autoritățile responsabile pentru aplicarea legii în toate Statele Membre ar trebui *„să gândească de-o manieră europeană și «să acționeze într-un mod european», dat fiind că securitatea internă reprezintă o responsabilitate comună."*[3] Și mai sugestivă a fost declarația Comisarului pentru Migrație, Afaceri Interne și Cetățenie Dimitris Avramopoulos, care și-a exprimat convingerea că „Securitatea națională a unui stat membru este securitatea tuturor statelor membre".[4]

Proiectul Uniunii de Securitate a fost gândit sub forma unui cadru de lucru adresat securității la nivelul comunității, reunind instituții cu atribuții în aplicarea legii din statele membre, scopul fiind prevenirea și lupta împotriva amenințărilor pe care le presupun radicalizarea, întoarcerea luptătorilor străini care au comis sau încurajat acte de terorism prin „realizarea de progrese în ceea ce privește schimbul de informații, sporirea resurselor necesare combaterii terorismului, crearea unei strategii originale și consolidarea acțiunilor de prevenire a radicalizării."[5]

Conform publicației "Towards a «Security Union». Bolstering the EU's Counter-Terrorism Response" EPSC Strategic Notes, proiectul Uniunii de Securitate se bazează pe două premise: „fără securitate, nu există libertate",

---

[2] Discours du Président Jean-Claude Juncker à la session plénière du Parlement européen sur la lutte contre le terrorisme suite aux récents attentats. (2016, April 12). Consultat la adresa http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-16-1369_en.htm

[3] European Agenda on Security: Paving the way towards a Security Union. (2016, April 20). Consultat la adresa http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1445_en.htm

[4] Idem.

[5] Towards a 'Security Union' Bolstering the EU's Counter-Terrorism Response. EPSC Strategic Notes., Issue 12, 2016, April 20. Consultat la adresa http://ec.europa.eu/epsc/pdf/publications/strategic_note_issue_12.pdf

respectiv „cooperarea ne face mai puternici". Conform acestui manifest care explică modelul și rolul Uniunii de Securitate propuse de Junker, „coordonarea între serviciile de securitate, poliție și autoritățile judiciare, atât la nivel național, cât și European, este necesar pentru a reduce vulnerabilitatea Europei în fața unor astfel de riscuri."[6] Strategia operațională propusă prin acest proiect se bazează pe trei linii de acțiune : (1) evaluare delimitată și schimb de informații, (2) consolidarea capacității de a răspunde/acționa și (3) gestionarea prin anticipare.

Și totuși, după anunțul făcut de Junker, reacțiile cu privire la noul Comisariat au fost mai degrabă reticente, cele mai multe voci considerându-l încă un îndemn la cooperare între statele membre ale UE pentru a preveni apariția unor evenimente similare în viitor, căruia însă îi lipsesc instrumentele operaționale pentru a îmbunătăți efectiv schimbul de informații și pentru a crește numărul acțiunilor comune. Trei luni mai târziu avea să aibă loc atentatul terorist din orașul francez Nisa.

Noi semne de întrebare cu privire la Unitatea de Securitate au apărut la începutul lunii august când Jean Claude Junker l-a desemnat la conducerea recentului creat portofoliu pe Sir Julian King, comisarul numit de Marea Britanie la Bruxelles la câteva zile după votul britanicilor care valida Brexit-ul.

Într-o scrisoare transmisă lui King, Junker a pus accentul pe rolul său viitor de a sprijini implementarea Agendei Europene de Securitate, făcându-l conștient că „misiunea de combatere a terorismului și a criminalității transfrontaliere este o responsabilitate europeană comună." Acest portofoliu și misiunea lui King – căreia Parlamentul European i-a oferit votul de încredere pe 12 septembrie 2016 – se vor concentra pe implementarea de măsuri operaționale întreprinse la nivel european în acord cu obiectivele stabilite în Agenda 2015-2020. Întrebat în cadrul sesiunii de audieri dinaintea votului despre prioritățile sale pe durata mandatului, King a menționat „consolidarea luptei împotriva terorismului și a crimei organizate, precum și a mijloacelor folosite în acest scop, respectiv întărirea capacității de apărare și de a rezista în fața acestor amenințări."[7]

Rolul acțional al Uniunii de Securitate în lupta împotriva terorismului este construit ca o „contribuție ce se adaugă la eforturile naționale privind contracararea terorismului" și constă în crearea unui cadru cu rol de coordonare conform cu valorile proiectului comunității europene, în special cu

---

[6] Idem.

[7] Julian King, ANSWERS TO THE EUROPEAN PARLIAMENT QUESTIONNAIRE TO THE COMMISSIONER DESIGNATE. Consultat la adresa https://polcms.secure.europarl.europa.eu/cmsdata/upload/c9fbef51-b1c6-4781-a8d9-f3cac635f800/FINAL%20written-answers-consolidated-King-07092016II.pdf

privire la aspectul cooperării. Fără a avea forţa unui mecanism politic care transferă responsabilitatea în domeniul securităţii din plan naţional la nivel supranaţional, Uniunea de Securitate urmăreşte consolidarea integrării şi armonizarea bunelor practici, a capabilităţilor şi informaţiei necesare serviciilor de securitate pentru a reduce acţiunile factorilor ce ameninţă securitatea în interiorul graniţelor europene.

FOCUS ACADEMIC

Masa Rotundă
„Succes și eșec în istoria intelligence-ului românesc în secolul XX”
20 Aprilie 2016

În contextul demersurilor Serviciului Român de Informații de promovare a culturii de securitate și deschidere către mediul academic, Institutul Național de Studii de Intelligence (INSI) a organizat, sub egida Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul” (ANIMV), în data de 20 aprilie 2016, la sediul instituției, Masa Rotundă cu tema: „**Succes și eșec în istoria intelligence-ului românesc în secolul XX**”.

Evenimentul s-a dorit a fi primul din seria de manifestări științifice dedicate istoriei intelligence-ului: „*Repere identitare ale intelligence-ului românesc. De la memorie, la actualitate*”, fiind un bun prilej de dialog, de diseminare a expertizei și preocupărilor specialiștilor din domeniul academic și de cercetare la nivel național. Dezbaterea liberă și pragmatică a fost focalizată pe momente cruciale care au determinat evoluția specifică atât a structurilor naționale de intelligence cât și a statului român de-a lungul tumultuosului secol XX.

Au participat, ca invitați:

- Prof. univ. dr. Dragoș Petrescu, Președintele Colegiului Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (CNSAS);
- Prof. univ. dr. Cristian Troncotă (Facultatea de Științe Socio-Umane, Universitatea „Lucian Blaga” Sibiu);
- Dr. Constantin Corneanu, Asociația Europeană de Studii Geopolitice și Strategice „Gh. I. Brătianu”;
- Lector univ. dr. Alin Spânu, Facultatea de Istorie, Universitatea din București;
- Consilier superior dr. Florian Banu, CNSAS;
- Consilier superior dr. Liviu Țăranu, CNSAS;
- Reprezentanți ai unor direcții din cadrul Serviciului Român de Informații și studenți din cadrul ANIMV.

Din partea Institutului Național de Studii de Intelligence, ANIMV, a prezentat un *Cuvânt de deschidere* lector univ. dr. Gabriel Sebe, prorector pentru cercetare în cadrul ANIMV și cadru didactic asociat la Facultatea de Științe Politice a Universității din București:

Această manifestare reprezintă un prim pas în încercarea de a construi o componentă identitară a intelligence-ului românesc, concepută ca interacție interoperabilă între perspectivele academice și viziunea profesională, inerent asumată de către Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul". Domeniul istoriei are o interacție intelectuală aparte cu orice alt domeniu al cunoașterii umane, însă, în ceea ce privește cultura de intelligence, aceasta devine o simbioză. În particular, subiectul succes-eșec abordat istoric prezintă potențialul de valorificare, în viitor, adoptând maniere de gândire proprii intelligence-ului ca disciplină. Totodată, studiile de securitate devin beneficiarul implicit al unui astfel de demers pe care îl dorim după parcurgerea și valorificarea evenimentului de astăzi transformat într-un program de cercetare peren, asumat de instituții academice și academico-militare.

Moderatori: dr. Ioan Codruț Lucinescu și dr. Sorin Aparaschivei, cercetători INSI.

Paleta de studii prezentate de către specialiști a fost vastă și de mare interes științific, precum:

- „Spionii care ne apărau. Despre succesele (ficționale) ale Securității și ale regimului Ceaușescu", autor Dragoș Petrescu;
- „Succese și eșecuri în activitatea serviciului secret pe spațiul sovietic în perioada interbelică", Cristian Troncotă.
- „O perspectivă istorică asupra succesului și eșecului ca elemente de imagine ale intelligence-ului românesc" - Florian Banu;
- „Acțiuni de contraspionaj în România, 1914-1916" - Alin Spânu;
- „Spionajul românesc după defecțiunea generalului Ion Mihai Pacepa (1978)" - Liviu Țăranu;
- „Relațiile internaționale, sferele de influență și intelligence-ul românesc. Studiu de caz: 23 August 1944 versus 22 Decembrie 1989" - Constantin Corneanu;
- „Motivații ale trădării. Cazuri istorice prin perspectiva modelelor de analiză contemporane" - Valentin Stoian, Ioan Codruț Lucinescu;
- „Rusia Sovietică – preocupare majoră a serviciilor românești de intelligence în primii ani ai perioadei interbelice (1918 – 1924)" - Ioan Codruț Lucinescu;
- „Afanasie Moruzov, marele spion uitat" - Sorin Aparaschivei.

La finalul dezbaterii, participanții și organizatorii au decis demararea unui program comun pentru consolidarea anumitor direcții de cercetare științifică a istoriei, tradiției și valorilor activității de informații pentru securitatea națională, urmând ca detaliile să fie stabilite ulterior.

EUROSFAT

EUROSFAT este forumul anual de dezbateri europene ce are loc în România începând cu anul 2013. Scopul evenimentului este de a aduce împreună politicieni, reprezentanţi ai societăţii civile şi ai mediului de afaceri, experţi și cetățeni pentru a dezbate asupra celor mai importante teme de pe agenda europeană, astfel facilitând poziţionarea actorilor români în cadrul UE. Acest forum internațional de dezbateri este organizat de Europuls sub patronajul Parlamentului European, al Comisiei Europene și cu sprijinul, în acest an, al Preşedinţiei Olandeze a Uniunii Europene.

Ediția din acest an a evenimentului, organizată la Hotelul JW Marriott din Bucureşti, în data de 6 mai 2016, a reunit peste 700 de participanţi. Principalul subiect din acest an s-a axat asupra viitoarei preşedinţii a Uniunii Europene din 2019 pe care o va deține România și se va încercă să se găsească un răspuns la întrebarea: Este România pregătită pentru examenul de maturitate în UE? Printre principalii vorbitori s-au numărat: Dacian Cioloș, *Primul Ministru al României*, Angela Filote, *Șeful Reprezentației Comisiei Europene în România*, Stella Roner-Grubanciuc, *ambasadorul Țărilor de Jos în România*, Raluca Prună, *Ministrul Justiției*, Willeke Slingerland – *cercetător, Universitatea de științe Aplicate Saxion, Olanda*, Laura Ștefan – *expert anticorupție, Expert Forum*, Mircea Geoană – *Preşedinte, Institutul Aspen din România*, Dean Thompson – *Şef Adjunct de Misiune, Ambasada SUA la Bucureşti*.

În cadrul acestei ediţii, Europuls a lansat un nou proiect intitulat „Platforma de Sprijin RO2019", care se va constitui într-o structură formată din reprezentanţi ai societăţii civile şi ai instituţiilor implicate în pregătirea Preşedinţiei Române a Consiliului din anul 2019. Scopul acestei Platforme va fi acela de a sprijini eforturile României în pregătirea Preşedinţiei, oferind un cadru de dezbateri, analiză şi schimb de bune practici.

Pentru prima dată de la aderarea sa la Uniunea Europeană, România va asigura Preşedinţia rotativă a Consiliului UE în a doua jumătate a anului 2019. Pe lângă responsabilităţile acestui rol, Preşedinţia va coincide cu mai multe evenimente importante atât în context naţional cât şi european: alegerile pentru Parlamentul European, reînnoirea Comisiei Europene,

alegerile prezidențiale din România, negocierea cadrului financiar multianual și a bugetului UE pentru anul 2020.

La cea de-a 4-a ediție din acest an participanții au putut participa la dezbateri pe teme precum Uniunea Energetică și viitoarea strategie energetică a României, justiția, migrația și refugiații precum și la un documentar cu temă de interes european și o piesă de teatru/atelier cu titlul „In search of Europe", găzduite în cadrul Eurosfat 2016.

Dezbaterea despre refugiați a avut loc în contextul în care Uniunea Europeană se confruntă cu o provocare majoră din cauza numărului mare de refugiați care sosesc în Europa, în fiecare zi. Expunerea la fluxul de refugiați variază de la o țară la alta, iar sarcina este distribuită inegal. Unele state, cum ar fi Germania, se confruntă cu un număr ridicat fără precedent, în timp ce altele, cum ar fi România, nu simt încă același nivel de presiune. Germania a trebuit să se adapteze până în prezent și a implementat rapid strategii de integrare diferite. Pe de altă parte, ca o țară care nu a experimentat criza refugiaților, România trebuie să facă o evaluare privind modul în care ar trebui să se poziționeze.

Un subiect care a stârnit controverse a fost cel cu privire la „Transatlantic Trade and Investment Partnership" (TTIP). Atelierul dedicat acestei dezbateri a abordat principalele prevederi vizate prin tratatul TTIP dar și stadiul actual al negocierilor. Accentul a fost pus asupra unei analize detaliate a beneficiilor care decurg din tratat, în special asupra comerțului și investițiilor, dar si pe potențialele costuri pentru cetățenii europeni. Această dezbatere era necesară pentru a înțelege mai bine prioritățile de politică comercială ale principalilor actori economici din România și din regiune, precum și beneficiile care decurg din comerțul internațional. Discuțiile au avut ca obiectiv evaluarea rolului tratatului TTIP în promovarea unui model economic de tip 4.0 în relațiile UE - SUA care aduce cu sine transformări pentru toate modulele din cadrul lanțului valoric si necesită un set nou de competențe pe piețele forței de muncă din UE și SUA.

Ediția din acest an a forumului internațional Eurosfat s-a bucurat de o gamă largă de parteneri, fiind organizat sub Patronajul Parlamentului European, al Comisiei Europene și al Preşedinției Olandeze a Consiliului European. De asemenea a beneficiat de susținerea și cooperarea mai multor ambasade străine în România, a unor organizații ale societății civile, fundații și think-tankuri europene dar și parteneri privați.

Alexandra POPESCU

„SECURITY IN THE BLACK SEA REGION. SHARED CHALLENGES, SUSTAINABLE FUTURE" (SBSR) Ediția a III-a

În perioada 30 mai - 4 iunie 2016, a avut loc cea de-a treia ediție a programului de formare cu participare internațională „Securitate în regiunea Mării Negre. Provocări comune, viitor sustenabil" (SBSR), organizat de către Serviciul Român de Informații prin Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul", în parteneriat cu Harvard University și cu participarea Universității Naționale de Informații (Statele Unite ale Americii).

Desfășurat sub înaltul patronaj al Administrației Prezidențiale a României, SBSR preia și dezvoltă filosofia, misiunea și obiectivele programului regional Black Sea Security, inițiat de Harvard University în 1997. Actualul program vizează promovarea responsabilității și inițiativei actorilor regionali în abordarea provocărilor de securitate specifice regiunii Mării Negre. Ediția din acest an a fost dedicată temei ,,Forme de putere convergentă în regiunea Mării Negre. Gândire de forță, acțiune inteligentă", focusându-se cu preponderență asupra dinamicii raportului de putere hard-soft.

Astfel, SBSR și-a asumat ca obiectiv principal schimbul de idei inovatoare și bune practici în gestionarea eficientă a amenințărilor și factorilor de risc la nivel regional, prin dezvoltarea unui fond comun de cunoaștere și de raportare la noii factori de risc din regiune.

Ediția 2016 a programului SBSR a reunit personalități notabile din mediul academic și diplomatic internațional. Dezbaterile s-au concentrat pe identificarea mecanismelor de putere soft, hard, smart și a tiparelor de proiecție a forței în Regiunea Extinsă a Mării Negre. Într-un număr record pentru edițiile SBSR, participanții au expus o varietate de perspective politice, academice și diplomatice, punctând elementele cu relevanță în planul securității regionale.

Programul de formare a inclus un exercițiu strategic cu caracter aplicativ, în cadrul căruia participanții au avut ca obiective identificarea elementelor majore care au determinat noua configurație a puterii în plan

regional, a elementelor ce pot determina schimbări profunde în viitorul apropiat, precum și dezvoltarea unei viziuni strategice regionale.

Evenimentul s-a bucurat de participarea a peste 90 de personalități, lectori și participanți din Armenia, Azerbaidjan, Bulgaria, Franța, Georgia, Grecia, Italia, Marea Britanie, Moldova, Muntenegru, România, Serbia, Statele Unite ale Americii, Turcia, Rusia și Ucraina, acestora adăugându-li-se oficiali de rang înalt ai Uniunii Europene și NATO.

Pentru mai multe detalii legate de manifestare, accesați pagina programului: www.sbsr.ro.

INTELLIGENCE IN THE KNOWLEDGE SOCIETY
XXII INTERNATIONAL CONFERENCE

București, 13–14 Octombrie

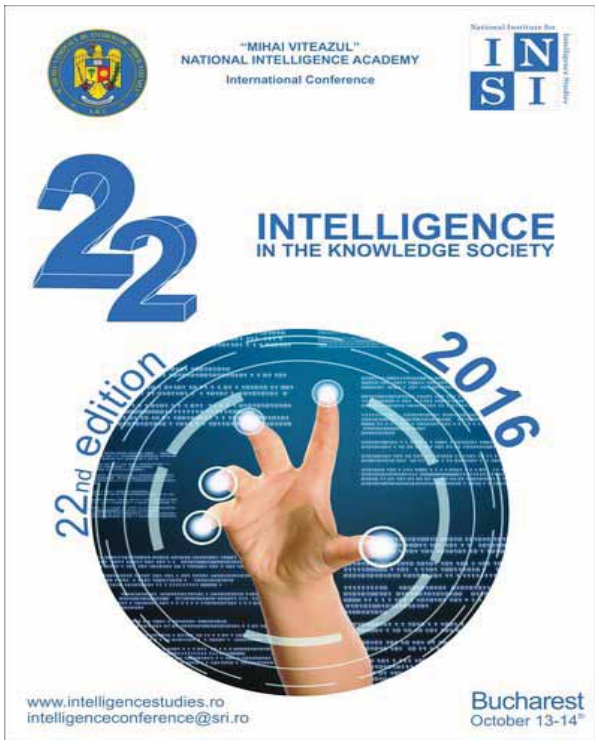

Primul deceniu și jumătate al secolului nostru confruntă „lumea" securității și intelligence-ului cu provocări majore legate de schimbarea regulilor „jocului". Amplificarea convulsiilor sociale, agresiunile la adresa securității societăților, fluxurile migratorii masive și impredictibile, organizații teroriste internaționale precum DAESH sau războiul cibernetic sunt tot atâtea provocări cărora instituțiile de menținere a ordinii sau agențiile de intelligence, dar și diversele comunități trebuie să le facă față. Dacă adăugăm la acest tablou încetinirea creșterii economice la nivel mondial , deficitul de resurse și decalajul de venituri în creștere în întreaga lume, ajungem să înțelegem că asigurarea securității în lumea viitoare nu este o sarcină ușoară , ci mai degrabă o dilemă formată din variabile complexe , interdependente și interconectate.

Mai mult, observăm recrudescența utilizării mecanismelor represive de propagandă și manipulare prin dezvoltarea tehnologiei de supraveghere, comunicare sau informare. Și, de asemenea, în scopul de a răspunde cât mai

eficient acestor probleme, toate acestea trebuie să fie analizate și din perspectiva securității, politicii sau eticii.

Acesta este motivul pentru care a 22- a ediție a Conferinței *Intelligence in the Knowledge Society* (IKS) își propune să identifice și prezinte perspective multi și inter - disciplinare privind interacțiunea, întrepătrunderea și interdependența în creștere exponențială între noile tehnologii, securitate și intelligence. Nu în ultimul rând, conferința va explora modalitățile în care metodele și practicile de securitate și intelligence trebuie regândite pentru a face față agresiunilor asimetrice, din ce în ce mai prezente și mai eficiente din punct de vedere distructiv. Pentru mai multe detalii accesați site-ul http://www.intelligencestudies.r

INVITAȚIE LA CONTRIBUȚII
Revista Română de Studii de Intelligence

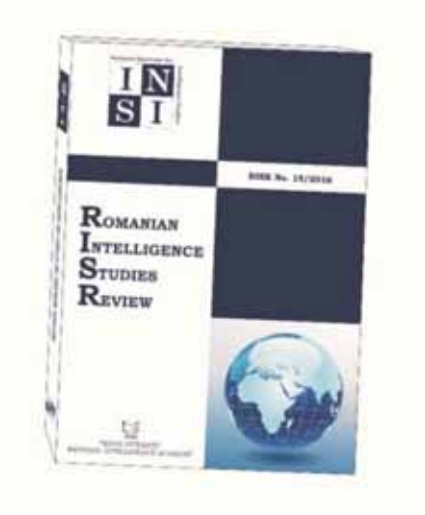

Academia Națională de Informații „Mihai Viteazul" publică, prin Institutul Național de Studii de Intelligence (INSI), Revista Română de Studii de Intelligence, publicație de calitate, indexată în bazele de date internaționale, editată în limbile română și engleză, a cărei apariție este bi-anuală. Scopul jurnalului este de a crea un cadru adecvat pentru dezbaterea academică și o platformă accesibilă cercetătorilor, academicienilor, practicienilor și doctoranzilor deopotrivă. Se dorește, astfel, împărtășirea cunoașterii sub forma articolelor științifice de înaltă calitate, care au la bază demersuri de cercetare empirică sau teoretică, sub forma studiilor de caz, a metodelor și simulărilor analitice, precum și a recenziilor din literatura de specialitate, cu relevanță pentru domeniul studiilor de securitate și intelligence, cât și pentru alte domenii științifice conexe.

Temele de interes includ, fără a se limita la acestea:

- Paradigme de securitate în secolul al XXI-lea
- Mediul internațional și regional de securitate
- Strategii și politici de securitate
- Cultura de securitate și diplomația publică
- Intelligence în secolul al XXI-lea
- Analiza de intelligence
- Intelligence din surse deschise (OSINT)
- Istorie și memorie în intelligence

Acceptarea și publicarea manuscriselor este condiționată de o recenzare prealabilă. Articolele vor fi selectate pentru publicare în funcție de relevanța pentru tematica revistei, originalitate și corectitudine științifică,

ținând cont în același timp de respectarea normelor de publicare. Materialele care au fost publicate anterior sau acceptate spre publicare în alte reviste nu vor fi incluse în portofoliul RRSI. Recenzarea manuscriselor este realizată de către cel puțin doi recenzori independenți, care dețin expertiză în problematica abordată.

Autorii sunt rugați să urmeze stilul APA de citare. Vă rugăm să vizitați www.apastyle.org, pentru a afla mai multe detalii despre stilul APA, precum și site-ul www.animv.ro, pentru mai multe informații privind condițiile și oportunitățile de publicare.

Termenele limită de trimitere a manuscriselor sunt 1 februarie și 1 iulie. Autorii interesați în publicarea unui articol în RISR sunt invitați să trimită propunerile electronic în format .doc/.docx pe adresa de email rrsi@sri.ro, cu titlul *RRSI propunere articol*.

COLEGIUL REFERENŢILOR ŞTIINŢIFICI

Dragoş ARDELEANU
– lect. univ. dr. Academia Naţională de Informaţii „Mihai Viteazul”
Cristian BARNA
– prof. univ. dr. Academia Naţională de Informaţii „Mihai Viteazul”
Sorin CHIŢU
– expert Serviciul Român de Informaţii
Cristian CIOBANU
– dr. Academia Naţională de Informaţii „Mihai Viteazul”
Ella CIUPERCĂ
– conf. univ. dr. Academia Naţională de Informaţii „Mihai Viteazul”
Irena CHIRU
– prof. univ. dr. Academia Naţională de Informaţii „Mihai Viteazul”
Constantin DEGERATU
– prof. univ. dr. Universitatea Creştină „Dimitrie Cantemir”
Valentin FILIP
– dr. Academia Naţională de Informaţii „Mihai Viteazul”
Niculae IANCU
– conf. univ. dr. Academia Naţională de Informaţii „Mihai Viteazul”
Ligia LEAUA
– conf. univ. dr. Academia Naţională de Informaţii „Mihai Viteazul”
Sergiu MEDAR
– prof. univ. dr. Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu
Karin MEGHEŞAN
– conf. univ. dr. Academia Naţională de Informaţii „Mihai Viteazul”
Veronica MIHALACHE
– conf. univ. dr. Academia Naţională de Informaţii „Mihai Viteazul”
Gabriel NEDELA
– lect. univ. dr. Academia Naţională de Informaţii „Mihai Viteazul”
Alina PĂUN
– expert Serviciul Român de Informaţii
Bogdan PRISECARU
– expert Serviciul Român de Informaţii
Gabriel SEBE
– lect. univ. dr. Universitatea din Bucureşti
Marian SEBE
– prof. univ. dr. Academia Naţională de Informaţii „Mihai Viteazul”